

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

פרשת נצבים [כְּלָהּ]

(נמסר במוצש"ק כי תבוא)

אלול התשפ"ו בשל"ז

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

דעת הסוברים שצריך לומר את פיסקת אתה בחרתנו מכל העמים וכו' בשברון לב ובבכיה, אבל מנהגינו אינו כן, אדרבה אומרים זאת בשמחה, כי 'בחרתנו' היינו בעניינים הרוחניים ולא הגשמיים, תורה ומצוות, כי ישראל עם קדוש וטהור גם כיום.

המשך הוכחות בעניין ביטוי האות גימ"ל כנתינתה מסיני. בגלות ניטלה 'גאותם' של ישראל. למה בג"ד כפ"ת אחרי אהו"י רפויות.

השלמה לעניין דלעיל, לגבי אמירת אתה בחרתנו מכל העמים וכו' בשמחה, ראיה מהזוה"ק, ועוד.

דחיית כל מ"ש בספר שפת אמת, לגבי מבטא האות גימ"ל הדגושה. אתה גבור לעולם וכו'. מסורת בבל פחותה ממסורת ארץ ישראל. קמץ ופתח. סאגי, אחימַן. ולטענות נוספות בעניין דלעיל.

בשבח הספר החדש 'יש אָב למסורת', על דיוק מסורת התיגאן.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט"א
השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 849
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת התורמים הנכבדים למגבית השנתית ׳אחת בשנה׳, שהחלה בס״ד בימים אלו – ימי הרחמים והסליחות – לטובת פעילות מוסדות יד מהרי״ץ, להפצת תורה וחיזוק מסורת יהדות תימן.

יהי רצון מלפני המקום ברוך הוא שיזכו כל התורמים לשפע ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, לבריאות איתנה ולפרנסה טובה, להיכתב ולהיחתם בספר חיים טובים, וימלא ה׳ כל משאלות ליבם לטובה ולברכה. אכי״ר.

וכן השיעור מוקדש ע״י רבי אבן אבי בן שמחה בערל הי״ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו מרת רִפְקָה בינה שתחי׳ וכל בני משפחתו: רחל אלקה, יהודה אריה, אהרן גבריאל שיחיו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי״ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי רבי יהודה כהן קדוש הי״ו, מארצה״ב. להצלחה וזיווג הגון לביתו שִׁירְאֵל שתחי׳. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי רבי ״רביחי״ בן דוד הי״ו, מארצות הברית, להצלחתו המרובה, ולרפואת אמו מרת גּוּלְדְזִיוֹן בת דוד שתחי׳, הזקוקה לרפואה שלמה במהרה, בעבור שהתנדבו עבורה למוסדות נתיבות מהרי״ץ. אל נא רפא נא לה.

וכמן כן השיעור מוקדש לע״נ רבי יחיא וַאלְד בן סאלם תאם ז״ל שהלילה עת פקודתו תנצב״ה. בעבור שהתנדבו לעילוי נשמתו למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפואה – המקום ב״ה ישלח להם רפו״ש בכלל שאר חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

דעת הסוברים שצריך לומר את פיסקת אתה בחרתנו מכל העמים וכו׳ בשברון לב ובבכיה, אבל מנהגינו אינו כן, אדרבה אומרים זאת בשמחה, כי ׳בחרתנו׳ היינו בעניינים הרוחניים ולא הגשמיים, תורה ומצוות, כי ישראל עם קדוש וטהור גם כיום.

אתה בחרתנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות. קידשתנו במצוותיך, וקרבתנו מלכנו לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת.

זהו הנוסח שאנחנו אומרים בתפילות, לא רק בשלושה רגלים, אלא בכל ימים טובים, ואפילו בר״ה ויום הכיפורים. כך פותחת הברכה האמצעית. ישנן קצת שינויים בין הנוסחאות, ואני קראתי לפי גירסת גאון עוזנו ותפארתנו מהרי״ץ בעץ חיים, כי יש נפקותא כיצד להסביר.

עיקר העניין שהקב״ה בחר בעם ישראל, מכל אומות העולם, הוא כתוב בהרבה מקומות. כגון שנאמר בתורה [דברים ז׳, ז׳] **וַיִּבְחַר בָּכֶם** וגו׳. אומרים זאת גם בברכות התורה, אשר בחר בנו מכל העמים. ברם כאן – בברכה דלעיל – מרחיבים בכך, ׳בחרתנו׳, ׳רצית בנו׳, ׳קידשתנו במצוותיך׳ וכו׳.

דעת בעל עץ יוסף, הנדפס בסידור אוצר התפילות, כי צריכים לומר את הנוסח הזה בשברוךלב מאד, כי זאת הקדמה לפיסקת יעלה ויבא וכו׳. לדבריו זהו אינו ענין לשם עצמו, אלא זה הולך ביחד עם יעלה ויבא. אתה – הקב״ה – בחרת בנו, ורצית בנו וכו׳, ובעוה״ר אנחנו כעת בשפלות, עם ישראל מושפל תחת יד אומות העולם. ולכן, ׳יעלה ויבא יגיע יראה ירצה ישמע יפקד יזכר לפניך זכרוננו׳.

כך הוא אומר. ואכן ישנם כאלה העושים כדבריו, וישנם אפילו האומרים זאת בבכיות נוראות. ומקור דבריו, הוא בספר יסוד ושורש העבודה, וכדלקמן.

ברם, לא מקובל אצלינו כך, ואפילו בר״ה וביום הכיפורים. למרות שאומרים אז את כל התפילה בבכי, לכל־הפחות בקול המעורר בכי, אבל את הפיסקא הזאת, עד ׳זכר ליציאת מצרים׳, שלוחי ציבור מובהקים אומרים בשמחה. כי אדרבה, שמחתנו על מה שאתה בחרתנו וכו׳.

אקצר בעניין הזה כעת, כי חשוב להביא ולהסביר את המקורות, והנני רואה כי שכחתי להביא אותם. כנראה מן השמים רוצים שאגלגל את זה לשיעור אחר, על כן אגיד כעת רק את תמצית העניין, ובלי נדר נרחיב על כך בפעם אחרת.

הספר יסוד ושורש העבודה, זהו כנראה המקור של העץ יוסף. בעל עץ יוסף אינו מציין את המקורות שלו, הוא הסתפק לכתוב בשער, שהוא מלוקט מהרבה ספרים של גאוני ישראל. אבל מצאתי כי הוא – בעל יסוד ושורש העבודה – כותב על כך באריכות, וישנם כאלה בקהילותינו, מן הדור הצעיר, אשר קצת הושפעו מכך, וגם הם אומרים זאת בבכי. [לא נראה לי שהם הושפעו מכך, אלא נמשכו מעצמם אחרי שאר התפילה, ואינם יודעים לחלק. וגם אבא מארי זלה״ה היה תמיה עליהם מאד. איתמר].

אבל מי שיעיין בספר סדר היום, יראה כי כתוב שם במפורש לומר זאת בשמחה. אמנם הוא מדבר לגבי פסח, אבל הוא אומר זאת באופן כללי, אלא שכותב ׳בפרט במועד הזה׳. בכל אופן, ישנם כמה וכמה ספרים האומרים ההיפך, גם מרבני

האשכנזים, כי את הקטע הזה צריכים לומר בשמחה, דלא כהיסוד ושורש העבודה והעץ יוסף.

ונראה לי בס"ד, שההסבר לכך הוא, כי הדבר אינו מחייב כלל להבין, שהפיסקא הזאת משמשת כפתיחה לפיסקא הבאה. נכון שאומרים אח"כ, יעלה ויבא יגיע יראה וכו', אבל עניין אתה בחרתנו וכו', זאת איננה רק הבחירה אשר היתה בעבר, אלא הבחירה היא גם כעת. כי אין המדובר על ה'בחירה' בדברים הגשמיים, אלא בעניינים הרוחניים.

דהיינו, נכון שאנחנו עדיין בגלות, נבזים ושפלים, וכל האומות שונאים אותנו, רוצים להשמיד את עם ישראל. וגם מי שאוהב אותנו, זה רק לפָנים, בשביל איזה סיבות ומטרות שיש לו. אבל למעשה, עם ישראל כיום, למרות שישנו שלטון של מדינה, הם כפופים לאומות העולם, ואינם יכולים לעשות את מה שהם רוצים.

[**וכן** כתב מהרח"כ זצוק"ל בחתימת ספרו קיץ המזבח וז"ל, אעפ"י שזכינו לעלות לארץ ישראל, עדיין אנו בסוג גולים, מכל צד ומכל פינה. הן מצד שהמקדש חרב בעווינו, שהוא מאורה של ארץ ישראל וגם מאורם של ישראל כולן. הן מצד הירידה העצומה ברוחניות ובמוסר. הן מצד שהאומות מושלין עלינו. ולפיכך עדיין אנו בסוג גולים, ויפה אנו אומרים בזמן הזה ומפני חטאינו גלינו מארצינו וכו', ומתפללים לַשֵּׁם ברוך הוא שיבנה בית מקדשינו ותפארתינו, ויחזירנו למטעתינו הראשונה, בחיינו ובימינו, אכי"ר עכ"ל. אגב, מכאן וכן ממקומות נוספים, תשובה לאומרים שהוא היה ציוני. וכי יש איזה ציוני הכותב בסגנון כזה. איתמר].

מה שאנחנו כפופים לאומות העולם, כך הדבר רק מן הבחינה הגשמית. אולם מן הבחינה הרוחנית, מי כעמך ישראל, עם קדוש. אין עוד עם כזה בעולם, גם בזמנינו.

מה שאומות העולם כ"כ שונאים אותנו, זהו מפני שהם יודעים כי אנחנו העם הנבחר, והם גם יודעים שאנחנו אומרים כי אנחנו העם הנבחר, והדבר מוציא אותם מכליהם. לכן, כל מה שהם מצליחים להרע לעם ישראל, הם מתפארים בכך, כי זה לא כמו לנצח סתם אומה, אלא לנצח את עם ישראל. וכאשר הם שומעים שעם ישראל אומרים שהעם הנבחר ע"י השי"ת, הדבר עוד יותר מרגיז אותם.

א"כ ה'בחירה' היא, גם כיום. הקב"ה בחר בנו כבר בעבר, אבל מהי הבחירה? תני והדר מפרש. 'אתה בחרתנו מכל העמים ורצית בנו מכל הלשונות'. במה? על ידי ש'קידשתנו במצוותיך'.

לכן הדגשתי את הגירסא שלנו, כי אחרים גורסים 'וקדשתנו, בתוספת וא"ו. גם בספרי חכמי תימן ישנם הגורסים כך, חלקם, אולם מהרי"ץ גורס 'קידשתנו' בלי וא"ו. כי אם אומרים 'וקדשתנו, הדבר בא להגיד עוד משהו. בחרת בנו, וגם קידשת, וגם קראת. אמנם אפשר אולי להסביר כדברינו גם לפי זה, 'אתה בחרתנו' – במעמד הר סיני, ואח"כ 'קידשתנו' – קידשת אותנו בשאר תרי"ג מצוות.

אבל ככה, בלי וא"ו, זה יותר טוב. ההמשך, מסביר את הרישא. 'אתה בחרתנו', במה בחרתנו? בזה שקידשת אותנו וקירבת אותנו. לא עשה כן לכל גוי, רק לישראל עם קרובו. עם ישראל, גם כיום, גָּדוֹר בתרי"ג מצוות, אין עם בעולם שהוא קדוש וטהור כמו עם ישראל. הדבר קיים גם היום.

ומה שאנחנו בעוה"ז מושפלים ונבזים, כולם רודפים אותנו, זהו בכדי לכפר על עוונותינו. כבר עשיו ויעקב חילקו את העולם ביניהם. ליעקב העולם הבא, ולעשיו העולם הזה. התענוגות וכל הדברים הגשמיים, זה בשבילם. אבל לעולם הבא, הם אפס אפסים, בעולם הנצח אין להם כלום.

לכן שירת האזינו, למרות שהיא תוכחה, היא נקראת בשם שירה, שמחה גדולה לנו. כי בעצם, זה להתם פשע ולכפר חטאת.

המשך הוכחות בעניין ביטוי האות גימ"ל כנתינתה מסיני. בגלות ניטלה 'גאותם' של ישראל. למה בג"ד כפ"ת אחרי אהו"י רפויות.

בגמרא במסכת חגיגה [דף ה' ע"ב] מובא כך, **וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ, בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵּוֶה** [**ירמיהו י"ג, י"ז**]. **מאי במסתרים**? **אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב, מקום יש לו להקב"ה שבוכה בו, ומסתרים שמו.**

ישנו מקום להקב"ה, בו הוא כביכול מסתיר את עצמו, שלא יראו אותו, כי הוא בוכה שמה. למה הוא בוכה?

אומרת הגמרא, מאי מִפְּנֵי גֵּוֶה? **אמר רב שמואל בר יצחק, מפני גאותן של ישראל, שניטלה מהם וניתנה לאומות העולם.** עם ישראל ירד מגדולתו.

בפסוק נאמר, **מִפְּנֵי גֵּוֶה**, כי זה אחרי יו"ד, לכן האות גימ"ל באה רפויה. אבל אחר כך בגמרא, המקובל

פרשת נצבים [כִּלָּהּ] ה׳תשפ״ו ב׳של״ז

מפי ת״ח הוא לקרוא כך, מפני גַּאֲוָתָם. כך זה תמיד בתורה שבעל פה.

הנני מדגיש זאת, כדי לחזק את מה שדיברתי בס״ד בשיעור הקודם, בעניין אופן ביטוי האות גימ״ל הדגושה. כי נשאר רק לנו, מכל עם ישראל, הביטוי האמיתי של־אות גימ״ל הדגושה. זאת ה׳גַּאוה׳. בגלות, הקב״ה לקח להם את הביטוי הנכון של־אות גימ״ל, כפי שאמרנו, ונשתנה להם להיות כמו אות אחרת. עד ה׳גְּאולה׳, שאז הדבר יחזור גם אליהם.

כמובן לא שזה הפשט בגמרא דלעיל, רק רמז. ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

ואין להתפלא על כך, שהדברים הללו יכולים לחזור, כי ישנם כמה וכמה עניינים כאלה, וכדלקמן.

נקדים, נקודה אחת.

מכל עם ישראל, אין מי שמבטא כיום את האות גימ״ל כפי שאנחנו, אלא רק אנחנו בלבד. והסברנו זאת בס״ד, כי אנחנו היינו הכי מושפלים בין אומות העולם. ׳אין לך ירוד ושפל, יותר מיהודי תימן׳, כפי שכתבו חכמי תימן בעצמם, לאחר שראו ובדקו והשוו זאת לארצות האחרות. וגם בעל אבן ספיר שביקר בתימן, כתב זאת, כי הצרות שיש בתימן אין בשום מקום בעולם. על כן, כיון שהם כ״כ היו מושפלים, הקב״ה השאיר לנו את הגימ״ל, את הרוממות שלנו עליהם. אבל לכל יתר עם ישראל, הקב״ה לקח את ה׳ג׳אוה.

לפני כן, נסביר מהו שורש הויכוח בעניין הזה.

רבים חושבים, שאנחנו לקחנו בטעות את ביטוי האות גימ״ל, מן הערבים. וזאת יען כי גם בארצות שדיברו ערבית, הם יודעים שיש קה ויש גה [בעברית החדשה, את הגימ״ל כמבטא שלנו, עושים היכר ע״י הוספת גרש ג׳ימל. אבל אינני רוצה להשתמש בזה, כי אצלינו אדרבה זה סימן לאות רפויה. לכן כשהמכַוון על גימ״ל דידן, אני עושה דגש. וכשהמכוון לגימ״ל שלהם, אכתוב תמורתו קו״ף, קימ״ל, כיון שלפי המבטא שלנו זאת אות קו״ף. דאנן בדידן...]. א״כ אצלם מונח כי אכן יש גה, אבל רק בערבית. וכאשר הם שומעים אותנו, הם אומרים, אהה, אתם מושפעים מהערבית.

האמת היא כי ישנה הוכחה עצומה דוקא מהערבים. הרי כתוב בספר יהושע [ה׳, ט׳], **וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ, הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם. וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל, עַד הַיּוֹם הַזֶּה.** לאחר שיהושע מל את כל בני ישראל שנית, קראו למקום הזה גלגל. וישנם הסברים, למה זה ׳גִּל–גָּל׳, מדוע זה פעמיים, ולא ניכנס לכך כעת. עכ״פ זה על־שם גלותי.

וידוע, כי בא״י בעוה״ר מאחר ש׳גלינו מארצנו, ונתרחק מעל אדמתנו׳, כל המקומות שהיו פה בא״י, כיון שלא נותר יהודי שיעיד עליהם, הרבה שמות של־מקומות וכן קברי נביאים וצדיקים וכו׳ אי אפשר היה לשחזר אותם, אלולי שהיו פה הערבים, אלה אשר נשארו פה בא״י, כי אצלם נשארו השמות כפי שהיה בעבר.

א״כ למשל, כאשר מחפשים על־יד העיר יריחו, אשר שם היה אז יהושע, ׳את שם המקום ההוא גלגל׳, אכן ישנו עד היום מקום – במרחק שלושה ק״מ מיריחו הישנה – הנקרא בשם גַּלְגּוּלְיַה. זהו ׳עד היום הזה׳, כפשוטו.

אמנם כאשר נאמר ׳עד היום הזה׳ זה לא חייב להיות כפשוטו, עד היום ממש. לפעמים ׳עד היום׳ היינו, עד היום שנכתב אותו ספר. אולם בנ״ד, הדבר מתקיים עד היום ממש.

אם קראו למקום הזה קַלְקַל, למה הערבים אינם אומרים קַלְקוּל? מדוע הם אומרים, גַּלגּוּל? הרי יש להם במבטאם גם קו״ף שלנו, ונמצא שהם יכולים להגיד קַלְקוּליה, א״כ למה הם קוראים לזה גַּלגּוּליה?

שמע מינה שקראו לה היהודים מזמן יהושע ׳גלגל׳ כמבטאינו עד היום, ועד ביאת הגואל.

ולא רק זה, גִּלְגָּל. אלא כל יתר המקומות שנקראים בגימ״ל דגושה, בשמות המקומות, כך הוא הביטוי שלהם. הרי היו אנשים כאלה – כגון בעל כפתור ופרח, מהר״ר אשתורי הפרחי, וכן בעל תבואות הארץ, הר״ר יוסף שוורץ, ועוד, כל אלה אשר חקרו לנסות ולברר, אפילו את המקום ׳עזאזל׳, היכן הוא, הם באו והסתובבו בא״י, ושאלו את הערבים, איך אתם קוראים למקום הזה ולמקום הזה, חקרו ודרשו והשוו את הדברים, עד שהגיעו למסקנות פחות או יותר ברורות, לקבוע את המקומות האלה. אם בודקים, מוצאים כי כל המקומות שיש בהם גימ״ל, הערבים קוראים אותם גה כמבטאינו.

למשל, גִּבעון, גִּיבּ. גֶּבַע, גֶּבַּע. עין גַּנים, גִּנין. גְּדוֹר, גְּדוּר. נשאר להם בפה כך, מדורי דורות. אף שאין שום סיבה, שהם יגידו זאת בגַה, כי הם יכולים להגיד קַה.

[**צריך** לבדוק גם בספריהם, כיצד נכתבו שמות בני אדם שיש בהם גימ"ל ונלקחו מאתנו. אך אפשר שאין משם ראיה, כי היהודי שמסר להם זאת, היה תימני כידוע. איתמר].

ומה שאני אומר כי כנראה בימות המשיח, גם בני שאר קהילות יבטאו את הגימל כמונו, בכלל עניינים נוספים אשר ישתנו הדברים לעתיד לבוא, בניתי זאת על־פי מה שבספר בני יששכר מסביר, מהו העניין שהאותיות בג"ד כפ"ת אחרי אהו"י הן רפויות? הרי מלה המסתיימת באל"ף או ה"א או וא"ו או יו"ד, אם באה לאחריה מלה הפותחת בבי"ת או גימ"ל או דא"ל או כא"ף או פ"א או תי"ו, הן רפויות. מה הסיבה לכך?

הוא אומר, כי האותיות הללו, הן חסרות לנו בגלות. אל"ף מ'כסא', ה"א מ'הוי"ה', וא"ו מ'אליהו', ויו"ד מ'ירושלם'. הרי לא כותבים ירושלים, אלא ירושלם. מנקדים עם חירק, אבל היו"ד אינה כתובה. כך הדבר ברוב המקומות במקרא. ישנם כמה מקומות בודדים שכתוב ירושלים. והפוסקים דנים, איך לכתוב בגטין. ורבים אשר מדייקים, כותבים תמיד ירושלם בלי יו"ד. הרי ירושלים, היו"ד רומזת לשכינה, העלימו את זה. ועיין להתוספות בתענית דף טז. ד"ה הר.

כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ [שמות י"ז, ט"ז], אין השם שלם, ואין הכסא שלם, עד שימָּחה זרעו של־עמלק. חסר לנו אל"ף, מהמלה כסא. וחסר לנו מהוי"ה, גם וא"ו וגם ה"א, א"כ בעצם יש פעמיים וא"ו. יש גם מאליהו וגם מהוי"ה, אבל הה"א ודאי שזה מהוי"ה. וכן היו"ד חסרה.

לכן, כיון שאנחנו בגלות, הרפה מראה על רחמים. לא דגש, מדת הדין, אלא שתהיה הנהגתו יתברך אתנו ברחמים ובקלות, כיון שאנחנו סובלים בגלות. **וכך** מסבירים בכמה וכמה ספרים. המקור לכך, הוא בספר הפליאה. הוא מסביר, למה דגש זאת נקודה באמצע האות, ורפה זה קו למעלה מעל האות – כידוע שזה כך בספרים המדוייקים, ובפרט הקדמונים – כי הדגש זהו דין, והרפה זה רחמים, זה מקיף, כיון שהרחמים הם מרובים. גם בספר פתחי שערים, להרי"א חבר, הסביר זאת באריכות, והדברים ממש גבוהים ונסתרים, אבל כולם אומרים – פחות או יותר – את הכיוון הזה, כי ביטוי הרפה מורה על מדת הרחמים.

טוב, זה בגלות. מה יהיה כאשר יבוא משיח צדקנו? מסתבר מאד, שלפי בעל בני יששכר, יחזרו לקרוא זאת בדגש, כי אז לא תהיה סיבה, אנחנו אז כבר לא בגלות. למשל אין סיבה להגיד, 'כי תוליד בנים', תי"ו רפויה, שיהיה מדת רחמים, כי אנחנו כבר נושענו. כי תוליד. הכסא שלם, וירושלם שלימה, הכל שלם.

אולי נגיד, וכי אז תשתנה התורה?

לא. הדבר אינו משַנה את התורה. חושבני כי הבאתי כבר בעבר [שיעור נצבים התשע"ח בשכ"ט], את מ"ש בעל מדרש תלפיות, לגבי פרשיות התוכחה ודומיהן שישנן בתורה. קראנו בשב"ק את התוכחה. והרי לעתיד לבוא, כבר אין מקום לתוכחה, לקללות. וכן החזיר, כתוב כי הוא עתיד לחזור לטהרתו. כך רבים מפרשים. לא כולם מסכימים לכך, ישנם כאלה האומרים, כי מ"ש למה נקרא שמו חזיר, שעתיד לחזור לישראל, הכוונה היא שהמלוכה תחזור לישראל. אבל ישנם רבים אשר מפרשים כפישוטו, שהחזיר לעת"ל יהיה מותר באכילה, כי יהיו לו סימני טהרה. לכאורה, אבל הרי כתוב בתורה שאסור לאכול חזיר? מה נעשה עם זה? אומר המדרש תלפיות, התורה לא תשתנה, אבל ישתנה כל סדר האותיות שבפרשה, ויהיה כתוב משהו אחר. אותן האותיות, לא פחות ולא יותר. וכך הוא אומר – אותו הדבר – לגבי דברים אחרים, אשר ישתנו לעת"ל, במקומות האלה הדבר ישתנה. בזמנו דיברנו, כי לכן למה בס"ת, כשר 'שלא כסדרן'. למה בתפילין ומזוזות זה פסול, ובס"ת זה כשר. ישנם האומרים, כי אחרת, אם שלא כסדרן יהיה פסול, א"כ לא יהיה לנו ס"ת שהוא כשר, כל ס"ת יהיה פסול. אי אפשר לעמוד בכך. אבל לפי הדברים דלעיל, הדבר ממש מאיר, כי לכתחילה זה נועד שהסדר ישתנה. הסדר אינו קובע.

שאלה מהקהל: לפי רס"ג, הסובר שזה כדי להקל על הדיבור.

תשובת מרן שליט"א: כן. כך יוצא לפי דבריו בפירושו לספר יצירה (מהדורת ירושלם התשל"ב, דף ע"ח) שרפיון בג"ד כפ"ת אחרי אהו"י, אין זה במקרא בלבד, אלא בכללות הדיבור והשיחות, אפילו אצל הנשים יעוש"ב. ואם כן גם בעתיד לא אמור הדבר להשתנות.

אבל תבדוק האם זאת המציאות. מה יותר קל, לדבר ככה. בתמיהה. לכאורה כך מובן ממה שהוא אומר, אבל עכ"פ היום אני רואה כי רוב האנשים רק מסתבכים מזה. בזמנינו ודאי שזה לא נכון.

הרפה והדגש רק מסבך את האנשים. לפי דבריו, נראה כי זה היה טבעי ככה, בלי ללמוד. שהרי כך הוא אומר, שאפילו הנשים אומרות רפוי אחרי אהו״י. היום הפוך, אפילו גברים לא מרפים אותם בדיבורם, כלל ועיקר. אינני יודע, כיצד להבין זאת. היום, העולם לא היה מבדיל בכלל בין דגוש לרפה, בלי ללמוד את הכללים. לפי דבריו, זה כביכול צריך להיות ׳אוטומט׳. גם צריך ביאור לדבריו למה במקרא יש יוצאים מן הכלל. והוא עצמו מודה בכך, שכן העלה בהמשך דבריו דף ע״ט.

עכ״פ ההוכחה שלנו על העתיד היתה אך ורק לפי טעם הבני יששכר, ובלא״ה יש לי טעם שונה לכך, שכתבתי אותו בס״ד בנפלאות מתורתך פרשת אמֹר ע״פ ממושבותיכם תביאו, שלפיו אין חילוק וגם בעתיד לא ישתנה הדבר.

השלמה לעניין דלעיל, לגבי אמירת אתה בחרתנו מכל העמים וכו׳ בשמחה, ראיה מהזוה״ק, ועוד.

הנני חוזר אל העניין שפתחנו בו. גם מי שיראה דברי הזוה״ק בפרשת פינחס [דף ר״כ ע״ב, רכ״א ע״א], ימצא שהשאלה הזאת לגבי אתה בחרתנו, שאל זאת בזמנו חכם אחד גוי, את רבי אליעזר הגדול.

כתוב שם כך, **אמר רבי אבא, אִדְּכַרנא מלה חדא דשמענא מִבּוּצִינא קדישא, דשמע משמיה דרבי אליעזר** – אמר רבי אבא לרבי יוסי, נזכרתי דבר אחד ששמעתי מהמאור הקדוש רבי שמעון בן יוחאי, ששמע משמו של רבי אליעזר הגדול. דהיינו, ר״א בן הורקנוס – **יומא חד אתא לקמיה חד חַפִּים גוי** – יום אחד בא לפניו חכם אחד גוי. **אמר ליה** – שאל ממנו – **סבא סבא, תלת בעיין בעינא למתבע מנך** – זקן זקן, שלש שאלות אני רוצה לשאול ממך.

חד, דאתון אמרין דיתבני לכו בי מקדשא אחרא – אחת שאתם אומרים שלעתיד לבא יבנה לכם בית מקדש אחר. מנין לכם שיש בית מקדש שלישי? וכו׳.

ותו – ועוד יש לי שאלה שניה – **דאתון אמרין דאתון קְרִיבִין למלכא עִלָּאה, יתיר מכל שאר עמין** – שאתם אומרים כי אתם קרובים למלך העליון, להקב״ה, יותר מכל שאר העמים. הנה **מאן דמתקריב למלכא** – מי שהוא מקורב למלך – **איהו חדי תדיר, בלא צערא, בלא דחילו, ובלא דחיקו** – הוא שמח תמיד, בלא צער, בלא פחד, ובלא דוחק. **והא אתון בצערא ובדוחקא וביגונא תדיר, יתיר מכל בני עלמא** – והרי אתם היהודים, נמצאים בצער ובדוחק וביגון תמיד, יותר מכל בני העולם. **ואנן לא אתקריב לן צערא וְדחקא ויגונא כלל** – ואנו, הגויים, לא התקרב לנו צער ודוחק ויגון כלל. מזה מוכח, **אנן קריבין למלכא עלאה** – שאנו קרובים למלך העליון, **ואתון רחיקין מניה** – ואתם רחוקים ממנו. **ועל דא אית לכו צערא ודוחקא אבלא ויגונא, מה דלא אית לן** – ועל כן יש לכם צער ודוחק ואבל ויגון, מה שאין לנו. א״כ אנחנו הקרובים, לא אתם.

ותו – ועוד יש לי שאלה שלישית – **דאתון לא אכלי נבלה וטרפה** – שאתם אינכם אוכלים נבלה וטרפה – **בגין דתהוון בריאין, וגופא דלכון להוי בבריאותא** – כדי שתהיו בריאים, והגוף שלכם יהיה בריא. **אנן אכלינן כל מאי דבעינן** – אנו אוכלים כל מה שאנו רוצים – **וכל שְׁיָיפִין דילן בקיומייהו** – וכל האיברים שלנו, הם בקיומם ובשלימותם. וכו׳. למה אתם לא אוכלים נבלות וטריפות, ככה תהיו יותר בריאים וחזקים.

סבא סבא, לא תימא לי מדי, דלא אשמעינך ולא אקבל מינך.

לאחר שגמר לשאול את ג׳ השאלות דלעיל, הוא אמר, אל תענה לי, כי אני לא אשמע וכו׳. מובן שהוא רק בא להקניט, לא רוצה לשמוע. כמו הבן הרשע בהגדה של פסח, ׳מה העבודה הזאת לכם׳. הוא לא בא לשאול שאלה בכדי לקבל תשובה, אלא הוא בא רק ׳לזרוק׳ את השאלה, וללכת לדרכו. אינו מוכן לשמוע. לכן הקהה את שיניו.

עכשיו מובן מ״ש בהמשך, שהוא העניש אותו. **זקף עינוי רבי אליעזר ואשגח ביה, ואתעביד תִּלָּא דְּגַרְמֵי.** עשה אותו גל של־עצמות.

ואחר כך, מובא שם בזוה״ק באריכות את התשובות. וכתוב שם כי השאלות הללו נשאלו בבית דין של מעלה. לגבי העניין הזה, למה אנחנו אומרים שאנחנו קרובים להקב״ה יותר, הוא ענה, כי עם ישראל הוא ׳הלב׳ של־עולם.

בזמנו [שיעור תרומה, ויקהל ופקודי, שנתנו זו] הבאנו זאת מִסֵּפר הכוזרי, שאנחנו ׳לב׳ העולם, שהוא כיוון לכך מדעת עצמו, או שהיתה מסורת כזאת בעם ישראל, היתה שמועה נפוצה, שמקורה בס׳ הזוה״ק שהיה אז מוסתר. בכל אופן, הוא הסביר כי כל החכמות שבעולם, הם ינקו אותם מעם ישראל.

יש לכך שורש ויסוד כאן, בספר הזוה"ק. 'כליבא בגו שייפין'. כל איברי הגוף, אינם יכולים להתקיים בלי הלב. כל אומות העולם, קשורים בעם ישראל. בלי עם ישראל, אין להם חַיות וקיום. והלב עצמו הוא חלש, אין בו עצם, שלא כמו שאר איברי הגוף. כאשר ישנו איזה עצב, כאשר ישנן דאגות, מי מצטער? הרגליים? הידיים? לא. הם לא חשים כלום. הלב.

וז"ל הזוה"ק שם, **שאלתא אחרא** – השאלה האחרת, השניה, ששאל הגוי, על מה שאנו אומרים שאנו קרובים להקב"ה, תשובתה היא כך – **דוַדאי אנן קריבין למלכא עלאה, יתיר מכל שאר עממין** – כי ודאי אנו ישראל קרובים למלך העליון, יותר מכל שאר העמים – **ודאי הכי הוא, דישראל עבד לון קודשא בריך הוא לבא דכל עלמא** – ודאי כך הוא, שאת בני ישראל עשה הקב"ה לב של כל העולם – **והכי אינון ישראל בין שאר עמין כְּלִבָּא בין שְׁיָפִין** – וכך הם ישראל בין שאר העמים כמו הלב בין האיברים. כי ישראל הם הלב של אילן העליון, והאומות הם שבעים קליפות שיש לשריהם יניקה משבעים ענפי הקדושה שבאילן העליון, וכל קיום האומות על ידי מותרי השפע שניתן לישראל, לכן – **כמה דשייפין לא יכלי למיקם בעלמא אפילו רגעא חדא בלא לבא** – כמו שהאיברים אינם יכולים להתקיים בעולם אפילו רגע אחד בלא הלב – **הכי עממין כלהו לא יכלין למיקם בעלמא בלא ישראל** – כך כל העמים אינם יכולים להתקיים בעולם בלא ישראל. **ואוף הכי, ירושלם בגו שאר ארעאן, כלִבא בגו שייפין** – וכמו כן ירושלם היא בתוך שאר הארצות, כמו הלב בתוך האיברים – **ועל דא איהי באמצעיתא דכולי עלמא כלבא גו שייפין** – ועל כן היא באמצעו של כל העולם, כמו הלב שהוא בתוך האיברים, באמצע הגוף. **וישראל מתנהגן גו שאר עמין כגוונא דלבא גו שייפין** – וישראל מתנהגים בתוך שאר העמים, כעין הלב בתוך האיברים. כי כמו שהלב משפיע את הכח אל איברי הגוף, כך ישראל משפיעים שפע חַיותם לאומות, כי כל השפע לאומות אינו בא אלא בשביל ישראל.

והמשיך ואמר, הנה **לבא איהו רַכִּיך וחלש** – הלב הוא רך וחלש, כי חָמרו מזוכך מכל שאר איברי הגוף, ולכן תשש כח עבירתו – **ואיהו קיומא דכל שייפין** – והוא קיומם וחיותם של כל האיברים – **לא ידע מצערא ועקא ויגונא כלל אלא לבא** – וכל האיברים אינם יודעים מצער ויגון, אלא הלב – **דביה קיומא דביה סוכלתנו** – שבו הוא הקיום והחיים של כל האיברים, ובו התבונה – **שאר שייפין לא אתקריב בהו כלל** – שאר איברים לא מתקרב בהם צער ויגון כלל, כי לא מרגישים שום צער ויגון – **דהא לית בהו קיומא** – כי לא תלוי בהם הקיום והחיים – **ולא ידעין מִדֵּי** – ואינם יודעים כלום – **כל שאר שייפין לא קריבין למלכא** – כי כל שאר האיברים אינם קרובים אל המלך – **דאיהו חכמתא וסוכלתנו דשריא במוחא** – שהוא החכמה והתבונה השורה במוח – **אלא לבא** – אלא הלב – **ושאר שייפין רחיקין מניה, ולא ידעין מניה כלל** – ושאר איברים רחוקים ממנו, ואינם יודעים ממנו כלל. **כך ישראל למלכא קדישא קְרִיבִין** – כך ישראל, הם קרובים אל המלך הקדוש – **ושאר עמין רחיקין מניה** – ושאר העמים הם רחוקים ממנו.

ומינה לנדון דידן, נלמד מזה שהעניין של 'אתה בחרתנו מכל העמים', הוא קיים גם עכשיו. זה לא שהדבר היה רק בעבר, אלא זאת מציאות אשר קיימת גם כעת.

גם לפי זה, חושבני כי מוצדק מאד מה שאנחנו עושים, לומר בשמחה את פיסקת אתה בחרתנו, גם בימים הנוראים, ואפילו ביום הכיפורים.

וחושבני כי תשובתם בצדם. כוונתי בעל יסוד ושורש העבודה והעץ יוסף, אשר הם מקשרים זאת אל ההמשך, כי זאת כהתחלה והקדמה לפיסקת יעלה ויבא. אבל תשובתם בצדם, כי בפיסקא אחרי אתה בחרתנו וכו', אנו אומרים כך, ותתן לנו ה' אלהינו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון. אף שבר"ה ויוהכ"פ אין אומ' זאת, מִסיבה אחרת. הנה כאן מדברים במפורש על שמחה, הא כיצד הינך אומר לי לבכות כאן?

שאלה מהקהל: גם בפסח הם בוכים?

תשובת מרן שליט"א: כנראה. העץ יוסף מדבר אפילו לגבי פסח, להגיד זאת במרירות. בשברוך לב.

בלי נדר, עוד ארחיב בכך. מכיון שחסר לי כעת את המקורות, אשלים זאת בעזרתו יתב' בשיעור אחר. רק הקדמתי עניין זה היום, מה שרציתי להגיד בכך הוא, כי במלים 'ניטלה גאותם', רמוז מה שאמרנו, שהקב"ה לקח להם את הגימ"ל, רק כעת בגלות. אמנם קשה להגיד זאת, מבלי שהדבר יהיה מבוסס, אין לזה כ"כ טעם וריח, אבל מה אעשה שאין לי כאן את הספרים.

דחיית כל מ״ש בספר שפת אמת, לגבי מבטא האות גימ״ל הדגושה. אתה גבור לעולם וכו׳. מסורת בבל פחותה ממסורת ארץ ישראל. קמץ ופתח. סאגי, אחימַן. ולטענות נוספות בעניין דלעיל.

בספר שפת אמת, להרב בן ציון כהן, מירושלם עיקו״ת, הוא תוניסאי, הוא השתדל לברר את עניין מבטא לשון הקודש, בישרות ובנאמנות, ממש אפשר להגיד ללא משוא פנים, אבל חבל שהיו דברים שהוא לא ידע. בזמנו אמרתי לו שניפגש, ואולי יגיע למסקנות אחרות, אולם לצערינו הוא נפטר לאחר זמן קצר. תנצב״ה.

הוא כותב שם [בדף מ״א] כך, **הגימ״ל הדגושה, מבטאה ידוע אצל רוב ככל ישראל אשכנזים וספרדים שהוא כמו GU צרפתית, אולם התימנים ברובם קוראים אותה כמו אות גִים הערבית, או DJ צרפתית, G אנגלית, דהיינו כמו דְז׳ במלה לודז׳ לודזְ׳יה, כאשר הז׳ מבטאה חלש כעין הש׳ ימנית, או כמו J צרפתית, וכמו הז׳ של־מלה ז׳ולטי.**

וחלק מהתימנים, קוראים הג כמו כל ישראל האשכנזים וספרדים.

ובהיות שראינו שהתימנים שמרו על מסורת אבותינו העתיקה יותר מכל העדות, והם היחידים ששמרו על כל בג״ד כפ״ת דגוש ורפה, וכן כל האותיות (מלבד ג׳ וק׳ שנדון בהם להלן), וכן כללי הדקדוק ושוא נע שלהם, מתאימים למסורת העתיקה, הכתובה בספרי המדקדקים הקדמונים, יותר מכל העדות, לכן יש לנו לברר ולחקור היטב האם קריאת הג׳ כמו גִים הערבית היא הנכונה, ורוב ככל שאר העדות טועים ושכחו אותה, כמו ששכחו למשל את הד׳ הרפויה. או שמא שלט מלאך השכחה גם בתימנים, ושכחו גם הם את הג׳ והק׳. ולפני שנברר מבטא הגימ״ל, אשלחך קורא נכבד לאות ק׳ לקמן, וראה מה שכתבנו שם וצרף לכאן.

כך הוא כותב.

בעצם, הפתיחה שלו כבר מראה, את הכיוון שלו, כי ישנה לו כאן טעות יסודית.

הוא כותב, שהתימנים קוראים אותה כמו אות גִים הערבית, או כמו בצרפתית ז׳ה. פה שורש הטעות. התימנים קוראים זאת כמו גִים הערבית, גַה. אולי אנשי גְּבַלַה קוראים ככה, ז׳ה. נדמה לי שהם היחידים שמבטאים כך. ומה שהוא כתב אח״כ, חלק מהתימנים וכו׳, הכוונה היא למחוז שרעב, שהם אומרים קימ״ל. כעת אינני מדבר עליהם. אבל לגבי מה שהוא כותב, שהתימנים קוראים אותה כמו אות גִי באנגלית, זה נכון. אבל הסיום שלו, או כמו ז׳ה בצרפתית, זה כמעט שלא נשמע ולא נראה אצלינו. אנשי העיר גבלה, זהו מקום מיוחד, וזה משהו מוזר, ומובן למה אצלם הדבר נשתנה, כי הם ממחוז שרעב, פתאום הם קוראים ז׳ה. כל האיזור שלהם לא קורא כך. ישנן שמועות, שאנשים מעיר צנעא הגיעו לגבלה, התיישבו שם, לכן נראה שנוצר שם משהו מורכב, כלאיים. לא כמר, ולא כמר.

בכל אופן במקור, ברוב ככל התימנים, או גימ״ל או גימ״ל. ז׳ימל, זה מעטים בודדים, שלא שומעים עליהם בכלל.

והם, כיון שהתוניסאים קרובים לצרפת, אז ז׳ימל, בראש שלהם זה מתחבר מיד.

על כך הוא כותב, ועתה אחרי שהוכחנו שמבטא הק׳ אינו כמו ג׳ דגושה אשכנזית וספרדית, ואינו כמו GU לועזית, נשוב למבטא הג׳ הדגושה עצמה שהתימנים מבטאים אותה כמו גִים הערבית, שהיא כמו צירוף שתי אותיות ד׳ וז׳ חלשה כעין הש׳ הימנית, או כמו הז׳ במלה לודז׳ לודז׳יה, או J צרפתית.

ואומר, ידוע הדבר שהתימנים לא מסוגלים לבטא ק׳ במבטאה המקורי שהוא כמו קאף ערבית, מחמת שבערבית המדוברת בארצם מבטאים את הקאף הערבית כמו ג׳ שלנו. וכיון שהתרגלו יהודי תימן במשך דורות לבטא הק׳ כמו ג׳ שלנו, נשכחה מהם הקוף העברית המקורית, ממש כשם שנשכחה מיהודי אשכנז ואירופה, לפי שאין בלשונם כמוה. וכיון שהם הקפידו שלא לבטא שתי אותיות במבטא אחד, הוכרחו לשנות את מבטא הג׳ העברית, והשוו אותה לגִים הערבית.

ואם תאמר, מה אכפת לנו אם יקראו הג׳ כמו גִים (או ז׳ים), העיקר שהגימ״ל אינה דומה לאות אחרת. לכן הנני להוכיח עד כמה משובש המבטא הזה, וכמה הוא סותר את כללי הדקדוק ודברי הראשונים, ומסורתם של כל עדות ישראל כמעט.

זהו מה שמפריע להם, שאנחנו שונים מכל עדות ישראל. למה התימנים יוצאי דופן? כל עדות ישראל, אומרים אחרת. בהמשך הוא מביא תשע עשרה הוכחות, מכל מיני ספרים. הדבר מזכיר לי, את הרב יוסף בן יעקב, שהביא כל מיני נוסחאות,

כל מיני שינויים, והביא לנו רשימה של כל גדולי חכמי ספרד ואשכנז. מה הדבר נוגע אלינו? בסדר, אתה יכול להביא את הספרים שלהם, מה היא המסורת שלהם, אבל זה לא נוגע אלינו, כי לנו ישנה מסורת אחרת. מה שהוא מביא ספרים אחרים, זה לא קובע לנו מאומה.

ואם תאמר, הרוב. הרוב איננו קובע בדברים הללו. המאירי כותב בקרית ספר, ובעצם ישנו לכך מקור כבר מהגאונים, וכמו שהבאנו בשיעור וירא התשפ"ב בשל"ג, כאשר ישנה מחלוקת בחסרות ויתירות בספר תורה, איך מכריעים? על פי רוב? יש אומרים כך, להכריע על פי הרוב. ישנו ספק, לפי מה נלך? יש אומרים, נלך לפי רוב הספרים. כי איננו יודעים. אומר המאירי, הרוב אינו מכריע. כיון שהטעות היא בשורש, היו ארצות כאלה והיו ארצות כאלה, א"כ התפשט אצלם הדבר הזה. זה לא מראה, שזהו הדבר האמיתי. התפשט הדבר הזה אצלם במשך הדורות, ומה שנהיה מכך בסוף רוב, אין מזה שום הוכחה שזאת היא האמת.

הערה מהקהל: איזה ספרים מדוייקים.

תגובת מרן שליט"א: נכון. מראש, איזה ספר היה להם.

המשך ההערה מהקהל: זה גם תלוי בעדות, מי מדייק.

תגובת מרן שליט"א: נכון.

למה לתימנים ישנו נוֹסח תפילה שאין לאף אחד בעולם? מה תגיד?

למה אף אחד כיום אינו עושה תרגום, כמו התימנים? מי שומר על המסורת? אף קהילה.

מי מקרא את ההלל? מי מחזיק את המסורת של עם ישראל? רק אנחנו.

מי שומר מניין לשטרות? כל העולם שכח מכך. למרות שבעבר, הדבר היה נפוץ מאד. היה מקובל אצל כולם, או כמעט כולם.

הר"א אבן עזרא אומר, אינני יודע מהו ההבדל בין 'לו' בוא"א, לבין 'לא' באל"ף. ואנחנו כן יודעים. חוץ מאתנו, אף אחד בעולם אינו יודע להבדיל. גם 'בו' בוא"ו, ו'בא' באל"ף. כי לו בוא"ו, מאריכים אותו יותר, מושכים את התנועה. וכן בו, או בא. **כִּי ב–וֹ שָׁבַת** [בראשית ב', ג']. **אֲשֶׁר יִגַּע ב–וֹ הַזָּב** [ויקרא ט"ו, י"ב]. מושכים את זה. זה לא 'בֹּא אל פרעה', בא באל"ף, אלא בוא"ו. הם לא יודעים.

וגם מהתימנים, רק מחוז צנעא וסביבותיה, ועוד מחוזות, אלה שמבטאים גִּימל...

למה אף אחד בעולם, אין לו בס"ת את יולך י"י וגו' בראש הדף, מה שהיה לנו בפרשה שקראנו [כי תבא], כמו בס"ת של משה רבינו. וכן וישחט, בפרשת צו, בראש הדף, שזה חצי התורה בדפין. אין את זה לאף אחד בעולם. רק אצלינו. רק אנחנו שמרנו על המסורת, הס"ת כמו אצל משה רבינו, במשך כל הדורות.

ואלו הם רק מקצת דוגמאות על קצה המזלג.

זאת איננה שאלה, להביא לנו רשימה מארצות אחרות, שהם רוב. בזה צריכים לדון אך ורק לגופו של עניין.

ולמה הוא מחליט מדמיונו שאנחנו לא מסוגלים לבטא קא"ף ערבי וכו'. אני שמעתי וראיתי רבנים וזקנים תימנים רבים ממחוזותינו, שהכירו את המבטא השרעבי שמבטא כך, וזה היה בעיניהם לעג וקלס.

*

אח"כ הוא כותב, **א' רבינו סעדיה גאון בביאורו לספר יצירה** וכו'. כבר ענינו על כך בשיעורים רבים קודמים.

ב' וראיתי בירושלמי מס' כלאים פרק ט' הלכה ג' שכתוב, והכי ערסי על 'גיף' ימא, והיינו חוף הים, הרי שקרא לחוף גיף בגימ"ל. ובמקומות אחרים קורא לו כֵּיף ימא בכ"ף, כמ"ש בפסחים (דף ד' ע"א) אכיף ימא וכו', דכתיב זבולון לחוף ימים ישכון, וע"ש בפירש"י. הרי שקורא לחוף כיף בכ"ף, וכן הוא בכמה מקומות אחרים בכ"ף. ומשמע מכאן, שהגימ"ל הדגושה קרובה למבטא הכ"ף הדגושה, ולכן מתחלפים זה בזה. אבל לפי מבטא התימנים, שקוראים הגימ"ל כמו דז', וקוראים גיף כמו דזיף, אין שום סברא לומר שיחליפו כיף בדז'יף, כי מרחק רב ביניהם.

ראשית, הדבר בגלל ש'בראש' שלו, הוא עושה כֵּיף – ז'יף, וזה נראה לו מדאי רחוק. אבל אם הוא היה עושה כמונו גֵּיף, הוא היה מרגיש שזה אכן קרוב.

וכן מצאנו כיו"ב שמחליפים זכוכית בזגוגית, והעובד בזכוכית נקרא זגג, ולא זכך, ומכאן שהג' קרובה לכ'. הדגושה לדגושה, והרפה לרפה. ואם נקרא את הג' כמו גים (דז'ים), יהיה מבטאה רחוק מאד מהכ"ף הדגושה, ואין סברא להחליף ביניהם.

הטענה שלו, היא רק לפי המבטא שלו. אבל נשאל אותו, לשיטתו, הרי למה אומות העולם – הנצרים –

מחליפים יוסף, גּוֹזף. ירושלם, גֵּרוזלם. איך נהיה להם ג? זה מאותיות החיך גיכ״ק, איך התחלף גימ״ל ויו״ד? גימ״ל ויו״ד מתחלף? אנחנו לא יודעים ולא מכירים דבר כזה. אבל במציאות, אצלם זה כן התחלף. למרות שזה רחוק. כי בפה זה קרוב, ובמשך הדורות זה נשתנה. זאת איננה שאלה.

*

כעת תשמעו דבר, הפלא ופלא. תקשיבו טוב. ׳שלישי לַבֶּטן׳.

ג׳ וראיתי בספר נקרא בשם ״נפתלי״ (דפוס לונדון תשי״ט) פירוש על רבינו בחיי על דרך הסוד, שכתב בפרשת וירא וז״ל, והרביעי דהיינו אגלא. כלומר השם הרביעי נקרא ״אגלא״.

ישנו שֵׁם קדוש, אגל״א. זהו ראשי תיבות, אַתה גִּבור לְעולם יי״. ישנן כמה שיטות, איך לקרוא את השם הזה. האם אַגְלָא, או לפי הפסוקים, כפי שנראה עוד מעט. אתה יודוך אחיך, גור אריה יהודה, לא יסור שבט מיהודה, אסרי לגפן. לקרוא זאת לפי הניקוד, כפי שיוצא בפסוקים הללו.

והוסיף משם ספר ציוני – זהו ספר ידוע, שחיברו אחד מחכמי אשכנז, מקובל קדמון – **שכתב וזה לשונו, ולא יהרהר בו אדם, אלא אם יהיה טהור מטומאה ובבגדים נקיים.**

צריכים להיזהר מאד, לא לחשוב על זה, לא להתעמק בזה.

וכשבירך יעקב את יהודה, מסר לו את השם.

יעקב אבינו, מסר ליהודה את השם הקדוש הזה, באותיות הראשונות של־ארבעת פסוקים הללו.

והקוראו יזהר להדגיש, שלא ישמע אלא כדרך הגויים, והישמעאלים קוראים לגימ״ל ״יימל״. ע״כ לשון ציוני פרשת ויחי.

ופירוש דבריו, שמזהיר שלא לקרוא את השם הנ״ל בגימ״ל כמבטא היהודים – הנני קורא כעת כפי מבטא הספרדים, כמו שהוא קורא. להבין את ה׳ראש׳ שלו. לא לקרוא בגימ״ל כמו היהודים – **לא דגושה ולא רפויה, רק כמבטא הגויים גימ״ל, שהוא בשינוי רב ממה שצריך להיות. ואילו היה מבטא הגימ״ל היהודית כמבטא התימנים, שהיא כמו גים ערבית, היה לו להזהיר שלא לקרא הגימ״ל לא דגושה ולא רפויה, ומה לו להזכיר את הישמעאלים והגויים.**

אלא ודאי שכוונתו היתה להזהיר, שלא לבטא הג׳ של השם כהלכה, אלא בשינוי מקריאת היהודים. ולכן אמר להיזהר שלא יקרא הגימ״ל כמבטא היהודים, אלא כמבטא הגויים, שהוא רחוק מאד ממבטא היהודים. על דרך שהיום אומרים אלקים בקו״ף, במקום בה״א. וזהו שהוסיף, שהגויים קוראים לגימ״ל יימל, היינו גימ״ל (דז׳ימל), שידוע שהגויים קוראים ליו״ד שלנו כמו ג׳, כמו למשל ירושלים, גרוסלם.

ומכאן משמע שהיהודים לא קוראים הגימ״ל כמו הישמעאלים.

פה הוא הגזים לטעות בשגיאה חמורה מאד מאד. אינני יודע, כיצד הוא הלך לישון עם פירוש עקום כזה...

ישנו שם קדוש ונורא בתורה, שאחת האותיות יוצאת מהפסוק גור אריה יהודה וגו׳. וכיון שהוא קורא גימ״ל כך, ע״כ הוא אומר, כי את השם הזה אתה צריך לקרוא לא כפי שהיהודים קוראים גימ״ל, אלא כפי שהגויים קוראים גימ״ל. יכול להיות דבר כזה? הרי השם הזה יוצא מהפסוק גור אריה יהודה, א״כ איך קראת את הפסוק? תקרא בתורה ג״כ גור אריה, כי זהו השם היוצא מפה. וכי בפסוק גור אריה, צריכים לקרוא גור? ובתפילה צריך להיות, אתה גבור? גם אתם, הספרדים, לפי דבריו.

הבאנו בשיעור קודם שבעל איש מצליח אמר לעשות לפני כן הפרדה. הם אומרים כי הדגש הזה לא חייב להיות רק עפ״י הסוד, אלא גם עפ״י הפשט. תעשה הפסקה. אתה, גִּבור לעולם ה׳, גימ״ל דגושה, כי ישנו הפסק. וכי הם קוראים ככה? לפי דבריו, הם צריכים לקרוא בתפילה כך, אתה גִּבור, כמו התימנים, כי זהו השם הקדוש הזה. איך הוא יכל להגיד דבר כזה מופרך ותמוה ומוזר? איננו יודע.

הוא מבין, שבעל ספר הציוני אומר, כי בגלל שישנו שם קדוש זה, פה זהו המקום היחידי שאין לקרוא את האות גימ״ל כמו הגימ״ל הרגיל, אלא כמו הישמעאלים. ולכן הוא אומר, אהה, הינך רואה כי הגימ״ל הרגיל זה לא כמו הישמעאלים. אולם כעת תעשה חשבון, הגימ״ל הזה כן צריך להיות כמו התימנים, נגיד, א״כ למה אתם לא עושים ככה? ובתורה תקרא גור אריה, למרות שתמיד הינך קורא גימ״ל אחרת? הנני אומר, לפי דבריו.

שאלה מהקהל: הוא לא מדבר על הפסוק, אלא על השם עצמו.

תשובת מרן שליט"א: השם עצמו. לכל הפחות בתפילה, תקרא אתה גְּבור. הרי לכן הם אומרים בתפילה להדגיש, למרות שצ"ל אתה גבור, רָפֵי, מכיון שזהו שם קדוש. והוא מזהיר, תקרא את זה, לא כמו הגימ"ל הרגיל. בתפילה תקרא, אתה גְּבור. הוא מודה, שכאן זהו המקום היחידי שאומרים אתה גְּבור. זה רק לפי ה'ראש' שלו.

אבל במחכ"ת, זהו שיבוש עצום. האמת יורה דרכו. ישנה כאן פשוט טעות דפוס. הדבר בדיוק ההיפך. וממילא התהפכה כל הראיה שלו. והדבר המפליא הוא, כי לבסוף יוצא, שרבי' מנחם הציוני, היה בזה תימני, הוא קרא כמו התימנים. הפלא ופלא. הראיה ממש התהפכה, לכיוון השני.

תשמעו מה כתוב בספר הציוני, יהודה אתה יודוך וגו', בכאן סוד אגל"א. א'תה יודוך. ג'ור אריה. ל'א יסור שבט. א'סרי לגפן.

לא יהרהר בו אדם, אלא א"כ יהיה טהור מאוד מכל טומאה, ובבגדים נקיים. וכאשר בירך יעקב יהודה, מסר לו זה השם וכחו. והוא יוצא כמו־כן, מן א'תה ג'בור ל'עולם א'דני. והשם הזה הוא מבואר לבעלי הקבלה, כאשר נרמז בתורה.

והקוראו יזהר שיהא הג' נדגשת, שלא יהא נשמע איל"א, כדרך הגוים והישמעאלים הקוראים לגימ"ל יימ"ל.

הטעות היא, שאות אחת התבלבלה לו פה. הוא – בעל שפת אמת – אצלו בספר היה כתוב, שלא יהא נשמע 'אלא' כדרך הגויים. והאמת היא, שלא ישמע איל"א. אל"ף יו"ד למ"ד אל"ף.

נסביר זאת. השם הוא אגלא. לכן הוא אומר, תיזהר, אל תגיד איל"א, כי הגויים מחליפים גימ"ל ביימ"ל. כפי שהסברנו, שהם מחליפים יוסף–גוזף, ירושלם–גרוזלם. גימ"ל, הם עושים יימ"ל. לכן הוא אומר, תיזהר, אל תגיד כמו שהם אומרים, יימ"ל, אלא תבטא גימ"ל כהוגן. כדת וכדין.

יוצא בדיוק הפוך, כי הוא קרא גימ"ל כפי שאנחנו. כי אחרת, אין לו מה להשוות. הדבר ממש מפליא. שאחד מחכמי אשכנז, יהיה ככה.

ואם נפלאת היא בעיניכם, גם בעיַני יִפָּלא. אבל האמת, יורה דרכו.

*

אחר כך הוא מביא, ד' וכן כתב הרב יהודה בן קַרַיְשׁ (אחד מאבות המדקדקים הקדמונים, חי בתקופת רס"ג) באגרתו ליהודי פאס, הנקראת רסאלה (בעמוד 25) וזה לשונו, ובפרט הערבי וכו' ואין חילוף בינו ובין העברי, אך בין הצאד וצ'אד, וגימ"ל וגים, ועי"ן וגין וכו', כלומר שהאותית הנ"ל מבטאם בערבי לפעמים משתנה, ואינו כמו בעברית. למשל ביצה בערבי ביצ'ה (קרי בידה בד' חזקה). והג' מתחלפת בגים, למשל גדי בערבי גדי (קרי כמו דז'די). ועין בגין, מערב בערבי מגרב (בגימל רפויה, כעין ר' צרפתית).

ומכאן ראיה עצומה, שהג' העברית אינה כמו גים כקריאת התימנים, כי לפי קריאתם הגימ"ל העברית שוה ממש לגים הערבית.

זאת 'ראיה עצומה' רק שככה הוא קרא, בודאי אני לא יכול לחלוק על זה שהם קראו כך. אין לנו שאלה. זה היתה מסורתם. אבל אין שום הוכחה שהם צודקים בזה.

*

ה' וכן ראיתי לר' אדונים (דונש) בן תמים, תלמידו של רבינו יצחק ב"ר שלמה הישראלי, בן־דורו של־רס"ג, בפירושו לספר יצירה (דפוס לונדון תרס"ב, דף כ"ב) שכתב שאצלנו ישנן שתי אותיות, מה שאין אצלם (אצל הערבים), והוא הפ' והגימ"ל הדגושות. והוסיפו הם עלינו שתי אותיות, גים וגין ע"כ.

ומכאן ראיה ברורה כשמש, שהגימ"ל העברית מבטאה אינו כמו גים הערבית, שהרי מונה את הג' העברית שאין כמוה בערבית, ואת הגים הערבית שאין כמוה בעברית. (אלא שיש לעיין במ"ש שהערבים מוסיפים עלינו את הגין, שאינו נכון, שהרי יש לנו אות המקבילה לגין הערבית, והיא הג' הרפויה. וגם הוא עצמו מנה אותה בין בג"ד כפר"ת הכפולים. וכבר ביארנו כוונת דבריו לעיל בערך הגימ"ל הרפויה ע"ש). וכן לעיל כתב, ויש אצלנו תוספת על הערבים, ג' מן גבינה, והיא מן החיך ע"כ. כלומר, אמנם יש אצל הערבים אות גים המקבילה לגימ"ל שלנו, אולם היא אינה כמו גימ"ל שלנו. כי שלנו היא מן החיך, ושלהם אינה מן החיך, אלא מן השינים והלשון.

ו' ועוד מצאנו להרשב"ץ בספר מגן אבות חלק ג' (דף נ"ג ע"א) שכתב וזה לשונו, ויש בלשון הגויים

אות אחת, ואינה בלשון עברי, והיא שקורין הישמעאלים גִּים וכו׳.

בסדר, כל אלה הם חכמים ספרדים. אנן בדידן, ואינהו בדידהו.

ובהמשך, באות י׳, הוא כותב בזה״ל, ועוד אני מביא בחינה לג׳ התימנית, שהיא כמו דז׳. שכל האותיות, אם תאריך קריאתם כמה פעמים, לא ישתנו. למשל, אם תקרא אַבְבְבְבְ אַוְוְוְ אַחְחְחְ, וכן כל אותיות, תמיד יוצאים לך בלי שינוי מהתחלה עד הסוף. וכן גם הגימ״ל, במבטאה הרפה אַגְגְגְ, או במבטאה הדגוש הספרדי. אבל במבטאה התימני, אם קרא אַגְגְגְ, על כרחך יצא לך כמו אַדְזְ׳זְ׳ (וכן הדבר גם בצ׳ אשכנזית, שאם קרא אַצְצְצְ, על כרחך יצא לך אַטְסְסְסְ). והרי לך גלוי לאוזן, שהג׳ התימנית נקראת כמו ד׳ וז׳ ביחד.

זהו מה שאמרתי לכם, כי בזמנו דיברתי על כך עם הרב מאזוז. הם חושבים, כפי שהוא טוען, כי ישנן כאן שתי הברות. את המלה יִגָּח, הוא שומע כמו יִדְזָח. זה בגלל שהם קוראים ז׳ה, לתוניס היה קשר עם צרפת, ונשמע כאילו ישנה דל״ת. אבל בחיך, זה לא ככה. ישנה כאן טעות יסודית, כי הם לא יודעים את המבטא שלנו בצורה הנכונה.

*

בהמשך [באות י״ז] הוא כותב כך, ואמנם אמת נכון הדבר, שהתימנים ידועים כעדה ששמרה על צחות לשונה יותר מכל שאר העדות. אולם מאידך, הדבר ידוע שלא כל התימנים מבטאים הג׳ דז׳, ויש חלקים חשובים מהתימנים שמבטאים הג׳ כמו כל ישראל. וכן הק׳.

וא״כ מה נפשך. אם תאמר שהתימנים שמרו על כל האותיות כהלכה בלי שום שיבוש, א״כ איך יש ביניהם מחלוקת במבטא הג׳ והק׳? אלא ודאי שיש בהם חלק שהשתבש מאיזו סיבה [ואולי בגלות מוזע לפני כ–300 שנה, שנאבדו מהם הרבה בעוה״ר], וכמו שמצאנו במבטא הק׳ שקוראים אותה התימנים עצמם בשלושה אופנים, וכן החולם יש מהם שקוראים אותו כמו צירי, והסגול כולם לא מכירים אותה, ואצלם כמו פתח ממש [ע״פ הניקוד הבבלי העליון, שאין לו סגול כלל]. ועל כרחך לומר, שגם הם השתבשו בחלקם באיזה אותיות, אלא שאיני יודע עדיין איזה חלק מהם הוא משובש, ואיזה הישר.

ואחרי שראינו שמבטא הג׳ דז׳ סותר הרבה מחוקי לשה״ק, כמ״ש לעיל, וראינו שכל ישראל וגם חלק מהתימנים עצמם, מבטאים הג׳ דגושה כעין הכ׳, ולא כמו גִּים (דז׳), נצטרך להודות על האמת, שמבטא הג׳ אינו דז׳, אלא כמבטא רוב ישראל, וכמו שרבינו סעדיה גאון ורבי דונש בן תמים והרשב״ץ כתבו במפורש, שאין בלה״ק מבטא גִּים, ושאין בלה״ק אותיות מורכבות משתי אותיות, כמ״ש בעל ערוגת הבושם הנ״ל.

הוא טוען, כי יש חלקים חשובים מהתימנים שמבטאים הג׳ כמו כל ישראל. ראשית, הם מיעוט. שרעבים הם בערך חמישית, ביחס לכל התימנים, שהם קוראים כך. אבל כבר דיברנו על כך, אמרתי בשיעור הקודם, כי כל המבטא של־שרעבים הוא משובש. איך הינך רוצה שנלמד מהם?

חוץ מכך, כבר אמרנו, זה לא שלא שמענו את המבטא הזה, אדרבה שמעו והכירו אותו, וצוחקים עליו. גא גה. היו מלעיגים עליהם. מסתמא הינכם מכירים את הסיפור, עם ׳כתובת קעקוֹעַ׳ [עיין שיעור עקב התשפ״ב בשל״ג]. עשו מכך לעג וקלס. בכל אופן, הם הכי פחות מדקדקים מכל התימנים. אין ׳הוה אמינא׳ ללמוד מהם.

זהו דבר אחד, שכל דברי ספר שפת אמת בזה, רחוקים מאד מן האמת.

*

דבר שני, אחד מתלמידי הרב מאזוז, זהו אי״ש צעיר, הוא פירסם מאמר בקובץ ׳מאורי אור׳, משהו חדש שנדפס עכשיו, והוא בא ליישב את כל הטענות שלנו. הם משתדלים ליישב את דעת רבם, אשריהם ואשרי חלקם, אבל כבר כתוב, האמת אהובה יותר מן הכל.

אנחנו הבאנו מרס״ג, שהוא לא קיבל את דברי ספר יצירה בעניין דל״ת רפויה, א״כ מה אתם שואלים עלינו? אם הוא לא מסכים לדברי ספר יצירה, כי זה בארץ ישראל, ולהם ישנו מבטא אחר, א״כ גם לנו ישנו מבטא אחר. א״כ מהי הקושיא?

על כך הוא כותב, שישנו חילוק. זה לא דומה.

וזה לשונו [בדף 6], מתחילה (עמוד י״ד) הגר״י רצאבי כתב לתרץ כיון שרס״ג עצמו בספר היצירה שם לגבי האות ד׳ רפויה ודגושה (שבמקומו של רס״ג לא היו נוהגים לבטאות ד׳ רפויה, ואלו בספר היצירה מוכח שיש ד׳ רפויה)

כתב שחכמי ארץ ישראל הם אלו שחיברו את ספר היצירה, אך הם בבבל לא נהגו כך, ואם רס"ג לא מוכן לקבל את דברי ספר היצירה למה שהתימנים יקבלו דבריו. וסיים חושבני שהדבר ברור כשמש ע"ש.

אבל לענ"ד לא דמיא הא להא במחכ"ת, כיון שמסורת רס"ג קדמונית היא וסמוכה לחכמי הגמ' דהיינו חכמי בבל, ואם יש סתירה למנהגם בבבל, יש לנו לתלות שחכמי בבל לא סברו כך. ואין זה דומה כלל לנדון דידן, שרס"ג שהיה גאון וסמוך לדור דעה של חז"ל, ויושב במקומם, מעיד ואומר שאין בעברית מבטא ג' כמו מבטא התימני. אז ודאי קשה על מנהג התימנים שרחוקים ממקום מושבות רוב עם ישראל, ויש לתלות את הטעות בהם.

כך הוא טוען.

ברם, דוקא בעניינים הללו של־מסורת – אמנם כאן המדובר לגבי מסורת המבטא, אבל דבר דומה, הנני עושה היקש מדבר אחר, קרוב לנ"ד, בעניין חסרות ויתירות, בעניין מסורת המקרא, ואפילו בפרשיות פתוחות וסתומות, ישנה מסורת אחרת של בבל, וישנה מסורת של א"י. הוא אומר, כי רס"ג היה מחכמי בבל, ובודאי שהם יותר מוסמכים. אבל הדבר אינו נכון. להיפך. הראיה, כי הדבר היחידי שלא הולכים כפי הגמרא הבבלית, זהו עניין חסרות ויתירות. עניין מסורת כתיבת ספר תורה, אפילו שזה שאלה חמורה, האם כשר או פסול, אפ"ה לא סומכים על הגמרא. כמו שביארנו בשיעור קרח התשפ"ד בשל"ה.

זהו הטעם שישנה גמרא בסוכה [דף נ"ה ע"א], לגבי תיבת 'חדשיכם' [במדבר י',י'], שצ"ל חסר יו"ד. ואנחנו כותבים חדשיכם מלא, כמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פ' בהעלותך דף קצ"ה. וכבר אינני מדבר על הוא"ו קטיעא, המובא במסכת קידושין [דף ס"ו ע"ב], שאנחנו לא עושים זאת. ואכמ"ל.

הערה מהקהל: גם לטוטפות.

תגובת מרן שליט"א: שם כמדומני ישנה מחלוקת בין רש"י ורבינו תם, כיצד היא הגירסא.

כל העניינים של חסרות ויתירות, אנחנו לא סומכים על הש"ס. לגבי כל הדברים האחרים, מי שעושה נגד התלמוד, נגד הגמרא, הוא לא מעם ישראל. אין דבר כזה, לעשות נגד הגמרא. הדבר היחידי הוא, חסרות ויתירות. למה? אומרים הראשונים, רבינו מאיר הלוי בספרו יד רמה, כי זאת בגלל שחכמי בבל העידו על עצמם שאינם בקיאים בזה, כמבואר בגמרא בקידושין [דף ל' ע"א], אמר רב יוסף, אנן לא בקיאינן בחסרות ויתירות. 'אנן'. שם כתוב לגבי הוא"ו של תיבת 'גחון', שזה חצי התורה באותיות. שאלו לאיזה צד, שייכה וא"ו זו, ימין או שמאל? תביא ס"ת ותבדוק? 'לא בקיאינן'. מי שכן היה בקי בחסרות ויתירות, אלו חכמי ארץ ישראל. אז אם במסורת של ס"ת, חכמי א"י יותר מוסמכים מאשר חכמי בבל, אזי קל וחומר הביטוי, וה"ה לניקוד. ואכמ"ל.

בגמרא בכתובות [דף ה' ע"א] מובא כך, **דרש בר קַפָּרָא, גדולים מעשה צדיקים, יותר ממעשה שמים וארץ. דְּאֲלוּ במעשה שמים וארץ, כתיב (ישעיהו מ"ח, י"ג) אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ, וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם. וַאֲלוּ במעשה ידיהם של צדיקים, כתיב (שמות ט"ו, י"ז) מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ, מִקְדָּשׁ יְיָ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ.**

השיב בָּבְלִי אחד, ור' חייא שמו, (תהלים צ"ה, ה') וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ.

למה אתה אומר, כי במעשה שמים וארץ כתוב רק 'ידי', דהיינו יד אחת, הנה כתוב ויבשת 'ידיו' יצרו, שתי ידיים.

עונה הגמרא, **ידו כתיב.**

אין שם יו"ד. נכון שקוראים ידיו, אבל ב'כתיב' חסר יו"ד.

שואל שם השיטה מקובצת, מדוע כתוב כאן, השיב 'בבלי' אחד, ורבי חייא שמו? מה איכפת לנו, שהוא בבלי? היה צ"ל, השיב רבי חייא. אלא התשובה היא, כי כיון שהוא בבלי, הוא אינו בקי בחסרות ויתירות. אם הוא היה בקי, הוא לא היה שואל את השאלה, כי הוא היה יודע שזה נכתב חסר. לכן אמרו, השיב בבלי אחד.

*

בהמשך הוא כותב כך, **והמשיך הגר"י רצאבי שאין שייך לדון בזה מצד דברי גאונים כדברי קבלה נינהו, כיון שרס"ג פירש לפי הבנת עצמו כדרכו. ע"ש.**

אך לע"ד אין שייך לומר כן, כי אם כתב כך ע"כ גם ביטא כך, ואין המבטא תלוי בסברתו, אלא

מאשר קבלו מחכמי הגמרא שהיו בסמוך אליהם, ודברי הגאונים כדברי קבלה נינהו, וא״כ מסורת בבל לבטא ג׳ כמו מנהגינו. וזה ברור.

בא אותו אי״ש צעיר – כך כתוב שם, הוא מסתתר תחת הכינוי הזה בעילום שמו. אבל הסכים לפרסם כי הוא ה׳ ישי אברהם הכהן יצ״ו – והוא טוען כך. אם רס״ג כתב כן, אזי אין הדבר תלוי בסברא, אלא זהו המבטא שלו. זאת איננה סברא, אלא כך היתה המסורת שלו, כך הם קיבלו מחכמי הגמרא שהיו בסמוך אליהם, ודברי הגאונים כדברי קבלה נינהו.

ברם הא נמי לא נגע, ולא פגע. פשיטא כי רס״ג דיבר לפי המבטא שלו, וזה לא עניין של־סברא שלו. אבל בנ״ד, אין העניין הוא כיצד היה המבטא, בודאי שהוא שמע וביטא כמו הסביבה שלו, וזהו מה שהוא אמר. ברם בנ״ד, רס״ג עושה פה בניין משֶׁלו, הוא מסביר איך האותיות של לשון הקודש, מה מצטרף, מה מתחבר.

רס״ג שם כתב [בדף ע״ד] בזה״ל, **צריכים אנו לבאר במקום זה מספר האותיות בדיוק. כי שמענו שיש אנשים העושים אותם שתים וארבעים אותיות, לפי שאֵלו מַרְבים באלו העשרים ושתים, ומצרפים אליהם השבע הכפולות (בג״ד כפר״ת) ומצרפים אליהם שבע התנועות וכו׳ ונעשו ששה ושלושים. ומוסיפים הצ׳אד והט״א, והפ׳י כאמרך אפדנו, והלמ״ד כאמרך אללה, והג׳ים כאמרך ג׳אבר, והשי״ן כפי שהיא בלשון הפרסים, ונעשו שתים וארבעים אותיות. והתבוננתי באֵלו, ומצאתי לכל קבוצה מהן עניין וכו׳ גנוב מבין שתי אותיות וכו׳ יעוש״ב.**

אלו סברות שלו. כלשונו, התבוננתי, ומצאתי וכו׳. הוא עושה הגדרות וסברות, בלשון הקודש. זאת איננה ׳מסורת׳. המסורת זהו מה ששומעים, מה שאומרים, אבל הוא נותן הגדרות. על כך הנני אומר, כי החילוקים הללו שהוא עושה, איזה הברות ישנן ואיזה אין, זה סברות. זאת הבנה שלו. הדבר אינו קשור, לְמה שהיה במסורת.

*

בהמשך הוא כותב, לגבי מה שהבאנו מאותו חכם קָרֵאי, אשר העיד כי בחיגאז ובתימן קוראים גימ״ל.

וזה לשונו, **והמשיך שם (עמוד ל״ב) וכתב שמצא ראיה מאיזה קראי אחד בן דורו של רס״ג שכבר אז היו מבטאים אצלם (בתימן) את האות גימל כמו מבטא התימנים** וז״ל הקראי: **אנשי חיגאז ותימן לא הוגים בי״ת רפויה, וממירים אותה בבי״ת דגושה. והוגים את הגימ״ל העברית כמו ג׳ים הערבית. כיון שאין בלשון הערבית גימ״ל. ע״כ. וא״כ רואים שכבר בזמנם היה מנהג התימנים לבטאות אחרת, וכל דברי מרן הנאמ״ן מופרכים, כי ישנה ראיה שכבר אז היו מבטאים וכו׳. ע״ש.**

ומ״מ ש״מ תרתי. חדא כמו שהוכיח. ועוד שמבטאם אינו ״צח ומצוחצח״ כמו שכתב לפני זה (עמוד ל״א), וכבר מזמן רס״ג לא היו מבטאים בית רפויה כתקנה, ומדהא נשתנה, מסתמא איכא עוד דברים שנשתנו. ולא ירחק המקום לומר, שאף האות גימ״ל הייתה בין האותיות שנשתנו. ואיך שיהיה לכל הדברות שמענו שאין לתימנים מקור מוסמך להישען עליו, רק שהיו כבר מזמן רס״ג מבטאים ג׳ימל, ואילו היה יודעם ומכירם היה מציין זאת וכותב שאין מנהגם כמנהג בבל. וכבר דברי אמורים לעיל שרס״ג ישב במקום מושב ראשונים כמלאכים, ומסורת יושבי מקום הגמרא היא החזקה והנכונה ביותר [מלבד אם יתברר שמנהג א״י אחרת וכדומה], והיא כמבטאינו ״הצח והמצוחצח״, ויתד היא שלא תמוט.**

אותו קראי כותב, שבתימן קוראים את הבי״ת הרפויה, כמו דגושה. המעניין הוא, שהדבר במשך הדורות התהפך. כי הבבלים בדורותינו, הם אלה שלבסוף קוראים את הבי״ת הרפויה, כמו הדגושה. לא אנחנו.

בכל אופן, הדבר נכון שישנו משהו כזה, אבל ב״ה הטעות הזאת איננה רווחת אצלינו. בכל מחוז צנעא והסביבה, מבטאים בדר״כ נכון. בקריאת התורה ובס״ת וכד׳ בפרט. כגון, אַבְרהם. לא יגידו, אבְרהם. לא יגידו ׳ואיבָּה אשית׳, כמו שבני מקומות אחרים. מה שכן, יש לפעמים כך. כבר בעל רביד הזהב העיד על כך בזמנו, שאפילו תלמידי חכמים אינם מדקדקים בהם. שמענו גם אנחנו אותם שאומ׳ בברכת המזון, ארץ חמדה טוּבָּה ורחבָּה. ישנם כאלה. חכמי צנעא קוראים בגמרא, רַבָּא, רַבִּינא. אבל אצלינו לא קראו ככה, אלא קראו כפי הנכון, רָבָּא, רָבִינא. רבי אַבָּהו. אפילו רבי חַלְבּוּ – כך אבא מארי זצ״ל היה תמיד קורא, בבי״ת רפויה.

בקיצור, גם אם ישנו את העניין הזה, אבל בדרך כלל, בפרט בקריאת ספר תורה, במחוזות שלנו קראו בי״ת רפויה כפי שצריך. רק במחוזות

הדרומיים, אין להם בכלל בי"ת רפויה, הם לא יודעים מה זה, כי בשפה הערבית זה ככה. אבל אצלינו, ב"ה הבי"ת הרפויה היא כדת וכדין. צח ומצוחצח, בכל מכל כל.

*

ישנה שם בהמשך עוד הערה חשובה בזה"ל, האם הגאון בן איש חי, הסכים למבטא הג'ימל של-תימנים.

ובכותרת עמוד י"ג כתבו בזה"ל: תוספת דברים בעניין הגיית האות ג' כמסורת ק"ק תימן (השלמות ממוצ"ש קרח), התייחסות לדברי הגר"מ מאזוז (שליט"א), הודאת הבן איש חי בעניין זה וכו'.

והנה הקורא הפשוט והתמים, מבין לפי תומו כי מרן הגרי"ח גם כן הודה שמבטא האות ג' שלהם הוא הנכון, בעוד שמרן הגרי"ח לא הודה ואף לא דיבר כלל לענין זה אלא לענין ניקוד בלבד, כמו שאמר שם בתוך השיעור שהבא"ח הודה (שו"ת רב פעלים ח"ב סוף סימן כ"ה) שאינו בקיא בדקדוק, ושבמקומו אינם יודעים להבדיל בין שוא צירי וסגול, קמץ ופתח. ועפ"ז כתב שהבן איש חי הודה להם בענין זה, ואיני יודע מדוע קשה להם לקבל את האמת וכו'.

זאת טעות העורך בעריכה, אגב שיטפא. הוא צודק בהערה הזאת. מי שיקרא שם, יחשוב כי גם הבא"ח קרא ג'ימ"ל כמונו. לא זאת הנקודה. הנקודה היא, שהבא"ח הודה שבמבטא של בגדאד, יש בו הרבה שגיאות. הג'ימ"ל כמובן לא נדון. ומי שקורא בתוך המאמר, מבין שלא זהו הנושא. רק הדבר נכון, שבכותרת העורך לא דייק. היה צריך לשנות את הסגנון.

*

בהמשך [בעמוד י"ב] הוא כותב – תשמעו כאילו דבר חדש – וזה לשונו, **וחדשות אני מגיד שכבר הביא מרן הנאמ"ן שבימי קדם גם אצלם (התימנים) היו מבטאים קמץ כפתח כמבטאינו (ראה קובץ מאמרים חלק ב' עמוד שכ"ז), ושכן מוכח מהתאג (במדבר י"ג כ"ב. ראה שם ותרגום אונקלוס) ע"ש.**

מה נאמר, ומה נדבר. **וְכָשַׁל עִוֵּר, וְנָפַל עָוֵר** [ישעיהו ל"א, ג'].

הרב מאזוז בא ואומר [בקובץ מאמרים שם], כי גם התימנים בעצמם היו קוראים את הקמץ כמו פתח, כמו שהם הספרדים. והוא מביא ראיות, כדלקמן.

וזה לשונו שם, ודע שכתב בספר שפת אמת (עמוד קפ"ה), שגם התימנים עצמם היו קוראים הקמץ כמו הפתח, שכן היא מסורת קריאתם במלים כמו בָּאעי, דָּאמי, אוּכָּאמי וכיו"ב, שהאל"ף באמצע התיבה מורה על קריאת הקמץ כמו פתח ע"ש.

אך אין בזה כל חדש.

בס"ד כבר דיברתי על כך בזמנו, ונדפס בשערי יצחק פרשת כי תצא התשע"ט בש"ל, ולכן לא אחזור כעת על הדברים. הספר שפת אמת – להרב בן ציון הכהן – הטעה אותו. הוא זה שכתב זאת. הוא קרא בספרים של חכמי תימן, כגון רבי' זכריה הרופא, ורבי חוטר בן שלמה, בלשון ערבי, הוא קרא את זה במבטא תוניסאי, וממילא הוא הגיע למסקנות בדויות. אם היה בא לשמוע, כיצד חכם תימני קורא זאת, היה רואה שהראיות שלו אינן מתחילות בכלל. הוא קרא לעצמו לפי המבטא שלו, ומביא הוכחות לפי איך שהוא קרא. בלא לדעת, איך התימנים קוראים זאת.

בקיצור, אין לכך שום בסיס. זאת טעות. האל"ף אצלינו זהו סימן של משיכת הפתח, ותו לא.

*

ובהמשך הוא – הרב מאזוז – כותב [בקובץ מאמרים שם] בזה"ל, **ואני ראיתי להר"י רצאבי נר"ו בספר שלחן ערוך המקוצר הנד"מ שמנקד מלת סַגֵי (במובן די, או מספיק) הסמ"ך בפתח והגימ"ל רפויה בסימן רפה על גבה כנודע (וכך היא גם מסורתנו לקרוא "סגי" בגימ"ל רפויה במובן די, ובגימ"ל דגושה במובן הרבה). אבל לא יתכן ניקודו, כי הפתח תנועה קטנה, ומושך דגש או שוא נח אחריו גם בארמית. ועל כרחך לנקד סָגֵי בקמץ (כי הגימ"ל רפויה ודאי, שבדגש תהיה משמעות אחרת כמו קומי אכולי בשר שגיא, דניאל ז' ה'). אלא לפי שראה החכם הנ"ל שכלם קוראים סָגי בפתיחת הפה כמונו, התחכם לנקדה בפתח ולא בקמץ. וליתא.**

כל זאת – שוב הפעם – שגיאה. הדבר פשוט מאד. הקריאה שלנו, היא כפי מסורת הקדמונים. את המלה סַגֵי, כתבו הקדמונים עם אל"ף, סאגי, וכן דאמי, לכן הניקוד הוא פתח. זה לא סָגֵי, אלא זאת

המשיכה של־אות אל״ף. אפשר לראות, כגון בהלכות גדולות ובהלכות פסוקות וכו׳ שחיברו הגאונים, ואפילו בפירוש ר׳ ישמעאל בן חכמון (שהוא מחכמי מצרים) כגון בבבא בתרא דף יז. כי כל הקדמונים כתבו ככה. אפילו גמרא, סברא, עושים כך בפתח, שמאריכים את תנועתו גְּמַאָרָא, סְבַאָרָא וכד׳.

כעת תשמעו דבר עוד יותר חמור.

ומכאן תלמד, לְמה שמנקדים התימנים מָרַן, עֲלַן, חפש לַן, וכדומה, בפתח, שהכל טעות, וצ״ל בקמץ, אלא שרצו להתאים (המבטא לניקודם) [אצ״ל הניקוד למבטאם]. ובכל ספרי הסליחות הישנים שלנו, עלָן, לָן, בקמץ. וכן מָרָן דבשמיא. וע׳ עזרא (ד׳, י״ד) לא אריך לָנָא למחזא.

ראשית, מי שיראה את סידורי הספרדים הישנים, כמה שהם מבלבלים בין קמץ לפתח, אין מהם שום ראיה בכלל. הם אינם מבדילים, הם עושים את הפתח קמץ ואת הקמץ פתח. ממילא אין מהם שום ראיה.

אבל, הוא מביא כביכול ראיה מפסוק בספר עזרא, ופתאום הוא רואה בתנ״ך קורן וברויאר [כמובא שם למטה בהערה 45], לַנָא. ועל כך הוא אומר, **והוא פלא. שכל פתח בארמית באמצע מלה, יבא אחריה דגש או שוא נח.**

הוא צריך להתפלא על עצמו. ההיפך. הנה מצאת את המקור. כי בספרים המדוייקים הללו, כתוב כפי שאנחנו. א״כ הכל נפל.

אולם הכי גרוע, זהו ההמשך. משהו מדהים, למי שיודע.

וע״ע בתרגום אונקלוס במדבר (י״ג, כ״ב) אחימָן ששי ותלמי, המ״ם בקמץ, כבפסוק. ובתאג, אחימַן, המ״ם בפתח. ומוכח שבימי קדם היו התימנים הוגים הקמץ כפתח.

שמעתם? הוא איננו יודע, כי גם את הפסוק אנחנו קוראים בפתח. ולא רק אצלינו, אלא בכל הספרים המדוייקים. הוא חושב לעצמו, למה הם עושים במקרא קמץ, ובתרגום פתח? הדבר סימן, כי לשעבר הייתם עושים במקום קמץ, פתח. אבל שומו שמים. אנחנו גם בפסוק קוראים אחימַן בפתח. לא רק כותבים, אלא גם קוראים כך. ככה זה בכל הספרים המדוייקים שלנו, וכך למדנו מילדותנו.

החומש עין הקורא שבהוצאת ר׳ משה בעדאני, שהשתמש בו, הטעה אותו. שיבדוק בשאר ההוצאות הנאמנות שלנו, והאמת תצא לאור. והכל שריר וקיים.

בקיצור, אלו דברים שאין להם שחר. חבל שצריכים לבזבז זמן ולענות על כך, אבל זה בכדי להעמיד את האמת על תלה, כי נדמה להם שישנן הוכחות.

*

הנני רואה כי הזמן של־שיעור עומד להסתיים, על כן אפסיק כעת כאן, ובלנ״ד אשלים לענות על מה שנשאר מטענות אי״ש צעיר בשיעור אחר.

כי ישנו מישהו נוסף, ג״כ בעילום שם, אשר שלח את מכתבו בשבועות האחרונים כבר פעמים רבות, מכל הכיוונים, מימין ומשמאל. הבנתי כי אלו קבוצת אברכים, אשר מצפים לשמוע תשובה ממני לגבי עניין זה. אבל לא הספקתי, ואולי היינו צריכים להתחיל עם זה.

ולצערינו, הַמַּכָּה הזאת היא ׳מבית אבא׳, אחד משלנו, כפי שהוא כותב בזה״ל, **בענין הקונטרים ״גימ״ל כנתינתה מסיני״ שיצא להוכיח את ׳מבטאנו׳** – המבטא שלנו – **בגימ״ל הדגושה. ויש לי על זה כמה הערות, ובכללן נקודות שלא נידונו בקונטרים.**

האם הינכם יודעים, למה זהו ׳מַכָּה של־בית אבא׳? כתוב זאת לגבי שמעון, שכאשר שמו אותו בבית הסוהר, יוסף הביא לצורך זה את מנשה בנו וכו׳. מי יכול להכניס אותו לבית הסוהר? בא מנשה והכה אותו. אמר יהודה, זהו מכה של־בית אבא.

הערה מהקהל: במדרש שכל טוב (בראשית מ״ז כ״ז) מובא כך, מיד תמה יהודה ואמר זה גבור כמותי, שמא מקירצא של בית אבא.

תשובת מרן שליט״א: כוונתי למ״ש במדרש תנחומא [ויגש אות ד׳], כי אמר אז שמעון לְאָחָיו, **עכשיו אראה מי יכנים אותי לבית האסורים. באותה שעה שלח יוסף אצל פרעה, ואמר ליה, שלח לי שבעים גיבורים מאצלך, שמצאתי לסטים ואני מבקש ליתן עליהם כבלים. באותה שעה שלח לו, והיו מסתכלין אחי יוסף, מה היה מבקש לעשות. אמר יוסף לאותן גיבורים, הכניסו את זה בבית האסורים, ותנו כבלים ברגליו. כיון שקרבו אצלו, צווח בהן. כיון ששמעו קולו, נפלו על פניהם ונשתברו שיניהם, ״שאגת אריה וקול שחל ושיני כפירים נתעו״ (איוב ד׳, י׳). והיה מנשה בן יוסף יושב לפניהם. א״ל אביו, קום אתה. מיד קם מנשה,**

והכהו מכה אחת, הכניסו בבית האסורים, ונתן עליו כבל. אמר שמעון לאחיו, אתם אומרים מכה של מצרים הוא, זה אינה אלא של בית אבא וכו׳.

זהו מישהו תימני משלנו, שלא מצא תשובות לתמיהותיו בנ״ד, והוא חושב שיש לו קושיות, וכביכול שאכן הדבר טעות. לצערינו – ובשביל זה הנני מדבר על הנושא – הספרדים הצליחו קצת לקרר את התימנים, וכבר ישנם תימנים המתחילים לחשוב כי כביכול ישנה לנו כאן איזו בעיא. אבל מה שכן, הוא בלעה״ר תלמיד חכם, למדן. מבין עניין. הוא כתב דברים טובים, והוא בא מכיוונים אחרים. אבל אין לי זמן כעת, חשבתי שאספיק, ע״כ לכל הפחות נתחיל.

א. מובא בקונטרים, שיש שהקשו דהרי אותיות גיכ״ק מוצאן מן החיך, וְאֵלו הגימ״ל התימנית הדגושה יוצאת מן השינים. ותירץ שם, דאיננו מבטאים הגימ״ל בשינים, אלא בסוף החיך, וכמו האיור המובא שם.

והנה במחברת התיגאן, בענין תוצאות האותיות בפה, מובא בזה״ל, ״החלק השלישי דטלנ״ת, והם בקצה הלשון עם בשר השינים״. והיינו, דהמקום שבקונטרים הנ״ל קרא בשם סוף החיך, אינו אלא בשר השינים, למחברת התיגאן, שהוא מוצא דטלנ״ת, ולא גיכ״ק.

ב. ועוד הדבר קשה טובא, דהחוש מוכיח דהגימ״ל התימנית אינה נחשבת לא מן השינים ולא מן החיך, אלא מן הלשון. וכמו שמצאנו באותיות דטלנ״ת, שיוצאים גם עם השינים, או סוף החיך, ואפ״ה אינם נקראים אלא על הלשון, ומשום שהיא העיקר. וה״נ הגימ״ל התימנית, נחשבת מן הלשון כדטלנ״ת.

ג. עוד כתוב במחברת התיגאן וז״ל, ״החלק השני גיכ״ק, והם אותיות החניכים, והם באמצע הלשון. ובזמן שאותיות ג״ך רפים, יהיו בשליש הלשון הסמוך לחניכים. ואם לאו, כולם באמצע״. הרי מבואר להדיא, דגימ״ל דגושה אינה אלא באמצע הלשון, ולא בראש הלשון כגימ״ל התימנית.

המשותף להערות הללו, א׳ ב׳ ג׳, שהן ממחברת התיגאן.

האמת היא, כי אי אפשר לענות על כך ׳על רגל אחת׳, אולם כיון שלצערינו ישנה לי הרגשה שהם חושבים, כי אף אחד אינו יכול לתרץ את הקושיות שלהם, לכן הנני מודיע להם, שאפילו אני הקטן יכול לתרץ את השאלות שלהם.

אבל, ׳ראשית חכמה׳. עוד לפני שנענה על הקושיות.

מהי הקושיא ממחברת התיגאן? וכי מחברת התיגאן, זאת תורה למשה מסיני? או מה? הנני מדבר כעת לשיטתו, כיון שהוא חושב כי יש לו ראיות וקושיות ממחברת התיגאן, כי זאת המסורת של חכמי תימן, שהרי כתבו אותה חכמי תימן בעצמם. הורתה ולידתה בתימן, כידוע.

התשובה היא, שהדבר אינו נכון. ישנם הרבה דברים, שאנחנו נוהגים לא כמו מחברת התיגאן. מחברת התיגאן, זהו ליקוט חשוב ונכבד מכל מיני ספרים של ראשונים מדקדקים, אבל אין זה קובע בהחלט לדידן, ולא מסורת קדמונינו במושלם.

כבר כתבתי זאת בס״ד, בהסכמתי למחברת כתרי התורה, של ידידנו הרה״ג יואב פינחס הלוי הי״ו, בעל תורה קדומה, בזה הלשון, **ואעפ״י שיסודות קריאתינו בנויים ונתמכים על שתי מַחְבָּרוֹת אלו.**

הרי ישנן שתי מחברות. המחברת הגדולה, בלשה״ק. ומחברת צנעאני, שהיא בלשון ערבי.

מ״מ יש לדעת שלא ״כל״ מה שכתוב בהן הוא ג״כ מקובל אצלינו למעשה, וכבר עמד על כך מהר״י בדיחי בתשובתו שראיתי בכת״י (בסוף שו״ת חן טוב שלו, אלא שהנדפס הוא על־פי כת״י אחר, וכנראה שתשובה זו אינה שם) [וכבר נדפסה במהדורא החדשה] לאחד חכם (בעיניו. אלקאפח) וז״ל, אין ראיה ממחְבָּרוֹת התיגאן לקבלת קריאתינו ולדעת התיגאן. שכמה דברים מצינו דפליגי התיגאן ע״ד המחברת. ומצינו שהתיגאן בעצמם פליגי אהדדי בכמה דברים אפילו בחס״ו, כל שכן בטעמים ונקודות וגעיות ומתגים.

בדרך אגב הנני מעיר כאן, כי לגבי מה שהוא אומר, ׳אפילו בחסרות ויתירות׳, הדבר קצת מרתיע, וכי גם אצלינו ישנן ספיקות? לכן אזכיר מה שראיתי בזמנו – לפני כחמשים שנה – ספר תאג ישן, בו הוא כותב בקולופון כי ישנה מסורת וכו׳, ׳ואפשר שיטעו הסופרים׳. יכולות להיות טעיות. אל תתבלבל, כי יכולה להיות טעות. א״כ זה לא שזאת מחלוקת, אלא שלפעמים הסופר טעה.

ממשיך מהר״י בדיחי וכותב לאותו חכם בעיניו, **מי יתן ועיינתָ בטוֹב בדברי מהרי״ץ ז״ל אשר היה בקי במנהגי אבותינו הקדושים, ומקובל מפי זקינו הגאון המפורסם כמה״ר צאלח זצוק״ל, שהחזיק מנהגי אבות בכל דבר. וכמעט שלא היית מעיד שקבָּלַת קריאתינו מאבותינו שלא להניע השוא השני** – ישנו ויכוח לגבי כאשר ישנם שני שוואים בסוף מלה, כמו וילדְתְּ בן, או וטבלְתְּ פתך – **ולא הייתָ מחזיק לגאוני עולם הסוברים כן לטועים ושוגים וכו׳ עכ״ל.**

במחברת התיגאן, ישנם דברים שיש לנו מסורת אחרת.

לא ניכנס לנדון שני השוואים וכו׳ הנז״ל, וכבר דיברנו בס״ד בזמנו [שיעור משפטים התש״ע בשכ״א], רק נביא למשל, כאשר ישנו שורק בהתחלת מלה, כגון ובקוצרכם, וקראתם, במחברת התיגאן כתוב, תקרא זאת כאילו ישנה שם אות אל״ף, אֲבקוצרכם, אֲקרתם. כך הצנעאנים קוראים, אבל לא כולם. אפילו בצנעא ישנם תלמידי חכמים הקוראים וּ. וכן העידו למשל על מארי סעיד עוזירי זצ״ל. לא וא״ו מלא, אבל זה נשמע כמו וא״ו. רוב תימן, ככה קוראים. בזמנו הסברנו, כי זאת המסורת של בני בבל, והארכתי בס״ד בנפלאות מתורתך פ׳ בלק לגבי הפסוק קוּם בָּלָק וּשְׁמָע [במדבר כ״ג, י״ח], לא כמו מחברת התיגאן.

בקיצור, מה שכתוב במחברת, זה לא ׳סוף פסוק׳ לדידן. לא מבחינת עצם החיבור, ולא מבחינת המסורת של יהדות תימן.

אבל לגופו של עניין, הנני רק אומר לו תשובה בקצרה לגבי השאלה הזאת, הוא כותב לגבי ׳בשר השיניים׳, הוא חושב שזהו החיך, אבל הדבר אינו. כאשר מדברים לגבי הגימ״ל, זאת החיך העליונה, החיך החיצונית. ומה שמדובר במחברת התיגאן, ׳בשר השיניים׳, הכוונה היא על העליונות והתחתונות. הרי ישנן שתי שורות של שיניים, למעלה ולמטה. הגימ״ל, היא יוצאת מעל השיניים העליונות.

מי שיעיין בלשון הרשי״ה בתכלאל ענף חיים [דף ז׳], יראה כי הוא מתאר את הוצאת כל האותיות ממש במדוייק, וכיצד הוא מבדיל ביניהם, כפי המסורת הנאמנה שבידינו.

בין השאר הוא כותב כך, **הגימ״ל הדגושה, מוצאה מקצה החיך החיצוני סמוך לחניכיים (לבשר השיניים) בהרמת סוף שליש הלשון החיצוני, ודפיקתו בחיך בחוזק.**

אח״כ הוא מסביר, איך דטלנ״ת וכו׳. יוצא שהדבר ממש מדוייק. ׳בשר השיניים׳, אלו החניכיים, אבל יש את החיך שהוא מעליהם, וזהו הגימ״ל.

ולגופו של עניין, הנה לתאר במדוייק איך הוצאת האותיות בפה, כל העניין הזה של דטלנ״ת זסשר״ץ, אחה״ע, וכדומה, יש כמה שיטות ודרכים, איך לבדוק זאת. איך לבטא? למשל, ישנם כאלה האומרים, כי אם הינך רוצה לדעת מהיכן יוצאת האות חי״ת, תגיד לפני כן אל״ף, ואז תגיד את ההברה השנייה. אח. אף. וישנם כאלה, כגון מי שיעיין בספר מקנה אברם להר״א די בלמש, יראה שהוא אומר דרך אחרת. ואולי ישנן אפילו שיטות נוספות. כל אחד, בודק זאת בצורה אחרת. ולכן אולי לפעמים מגיעים למסקנות לא מדוייקות, שונות, או כל אחד מבין זאת בצורה אחרת. אבל מי שיעיין בדברי הרשי״ה, כיצד הוא מסביר איך יוצאות האותיות שלנו, יראה כי זה ממש מתאים לדידן.

במלים אחרות, אין שום קושיא מהמחברת. וגם כל הקושיות האחרות שיש לו בהמשך המכתב. פשוט הנני רואה כי הוא מאד לָחוּץ, הוא שלח אלי את המכתב הזה מעשרה כיוונים, או יותר, על כן ברצוני רק להגיד לו, ולשאר החברים, כי יכולים להירגע. ב״ה ישנן לנו באמתחתֵנו תשובות טובות. בעזרת ה׳ הנני מקוה כי אספיק לענות על השאלות בשיעור נוסף.

ושהתימנים רשאים להתגָּאות בגימ״ל שלהם, שהיא כנתינתה מסיני, בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה׳. ושיגידו בורא פרי הגָּפן בבטחון, בדגש חזק תרתי משמע.

בשבח הספר החדש ״יש אָב למסורת׳, על דיוק מסורת התיגאן.

ולסיום, ב״ה ישנה לנו בשורה טובה, הספר ״יש אב למסורת׳.

דיברנו בשיעורים רבים לשעבר לגבי מסורת הכתיבה של בן אשר, לגבי הכתר של חאלב, וכי התיגאן דידן יותר מדוייקים מהספר שלו, בכל ענייני חסר ויתר, והפרשיות הפתוחות והסתומות, וגם כגון לגבי הה״א של־תיבת הלי״י תגמלו וכו׳, ושאר כל הפרטים. ב״ה בני הרה״ג שאול הי״ו ישב

*

תיכתבו בספר החיים ובספר הזכרון.

על המדוכה הזאת, אסף וסידר מכל השיעורים, בצורה ממש מתוק מדבש. הספר יצא ערוך בטוב טעם ודעת, עברתי עליו וממש התפעלתי, ההוכחות ברורות ומסודרות, דבר דבור על אָפְנָיו. זהו ספר מיוחד.

הספר נקרא בשם 'יש אָב למסורת', בדר"כ אומרים א"ב זה ר"ת, אהרן בן אשר. א'הרן ב'ן, וחוזר האל"ף, א'שר. הוא אבי המסורת. השורש הוא ממנו. אבל כפי שאמרנו, נכון שבן אשר הוא אבי המסורת, אולם לא הכתר של חאלב. כי הכתר של חאלב, הוא דרגא פחות. לא עליו התכוון הרמב"ם. ישנו ספר יותר מדוייק, שלצערינו אינו בידינו, וזאת המסורת שאנחנו החזקנו. כי רואים, שהרמב"ם כתב בכמה שינויים ממנו.

ב"ה שהרב שאול זכה לערוך זאת, ולסדר את זה במאה וארבעה פרקים, מסודרים בטוב טעם ודעת, בתוספת הערות, ועם מבוא, ונספחים. ממש לא בא כבושם הזה במחנה העברים.

הרב שאול: הספר אמור להישלח לדפוס, מן הסתם הוא יצא לקראת החגים בעז"ה, והנני מבקש את עזרת הציבור, כי אנו רוצים לעשות את זה 'כפי שצריך'. נשמח למי שירצה להקדיש, הקדשת עמוד היא תמורת תרומה של אלף שקלים, והקדשת חצי עמוד היא חמש מאות שקלים.

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

פרשת האזינו

(נמסר במוצש"ק נצבים)

תשרי התשפ"ז בשל"ח

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

תשובה לשאלה בעניין איסורי דרבנן, העובר עליהם במזיד או בשוגג, האם הם בכלל איסורי דאורייתא, והאם חייב עליהם תשובה וכפרה. האם מצות 'ככל אשר יורוך', היא גם בגדולי ישראל שבכל הדורות, או רק בזמן הסנהדרין. מדוע ברמב"ם לא נזכר חיוב תשובה וּוידוי גם על מצוות מדרבנן. שקו"ט בעניין שיטת הרמב"ם שגם התקנות והגזירות וכו' שעשו חכמים, בכלל 'לא תסור'. אם גם כל איסור דרבנן בשוגג חייב תשובה וכפרה. חזרה בתשובה, על מדות רעות.

לגבי כל מקום שכתוב 'העם' היינו הערב־רב, תשובה לקושיא השנייה, על דברי מהרי"ץ בחלק הדקדוק, שהכלל הזה הוא דוקא כשכתוב באותו עניין 'ישראל'. שבת־קודש, מנוחת הנפש.

בעניין כשרות שופר מעובד. אם יש מושג שופר 'תימני'.

המשך תשובות לטוענים בעניין מבטא האות ג"מ"ל. בי"ת רפויה. לחכמי תימן הקדמונים, היו 'פירושים עצומים' בגמרא. ספרי קדמונינו נע"ג נאבדו ונשרפו בעוה"ר. מסורת תימן הקדומה, שקולה ומקבילה למסורת הגאונים. קדושת אותיות לשון הקודש, מה שאין בשום שפה בעולם. מסורת ק"ק תימן יע"א, היא המדוייקת והנאמנה ביותר. רַב בֵּית בָּא. ביטוי אותיות ג"מ"ל וכא"ף, הדגושות והרפויות.

נוסח התפילה לפני התחלת הלימוד בליל הושע"ר, ובשבח הספר החדש 'כל השונה הלכות' לשנת התשפ"ז. פירוד ואחדות בישראל.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 850
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

זה נחשב שיעור האזינו, כי כבר התחלנו פרשת האזינו במנחה, ואם כן הוא שייך לשנה הבאה. אף כי עכשיו מוצש"ק נצבים, השיעור האחרון של שנת התשפ"ו בשל"ז. תחל שנה וברכותיה.

השיעור מוקדש בראש ובראשונה לידידנו הנעלה רבי ברוך בן שלמה כפיף הי"ו, לשנה טובה ומתוקה ולכתיבה וחתימה טובה לו ולכל הנלווים אליו, עבור תמיכתו בכולל "נתיבות מהרי"ץ" מיום היווסדו עד הלום, שבמסגרתו השלימו ונבחנו האברכים היקרים את הלכות טהרה. נברכהו שיוסיף ה' כהנה וכהנה עד זקנה ושיבה, אכי"ר. השם יזכהו לשנה טובה ומבורכת.

כמו כן ע"י רבי ישעיה בן יצחק זאב הי"ו, מארצות הברית, המרבץ תורה ברבים, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, ולהצלחת נות ביתו החשובה וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי' מארצה"ב, להצלחה מרובה ותהא שנת פז, בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכמו כן על ידי רבי יוסף חיים שניר בן דוד הי"ו, מארצות הברית, לרפואתו השלמה, שיתקיים בו מק"ש לב טהור ברא לי אלוהים, ולהצלחתו המרובה בכל העניינים יחד עם כל בני ביתו. בעבור שהתנדב להוצאת השיעור ולהוצאת הספר החדש יש אב למסורת. ירבו כמותו בישראל, ושיזכה עוד ועוד להגדיל תורה ולהאדירה, וישלח לו השם רפו"ש במהרה.

וכן השיעור מוקדש לע"נ זהרה בת מארי סאלם עוזירי ע"ה שהשבוע יחול יום פקודתה, בעבור שהתנדבו לע"נ למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפו"ש המקום ב"ה ישלח להם רפו"ש בכלל שאר חולי עמו ישראל וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

תשובה לשאלה בעניין איסורי דרבנן, העובר עליהם במזיד או בשוגג, האם הם בכלל איסורי דאורייתא, והאם חייב עליהם תשובה וכפרה. האם מצות 'ככל אשר יורוך', היא גם בגדולי ישראל שבכל הדורות, או רק בזמן הסנהדרין. מדוע ברמב"ם לא נזכר חיוב תשובה וְוידוי גם על מצוות מדרבנן. שקו"ט בעניין שיטת הרמב"ם שגם התקנות והגזירות וכו' שעשו חכמים, בכלל 'לא תסור'. אם גם כל איסור דרבנן בשוגג חייב תשובה וכפרה. חזרה בתשובה, על מדות רעות.

נפתח בשאלות של ידידנו הרב אייל חדד הי"ו. הבאנו כבר [בשיעור ראה] את שאלותיו הראשונות, ענינו אז על שאלה אחת, והשארנו שתי שאלות, וזה גם קצת בבחינת 'דבר בעתו מה טוב'.

הוא שאל כך, **בעסקנו בסוגיא בברכות (שאנו זוכים ללמוד כמדי שבוע) האם אדם שעבר איסור דרבנן, עובר גם על איסור דאורייתא של ועשית ככל אשר יורוך, וכן על לא תעשה של לא תסור מן הדבר וגו'.**

הרב אמר לי לעיין בספר החינוך, הבנתי שיש מחלוקת בין הרמב"ם לרמב"ן. ונפקא מינה לגבי ענשים בזמן שהיה סנהדרין.

אך שאלתי היא לגבי וידוי כגון בשני וחמישי וכן ביוהכ"פ, האם יש שוני בוידוי בין אדם שעבר איסור דאורייתא לדרבנן. וכן האם לשיטת הרמב"ם, שעבר גם על איסור דאורייתא, צריך לעשות וידוי נוסף, בנוסף לוידוי של איסור דרבנן שעבר.

אותו אדם עבר על איסור דרבנן, ולפי דעת הרמב"ם זה נחשב גם דאורייתא, כי הדבר בכלל לא תסור וגו'. והאם גם יש בכך, ועשית ככל אשר יורוך. עוד מעט נפרט יותר בעזרתו יתב'.

זאת השאלה הראשונה.

*

שאלה שנייה, מהרי"ץ מביא בחלק הדקדוק פרשת ויהי בשלח פרק ט"ז פסוק ל' 'וישבתו העם ביום השביעי', שהגירסא בתרגום 'וּשְׁבַתוּ עמא' ולא 'ונחו'.

מהרי"ץ מביא כלל, שכל 'העם' שבמקרא פירושו שזה הערב רב, 'כי בערב רב לא יצדק'... לפי לשונו, 'כל העם שבמקרא', משמע בכל התורה. והרי מצינו בהמון מקומות ש'העם' לא מדובר על ערב רב אלא על כל ישראל. כגון בפרק י"ט פסוקים ח', ט', י', י"א, י"ב, י"ג, ט"ו, ט"ז, י"ז וכו'. אם כך, למה התכוון מהרי"ץ בכלל זה?

שתי השאלות, הן טובות.

*

בקשר לשאלה הראשונה, בספר החינוך [מצוה תצ"ה] מובא בזה"ל, מצוה לשמוע לבית דין הגדול וכו'.

הוא אומר דבר חידוש, כי העניין הזה אינו רק בזמן בית המקדש, בזמן שבית דין הגדול ישבו בלשכת הגזית, אלא גם בזמנינו.

וזה לשונו, **בכלל המצוה גם כן לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן, כמצות השופט. כלומר, החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמנינו.**

דהיינו, כל גדולי ישראל במשך כל הדורות, הם בכלל המצוה מדאורייתא, שצריכים לשמוע אליהם. אז היה בי"ד הגדול, וכעת למי שגדולי הדור, צריכים לשמוע. 'השופט'.

וכמו שדרשו זכרונם לברכה [ר"ה דף כ"ה ע"ב] 'ואל השופט אשר יהיה בימים ההם', יפתח בדורו כשמואל בדורו. כלומר, שמצוה עלינו לשמוע בקול יפתח בדורו, כמו לשמואל בדורו.

והעובר על זה, ואינו שומע לעצת הגדולים שבדור בחכמת התורה, ככל אשר יורו, מבטל עשה זה, וענשו גדול מאד. שזהו העמוד החזק, שהתורה נשענת בו.

כך אומר ספר החינוך.

זהו מה שהתכוונתי, כאשר אמרתי לשואל לעיין בספר החינוך וכו' האם עוברים על עשה של ככל אשר יורוך. דהיינו, שלדעתו גם מי שלא עושה דבר אשר אומרים גדולי אותו הדור, כעת הוא צריך להתוודות על זה.

אבל, הדבר אינו פשוט. כבר המנחת חינוך במקום, תמיה עליו, וכותב בזה"ל, **מלשון הרמב"ם שהתחיל וז"ל, ב"ד הגדול שבירושלם וכו' כל שאינו עושה וכו' אחד דברים שלמדו מפי השמועה וכו' ועיין בכל הפרק, נראה דוקא בב"ד הגדול שבירושלים עוברים בעשה ובל"ת. וגם ד"ז דזקן** מַמְרֶא, **הוא דוקא בב"ד [הגדול], כאשר יבואר בסמוך בס"ד, וע"ז קאי הלאו דלא תסור. אבל לאחר שבטל ב"ד הגדול מלשכת הגזית, וב"ד בכל דור, אם עוברים על דבריהם, אפשר אינו עובר בעשה ולא תעשה. וכ"ה לשון הכתוב, וקמת ועלית וכו' היינו לב"ד הגדול, ועשית ע"פ הדבר וכו' מן המקום ההוא לא תסור וכו', דמיירי הכל בב"ד הגדול. אבל בחכמי כל דור ודור, מנין לנו.**

אך הרהמ"ח כתב כאן ובכלל המצות ג"כ לשמוע ולעשות בכ"ז כמצות השופט החכם הגדול וכו' ועובר ע"ז ואינו שומע לעצת הגדולים שבדורו וכו', ומנין לו זה. ושאני ב"ד הגדול, אשר כבוד הש"י חופף עליהם כל היום, ועליהם הבטיחה התורה וכו'.

אך דנראה זה ג"כ מדברי הרמב"ם בסמ"ק ובהקדמתו לס' יד החזקה וברמב"ן, ובודאי מצאו באיזה מקום.

ודעת הרמב"ן, דעשה ולאו הזה, אינו אלא מה שדרשו דפשט הכתוב כ"ה, או מפי השמועה ממרע"ה, או מה שדרשו ביג"מ. וכ"ז הוא תורה, כמו ד' פרשיות וכדומה, צריך לעשות כדבריהם, ועוברים בלאו ועשה. אבל התקנות והסייגים, אינן בכלל זה, והוא רק אסמכתא דחז"ל על הלאו הזה, ע' באריכות.

לדבריו מסברא היינו אומרים, כי ישנו חילוק, אבל כנראה שהיה להם איזה מקור, אלא שאיננו יודעים מהו.

בהערות שישנן בהוצאת מכון ירושלם, בשולי הדף, הביאו הגהה של הגר"י פרלא, בעל הביאור על ספר המצוות לרס"ג. הוא אומר כך, **נראה, דזו היא דעת החינוך בלבד. כי בדברי הרמב"ם לא נמצא שום משמעות לזה, ואדרבה בספר המצוות משמע איפכא, וגם מדברי הרמב"ן לא משמע הכי.**

*

לגופו של עניין, בעניין הוידוי, מפליא לפום רהטא, כי מי שלומד את הרמב"ם בעינא פקיחא, לא רק לומד את מה שכתוב אלא גם את מה שלא כתוב, לכאורה הוא יגיע למסקנא כי עניין התשובה הוא רק על מצוות ואיסורים שהם מן התורה, ולא על דרבנן.

כך הרמב"ם פותח את **הלכות תשובה, מצות עשה אחת, והיא שישוב החוטא מחטאו לפני י"י ויתודה. כל המצוות שבתורה, בין עשה בין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו, חייב להתוודות לפני האל ברוך הוא.**

'כל המצוות שבתורה'. הרמב"ם תמיד כך דרכו, הוא מתחיל מהשורש. הרמב"ם זה לא שולחן ערוך. הש"ע לא הולך לפי דאורייתא או דרבנן, אלא לפי הצד המעשי, איך נפגשים במציאות, בפועל. אבל הרמב"ם בנוי בשיטה אחרת. בכל החיבור, כך היא דרכו.

נחפש בהמשך, אולי הרמב"ם יגיד כי אכן גם דרבנן. אבל אין. חיפשנו ולא מצאנו. ונשאר רק מה שכתוב פה.

הרמב"ם מביא על זה פסוק, **שנאמר איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בי"י, ואשמה הנפש ההיא. והתודו את חטאתם אשר עשו, זה וידוי דברים. וִידוי זה, מצות עשה.**

כיצד מתודה? אומר אנא י"י חטאתי וכו'.

ובהמשך, בפרק שני [הלכה ח'] הרמב"ם אומר מה זה וידוי, וז"ל, **הוידוי שנהגו בו כל ישראל, אבל חטאנו** וגו'.

אבל לגבי העניינים של דרבנן, הרמב"ם לא הזכיר. **בספרי** הפוסקים הדבר פשוט, כי גם על איסורים דרבנן חובה לחזור בתשובה, וכך כתב ג"כ כבר רבינו יונה בשערי תשובה [שער שלישי]. הוא מונה שם את המצוות, ואומר בזה"ל, **נתחייבנו מן התורה, לקבל תקנות הנביאים והשופטים. ולשמוע דברי חכמים, ולהיזהר בגדריהם. שנאמר (דברים י"ז) לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל. וגם כי הוזהרנו מן התורה לקיים עלינו להיות עושים ככל אשר יורונו.**

אכן מצות עשה מן התורה, חמורה מדבריהם. מפני שהוזכר עיקר הדבר בספר תורת האלהים מפורש, וציוה הש"י עליו בפרט. ויש דרכים וצדדים, ימצאון שם דברי סופרים חמורים מדברי תורה. כאשר אמרו רבותינו זכרונם לברכה, חומר בדברי סופרים מדברי תורה. שהאומר אין תפילין לעבור על ד"ת, פטור. חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים, חייב. וכל העובר על דברי חכמים, חייב.

דרך אגב, הלכות תשובה, זהו אחד מן הדברים המיוחדים בחיבורו של־רמב"ם. הרמב"ן, כאשר הוא בא לענות לבעלי התוספות, כי הרי בזמנו היה ערעור גדול על ספרי הרמב"ם, והיו הרבה טענות, בענייני השקפה ברמב"ם, כמה נקודות ידועות שלא ניכנס אליהן, והרמב"ן כתב להם איגרת ליישב ולהרגיע את דעתם, שלא יעשו חרם על ספריו. בין היתר הוא אומר, תגידו לי, האם מצאתם איזה חיבור, מכל גדולי ישראל מלפני הרמב"ם, עם הלכות תשובה? אין. מי שעשה הלכות תשובה, בדברים מבוררים, זהו רק הרמב"ם. בכל החיבורים לפני כן, אין מה להשוות. הרמב"ן רצה להראות להם את המעלות שישנן בחיבור של־רמב"ם. הוא הראשון שהעלה את הדברים, קיבץ וזימן אותם בסדר למופת.

וזה לשון הרמב"ן שם [כתבי רמב"ן חלק א' דף שמ"ג], מה יאמרו לספרי המדע וכו'. **מלמד לתלמידים כבוד ומורא, בהלכות תלמוד תורה. יורה חטאים דרך <u>בהלכות תשובה</u>, ובנחת ושובה. ובלי קושיות והַוָיוֹת, מֵפִיק מרגליות. כי לא מצינו דברי תשובה בתלמוד רק מפוזרים ומפורדים, בין ההלכות וההגדות בלתי ברורים. ובכל חבורי הגאונים, הראשונים ואחרונים, לא ראינו אותם עניינים, דרושים לכל חפציהם ומזומנים, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא בפנינים, המיוסד בספירים, מבחוץ ומבפנים** יעו"ש. וכבר הארכתי ע"ז בס"ד בנפלאות מתורתך פ' נצבים ע"פ ושבת עד י"י אלהיך ושמעת בקלו. [וע"ע בשיעור מוצש"ק נצבים התשע"ט בש"ל].

שאלה מהקהל: הרמב"ם כותב שצריכים לחזור בתשובה לא רק ממעשים, אלא גם מכל הדעות וההנהגות, וכי דרבנן זה לא כל שכן.

תשובת מרן שליט"א: יפה. נכון. אתה כבר קפצת שלב. אבל הנני הולך לפי הסדר.

ישנו מקום אחד בהל' תשובה, שהרמב"ם מזכיר תורה שבעל פה, אבל זה לא נגע ולא פגע. הוא מכליל זאת, כאשר הוא מדבר מי נחשבים מינים, מי נחשבים כופרים, ומי נחשבים אפיקורוסים וכו'. וכך הוא כתב [בפרק ג' הלכה ח'] בזה"ל, **הכופר בפירושה, והיא תורה שבעל פה, ומכחיש מגידֶיה כמו צַדּוֹק וּבַיְתוֹס.** הוא ג"כ נקרא כופר. בסדר.

לכאורה פה הוא כבר נחת לדבר על עניינים דרבנן, אולם הדבר אינו נוגע לענייננו. זה כתב רק אגב אורחא כמובן. ואעיקרא הלא הרמב"ם מדבר כאן על תורה שבעל פה, והיא אינה מדרבנן. כי תושבע"פ היינו הפירושים והדרשות וכו' שאמרו חז"ל. אך דרבנן כולל תקנותיהם וגזירותיהם וכד'.

אמנם הרשב"ם בתשו' ח"ז סי' קע"ט כתב בשם רבינו יונה, כי מי שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל נקרא מין ויינו ייקנסך, הובא בב"י יו"ד סי' קי"ט ובשלחן ערוך שם ס"ז כיעויין בש"ך התם, ולכאורה 'אינו מאמין בדברי רבותינו' כולל הכל, ר"ל אפילו הגזירות והתקנות וכו' שהם קבעו.

שאלה מהקהל: הרי כתב הרמב"ם שם בפ"ב מתשובה הל"ט שאפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים, צריך לפייסו.

תשובת מרן שליט"א: גם זה מדאורייתא, דכתיב ולא תונו איש את עמיתו. כמו שביאר הרמב"ם עצמו בפי"ד מתשובה הלי"ב והלט"ו.

שאלה מהקהל: הלא בפרק ד' העלה הרמב"ם כ"ד דברים המעכבים את התשובה, המחטיא את הרבים וכו'. היכן לאו זה כתוב בתורה. ועוד כמה עניינים שם.

תשובת מרן שליט"א: ידוע כי ישנם דברים אף שאינם נמנים בתרי"ג המצוות, מ"מ הם בכל זאת נחשבים מדאורייתא. לכן צריך לראות ולעיין בכל אחד מהם לְמַה הוא שייך. להיכן ובַּמֶּה הוא נכלל.

אבל מה שכן עולה על הדעת, הוא מ"ש הרמב"ם בפרק שביעי [הלכה ג'], כי אפילו על מדות רעות, הרמב"ם אומר כן, שצריך לחזור גם עליהן בתשובה, אם כן לכאורה פשיטא, קל וחומר. כמו ששאל השואל מקודם. זהו ג"כ עניין חשוב, מה שהרמב"ם כותב שם, בזה"ל, **אל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגניבה.** אל תטעה. **אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות**

רעות שיש לו, ולשוב מהן, מן הכעס מן האיבה – כולל שנאת חנם בעוה"ר. ולא רק זה. בין אדם לחבירו וכו'. כל האיבות, כל השנאות – **ומן הקנאה, ומן התַּחֲרות, ומן ההִתּוּל, ומן רדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות ומכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה.**

ואֵלו העוונות, קשים מאותן שיש בהן מעשה. שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרוש. וכן הוא אומר [ישעיהו נ"ה, ז'], יעזוב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו.

אבל, זאת גם כן אינה ראיה. כי אפשר בהחלט לומר שהרמב"ם הולך לפי שיטתו בהלכות דעות [פ"א הל"ה], שזה ג"כ דאורייתא. הרי הרמב"ם ביאר בהלכות דעות, כי כל עניין המדות הוא בכלל 'והלכת בדרכיו'. ודיברנו על כך בס"ד כבר כמה פעמים. וז"ל, **ומצווין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים, והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר והלכת בדרכיו. כך למדו בפירוש מצוה זאת, מה הוא רחום כו' וכיוצא בהם, להודיע שהם דרכים טובים וישרים, וחייב אדם לנהוג בהם ולהידמות אליו כפי כחו יע"ש.**

ולפני כן, הוא פירט את כל ענייני המדות. **יש אדם שהוא בעל חימה כועס תמיד** וכו', **ויש אדם שהוא גבה לב ביותר** וכו', **ויש שהוא בעל תאוה** וכו'. כל הדברים הללו, הם מדאורייתא.

זוהי מצוה אחת, להידמות בדרכיו, כמו שהקדים שם בתחילת אותן הלכות. זאת אחת מתרי"ג מצוות לפי דעתו.

ידוע כי הגרי"ז מבריסק דייק מהרמב"ם חידוש נפלא. הרי העניין של מכת מרדות הוא על דרבנן, אבל זאת איננה חובה על האדם. כך הוא מדייק מלשון הרמב"ם. מלקות ארבעים, האדם חייב הוא בעצמו. אבל אם אדם עבר על איסור מדרבנן, ומקבל על כך מכת מרדות, זה לא שהוא חייב, אלא הבית דין חייבים. דהיינו, אם נודע לבי"ד שפלוני עבר על איסור דרבנן, צריכים להלקות אותו מכת מרדות. אבל אם הבי"ד אינם יודעים, אין עניין שהוא ילך לבי"ד ויגיד עשיתי כך וכך, כדי שיכוהו מכת מרדות. אף שהוא חוזר בתשובה, רוצה בכך. לא. אינך חייב. החיוב אינו על הגברא, אלא על הבי"ד. משא"כ מה שמדאורייתא, אם הבי"ד לא ידעו, או אין עדים וכו', הוא צריך להודות בעצמו.

שאלה מהקהל: הלא אין מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שני עדים, לפי שאין אדם משים עצמו רשע כדאי' ביבמות דף כ"ה ע"ב ובשאר מקומות, וכן פסק הרמב"ם עצמו בפרק י"ח מסנהדרין הלכה ו', וכדאי' ברדב"ז שם.

תשובת מרן שליט"א: אף אי ליכא נפקותא למלקות, לפי הטעם שכתב הרמב"ם שם שאולי נטרפה דעתו או רוצה להיהרג, אבל יתכן דנפק"מ אף למלקות, לפ"ד המפרשים כי אף שאין מלקים אותו בדרך כפייה ועונש, אבל אם בא בזה לעשות תשובה שפיר דאמי, כמו שדנו בזה בכמה ספרים, כגון בשו"ת מהרלב"ח בקונטריס הסמיכה, ובשער המשפט סי' ב', והמשנה למלך וכו', כאשר צויינו בספר המפתח על הרמב"ם שם.

באו ושאלו על דברי הגרי"ז דלעיל, הלא כתוב בנוסח הוידוי של יוהכ"פ, ועל חטאים שאנו חייבים עליהם מלקות, ועל חטאים שאנו 'חייבים עליהם מכת מרדות'.

הערה מהקהל: מה הבעיא? הוא חוזר על כך בתשובה?

תגובת מרן שליט"א: מדייקים את הלשון, 'שאנו חייבים'. הוא – הגרי"ז – דייק ברמב"ם, שאין חיוב על האדם. אבל הם טענו מהדיוק של־מלים 'שאנו חייבים'.

התשובה שענו לכך היא, שהרמב"ם והתימנים לא גורסים זאת בוידוי יוהכ"פ. הרי בנוסחאות האחרות של־וידוי, יש להם וידויים ארוכים לפי א"ב, על חטא וכו'. בנוסח שלנו, ישנם רק שבעה דברים. מהרי"ץ עמד על כך, בפירושו עץ חיים, שבנוסח הרמב"ם אשר בדפוסים, לצערינו שיבשו את הרמב"ם. ב"ה בזמנינו העניין הזה נרגע, כי כבר הדפיסו את ספרי הרמב"ם המדוייקים עפ"י הכת"י. אבל בזמנו, מהרי"ץ היה צריך להוכיח זאת, כי בנוסחאות בכת"י שלנו, אשר מועתקים מכת"י של רבינו, הנוסח הוא בדיוק כמו שאצלינו בתַּאלִיל.

חושבני כי אין לנו ברירה ליישב את השאלה דלעיל למה לא הזכיר הרמב"ם כי גם מי שעבר על דרבנן חייב לחזור על כך בתשובה ולהתוודות, התירוץ לכך הוא שהרמב"ם לשיטתו, כי כל מה שמדרבנן הוא ג"כ נכנס בלאו דלא תסור, ונמצא כי זה ג"כ מדאורייתא. ממילא, כאשר האדם צריך לחזור בתשובה, כשהוא עובר על עשה או לא תעשה, כיון שבכל הדרבנן יש את העניין של דאורייתא, ממילא זה נכלל בדבריו פה.

כך הדבר מפורש על ידו בהלכות ממרים וכדלקמן, וזהו אחד מהחידושים הגדולים של־רמב"ם. הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות [שורש ראשון דף י"ט], נלחם בזה מאד. הוא אומר כי מצד אחד, אמנם הרמב"ם עשה 'חומה גבוהה לדרבנן', בנה חובה גבוהה סביב דברי חז"ל. אבל זה 'פרץ נבעה'. כך הרמב"ן משיג עליו בתוקף. וב"ה קמו לרמב"ם רבים אשר יישבו את כל הקושיות. וע"ע שיעור נצבים התשפ"ב בשל"ג. בכל אופן, כיון שאנחנו רוצים להסביר את שיטתו, א"כ לשיטתו זה בודאי טוב.

הרמב"ם כותב בהלכות ממרים [פ"א הל"א] בזה"ל, **בית דין הגדול שבירושלם, הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמוד ההוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהם הבטיחה תורה, שנאמר על פי התורה אשר יורוך, ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, זו מצות עשה.**

וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו, חייב לסמוך מעשה הדת אליהם, ולהישען עליהן.

ובהלכה ב', כל מי שאינו עושה בהוראתן, עובר בלא תעשה, שנאמר לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך. וכו'.

אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה, והם תורה שבעל פה. ואחד דברים שלמדו אותן מפי דעתן, באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שהדין בדבר זה כך הוא. ואחד דברים שעשו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה, והם הגזרות והתקנות והמנהגות.

הגזירות, גזירה הא משום הא. תקנות ומנהגות. 'מנהגות' אין הכוונה למנהגים שהנהיגו במשך הדורות, אלא משהו כמו חיבוט הערבה, שזהו מנהג נביאים. דברים שחז"ל הגדירו אותם בתורת מנהג.

בכל אחד ואחד משלשה דברים אלו, מצות עשה לשמוע להן. והעובר על כל אחת מהן, עובר בלא תעשה.

השאלה הזאת נשאלנו עליה, וחושבני כי זאת התשובה הפשוטה.

אבל ראיתי כי בספר התשובה, הוא ניסה ליישב בדרך אחרת. ולא נראה לי. יתכן כי לבסוף הוא הגיע אל התירוץ הזה.

הוא כותב [בדף מ"ז] כי הסיבה שהרמב"ם כתב בהלכות תשובה 'שבתורה', בגלל שבסוף דבריו הוא כתב בין בזדון 'בין בשגגה'.

נקדים כי לגבי אונס, לא חייבים תשובה וִוידוי. אם כי בנוסח הוידוי אנחנו כן אומרים, על חטא שחטאנו לפניך באונס, ומהרי"ץ בע"ח ביאר כגון שאנסוהו גויים. אבל ראשית, יכול להיות שזהו רק נוסח הוידוי שנהגו. הרמב"ם בחיבור ובסדר התפילות, יש לפרקים דברים שמנוגדים קצת, כי הוא הביא בסדר התפילות את מה שמקובל. את דעתו בהלכה הוא כתב בגוף הספר, ומה שנהוג לא מחייב שתהיה דעתו כך.

אבל יש מן המפר' שיישבו זאת, שלפעמים אדם חושב שזה באונס, ולפי האמת זה לא היה באונס. או גם כשהאדם חטא אכן באונס, אבל ישנה איזו סיבה שהוא אשם, ולכן מן השמים גלגלו זאת לו. **וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ** [ויקרא ה', א']. תמיד, כל דבר, אפילו שאדם נכשל במשהו, שלא מרצונו, מ"מ יש לו פה אשמה מסויימת. אפילו שבעצם על זה הוא לא אשם, אבל הוא גלגל זאת על עצמו, בדבר אחר שהוא לא כ"כ נזהר.

אפשר ליישב עוד שהכוונה שחטא 'באונס' אעפ"י שהדין היה נותן שהיה לו ליהרג ולא יעבור וכו' לפי מה שפירש באהלי יעקב שם דף ל"א ע"ב יעוש"ב, ואתי שפיר טפי.

בא ואומר ספר התשובה [בארי בשדה, הערה 1] בזה"ל, **אפשר שהרמב"ם כתב 'שבתורה' בגלל סיום דבריו 'בין בשגגה', דבשוגג דרבנן אין צריך תשובה.**

אדם שעבר על איסור דרבנן בשוגג, לא במזיד, ידועה שיטת ספר נתיבות המשפט, שלא חייבים על זה כפרה ותשובה. והסיבה היא, כי האיסור דרבנן הוא לא איסור בחפץ. למשל, דבר שאסור באכילה מדרבנן, אין פירושו שהחפץ הזה הוא חתיכה דאיסורא, וק"ו שלא יטמטם את הלב, מכיון שרבנן לא עשו את זה נבלה, אלא הם רק אמרו שאסור לך לאכול, בגלל כך וכך. א"כ בעצם, אם האדם אכל בשוגג, אזי האכילה היא מותרת, כי זה לא נחשב חתיכה דאיסורא, ורק הוא לא שמע לחכמים. אם זה במזיד, חייב תשובה. אבל אם זה בשוגג, אי אפשר להאשים אותו שהוא לא שמע לחכמים, כי הוא לא ידע. זאת שיטת ס' נתיבות המשפט.

ועפ"ז הוא – בספר התשובה – רוצה להגיד, כי לכן הרמב"ם כתב, מן התורה.

לדעתי, זה לא עונה על השאלה. גם אם נכונה להלכה ולמעשה דעת הנתיבות המשפט, כאשר

עוד מעט נראה בעז"ה שישנם החולקים עליו, אבל טוב, וכי הרמב"ם לא יכל לכתוב אחר כך עוד שורה, להוסיף זאת. אי אפשר בשביל זה להתעלם ולא לכתוב דרבנן, רק בגלל הפרט הזה.

ועוד, מה נגיד לאלה שחולקים? מי אמר שדעת הרמב"ם ככה?

נשאר לעיין למה בוידוי לא מזכירים עניינים שהם מדרבנן. אף כי לכאורה כשאומ' אשמנו בגדנו וכו' נראה שזה כולל את הכל, אבל אח"כ הרי פירטו על חטאים שאנו חייבים עליהם עשה, לא תעשה, כרת, מיתה בידי שמים וכו', אם כן היו צריכים לפרט גם את זה. הלא דבר הוא.

הקושיא היא לפי הנוסח שלנו והרמב"ם, שלא מוסיפים שם כלל מכת מרדות, וכמו שהבאנו לעיל גבי הגרי"ז מבריסק.

המקום ברוך הוא יאיר עינינו. אכי"ר.

אם כי, הנתיבות מדייק זאת מהרמב"ם בהלכות מכירה, שם הנדון לגבי אדם שמכר לחבירו דבר שאסור מדרבנן, האם הוא – המוכר – צריך להחזיר לקונה את המחיר ששילם על זה. ואם זה נאכל. ישנם כמה וכמה פרטים.

כתוב שם בפט"ז הלי"ד כך, **אבל המוכר דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימין, מחזיר את הפירות ונוטל את דמיו. ואם אכלן, אכלן, ואין המוכר מחזיר לו כלום. וכל איסורי הנייה, בין מן התורה בין מדבריהם, מחזיר את הדמים, ואין בהם דין מכירה כלל** ע"כ.

וז"ל ספר התשובה [בדף צ"ג, בארי בשדה, הערה 12], **ואפילו שגגת עשה צריך תשובה. ודוקא בשגגת איסורי תורה צריך כפרה ותשובה. אבל בשגגת איסור דרבנן, אין צריך שום כפרה ותשובה, וכאילו לא עבר כלל חב** [נראה שזהו סימן להערה חב בעקבי השדה, המובאת לקמן. העורך], **(נתיבות המשפט חוה"מ סי' רל"ד ב'אורים' ג', ומפרש כן את דברי הרמב"ם הל' מכירה פט"ז הלי"ד). ומדוקדק לפ"ז לשון הרמב"ם בהלכה א', כל מצוות "שבתורה" וכו' בין "בשגגה" (עיין שם בבארי בשדה).**

הוא שוב הפעם חוזר על כך, כי מדוקדק לפי זה לשון הרמב"ם.

אבל כמו שאמרתי, נראה לי, כי זה לא מספיק עונה על השאלה.

ושם למטה [עקבי השדה אות חב] הוא כותב כך, **ויעויין בתורת חיים [או"ח סי' ל"א] שהסביר דברי הנתיבות, לפי שאין איסור דרבנן איסור הנתפס בגוף החפץ, אלא איסור שעל האדם בלבד שעובר על דברי חכמים. ולפיכך כיון שהוא שוגג, שוב אין עליו שום איסור כלל, שהרי לא נתכוון לעבור על דברי חכמים.**

וכעין זה כתב באתוון דאורייתא (כללים) ובבית האוצר (א' כלל כ"ב), שכל איסור דרבנן הוא איסור גברא, שאין בדברי חכמים כדי לשַנות את החפץ מכפי מה שהוא, ולקבוע בגוף הדבר מהות של איסור, אלא שהם גוזרים על האדם שלא לעשות דבר פלוני.

וצ"ע דבמקור חיים [סימן תס"ז] כתב, דבשוגג באיסור דרבנן צריך כפרה. ויעויין בספר עין יצחק שכתב דיש איסור דרבנן בשוגג, ובמשך חכמה [פרשת שופטים] על הפסוק לא תסור מן הדבר (והובא לעיל ציון 2).

יש להעיר כי נראה דסוגיין דעלמא היא דלא כהנתיבות, וכן פסק המשנ"ב בשער הציון סי' של"ד אות ס"ה דאפילו עבר בשוגג איסור דרבנן צריך להתענות. ובס' המפתח על הרמב"ם הל' ממרים דף תפ"ט עמוד ב' ג' ציינו לספרים רבים שדנו בזה. ועע"ש בהל' מכירה דף ת"ו עמוד ב' ג'.

מכל מקום אולי בסוף [בבארי בשדה שם, המשך הערה 12] הוא הגיע בעקיפין אל התירוץ הנכון, וז"ל, **ודוקא שוגג, אבל איסור דרבנן במזיד, צריך תשובה וכפרה ככל החומר שבדאורייתא, כמבואר במג"א סימן של"ד ס"ק ל"ג, על הא דכתב הרמ"א שם [סעיף ו'] דאסור לחלל שבת כדי להציל ממון, ואם עבר וחילל צריך להתענות מ' יום. וכתב שם המג"א, דה"ה בתחומין דרבנן, ובפרט לשיטת הרמב"ם דעל כל דבר מדברי חכמים הוא עובר בלא תסור, ויעויין בעקבי השדה לעיל לעניין עשה דרבנן.**

מה שהביא בשם המג"א, הדבר מפורש בהרבה ספרי אחרונים, גם דנים בכך לגבי מ"ש ביו"ד סימן קפ"ה, לגבי מכשול באיסור של טהרה, בשגגה. רואים כי כל האחרונים מבינים שחובה לעשות על כך תשובה וכפרה, אין בזה שום ספק.

עכ"פ, זהו בעצם התירוץ על השאלה.

אם־כן, כאשר הרמב"ם כתב בהלכות תשובה כל האיסורים שבתורה, ממילא כל הדרבנן נכלל בכך.

*

שאלה מהקהל: אבל עדיין לא יתורץ העניין לפי שיטת המבי״ט בקרית ספר, שהעלה דבריו הלחם משנה בהלכות ממרים שם, שגם לפי הרמב״ם הלאו והעשה הם רק לגבי זקן מֵמְרֶא וכו׳.

תשובת מרן שליט״א: לכאורה נכון. אך אעיקרא זוהי שיטה מחודשת. הפשטות אינה כך. המבי״ט נדחק בכך כדי לתרץ את השגת הרמב״ן על הרמב״ם, אבל ישנם תירוצים אחרים לכך. וכבר בספר המפתח ציינו לספרים רבים. ובתלמודית ע׳ לא תסור כרך ל״ד אספו וסידרו יפה את כל השיטות המסובכות בנ״ד, כיעויין שם כגון בדף תקצ״ו תקצ״ז, תרי״ב וכו׳.

עכ״פ נראה לענ״ד שבנדון דידן אף המבי״ט יודה, כי סברתו היא שהחכמים כך התנו בתחילה שהעובר על גזירתם לא יהיה כעובר על ד״ת, וספיקו לקולא, הם מחלו כיון שאינו חולק עליהם כמו שחולק זקן ממרא, רק הוא עובר במזיד לצָרכו ולהנאתו, אבל מודה שדברי חז״ל הם אמת יעוש״ב. אם כן זאת לא סיבה שא״צ לחזור על כך בתשובה, בפרט שזה דבר קל, כמו שנא׳ [דברים ל׳, י״ד] **בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ**.

מה־גם לפי המסבירים את דברי המבי״ט, כי הטעם שהתנו חכמים כך, הוא כדי שלא יהיו נראים כמוסיפים על הכתוב בתורה וכו׳, כגון הגרי״ש נתנזון בשואל ומשיב תניינא ח״ג סי׳ קכ״ה דף ס״ג ע״ד, והרי זה לא שייך לגבי תשובה ווידוי על כך, אלא לעניין עצם הדבר.

*

לגבי העניין שאמרנו מקודם, שהרמב״ם כותב על מדות, כי גם עליהן צריכים לחזור בתשובה, לכאורה מאי סלקא דעתין. למה הרמב״ם כתב – השאלה חוזרת על עצמינו – אל תאמר וכו׳, אלא צריך לחזור בתשובה גם על דעות רעות. הרי לשיטתך – כפי שאמרנו – זה דאורייתא, א״כ הדבר פשוט. אם זה דאורייתא, בודאי שצריכים לחזור בתשובה. מאי הָוֶה אמינא.

נראה לענ״ד בס״ד כי ישנו כאן חידוש עצום. להרמב״ם – כפי שאומר הרב המגיד בהלכות שבת – יש לו ׳סדר מופלג׳. הרמב״ם כתב זאת בפרק א׳, מן התורה וכו׳, ואת העניין דלעיל של מדות הוא כתב בפרק שביעי, רחוק, ׳אל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהם מעשה׳. שמע מינה כי אכן ישנו חילוק, למרות שלפי הרמב״ם זה דאורייתא, בכל זאת הדברים הללו הם אינם אותה בחינה, זה לא אותה דרגא. והסיבה היא, אי אפשר להגיד על מדות, שהן ממש דאורייתא כפי שאדם עבר חלילה על זנות גזל וגניבה. זה לא אותו הדבר, גם לפי הרמב״ם, למרות שזה דאורייתא. ולכן ישנה ׳הוה אמינא׳ כזאת.

והראיה, כי כתוב בפסוק, והתודו את חטאתם ׳אשר עשו׳, כמו שהרמב״ם מביא. לא עשיתי כלום. מה עשיתי? כעסתי? שונא או מקנא? זה לא מעשה. אי אפשר להגיד שזה נכלל בדאורייתא.

אם הינך שואל, מהו האיסור דאורייתא. ואם כן, מניין זאת לרמב״ם? הרי הרמב״ם כתב לנו כאן הלכה, שאין לה מקור בש״ס. מאיפה הרמב״ם לקח זאת? הוא מביא פסוק בנביא, ׳יעזוב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו׳. זה כבר דברי קבלה, זה לא דאורייתא. א״כ ישנו הבדל.

אפשר אולי שמישהו יגיד, כי הגם שזה כתוב רק בנביא, מ״מ זה נחשב דאורייתא. כמו שהחָתָם סופר [בשו״ת חאו״ח סי׳ קס״ח] אומר, כי מה שישעיה הנביא אמר, מצות עונג וכבוד בשב״ק, **וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג, לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד** [ישעיהו נ״ח, י״ג], ג״כ נחשבים דאורייתא. כי הנביא מסר את מה שהיה מקובל אצלו מדאורייתא. אתא ישעיהו ואסמכינהו אקרא.

בסדר. אפשר לדון. אבל על הצד השני, לא כפי שהוא – החת״ס – אומר, אלא כמו הפשטות, שזהו איסור מדברי סופרים, שזהו גדר אחר, עניין זה נחת דרגא. כי מדאורייתא, ׳אשר עשו׳, וזה לא ׳אשר עשו׳. המקור המפורש לכך, הוא רק בפסוק בנביא, וממילא לכן אי אפשר ממש להשוות זאת ׳ככל חוקותיו וככל משפטיו׳.

שאלה מהקהל: וכי משבר כלים בחמתו, שהוא הולך בגאוה, איננו ׳מעשה׳?

תשובת מרן שליט״א: תלוי. לא חייב שהכועס ישבר כלים בחמתו. בדברים האלה, כן. אבל בדרך כלל, עניין המדות הן לא מעשה.

[**על** תירוץ נוסף לקושיא דלעיל, נדבר בלנ״ד בדרשת שבת שובה].

לגבי כל מקום שכתוב ׳העם׳ היינו הערב־רב, תשובה לקושיא השנייה, על דברי מהרי״ץ בחלק הדקדוק, שהכלל הזה הוא דוקא כשכתוב באותו עניין ׳ישראל׳. שבת־קודש, מנוחת הנפש.

לגבי השאלה השנייה, על דברי מהרי״ץ בחלק הדקדוק, על הפסוק בפרשת ויהי בשלח, **וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי** [שמות ט״ז, ל׳].

מהרי״ץ כתב שם בזה״ל, הגירסא בתרגום בכתיבת יד, ושְׁבַתּוּ עמא. תרגם כן, ולא תרגם וְנָחוּ.
בדרך כלל, אכן כך היה צריך לתרגם, כמו בשאר מקומות. ולכן בנוסחאות הדפוסים, במלה 'ושבתו', הם כתבו בתרגום 'ונחו'. 'וישבתו העם' – 'ונחו עמא'. אומר מהרי״ץ, כי הגירסא בכת״י שלנו היא 'ושבתו'. למה לא 'ונחו'?
להיות ידוע כי כל העם שבמקרא אינו אלא ערב רב כאמרם ז״ל, ובערב רב לא יצדק לשון מנוחה, רק לשון בטלה ממלאכה, וכעניין שנת שבתון יהיה לארץ, כי לא הנחילו ית׳ למנוחה נפשיית רק לעמו ישראל.
כתוב וישבתו העם, 'העם' היינו הערב־רב. הם רק שובתים. הם רק אינם עושים אז מלאכות. אבל מנוחה, זה רק לעם ישראל.
שאל השואל, הרי ישנם הרבה מקומות שכתוב 'העם', והמדובר הוא על עם ישראל. א״כ מהי ההוכחה שהמדובר כאן על הערב־רב, מאחַר שישנם מקומות שבודאי המדובר על עם ישראל.
אולי לפני שנענה על השאלה, בכדי שנבין את הרעיון, הדבר קשור למה שאין אנו גורסים בתפילות וכד' 'את יום השבת הזה', אלא 'את יום המנוח הזה'. יש גדולים אשר דיברו והתבטאו על כך קשות. המליצו על כך את מאמר חז״ל 'מנוח עם הארץ היה'. אבל מהרי״ץ בעץ חיים [ח״א דף קל״ט ע״ב] מיישב את העניין, הוא מביא כי כך גורסים רש״י והרמב״ם, ושהכנסת הגדולה כבר דחה זאת וכו', וא״כ אי אפשר לזלזל בזה.
וזה לשונו שם, 'ועל יום המנוח הזה'. הכי גרסינן, ולא גרסינן יום השבת הזה. ואותם הגורסים כן, ועושים סימן לזה [ברכות דף סא.] מנוח עם הארץ היה, כבר דחה דבריהם הרב בעל כנסת הגדולה בספרו פסח מעוכין, ושכן גירסת רש״י בגמרא [שבת דף כד:] והרמב״ם ז״ל [בסדר התפילות] ע״ש.
והרב הגדול מהרי״ע – מה״ר יצחק עראמה, בספר העקידה – **כתב בפרשת כי תשא** וז״ל **בקיצור, ולפי שהעיקר שהכל תלוי בו, הוא ענין המנוחה, אשר לזכרונה ציוה על הנופש והמרגוע, הקפידו אנשי כנסת הגדולה וכל חכמינו ז״ל אשר מעולם בכל התפילות, לפרש ולומר את יום 'המנוח' הזה, ולא לזכור 'שבת' סתם. לפי שמלת שבת, תכלול שני העניינים, ביטול המלאכה, ועניין מנוחת הנפש. והנה עיקר המצוה, אל המנוחה. תדע שכן תרגם אונקלוס שנת שבתון יהיה לארץ [ויקרא כ״ה, ה'], שנת שמיטתא, שהיא שמטת העבודה וביטולה. אמנם שבת שבתון יהיה (לכם) [לארץ] [שם, ד'], תרגם שבת נייחא, והכוונה אל הכינוי הזה, רצוני יום המנוח הזה. והוא נפלא מאד. ואלו עלתה בעיון מי שהיה משתדל שיאמרו את יום 'השבת' הזה בתפילות, ודאי היה יושב ודומם, ומודה לדברי המתקנים הראשונים אשר בארץ, יתפאר זכרם מעולם ועד עולם עכ״ל.**
החולקים היו מודים כי זאת הגירסא הנכונה. כך תיקנו הראשונים, ואל תשבשו את הגירסאות.
ועוד האריך שם כמנהגו הטוב.
גם בספר מ״ב – מנחה בלולה – דָּרַךְ דָּרֶךְ זה ע״ש. **אצל** עם ישראל, ישנה בשב״ק מנוחת הנפש. זהו אינו אצלינו רק יום שלא עובדים, אלא ישנה אז רגיעה של־נפש.
בספר הכוזרי [הכוזרי המפורש, מאמר שלישי, אות י'] מובא, כי הכוזרי – מלך כוזר, הגוי – אמר לו כך, **חשבתי מכבר על גורלכם, וראיתי שיש לאלהים איזה סוד הגורם לקיומכם.**
הסוד, הוא שמירת השבתות והמועדים, אשר הבורא עשאם לסיבה הגדולה ביותר בהרמת קרנכם, ושמירת תָּאֳרְכֶם והדרכם. כי לולא שמירתכם שמירה מעולה את ימי השבתות, בגלל היותם מאת האלהים ומתוך עוד סיבות חשובות, כגון זכר למעשה בראשית, זכר ליציאת מצרים, וזכר למתן תורה, היו האומות הכובשות לוקחות אתכם לעבדים, ומשתמשות בכם אף כחיילים, ומחלקות אתכם בינן, בגלל בינתכם ודעתכם הצלולה.
לולא השבתות, לא היה נמצא בכם אחד, הלובש בגד נקי, ולא הייתם זוכים אף ליום אחד נעים. לא היה לכם זמן לכנס את הציבור ללמוד תורתכם, וזאת מפני מצבכם השפל עקב התמדת הגלות.
חשבון השבתות והחגים, מסתכם בשִׁשית מימי השנה. ובכל אותם ימים, אתם שרויים במנוחת הגוף והנפש, מנוחה שאף המלכים חסרים אותה. כי הנה המלכים, כשצריכים לעשות דבר־מה ביום מנוחתם, אינם נמנעים מלהיות בתנועה, ואף להתייגע. נמצא שאין להם מנוחה נפשית שלימה ביום זה.
הוצאת השבתות, היא רווח נקי עבורכם, כי היות וממונכם עלול תמיד ליפול שלל בידי אויביכם, הרי כל מה שאתם מוציאים לצרכיכם, הוא ריוח

בעולם הזה. והיות וההוצאה היא לשם שמים, שכרכם נכון גם לעולם הבא.

מובן א"כ כי ישנן שלוש דרגות.

יש עם ישראל, ויש גויים, ויש ערב רב, שזהו משהו באמצע. מהרי"ץ אומר, כי אצלם, זה לא מנוחת הנפש. אמנם אי אפשר להגיד שהם כמו גויים, אלא מסתברא כי הם כמו משהו ממוצע. להגיד שזו 'מנוחה' מושלמת, זה רק אצל עם ישראל.

אולם כעת מזדקרת לפנינו הקושיא, מה נגיד, לגבי הרבה מקומות שכתוב העם, והמדובר שם הוא בודאי על עם ישראל.

הערה מהקהל: למה הוא שואל על מהרי"ץ, הרי כבר חז"ל אומרים כי העם היינו הערב רב.

תשובת מרן שליט"א: הפריע לו שמהרי"ץ כתב את המלה 'כל' העם שבמקרא אינו אלא ערב רב. היה יכול להגיד, כי ישנם מקומות. לפי העניין, נדע.

אבל האמת היא – וזאת התשובה לשאלה – כי הדבר תלוי. ישנו כלל בעניין. מה שכתוב כי כאשר נאמר 'העם' היינו הערב רב, זה תלוי בעוד פרט. היכן שכתוב סמוך באותו עניין 'ישראל', אז אומרים כי 'העם' היינו הערב רב. דהיינו, כאשר מדברים על אותו הנושא, כמו בנדון דידן, 'וישבתו העם ביום השביעי', ובפסוק אחרי כן, 'ויקראו בני ישראל את שמו מן', צריך להבין מה נשתנה? למה הפסוק משנה? אלא שמע מינה.

את הכלל הזה, כתב מהר"ם אלשיך, בשני מקומות בפרשת בשלח. ישנם שם דיוקים עצומים בלשונות הפסוקים, כדרכו בקודש. כגון, 'וירא ישראל את היד הגדולה', ואח"כ נאמר 'ויראו העם את י"י'. ישראל ואח"כ העם.

אומר מהר"ם אלשיך בזה"ל, **ויהי בשלח פרעה את העם וכו', זה כלל גדול נלמד מחכמי האמת, שכל מקום שנאמר עם, ובעניין עצמו אומר ישראל, שאֵלו ערב רב, ואֵלו ישראל.**

נמצא שהדבר נכון, 'כל העם'. רק שמהרי"ץ קיצר, ולא הזכיר את הפרט השני.

גם בהמשך – לפני שירת הים – מהר"ם אלשיך כתב כך, **אמנם ערב רב, לא ראו את המראה. ושמא תאמר, אם כן איפה מה יתרון קנו הערב רב על ידי נס קריעת ים סוף? לזה אמר, ויראו העם, הוא הערב רב, את י"י ויאמינו בי"י.**

והוא הכלל בידינו מרבותינו ז"ל **בספר הזוהר** [ח"ב דף מ"ה ע"ב] **כי במקום שנזכרו ישראל ועם, הוא זה על ישראל, וזה על ערב רב. אך ישראל לא הוצרכו לכך, כי מתחילה יראו את ה' ויאמינו בה' יתברך ובמשה עבדו יעוש"ב.**

רק יש להעיר לגבי מה שהוא ציין שם לספר הזוהר, ובדפוס שלפני כתוב כי זה בח"ב דף מ"ה ע"ב, לא זכיתי להבין, כי שם נראה שזהו עניין אחר. או שהציון הוא מוטעה, המדפיסים ציינו מקום לא נכון. אבל בכל אופן, נאמנים עלינו דבריו.

בספר תורת יעקב (סופר) [פרשת בשלח סימן ס'], הוא מעצמו הוקשה לו הרבה בדבר הזה, והוא כותב בזה"ל, **מוכרח אני לומר, שבעניותי איני מבין היטב האיי כללא דרז"ל דכל לשון העם לשון גנאי הוא, וכן לערב רב קורא עָם. שהרי מקומות הרבה יש בתורה שכתוב עם או העם, ולכאורה אי אפשר לפרשם על הערב רב, כמו שיראה הרואה בספר שמות בדוכתין סגיאין כמו שם (פרק י"ח ט"ו וכ"א), עיין ותווכח. וצל"ע.**

ובפרט מבואר כן **במקראות דפרשת מתן תורה, בספר שמות** (י"ט ג'): "**ומשה עלה אל האלהים, ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר, כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל וגו', אתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל: ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה': ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, וישב משה את דברי העם אל ה': ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם, ויגד משה את דברי העם אל ה'".**

ועוד שם: "**ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם: והיו נכונים ליום השלישי, כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני: והגבלת את העם סביב לאמר, השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו, כל הנגע בהר מות יומת וגו', וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם ויכבסו שמלתם: ויאמר אל העם היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה: ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר, וקול שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה: ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר: ויאמר ה' אל משה רד העד בעם. פן יהרסו אל ה' לראות, ונפל ממנו רב: ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלות אל הר סיני וגו', ויאמר אליו ה' לך רד ועלית אתה ואהרן עמך, והכהנים והעם אל יהרסו**

לעלות אל ה' פן יפרץ בם: וירד משה אל העם ויאמר אלהם".

וכן שם שמות (כ' ט"ו): "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן, וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק, ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה. ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות: ויאמר משה אל העם אל תיראו. כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים. ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו: ויעמד העם מרחוק. ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים".

הרי לנו מקראות הרבה שכתוב עָם, ובלי ספק הכוונה לבני ישראל עם סגולה, ואין הכוונה לערב רב, שהרי הערב רב כלל וכלל לא שמעו לעשרת הדברות, וכמו שכתב רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שמות (י"ט כ'): "וחנו בני ישראל לבדם לפני ההר, וערב רב אחריהם, כי לישראל יתן התורה, כמו שאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" עכ"ל ודוק היטב.

ובספר שמות (ט"ז כ"ז) יצאו מן העם ללקוט וגו', ובמכילתא שם אמרו אלו מחוסרי אמנה שבישראל, ובמדרש תנחומא (פרשת שמות סי"א) מבואר שהם דתן ואבירם, ועיין בתרגום המיוחס ליונתן שם ודוק.

ושם שמות (י"ז ג') וילן העם על משה, וכתב בקונטרים המופלא למכסה עתיק, בשם בעל הטורים שהעם היינו דתן ואבירם ע"ש. אבל כעת לא מצאתי כן בבעל הטורים, לא בפירושו הארוך ולא בפרפראותיו וצ"ע.

לבסוף, הוא 'עלה' מעצמו על הרעיון שכתב מהר"ם אלשיך, ואפילו הוסיף משהו. הוא מציע שתי אפשריות. וז"ל, וחשבתי לומר, דכוונתם ז"ל לומר, דבכל מקום שכתוב עם גבי עניין קלקלה – אם הנושא הוא עניין של גנאי – היינו הערב רב.

אי נמי, כל שהכתוב בענין אחד משתמש הן בלשון עם והן בלשון ישראל בסמיכות זה אצל זה, אמרינן מדשַׁנִּי קרא בלישניה, שמע מינה העם האמור כאן היינו ערב רב.

אלא שיש לבדוק אם אכן נכונים התירוצים הללו. אבל ב"ה, מצאנו שהדבר כבר כתוב במפורש בתורת משה למהר"ם אלשיך, והביא את המקור לכך.

גם מהר"י משרקי בשו"ת רביד הזהב סימן מ"ג [דף צ"ב סוף ע"א], הביא משמו את הכלל הזה.

א"כ העניין מיושב.

רק הנני חושב, כי מישהו צריך לשבת, להקדיש זמן לעבור על כל המקומות שכתוב בתורה 'העם' וישראל, לסדר את כל הדברים הללו, לערוך רשימה מפורטת, להראות את השיטתיות, ולהוכיח את זה. ולפעמים יש בזה חילוקי דעות במפרשים על מי המדובר. כגון שהבאנו [בשיעור שופטים] מהרמב"ן והש"ך לגבי מעמד ה"ס, איפה עמדו הערב רב, ומה שמעו אז. ושכרו כפול מן השמים.

בעניין כשרות שופר מעובד. אם יש מושג שופר 'תימני'.

ידידנו הרה"ג אביחי שרעבי הי"ו כתב אלי בזה"ל, היות ושמעתי רבים נבוכים בעניין שופר מעובד, ואפילו מתלמידי חכמים שמעתי כי התימנים מקפידים על שופר שאינו מעובד. וידעתי גם ידעתי, כי דעת מרן שליט"א אינה כן, לכן, אציע לפני מרן שליט"א, להזכיר ולברר ענין זה בשיעור השבועי, כי בחפש"י לא מצאתי שדיבר בזה בכתביו, ובקושי בשיעוריו (מצאתי שדיבר על כך מרן שליט"א בשער"י האזינו התשפ"ג, אבל לא זכינו לאורו שעדיין לא נדפס).

וצירפתי מה שכתבתי בזה מעט, אולי יישר בעיניו: שופר מעובד.

א] פשוט דמן הדין שופר המעובד כשר, ויתירה מזו כתב בחוט שני (ר"ה פ"ג סוף סק"ג) להתיר אפילו שופר פשוט שכפפוהו, כיון שמדינא שיעור כפוף הוא אפילו 'מיעוט במיעוט', ונחשב כפוף, וא"כ מסתמא היה השופר הזה כפוף אפילו מעט משעת ברייתו (ובתשובות והנהגות מועדים ר"ה עמ' ט"ל, כתב דבעינן שיהא הכיפוף ניכר היטב, ע"ש. ועכ"פ אינו ענין לנדון שופרות המעובדים). וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל להתיר כמובא באשרי האיש (ח"ג, פרק ט"ז אות א') דמותר לכפוף את השופר ולשנותו מתבניתו הטבעית ע"י חימום ומתיחה. וכן אין חסרון במה שמרחיבים את השופרות מהצד הצר שלהם, יעו"ש ובמקורותיו.

ועי' בתשובת הרב הנאמ"ן זצ"ל שהובאה בבעלי אסופות התשס"ג (עמ' 130) 'בעניין שופר מעובד, לענ"ד אין להוסיף פיסול שלא נזכר בפוסקים. דא"כ הול"ל עיבדו ושינה צורתו פסול. ודוקא בהפכו פסלינן, ותו לא. וכן המנהג פשוט בארץ ובחו"ל, לתקוע בשופר מעובד. והקבלה והמעשה, הם עמודי ההוראה (ואין להביא ראיה משופר תימני, שאולי לא היו בקיאים בעיבוד, או מסיבה אחרת), ע"כ.

וכן לענין מנהג תימן, לא ידוע שהקפידו בדוקא שלא לעבדו (ואצ"ל לסברא שהזכיר הרב הנאמ"ן), ומכל מקום העולם קורא להם שופרות תימניים, ודנים כביכול כך היה המנהג בתימן.

ב] ויש המדקדקים מלשון הרמב"ם (פ"א משופר ה"א) שהוא 'קרן הכבשים הכפוף', לומר שאסור לעבד את השופר וליישרו כדרך האומנים, שאז יוצא מגדר 'כפוף'. אבל זהו חידוש ואין זה פשט דברי הרמב"ם, אלא בא לומר את מעלת השופר הזה שהוא כפוף, כמבואר בגמרא (שם כו, ב), ולאפוקי שאר שופרות שאינם כשרים.

וכן יש מביאים מלשון רס"ג בסידורו (עמ' רי"ז) שאסור לשנות את צורתו, וגם זה אינו מוכרח כי בא לומר שלא ישנה מרחב לקצר כמבואר בגמרא (שם כז, ב).

אכן במנחת יצחק (ח"ח סי' נ"ד) כתב דלהלכה צריך דרך צמיחת האיל ותמונתו, והיכא דהוה שינוי בתמונתו מברייתו כגון שהרחיב בקצר או קיצר הרחב פסול, אף דהוי דרך צמיחתו, אין לצאת בו. ולכן אסר את השופרות שמתקנים ומעקמים באופן שאצל הפה רחב קצת, ונקל לנפוח בו, וע"ש היטב דאם לא ניכר בשופר שנעשה בו שינוי, כשר.

וע"ע בשו"ת ויען יוסף צברי (ח"ב סי' כ"ב) מה שכתב בזה.

ויש מהדרים בזה מטעם אחר, כי בכך לא משתנה קולו מכמות שהוא (עי' תשובות והנהגות ח"ח, השלמות לח"ה סי' ה'). ובדברי חפץ גליון י' (עמ' ש"פ) העיד הגר"ח קלופט שליט"א שכן הקפיד אביו הגאון רבי יואל קלופט זצ"ל, ולא פירש טעמו.

הבאתי דבריו, בגלל שהנני מסכים למה שהוא כתב.

אמת הדבר, כי אבותינו ורבותינו נע"ג השתמשו בשופר לא מעובד, בשופרות מדישון הארוכים, וכן אותם מקומות שהשתמשו בשופר של יעל, הם ג"כ השאירו אותו כפי צורתו המקורית ממש. וגם בזמן האחרון אשר יש שתקעו בשופר של איל, וקל וחומר בזמנינו.

קוראים לזה 'שופר תימני', כביכול זהו מנהג תימן. לפי דעתי, אי אפשר להגיד שזהו מנהג תימן, כי שם לא היה נדון בכלל האם לעבד אותו, או שלא לעבד אותו. בשביל מה לעבד אותו? תעשה מה שצריך, בשביל שיהיה אפשר לתקוע בו, את צד הפה. בשביל מה לשנות את הצורה שלו? למה לשפשף אותו וליישר אותו? וכי הוא לא מספיק נאה? לא מכובד? אולי אפשר לעשות אותו יותר יפה, אבל לא היה רעיון כזה. שפיר קרינן ביה 'זה אלי ואנוהו' כמות שהוא. [יתכן דמה שקוראים לזה שופר תימני, לאו למימרא שהתימנים עשו כך מצד הדין, אלא ר"ל שזהו צורת השופר התימני. כמו שאומרים הדס תימני, אף שגם ההדסים האחרים כשרים לכתחילה גם לדידן, וכן כל כיוצא בזה. איתמר].

יש מקרוב גם מושג חדש 'טלית תימני' שניכר לפי ריבוי הפסים השחורים, והרֶשֶׁת בקצוותיה, אבל זה לא מקורי. את הטלית הזאת ייצרו (כנראה) ברוסיה, או בוינא. אלא שהפיצו זאת סוחרים בתימן ואכמ"ל.

שאלה מהקהל: יכול להיות שלא ידעו בכלל לעשות את העיבוד?

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות שלא ידעו, אבל כנראה גם לא חשבו בכלל שצריך לעבד אותו. ועכ"פ כיום בזמנינו, אף שיודעים לעבד, לא עושים זאת. כי בשביל מה צריך? אדרבה, שיראו שזה איל. למה לעשות אותו כמו פלסטיק? גם משפשפים את השופר, ואתה לא יודע מהו זה.

הערה מהקהל: בגלל הפייה.

תשובת מרן שליט"א: בסדר. צריכים לסדר קצת את הפייה, אבל לא את כולו. לפי מה שראיתי והֶבַנתי, לא התייחסו לזה כאל מנהג. לא עיבדו, כי לא צריך לעבד. מה פתאום לעשות כזאת מלאכה? אם יתעורר נדון, כי יש מי שחושב שהמעובד יותר יפה, והוא שואל האם הדבר מותר או אסור, אזי צריכים מעתה לדון על כך. אולם להגיד שיש לנו 'מנהג' שלא לעשות זאת, זה לענ"ד מוקצה מן הדעת.

הרב אביחי שליט"א כתב כי הוא שמע זאת מכמה ת"ח תימנים, אבל נראה כי מישהו הטעה אותם. ישנו ספר אחד, מפרש על הרמב"ם, שהוא כתב זאת, וידוע שאנחנו לא סומכים עליו. הדעות שלו אינן מכוונות. הדברים שלו מוטעים, לאורך כל הדרך. לצערי ישנם תלמידי חכמים שאינם מבחינים בין תכלת לקַלָא־אילן, ונמשכים אחר דבריו.

ישנו כלל מהגר"ח מוולאז'ין – והכלל הזה התקיים גם כאן – כי מי שיש לו דעות כוזבות, אדם בעל דעות של מינות וכד', לעולם לא יצליח ולא יזכה להגיד חידוש אמיתי בתורה. פלא עצום. ברוך אתה ה' נותן התורה. 'נותן' בלשון הוה. כי לכאורה, מה

הפירוש 'נותן'? וכי התורה ניתנה היום? הרי בהר סיני ניתנה התורה, לא היום? אלא, ישנן תורות חדשות. מתחדשים חידושים. אבל זאת מתנה. ולא לכל אחד מגיע מתנה. נותנים מתנה רק לידידים, לחברים, למי שאוהבים. אדם שיש לו דעות כוזבות, הגם שיגיד חידושים, זה לא יהיה לאמיתה של־תורה. הי"ת לא רוצה לתת לו תורה.

בכל אופן, כבר בשיעור האזינו התשפ"ג בשל"ד השבנו על דבריו, ואין צורך לחזור על כך.

מה שצריכים לציין עוד, כי בספר פסקי תשובות הוא דן בעניינים הללו, והביא עוד כמה וכמה ספרים. אבל עכ"פ ב'שורה תחתונה' לא נראה לי כי יש בזה שום חשש. גם את השופר התימני, אפשר קצת לייפות אותו, כגון בפייה וכו', אין בזה שום קפידא.

הערה מהקהל: המעבדים מתקשים בלי עיבוד בכלל, כי הם צריכים להוציא את הזכרות.

תגובת מרן שליט"א: המדובר כעת הוא על חיצוניות, מבחוץ, להוציא את כל הפסים, וליישר אותו. השופר האשכנזי, שהוא ישר כמו צורת וא"ו, אין לו את הפסים הללו. שפשפו אותו מבחוץ, ולא רואים את כל החיתוכים.

המשך ההערה מהקהל: שמעתי ממישהו שהוא מעבד שופרות, שקשה גם את התימני לא לעבד בכלל, כי את ההתחלה שלו כן צריכים לעבד, כי קשה להוציא את זה.

תגובת מרן שליט"א: בסדר. פשיטא. בודאי שמותר. על עניין זה, אינני חושב כי בכלל ישנו נדון.

המשך תשובות לטוענים בעניין מבטא האות גימ"ל. בי"ת רפויה. לחכמי תימן הקדמונים, היו 'פירושים עצומים' בגמרא. ספרי קדמונינו נע"ג נאבדו ונשרפו בעוה"ר. מסורת תימן הקדומה, שקולה ומקבילה למסורת הגאונים. קדושת אותיות לשון הקודש, מה שאין בשום שפה בעולם. מסורת ק"ק תימן יע"א, היא המדוייקת והנאמנה ביותר. רַב בֵּית בָּא. ביטוי אותיות גימ"ל וכא"ף, הדגושות והרפויות.

וכעת נשלים בעזרתו יתב' את עניין האות גימ"ל הדגושה, לגבי המכתב מאת אי"ש צעיר, שנדפס בקובץ 'מאורי אור'.

הוא הביא את אותו חכם הקראי, שהיה בזמן רס"ג, כי שם הוא כותב לגבי התימנים, שהם מבטאים בי"ת לא רפויה, אלא דגושה. ואם כן, גם גימ"ל. הרי שני הביטויים הללו, הם מבטא ערבי. הערבים, אין להם בי"ת רפויה. חסר להם שתי אותיות, בי"ת רפויה ופ"א דגושה. אם תגיד לערבי להגיד פורים, הוא יגיד בורים.

אם־כן – כך הוא כתב – **ומדהא נשתנה, מסתמא איכא עוד דברים שנשתנו. ולא ירחק המקום לומר שאף האות גימ"ל, היתה בין האותיות שנשתנו. ואיך שיהיה לכל הדברות שמענו שאין לתימנים מקור מוסמך להישען עליו, רק שהיו כבר מזמן רס"ג מבטאים גימ"ל, ואילו היה יודעם ומכירם היה מציין זאת וכותב שאין מנהגם כמנהג בבל.**

התחלנו כבר להגיד, כי אכן נכון שישנם מקומות בתימן, שאינם יודעים לבטא את האות בי"ת הרפויה. אבל במחוזותינו, מבטאים את הבי"ת רפויה כפי שהיא לנכון, כנתינתה מסיני. כגון אברהם, איבה, יָבֵש. ואין אצלינו בלבול בזה. וכפי שאמרתי, אפילו בתורה שבע"פ. רק במקומות מסויימים, ישנם אנשים שטועים לפעמים מחוסר תשומת לב, ולא מחוסר ידיעה.

מי לימד אותנו זאת? מהיכן באה לנו הבי"ת הרפויה? אם בזמן רס"ג היו מבטאים אצלינו אבְּרהם, א"כ מי שינה לנו זאת, שאנחנו בדורותינו קוראים נכון בבי"ת רפויה? [שהרי מעולם לא הגיעו לתימן חכמים ממקומות אחרים כדי להנהיגם, כאשר אירע במקומות אחרים, כגון שבאו אליהם חכמים ממגורשי ספרד ושינו ממנהגיהם. איתמר].

אלא ודאי, אותו חכם הקראי, קרקסאני, אשר שמע תימנים שביטאו כך, אלו באו מהמחוזות האלה, שאצלם הכל היה בי"ת דגושה, והוא חשב שכולם בתימן ככה. ולא היא.

*

ולגבי מה שהוא מעיר, כי בעצם אין לנו מקור מוסמך. צריכים לדעת, כי מן החיבורים שהיו מן הדורות הראשונים של גלות תימן, כל הספרים נאבדו בעוה"ר.

ידוע מה שמהרי"ץ כותב במגילת תימן – הובא במשנת מהרי"ץ, ונדפס ג"כ בקובץ דברי חפץ [י"ט] – וז"ל, **כשחוברה הגמרא, גם היא נתפשטה בכל הגָּלִיות, וגלות צנע"א כמו הם, וקיבלוה בסבר פנים יפות, והיו מעתיקים אותה ללמד בני ישראל קושיות ותירוצים, והיו מפרשים בה פירושים עצומים.**

וכל אחד מהחכמים המרביצים תורה, היה עושה לעצמו קיצור פסקי הדינים מהגמרא, ועשו קונטרסים, באופן כי נתקיים יעודו ית' אשר כתב

פרשת האזינו ה'תשפ"ז ב'של"ח

על־ידי משה עבדו, ואף גם זאת וכו' כי אני ה' אלהיכם (ויקרא כ"ו, מ"ה), שהעמיד להם של־בית רבי ובית דינו, וחכמי הדורות שבכל דור ודור וכו'. ואח"כ קרה מה שקרה, כפי שמובא שם במגילת תימן, כי כל הספרים של־קדמונים, לפני שיצאו לגלות מוזע, לא היתה להם אפשרות לקחת איתם את כל הספרים, לקחו רק ספרים הכרחיים, גמרות, ספרי תורה וכו', ואת כל הספרים האחרים הפקידו ביד גוי אחד, והוא שרף את הכל.

לכן לא נותרו לנו ספרים מהדורות ההם. אילו היה, מסתמא היה אפשר להוכיח הרבה דברים גם מדורותם, ואולי גם נ"ד. [וידידנו הרה"ג אח"כ הוסיף כאן בזה"ל, אין אנו צריכים מקור, אלא די לנו במסורת המשתלשלת דור אחר דור. וכי כל מנהגותינו כתובים באיזה ספר. ואף מה שנכתב, נכתב לפי המסורת. ואדרבה המסורת חזקה יותר ממקור כתוב עכ"ל יצ"ו].

*

והרי יש שני סידורים שונים מיסוד הגאונים, אחד מרב עמרם גאון, ואחד מרב סעדיה גאון. אם כן איך יש לרמב"ם בסדר התפילות וכו' נוסח שלישי, שלפעמים אמנם נראה כמשלב ומרכיב ביניהם, אבל פעמים רבות אתי לא כְּמָר ולא כְּמָר, אף שהוא חַי שנים רבות אחריהם. לדעת האומרים שהשתמש הרמב"ם לכך בנוסח התפילות של תימן, ואכמ"ל, הרי אם כן החשיב הרמב"ם זאת כמקור חשוב קדמון לפחות כמותם, אם לא יותר מהם. מאחַר שיהודי תימן החזיקו בו, יש לו משקל כמו הגאונים.

הרגיש בכך מעצמו הגרמ"מ כשר, בהגדה שלֵמה ספ"ט דף מ"ב, שאולי היה לפני הרמב"ם נוסח שלישי וכו' יעוש"ב, ובמ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ד (לגבי קדיש דרבנן) ועודנו בכתובים. כן הדבר הזה לגבי נ"ד בגימ"ל. דוק והבן.

*

מה עשה הקב"ה? נתן לנו הוכחה אחרת. מחפשים מקור, אזי הוא נתן לנו הוכחה מן ה'מחשב' שנתחדש בזמנינו. כפי שדיברנו בזמנו.

גם הרב הגאון יואל שוורץ, הביא זאת בצורה מכובדת. היכרתי אותו בירושלם עיקו"ת, בזמני פתחו כולל אברכים בישיבת קול תורה, והוא היה לומד שם. היה לי קשר איתו. תלמיד חכם חשוב, איש האשכולות, בעל היקף עצום, וחיבר ספרים רבים בעניינים שונים ומיוחדים.

הוא מביא בספרו הכתב והמכתב [דף 95–94] **את התגלית של ר' יעקב גוגנהיים, עם המחשב,** וכותב בזה"ל, **נתקל בהיותו בפריז במכשיר אלקטרוני – אוֹסְצִילוֹסְקוֹפּ – הממיר אותות קוליות לתצוגה גראפית; הוא שם לב שציוץ של ציפור, מוליד במכשיר הזה צורה של ציפור עפה.**

פלא עצום. 'כולם בחכמה עשית'.

אולם, כאשר בדק שמות האותיות בשפות שונות, במערכת המחברת מיקרופון עם מכשיר הזה, לא יצאו אלא כתמים חסרי משמעות.

הוא ניסה להגיד, אֵיְ בִּי סִי דִּי, יצאו כל מיני כתמים. אמר את האותיות בערבית, ובכל שאר השפות, לא יוצא שום דבר משמעותי. הדבר היחידי שיצא ע"ג המחשב, זה רק בלשון הקודש. כי בהּ נברא העולם. כאשר הוא אמר בלשה"ק, אז נראו צורות האותיות. הפלא ופלא. כמו ציפור, בריאה של ה'.

והנה בהשמעת כינויי אותיות של־שפה העברית בַּהֶגְיָה מדוייקת, יצאו דמויות די ברורות של אותיות הכתב האשורי. בשאר השפות לא היו כל תוצאות.

התגלית היתה מדהימה; ר' יעקב המשיך לחקור בנדון, ומצא שהמבטא המדוייק לקבלת צורות האותיות האשוריות, הוא דוקא המבטא התימני – הנחשב לקדום ומקורי מאז ימי התנ"ך.

הוא הוציא פטנט רשום על התגלית, ולאחרונה אף הפיק תקליטור, המאפשר לכל בעל מחשב אישי, לערוך ניסוי זהה בביתו.

וידוע מבעלי הסוד, וכן למדנו בספר הזוהר (פ' לך לך דף פ"ט, ע"א) שמלאכי שמים מקפידים לשמוע רק דיבור עברי. ואף על פי שיודעים הם את כל שבעים הלשונות – אינם משגיחים בשאר השפות. ואפילו מכשפי מצרים ידעו זאת, והשתמשו לצורך כשפיהם בעברית דוקא ולא במצרית, ושיטתם בנויה על בסיס כ"ב האותיות העבריות – כי רק להן יש כח השפעה על המציאות.

ומכאן המסורת, שספר הזוהר נכתב דוקא בארמית ולא בעברית, כדי שלא יקטרגו המלאכים על רבי שמעון בר–יוחאי שהעז לגלות סודות גנוזים כאלה, מה שלא זכה אדם מעולם לפניו.

מכל מקום, עולה מכך, כי אותיות השפה העברית, אינן בגדר סתם סימנים בעלמא, אלא עומדת מאחוריהן חכמה קדומה, ולכל אות פֹּח משָׂלה בבריאה, ועיצוב היקום שברא ה'.

משום כך, ספרי הקבלה כגון ספר יצירה והזוהר הקדוש, הקפידו להדגיש את חשיבות ההגיה הברורה והנכונה של כל אות ואות בשעת תפילה, כיון שהשמעת אותיות עבריות עושה רושם בשמים. וכל הבולע מלים, נמשל לעשיו הרשע שאמר "הלעיטני–נא מן האדום האדום הזה", וכן הוא המתפלל בהלעטת אותיות.

וגם סברת האריז"ל ורבי ישראל בעל–שם–טוב היתה, כי האותיות העבריות, אינן סתם סימנים מוסכמים, אלא מצירופיהם נבנית המציאות כולה; ומסופר על רבי ישראל בעל–שם–טוב שידע על ידי צירופי אותיות התורה והתפילה, להפיח רוח חיים אפילו בדומם!

אם כן, מה שהיה עד לתגליתו של ר' יעקב גוגנהיים בגדר אמונה 'סודית' וחכמה נסתרת – הפך להיות גלוי, ומוכח באופן מדעי לעיני כל. המסקנא המהפכנית מהתגלית היא, שצורת האותיות העבריות, נקבעה מטעם שֵׂכל עליון, שאצלו שמיעה וראיה, חוברות לנוסחא 'מתמטית' אחת. אנו מתקרבים בזה לגילוי סודות היקום הגנוזים, ואולי גם לגילוי שיטה לבריאת מציאות.

ובמקום נוסף, בספרו תורה ומדע פרק ב' [דף 50], הוא כתב בזה"ל, ה"סונוגראף", כאשר משמיעים במיקרופון המחובר אליהם את שמות האותיות העבריות – "אלף", "בית", "גימל" וכו' – מקבלים במסך תמונה הדומה לצורת האות העברית בכתיבה האשורית. תוצאות מדהימות כאלו מתקבלות רק עם האותיות העבריות – ולא בשאר השפות!

ולא רק זאת, אלא שצורות האותיות העבריות, מתקבלות על המסך, כאשר הֲגִיָתן היא הגיה תימנית, הנחשבת הקדומה והמקורית ביותר בעם ישראל.

בעיקבות זאת, ר' יעקב גוגנהיים הוציא לאור תקליטור, המאפשר לראות על מסך המחשב הביתי, את צורת האותיות העבריות, עקב השמעת שמותיהן במיקרופון, וזאת – בצירוף דברי תורה והסברים נלווים.

מִמְצָאֵי ר' יעקב גוגנהיים, מראים באצבע, כי הכתב האשורי הוא הכתב המקודש, והוא הכתב שבו נכתבו עשרת הדברות שעל לוחות הברית, כדמשמע מדברי הגמרא (סנהדרין כ"א ע"ב).

וכבר כתבו התוספות ריש מסכת נדרים ומסכת נזיר, שלשון הקודש היא השפה היסודית, ושאר השפות בהן מדברים אומות העולם אינן אלא הסכמה אנושית. תיאור ממצאיו של ר' יעקב גוגנהיים הובא בצורה נרחבת יותר בצירוף תמונות בספרינו "הכתב והמכתב".

*

דרך אגב, פה מצאתי תשובה לשאלה ששארנו ב'צריך עיון', בשיעור כי תבוא [דף 17].

הבאנו שם שאלה ששאל ממני חכם אחד שליט"א בזה"ל, לכאורה המכשיר אינו קולט את שמות האותיות, אלא את הביטוי שלהן. שהרי במעמד הר סיני נשמעו ביטויי האותיות, כגון אנכי, ולא אל"ף נו"ן כא"ף יו"ד. ואם כן כנראה אמר רק ד, כגון דָ או דַא, ולא דל"ת. וכן יש להעיר לגבי ת"ו.

ועניתי אז כך, לכאורה טענתך צודקת, ואה"נ צריך לבדוק כיצד עשה בדיוק, אבל הדבר מסובך ואין לי פנאי. מי שישתדל בכך, ברוך יהיה.

ברם הנה כאן הדבר כתוב במפורש, כי כאשר אומרים אל"ף, לא 'אנכי', אלא את ביטוי האותיות, אל"ף ב"י גימ"ל דא"ל וכו'.

ואמנם לפי המובא במעם לועז יתרו דף תק"י (ד"ה הנס השלושים וששה) המדובר על א' או נ' או ר' או י', וכתב זאת בשם היעב"ץ בתורת חסד. ובדקתי גם במקורו, ומצאתי כך. אכן הוא פירש כך מסברא, כפי מה שהבין, ולא לפי המציאות כפי שבדק ומצא ר"י גוגנהיים.

*

נמשיך בס"ד הלאה.

הוא – אי"ש צעיר – כותב כך, **מה שתיאר שם בשם חכם אחד, את מוז"ק מרן הגה"ק איש מצליח הי"ד שכשהיה מגיע בסליחות למלים "העונה לעלי ברמה" (כל המלה בָּרָמָה בקמץ) היה עושה כעין 'בורומו' עכ"ד. אין זה נכון. שמאד דומה לפתח, אך ממש אינו חולם, וכמו שכבר הראשונים היו חורזים קמץ ופתח ואדנו"ת יחד, וכמו שהאריך בקובץ מאמרים הנ"ל עמוד ש"ג ע"ש באורך.**

הוא חושב שזאת הערה, אבל אני הרי לא אמרתי שבעל איש מצליח אמר בָּרָמָה כמונו. הרי הוא לא תימני ולא אשכנזי. אמרתי שהוא עושה 'כעין'. זה במבטא קמץ כמו הבוכרים. דייקתי וכתבתי בלשון 'כעין', ועשינו ווי"ן, כי בדפוס אי אפשר להשמיע זאת.

דרך אגב, החכם ששמעתי ממנו זאת (לפני כארבעים שנה), זהו בעל שו"ת יצחק ירנן, שהוא חתנו של בעל שו"ת איש מצליח.

*

בהמשך הוא כותב כך, **לפי מבטאם** – הספרדים – **מחליפים קודש בחול. נ״ב: אטו אנחנו מחליפים והם לא**?

הלא רבינו בחיי אומר, כי כאשר המלה אדנות במקום קמץ עושים אדנַי, בפתח, פירושו אדונים שלי. אז השם הקדוש מתבטא כאילו הוא חול ח״ו. **הרי גם לדידהו אין חילוק בין אלהים של קודש לחול, ועוד.**

וכי זאת טענה? התורה היא שהחליפה ביניהם. התורה קוראת גם לע״ז בשם אלהים, ואף לדיינים בשם אלהים. התורה אומרת. אבל בנ״ד, הרי יש בתורה קָמֵץ ויש פַּתַח, אתה לא יכול לעשות את זה אותו הדבר, כי הינך מחליף נגד התורה. מה שבתורה נקראו כולם בשם אלהים, בודאי ישנה סיבה לקרוא לכולם באותו השם.

והשמות עצמם מוכיחות. פתח, לפתוח את הפה. וקָמֵץ, לקמוץ את הפה.

*

כעת תשמעו, מעולם הנאמ״ן – הרב מאזוז – **שיבח את מסורת בני תימן, ואמר שהם מאד מדוייקים לבד מהגימ״ל.**

תחילת הדבר, נכון. הרב מאזוז זצ״ל, הקב״ה חנן אותו בחוש בלשון, דיוק. זהו אינו דבר אשר לומדים אותו. מי שילמד, בקושי רב יצליח. אבל היתה לו תכונה זאת מבטן ומלידה, זאת מתנה מהשם יתב׳, שמקבלים מִתֵּי־מעט אנשים. הוא נולד עם זה, שהוא מבין בלשון. לכן הוא תפס הרבה מן השגיאות שלהם, בהרבה תיקונים שהוא עשה מעצמו, הוא קלע לנוסח של־תימנים. עד ששמע שיש תרגום תימני, הביאו והראו לו בתאג, שמח על כך, והדפיסו בסוף הרבה דברים שהוא תיקן לפי הספרים שלנו. הוא היחידי שהיה לו את האומץ לעשות זאת. אח״כ אשכנזים בהוצאת עוז והדר התחילו לעשות את זה פעם, הדפיסו את התרגום לפי נוסח תימן, ועשו עליהם מחסידות מסויימת מהומות גדולות, והפסיקו. ואכמ״ל.

ברם, ישנם דברים שהוא חושב שאנחנו לא מדייקים, כגון שהוא כותב ב׳לאוקומי גירסא׳ [שבסוף חומש איש מצליח, בנ־ברק מהדורת ה׳תשס״ד] לגבי הפסוק **נְשִׁיא בֵּית אָב לַשִּׁמְעֹנִי** [במדבר כ״ה, י״ד], וז״ל, **״רב בית אַבָּא״, בתאג ״רב בית בָּא״. ונראה לי שהוא טעות סופר, וכן בסמוך פסוק ט״ו תירגם ״ריש בית אבא״.**

הוא טוען, מה זה ׳בית בא׳? חסר כאן אל״ף. זאת טעות סופר.

מה שהנני אומר כעת, זה בקצרה. [עיין בשיעור מוצש״ק ואתחנן התשע״ג, ומוצש״ק נח התשע״ו, ומוצש״ק עקב התשע״ז. ובמאמר מיוחד בשם רַב בֵּית בָּא, שנדפס בקובץ דברי חפץ, גליון תשיעי. העורך].

בזמנו הזדמן לי לפגוש אותו, ואמרתי לו, והוא הודה על האמת, שזה נעלם ממנו. הוא היה בטוח שזאת טעות, כי מה זה ׳בית בא׳? צ״ל ׳בית אבא׳. אבל זה לא יכול להיות טעות סופר, כי בכל מקום שכתוב ׳נשיא בית אב׳, זהו התרגום אצלינו. זה לא רק פה, בפסוק הנז׳ לעיל. הוא תפס רק מקום אחד. ואפילו אם כתוב ׳בית אב׳ בלי ׳נשיא׳. ולא רק שם, אפילו בסוף מגילת רות, נחשון רב בית בא לבית יהודה. וכי הכל טעות? הא כיצד ישנה טעות חוזרת כזאת בכל המקומות?

נקצר את הדרך. הראיתי לו באוצר הגאונים במסכת תענית [דף 11] – אגיד לכם את התשובה בקיצור – בארמית, בשפת הדיבור, קיצרו את המלים הללו. בגלל שזאת מלה שגורה. נשיא בית אב, נהיה רב בית בא, במקום אבא. זהו קיצור לשון. כמו שכתוב בתרגום, לְמָנָה – לֵחָלָק. במקום לְחוּלָק, אומרים לֵחָלָק. רק כשכתוב מָנָה בלי למ״ד, כתוב חוּלָק. בשפת הדיבור, נשתנו הרבה דברים, והתרגום כתב לפי איך שמדברים.

הערה מהקהל: כמו הירושלמי.

תשובת מרן שליט״א: נכון. בולעים את האותיות הגרוניות.

נזכר שם באוצר הגאונים כך, **מאז שמכניסים העצים לביתו של־טבות ׳רישבא׳, שהכוונה לאדם גדול בזמנם שהיו חבריו רגילים להכנים עצים לשדהו בששים לתקופה. והוא היה רישבא, דהיינו כאשר כתוב נשיא בית אב, ומתרגמינן רב בית בָּא, זה ראש בית אב.**

כאשר כתוב נשיא בית אב, התרגום הוא רב בית בא. הנוסחא שלנו, כבר הגאונים מעידים עליה, כי זהו קיצור לשון. הרי כי רק אנחנו שמרנו על הגירסא המקורית והאמיתית שכתב אונקלוס.

ונוסף שם בספר אוצר הגאונים, שגם בספר הערוך כת״י ע׳ רשבא, איתא בשם גאון, כאשר כתוב ונשיא בית אב, ומתרגמינן ורב בית בא, כן זה ראש בית אב ע״כ.

אבל לשבחו ייאמר, שהוא הודה על האמת. כאשר הוא שמע זאת ממני, הוא תכף ומיד אמר לי, מאין לי לדעת זאת? לא ראיתי.

חושבים מעיקרא שישנם אצלינו דברים מוטעים, אבל בסוף רואים את האמת. כן הדבר הזה בגימ"ל. סוף האמת לנצח.

*

דבר נוסף.

בקונטרים על הגימ"ל, הובא שהוא אמר, כי מי שאומר בורא פרי העץ, הצאד"י במבטא העברית החדשה, שלקוח מן השפה הגרמנית, הרי זה כאילו אמר בורא פרי העז, ולא יצא ידי חובה וכו'.

כותב פה האי"ש צעיר, **לנו אמר מרן הנאמ"ן בדרשה וכן כתב בשו"ת מקור נאמן ח"א סימן שי"ח שפתותיך "אם אינו יודע – יש לענות. ואם יודע ויכול ומבין שזו האמת ועושה בשיבוש דוקא – ברכתו לבטלה" [ואין לענות אחריו אמן].**

מי שיודע להגיד העץ, במבטא הנכון, והוא אומר העץ, כמו בעברית החדשה, אל תענה עליו. כך הוא אומר.

נראה לי, כי קשה לקבל זאת. בשלמא אם חז"ל היו אומרים דבר כזה. נכון שצריכים להגיד העץ, צאד"י כמו סמ"ך מעובה, אבל זה לא עד כדי כך שלא יוצאים ידי חובה, אם אומ' כמו בעברית החדשה. הרי זה כמו שמשתנה קצת צורת האות, אפשר להכיר שזה קשור לזה. כפי הכלל שאם נפסדה צורת האות עד שאינה ניכרת, או נדמית לאחרת, רק אז פסול, כמ"ש הרמב"ם ר"פ עשירי מהלכות ספר תורה. הדבר בבחינת שאין לגזור גזירות מדעתנו. לפסוק לא לענות על הברכה אמן, בגלל שהוא יודע? לא מתקבל על הדעת.

*

נשאר לנו לענות על ההערות של אותו חכם עלום־שם, אשר הבאנו כבר את שלושת ההערות הראשונות שלו ממחברת התיגאן, ונשארו עוד כמה הערות.

הוא כותב באות ד' כך, **בשאר אותיות בג"ד כפ"ת יש דמיון ברור בין הדגושים לרפויים, משא"כ בגימ"ל התימנית הדגושה, שאינה דומה כלל וכלל לגימ"ל הרפויה. אבל בגימ"ל דגושה של שאר העדות, יש דמיון ברור בינה לבין הרפויה. וזוהי תמיהה רבתי למתבונן.**

את הטענה הזאת שמעתי בעבר פעמים רבות, כי הדגוש והרפה בנ"ד לא מתקרבים. ואני התבוננתי בכך, ואינני מוצא מקום לטענה הזאת. אדרבה, זה מתאים.

אבל גם לפי 'הראש שלהם', שזאת כן טענה. ראשית, וכי מי קבע מה זה דגוש ומה זה רפה בלשון הקודש? וכי אנחנו קבענו זאת? וכי ישנן כאן 'סברות'? אנחנו מבטאים כך גימ"ל, לא מסברא, אלא כי זאת המסורת. וכי אפשר להתווכח עם מסורת?

דוגמא לכך. בפרשת נשוא, **וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן** וגו'. **וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. קַח מֵאִתָּם** וגו', אין ריוח פרשה. בא המאירי ואומר, 'ויאמר' בלי פרשה? לא מתקבל על הדעת. בכל 'ויאמר', ישנה פרשה.

אומר מהר"ם לונזאנו, מה מקום עכשיו לסברות? הקב"ה החליט שלא לעשות כאן 'פרשה', מה הינך מכניס כעת את הסברות שלך?

וכי אנחנו קובעים להקב"ה, איך לעשות את הדגושות והרפויות?

וז"ל מהר"ם לונזאנו בספרו אור תורה [פרשת צו, דף ל"ב], **ומה שכתב** – המאירי – **כי אין ראוי לומר בעניין המתחיל בדיבור הש"י למשה שלא יהא בו פיסקא, אתמהא. וכי הפתוחות והסתומות, מסברתנו הן עשויות, לשֶׁנֹּאמַר זה ראוי לומר, וזה אין ראוי לומר?**

אם הש"י לא רצה לעשות כאן פיסקא, מי יאמר לו מה תעשה.

לא נגיד להקב"ה, איך לבטא את האותיות, מסברא שלנו.

אפשר אולי לחלק בין העניינים. אבל מכל מקום אני לא מסתפק לכך בתשובה אחת. צריכים לדעת, אם נלך לפי 'הראש' שלהם, הנה בעל מקנה אברם אמר, כי גם הכא"ף והכא"ף – דגוש ורפה – זה לא מתאים. לא רק מה שהם טוענים עלינו, לגבי הגימ"ל והגימ"ל. לדבריו, לא נכון המבטא, כפי שאומרים כולם.

וזה לשונו [ספר דקדוק – מקנה אברם, שלמות הלשון וטעם הדגש], **מוצא ה'כי' יווני, לפי דעתי הוא מוצא הפֵּי רפה באמת. ואף על פי שאנו מְשַנִּים תנועת הכ"ף לפנים ממקומה, והיונים בזמנינו מוציאים את מוצא הכי חוץ ממקומו, אך מוצָא שתי האותיות האלה בשני הלשונות, הוא קרוב למוצא הכי יוני, לפי מנהג מוצא אנשי יון אשר בדורינו זה.**

פרשת האזינו ה׳תשפ״ז ב׳של״ח

וראיה לדבר, מה שאמרו רבותינו בנדרים, והביאו רבינו שלמה בפירושו על התורה, בפסוק וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ **[בראשית מ״א, מ״ג], אברך, אב למלך, שכן בלשון רומי קוראים למלך רך. והנה מזה המאמר נראה אמתת מה שאמרנו. עם שיבוש קריאת האות הזאת בדורנו זה, אצל כל שלש הלשונות הנזכרות. כי הרומיים קוראים אותה בכף סמך, והיונים מוציאים אותה ממקומה, ואנחנו בהיפך מכניסים אותה לפנים. כי אין לרומיים האות הזאת, אלא בהשְׁאָלה מהיונים, כמו הקו״ף והזי״ן גם־כן שהיונים קוראים אותה קאפא זיטא. וכן הכי, שהרומיים שלנו טועים בשפה, וקוראים אותה קסי, שהיא אות אחרת אצל היונים, כמו שידוע ליודעי לשונם.**

ולכן רואה אני, שהרומיים היום תועים בקריאתה, והיונים הם היותר קרובים אל הנכונה.

וכן ראוי לנו לקרוא הכ״ף רפה, ולא כמו שרגילים ההמון שקוראים אותה כמוצא האדם הָרָק בחזקה, כי אז לא יהיה מקום מוצא הכף הרפה, הוא מקום מוצאה בדגש, מה שאינו נאה ולא מתקבל. ובכן נראה, כי לא יחסר כל בלשוננו, כשנבטא בו בדיוק נאות וכו׳.

מה שהוא טוען על הגימ״ל שלנו, ר׳ אברהם די בלמש אומר גם לגבי הכ״ף הרפויה והדגושה, שזה לא מתאים, ולכן לא נכון מה שמקובל לעשות. איך אתה עושה כא״ף רפויה? כמו אדם שיורק. זה לא נכון. כך הוא טוען.

מה נעשה? אנחנו נביא לו ראיה, שחז״ל כך אמרו, שהכא״ף הרפויה זה כמו אדם שיורק. בדיוק. עד שהוא טוען, מי שיש לו טענות, הוא יטען גם על זה, א״כ הם רוצים לשבש את כל המבטא, את כל המסורת. הנני מביא בס״ד ראיה מחז״ל ההיפך, שהמבטא שלנו ושל כל ישראל בכא״ף רפויה הוא נכון.

כתוב בבראשית רבה, לגבי הפסוק וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב [בראשית כ״ז, ל״ו], מה זה ׳הכי׳? **התחיל עשיו מחכך בגרונו, וזורק רוק מפיו.** [מרן שליט״א מדגים את החיכוך בגרון. העורך]. זאת הכא״ף הרפויה. זהו הביטוי, ׳הכי׳. בפסוק הכא״ף רפויה, וזה כמו הרוק.

ובזוהר הקדוש בפרשת תולדות [דף קמ״ה ע״א], **אַפֵּיק ציצא דרוקא, בְּגִין קְלָנָא. הוציא עשיו מפיו** ניצוץ של רוק, בשביל לבזות ולזלזל בזה את יעקב. כשתולשים רוק, נשמע עושים ׳הכי׳, כך הוא עשה דרך בזיון.

ישנן עוד תשובות, להמשך קושיותיו, אבל הזמן קצר, והמלאכה מרובה. בעזהי״ת עוד נמשיך לענות על יתר הטענות, בכדי לבסס את העניין.

הערה מהקהל: כמו שהרב אמר (בסוף שיעור כי תבוא) שהגימ״ל מורה גדול.

תגובת מרן שליט״א: זה טוב. אמרנו בס״ד שהגימ״ל זה רמז לגאוה של עַם ישראל, שתחזור כאשר תבוא הגאולה, כי בעוה״ר ניטלה בנתיים הגאוה של עם ישראל. הָיינו מרוממים על כל האומות, לכן מבטא הגימ״ל, אדרבה, יש עניין שזה דוקא יהיה משהו בולט ומיוחד. אפשר להטעים זאת, לתת נימוק לזה בדרך דרש, שיצא מכך תועלת, כמו שהרחבנו אז בס״ד.

הערה מהקהל: ושהגאולה תבוא מהר.

תגובת מרן שליט״א: אמן כן יהי רצון.

נוסח התפילה לפני התחלת הלימוד בליל הושע״ר, ובשבח הספר החדש ׳כל השונה הלכות׳ לשנת התשפ״ז. פירוד ואחדות בישראל.

נסיים בשני דברים.

ראשית, בזמנו הדפסנו את התפילה לפני התחלת הלימוד בליל הושענא רבה, זה הודפס בשיעור [וילך – דרשת שבת שובה התשפ״ו] אבל נפלה שם שגיאה, כמדומני שהיה שם דילוג. רק בפעם הראשונה. אמנם אח״כ תיקנו את זה במהדורא השנייה, אבל בַּשיעור זה היה משובש. לכן כעת, הנה יש כאן בדפים את הנוסח המדוייק, מי שירצה להשתמש בזה.

הדבר בזכות ידידינו הרב שלמה חגבי הי״ו, והרב שלום עוז עֵרֶק, שמשתדלים בזה. לכן נצרף את הנוסח הזה שוב [בדף 21], לזיכוי הרבים.

*

דבר שני.

בשורה טובה מאד, ממש שמחה גדולה, שיצ״ל הספר ׳כל השונה הלכות׳ לשנה הבאה לקראתנו לשלום. כמו שאחז״ל כל השונה הלכות בכל יום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא. שתי הלכות ביום לשנת התשפ״ז, בשל״ח. אני רואה פה את הרב אלדד מהאצרי, והרב שלום גַּרַאפִי, שהוא העיקר, אלא שהוא נחבא אל הכלים, ולא ראיתי תחילה שהוא נמצא, הוא המוביל של כל העניין. והנה גם שם משפחתו מתחיל באות גימ״ל...

הוא זכה לתפוס את העניין הזה חזק, וב״ה הדבר נחל הצלחה גדולה, שעכשיו מדפיסים עשרת אלפים עתקים, בעבר היה חמשת אלפים וכעת עשרת אלפים, ב״ה שמחה גדולה לראות שהציבור התימני חשוב לו ההלכות והמסורת. כן ירבה וכן יפרוץ.

הנני רואה שמוזכרים פה כל אלה שערכו, הלא המה ידידינו הרבנים הרב לירן עמנו, הרב הראל חדד, הרב ינון אביטל, בני הרב שאול רצאבי, הרב אלדד מהאצרי הלוי, הרב מיכאל רצאבי, הרב גלעד גַּרַאפִּי, הרב ארז עוקשי, אשריהם ואשרי חלקם. והרב ינון אביטל, שהוא העורך הראשי. המקב״ה יזכם להוסיף עשר מעלות בקודש.

אמרתי נראה מה הדפיסו לראש השנה, איך מתחילים? איזו רחיצה אסורה ביוהכ״פ.

כבר בראש השנה, לומדים הלכות של כיפור. הצצתי ועברתי פה ושם, וראיתי כי זה ממש ערוך בטוב טעם ודעת, ממש בצורה נוחה. מדוייק מבחינה הלכתית, ומביאים את ההלכות המעשיות שחשוב לדעת אותן. וכמו שהקדמנו כי כל השונה הלכות בכל יום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא. מדריך את האדם לדעת את המעשה אשר יעשה. בצורה קלה מצד אחד, ומושלמת מצד שני. זה ברכה גדולה.

הנני מברך אותם. ולא רק זה, אלא שאגלה לכם סוד. הם חשבו שאני אולי מתנגד להכניס בספר דעות שונות של אנשים, דעות אחרות ממני. אמרתי, לא. תביאו אותם. בכבוד רב. אז אני אכן רואה כבר על ההתחלה, שמביאים מדברי הרב צובירי.

עניתי להם, לא, אדרבה, אפשר בהחלט להביא, אינני מתנגד. רוצים להכניס עוד דעות, העיקר אנשים שהם כשרים, לא אנשים בעלי דעות זרות, רוצים להכניס את הכל, הן בלדי והן שאמי, בודאי שאפשר להביא את זה.

אדרבה חשוב הדבר מאד, כדי שתהיה אחדות ושלום במחנה, כי אנחנו לא שוללים אף אחד מבחינה יסודית. יכול להיות חילוקי דעות, אבל ח״ו שזה לא יהיה העניין של שנאת חנם.

האמת היא שהיה לי בתכנית לדבר בשיעור הזה על העניין של שנאת חנם, באופן כללי, כל העניין העדתי בישראל בזמנינו. אבל מה שהלב חושק הזמן עושק. לא הספקתי להגיד זאת לכם, לא יודע אם אמרתי חצי ממה שתכננתי להגיד, רק אולי שליש ממה שהתכוונתי להגיד בשיעור. אבל לַכֹּל זמן, ועת לכל חפץ.

צריכים לדעת, אגיד לכם את התמצית. עַם ישראל הוא מחולק בשרשיו, ויהיה ככה גם תמיד. שנים עשר שבטים, גם לעתיד לבוא יש שנים עשר שבטים. אפילו בימות המשיח. העולם הזה מיועד להיות פירוד. והראיה, שיעקב אבינו לקח לאשה גם את לאה. אם יעקב אבינו היה לוקח רק את רחל, לא היה פירוד. איך נהיה פירוד? בגלל שיש את בני לאה, ויש את בני רחל, ויש את בני השפחות, בני זלפה ובני בלהה. יש חילוק. אלה מבזים את בני השפחות, וכו׳ וכו׳. למה רחל הסכימה? בגלל שהיא ידעה שבעוה״ז חייב להיות פירוד. זה רצון ה׳.

והרי אפילו לעתיד לבוא, בימות המשיח, יהיה חלוקה של־שבטים. הדבר כתוב מפורש בגמרא קידושין. וברמב״ם בהלכות מלכים. זה רצון ה׳, שיהיה פירוד, ואעפ״כ תהיה ביניהם אהבה. שלא בגלל שהשני יש לו דעה אחרת, ח״ו אז אני לא ידיד שלו ולא אוהב אותו. אנחנו אכן שונים, ואנחנו בכל זאת אוהבים האחד את השני. זה מה שצריך להיות. אבל את הרעיון הזה צריך להוכיח, ולבאר אותו, חשבתי שאני אספיק, אבל אולי נרחיב בעז״ה בדרשת שבת שובה.

הנני שמח שיש פה אחדות ע״י הבאת כל הדעות, שיכולים לשבת על שולחן אחד. תמיד שאפתי לזה, אפילו שאנשים היו להם דעות אחרות ישבתי איתם, אבל לצערי לא קיבלתי משהו מקביל מצידם. לא ראיתי שיש הבנה והסכמה, שאפשר בכל זאת לשבת על שולחן אחד. תמיד היו לי חברים, מכל המינים והסוגים. אשכנזים, ספרדים, חסידים, חסידי גור, חסידי סאטמר וכו׳. מכל הכיוונים, עם כולם. הייתי ידיד של כולם.

מה שיש חילוקי דעות, בהלכות, במסורת, במנהגים, בהשקפות וכו׳, זה אומר ככה וזה אומר ככה, אבל פירוד, חס ושלום. בתפילין של־ראש יש ארבעה בתים, ביד יש בית אחד, כי היד זה כנגד הלב, בלב אנחנו אחים, רק הדעות מתחלקות לארבע, זה ככה וזה ככה, בראש יכול להיות חילוקי דעות, אבל לא בלב. כולנו כאיש אחד בלב אחד. כל ישראל נפש אחת כמו שאחז״ל.

יהי רצון שגם הספר הזה יתרום להרבות אהבה אחוה ושלום ורעות.

אני מברך את כל הקהל, את כל הציבור, השם ברוך הוא יזכה את כולנו, להיכתב בספר החיים ובספר הזכרון, וכו׳ וכו׳, עם כל שאר הברכות, לשנה טובה ומבורכת, אכי״ר.

תפילה לפני התחלת הלימוד בליל הושענא רבא

סדר הלילה הזאת, תקרא ספר משנה תורה מן אלה הדברים עד סוף פרשת וזאת הברכה. ותכוין לעשות החותם של־מלכות שהם ג' מילואי **אהיה**: קס"א, קמ"ג, קנ"א. גימטריא **משנה תורה** עם הג' כוללים כשתסיר מהם הפשוטים.

אל"ף ה"י יו"ד ה"י. קס"א: אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה. קנ"א: אל"ף ה"א יו"ד ה"א. קמ"א:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, אָב הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת. לְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים בְּקִידָה וּבְהִשְׁתַּחֲוָיָה, לְחַלּוֹת פָּנֶיךָ עַל חַטָּאוֹת וְזְדוֹנוֹת, טֶרֶם יֵצֵא דְּבַר הַמֶּלֶךְ עַל כָּל דָּת וְדִין, עַד הַשַּׁעַר לֹא סָגְרוּ, אַחֲרֵי אֲשֶׁר יָצְאוּ הָרוֹדְפִים הָעוֹמְדִים עַל הַפְּקוּדִים, לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁפָּט וְהַדִּין, וְעַד הַצֶּלֶם לֹא סָר, נִתְפַּלֵּל אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אוּלַי יֵעָתֵר לָנוּ, לְכַפֵּר כָּל חַטֹּאתֵינוּ, וְלֹא נֹאבַד. לָכֵן בָּאנוּ כַּעֲנִיִּים וְאֶבְיוֹנִים, דּוֹפְקִים עַל פִּתְחֵי רַחֲמֶיךָ, קוֹרְאִים אֶת מִשְׁנֵה־תוֹרָה, שֶׁתַּחְתְּמֵנוּ לְחַיִּים טוֹבִים. וְלֹא יָמוּשׁ סֵפֶר תּוֹרָתְךָ מִפִּינוּ וּמִפִּי זַרְעֵינוּ, וּבוֹ נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַל תִּטְרוֹף עָלֵינוּ אֶת הַשָּׁעָה. וְתַאֲרִיךְ קִצֵּינוּ. כִּי אֵלֶיךָ נָשׂוּבָה. זָכְרֵנוּ לְחַיִּים, אֵל מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. חָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים, לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים, אֵל חַי. בִּזְכוּת סֵפֶר מִשְׁנֵה־תוֹרָה וּפָרָשִׁיּוֹתָיו וּפְסוּקָיו וְתֵיבוֹתָיו וְאוֹתִיּוֹתָיו וּטְעָמָיו וּנְקֻדּוֹתָיו וּשְׁמוֹתָיו, הַיּוֹצְאִים מֵרָאשֵׁי תֵּיבוֹת, וְסוֹפֵי תֵּיבוֹת, וּמֵחֲלוּפֵי תֵּיבוֹת, בְּכְלָל וּפְרָט. וּבִזְכוּת שֵׁם הַגָּדוֹל (אהיה) בְּמִלּוּאָיו בְּיוּדי"ן בְּהֵהי"ן בְּאַלְפי"ן, תַּטִּיב לָנוּ הַחֲתִימָה, וּבְשֵׁם קַרְ"ע שָׂטָ"ן תִּקָּרַע רוֹעַ גְּזַר־דִּינֵנוּ. וּבְשֵׁם (אל"ד) כָּלוּל בְּמִקּוֹרוֹ (אהיה) הוּא (אאהלידה) תְּבַטֵּל מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, כָּל גְּזֵירוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת. וְאַל תָּסֵר מִמֶּנּוּ צִלֵּנוּ. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, בִּזְכוּת הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ (אהיה) בְּמִלּוּאָיו. וְתַאֲרִיךְ קִצֵּנוּ, וּתְכַפֵּר חַטֹּאתֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וּפִשָּׁעֵינוּ, וּתְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ:

וִיהִי נוֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ. בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

תורה צוה וגו'

יד מהרי"ץ
אַחַת שָׁאַלְתִּי
בְּנֵי חַיַּי וְמָזוֹנִי
כמדי שנה בימי הרחמים והסליחות מתקיימת בס"ד
המגבית השנתית
לטובת פעילות מוסדות יד מהרי"ץ - הארגון העולמי להפצת תורה ומסורת יהדות תימן
שמות התורמים יובאו בפני מרן הגאון הצדיק
רבינו יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן
אשר בכוח תורתו הקדושה והטהורה יעתיר עבורם בתפילה
בעת רצון נדירה ומיוחדת
ויזכו לברכתו הכוללת כל הישועות, כפי שנחקקה בכתב יד קדשו:
"ברכות שמים מעל יחולו על כל המסייעים, שיזכו לִבְנֵי חַיַּי וְמָזוֹנִי"
למסירת שמות לתפילה הנדירה, לבריאות ולהצלחה ולפרנסה טובה, או לעילוי נשמת:
050-4145141 | 050-4140741 | ובעמדות "נדרים פלוס" ו"קהילות"
התרומות מוכרות לצרכי מס לפי סעיף 46

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

דרשת שבת שובה

(נמסרה במוצש"ק האזינו)

תשרי התשפ"ז בשל"ח

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור מהרי"ץ להנֶאמר בסליחות, שמך נקרא עלינו ה' אלהינו, שמך נקרא בקרבנו וכו', שמו יתברך נקרא על עַם ישראל.

השלמה בעניין פיסקת אתה בחרתנו, חיזוק מנהגינו לומר אותה בשמחה אפילו בימים נוראים, ולא בבכיה. עַם ישראל קדושים וטהורים יותר מכל העמים, גם כיום.

המשך בעניין גאוותם של ישראל, אשר ניטלה מהם בגלות. התפארות עם ישראל ביהדותם.

המשך בעניין שמך נקרא עלינו ה' אלהינו, שמך נקרא בקרבנו וכו'. ארצות ישמעאל ועשו.

המשך ביאור החידוש שבדברי הרמב"ם בהלכות תשובה, לגבי תשובה וִוידוי מעבירות שאין בהן מעשה, מדוע 'הוה אמינא' שא"צ לחזור על כך בתשובה.

בירור עניין השינוי בעשי"ת בעלינו לשבח, שאומרים שלא שם חלקנו 'כהם' – במקום 'כחלקם'. וכן 'ומתפללים לא יועיל', במקום 'ומתפללים אל אל לא יושיע'. המקורות והטעמים. כי חֵלק י"י עַמו. ועל המדינות בו יאמר וכו'.

המשך בעניין שנאת חנם. זהירות מחיבור לרשעים. קנאה ופירוד לבבות בישראל. אחדות.

בשבח הספר החדש מעשה נסים, נר יום הכיפורים. והקובץ החדש דברי חפץ גליון כ"ז.

נספח – ראיון זמן שמחתנו, לכבוד חג הסוכות. מתוך 'משכן שילה' גליון 1036.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט"א
השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 851
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור – הדרשה, מוקדשים בראש ובראשונה להצלחת כל ידידינו התורמים למגבית השנתית ״אחת בשנה״ עבור מוסדות יד מהרי״ץ, להפצת תורה ומסורת אבותינו נע״ג.

בעזהי״ת אעתיר עבורם ביום הקדוש והנורא, יום הכיפורים, לקראת תפילת הנעילה, שיזכו כולם ל״בני חיי ומזוני״, ושכל משאלותיהם יתמלאו לטובה ולברכה, אכי״ר.

כמו״כ השיעור מוקדש ע״י ידידנו הרה״ג יוגב בוטא הי״ו, להצלחת ולרפואת נו״ב היולדת מרת חן חיה ב״ר שאלתיאל שתחי׳, והתינוקת אביגיל שתחי׳, שנולדה להם השבוע בשעטו״מ. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי״ץ.

וכן השיעור מוקדש על ידי רבי שמואל צבי בן יהודה אריה הי״ו מארצות הברית, להצלחה מרובה בכל העניינים וזיווג הגון משורש נשמתו, ונחת מכל יוצאי חלציו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי״ץ.

כמו כן השיעור מוקדש שוב על ידי ידידנו היקר, רבי חלפון בן רחמים אשכנזי הי״ו מארצות הברית, להצלחה מרובה בכל עסקיו ולרפואת בתו אסתר שתחי׳, ולגמר חתימה טובה. בעבור שהתנדב בעין יפה כדרכו תמיד למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

כמו״כ השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר יהונתן יצחק מגארי הכהן הי״ו, לרפואת בנו דוד אריאל בן יהונתן יצחק, וכן לרפואת אמו שירה שפרה ב״ר יחיאל, בעבור שהתנדב ומתנדב תמיד למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

וכן השיעור מוקדש להצלחת ידידנו הנעלה רבי שלמה בן נסים כפיף הי״ו מארצות הברית, עבור תרומתו הנכבדת להוצאת הסידור – תכלאל קהל יהודה. המקום ברוך הוא ימלא כל משאלות לבו וליבכם לטובה. אכי״ר.

ב״ה הוא פתח את ידו הרחבה, לתמוך בהוצאת הסידור קהל יהודה, יה״ר שנזכה לראות זאת בקרוב. אבל העיקר ב״ה שהוא הבין את חשיבות העניין. ביקשתי להזכיר לו ג״כ שהרבה עניינים בסידור הזה, מוגהים על ידינו לפי הכתר של בן אשר. כי הוא מחאלב, והם מכירים היטב את חשיבות ה׳כתר׳, שמשתמשים אנו בזה הלכה למעשה. גם שמתי לב, כשביקרו הוא ובני ביתו יצ״ו בביתי לפני כמה חדשים, שבקריאה שלו הוא מאד דייק, בכמה דברים, נראה א״כ כי יש להם זאת בשרשים. כן ירבו כמותם בישראל. אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו להם.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפואה – המקום ב״ה ישלח להם רפו״ש בתוך שאר חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

ביאור מהרי״ץ להנֶאמר בסליחות, שמך נקרא עלינו ה׳ אלהינו, שמך נקרא בקרבנו וכו׳, שמו יתברך נקרא על עַם ישראל.

קראנו בפרשה, בכלל שירת האזינו, את הפסוק כִּי חֵלֶק יְיָ עַמּוֹ, יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ [דברים ל״ב, ט׳]. **באשמורות אנחנו אומרים, שמך נקרא עלינו, ה׳ אלהינו.**

מה הפירוש, שהשם של הקב״ה נקרא עלינו?

אומר מהרי״ץ בעץ חיים [דף ל״ו ע״ב], **שהוא נקרא ה׳ אלהי ישראל.**

למרות שהקב״ה ברא את כל העולם, תבל ויושבי בה, שבעים אומות, אבל השם שלו נקרא במיוחד על עם ישראל. כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עָלֶיךָ [דברים כ״ח, י׳]. מהרי״ץ מוסיף שם עוד פירוש עד״ה, אשר כבר דיברנו על כך בעבר [בשיעור כי תבוא] לגבי הביאור שהוסיף שם מהרי״ץ בשם המשנת חסידים. ונמשיך בזה בס״ד לקמן.

השלמה בעניין פיסקת אתה בחרתנו, חיזוק מנהגינו לומר אותה בשמחה אפילו בימים נוראים, ולא בבכיה. עַם ישראל קדושים וטהורים יותר מכל העמים, גם כיום.

הנני מקדים להשלים כעת, את מה שהחסרתי בעניין אתה בחרתנו, כי אז היה חסר לי את המקורות בשיעור, וכדאי מאד לראות את הדברים בפנים.

אנו אומרים, גם בתפילת יום הכיפורים, שיבוא לקראתנו לשלום, נוֹסח אתה בחרתנו וכו׳. והנדון הוא, האם – כפי שזוהי הפשטות – צריכים לשמוח, או כמו אלה שלוקחים זאת לצד הקיצוני ההיפך, בוכים.

יש בכך שתי דעות.

בספר סדר היום – הוא מדבר לגבי פסח – כתב בזה״ל, **יאמר תפלת ערבית בזמרה ושמחה, בלי פחד ואימה, כי ליל שימורים הוא לה׳, ומובטחים אנו בישועתו שלא תאונה אלינו רעה. ויתפלל אתה בחרתנו, בכוונה ושמחה טובה, ומשבח לאדון הכל שקירבָנו לעבודתו, והבדילנו מן התועים, ונתן לנו מועדים לשמחה** וכו׳.

גם בחמדת ימים כותב – לגבי חג השבועות – **נכון לומר תפילת ערבית בזמרה ושבחה ובנעימה קדושה, כדי לעורר הנועם העליון. ויתפלל אתה בחרתנו בששון ובשמחה, כי עיקרו נתקן על פאר קדושת היום הזה, אשר קידשנו במצוותיו וקירבנו לעבודתו, והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת** וכו׳.

אולי בכוונה הם לא כתבו זאת לגבי הימים הנוראים, אבל מצד שני הם גם לא כתבו שם לבכות. אולי לדעתם אז זה משהו ממוצע.

דעת היסוד ושורש העבודה, והוא כנראה הראשון שאמר וכתב זאת, כי הפיסקא הזאת צריכה להיאמר בבכיות נוראות, כי בעוה״ר עם ישראל בזמנינו הם נבזים ושפלים יותר מכל האומות, ועל זה יתן את קולו בבכי.

והענף יוסף, הנדפס תוך סידור אוצר התפילות, העתיק את דבריו.

ומה־גם שה'אנטישמיות' הולכת וגוברת בכל העולם.

*

נצרף כאן פיסקא, מתוך מה שרשום אצלי בנושא דידן, בנפלאות מתורתך פ' ואתחנן.

אחר העיון והחיפוש, זכיתי בס"ד למצוא שדברי הענף יוסף הנזכרים לעיל, אינם מדנפשיה, אלא יוצאים מן המקד"ש, הוא ניהו ספר יסוד ושורש העבודה, שכתב כן בשער התשיעי מספרו הנזכר בתחילת פרק חמישי דף רס"ג. אלא שהענף יוסף כדרכו, אינו מציין מקורותיו, וסמך על מה שכתב בשער הספר שהוא מלוקט מספרי גאוני ישראל קמאי ובתראי. ושם בסוף דברי היסוד ושורש העבודה, כתב לעיין בדבריו דלעיל מינה, במוסף של־שבת ראש חודש, כי בא בארוכה שם יותר בזה, ותכוין כוונה הנזכרת לעיל גם־כן כאן ע"כ.

ושם פרק ג' דף רנ"ט כתב בזה"ל, אתה יצרת עולמך מקדם וכו', אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות וכו', בודאי ראוי לאדם לקרוע לבבו לשנים עשר קרעים באמירת נוסח זה, כי זה נמשך להלן אל התפילה שאחר־כך, ולפי שחטאנו לפניך, חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וגלה יקרינו ונֵטַל כבוד וכו' [כתב כן לפי נוסחתם. ולדבריו הוא הדין לפי נוסחתינו, ובחרת בנו מכל העמים וכו' ומפני חטאינו גלינו מארצנו וְנִתרחק מעל אדמתנו וכו'. יב"ן]. ולפי גודל רוממותינו מכל הלשונות מקדם, והן עתה בעוה"ר אנו שפלים ונבזים יותר מכל אומה ולשון, והושלך משמים ארץ תפארת ישראל, ובעבור זה נתחלל שמך הגדול בין הגוים, ואם כן הוא שרוממתנו מכל לשון וקירבתנו לעבודתך, רחם נא עלינו וכו', ושם נעשה את קרבנות חובותינו. ובודאי ראוי גם כן להוריד דמעות בנוסח זה [והגם שאין להתעצב וכל־שכן לבכות בשבת ויום טוב, מכל־מקום מעט סבירא ליה דשפיר דאמי, ועיין מ"ש בס"ד בפרי עץ חיים על אגדתא דפסחא מהדורא שנייה דף שי"ח אות רנ"ב ד"ה והמנהג. ובספרנו זה לעיל פ' כי תשא ע"פ מי לי"י אלי וגו' ד"ה כן. יב"ן], ויתפלל במחשבתו מקירות לבו שיחזור האהבה הישנה אלינו כמקדם בבניין בית־המקדש ובהקרבת קרבנותיו, וזה הוא עיקר ושורש תפילת המוספין וכו' ע"כ.

עוד ראיתי שם בשער י"א פרק א' דף ש', גבי ערבית דראש השנה וז"ל, באתה בחרתנו ויעלה ויבוא, יכוין כמבואר למעלה בתפילת הרגלים, ויעורר לבו אל בכי עצום מאד יעו"ש, ולפי זה אין עליו שאלתנו דלעיל (ד"ה ובענף) מדוע נקט התם רגלים דוקא, כי סמך על מה שעתיד לכתוב בתר הכי, מאי דליתא בענף יוסף.

אבל עדיין לא נמצא תירוץ מפורש לתמיהתנו דלעיל, ואדרבה הוא עצמו כתב כן לעיל מינה (שער ב' סוף פרק ד') לגבי ברכות התורה, כי איך לא יתלהב לב האדם באמירתן, ליתן הודאה גדולה "בשמחה עצומה מאד" במחשבתו לה' יתעלה ויתרומם, על שבחר אותנו לעבודתו ולתורתו הקדושה יעו"ש.

אמנם מובן שהוא יחלק, דשאני התם שבברכה זו המדובר הוא רק על בחירתו בנו, מה שאין כן הכא שיש לזה המשך, יעלה ויבוא, וכן ולפי שחטאנו וכו'. וכיון שהכל בברכה אחת, ממילא יש לקשר את הדברים יחדיו. אבל אינו מוכרח, כאשר יראה המעיין כזאת בברכה זו, והשיאנו וכו', קדשנו במצוותיך וכו' שהם עניינים נוספים. וכיוצא בזה ביתר הברכות האמצעיות בתפילות המועדים שהן ארוכות ונכללו בהן עניינים שונים:

הלכך נקיטינן שצריך לומר תמיד אתה בחרתנו בשמחה ובטוב־לבב, אפילו בראש השנה וכיפורים, וכן הוא מנהגינו, כדבר האמור לעיל. ומלבד כל מה שהבאנו, מצאתי כי כן נזכר בפשיטות בספרים רבים לומר זאת בשמחה רבה, אעפ"י שהם מרבני האשכנזים כמו היסוד ושורש העבודה והענף יוסף וכו' ע"כ.

*

בזמנו כשהייתי בעיר יבניאל, בגליל, אמר לי מוהרא"ש, שהוא שמע את מה"ר יואל טייטלבוים מסאטמר, שהוא היה בוכה אז בכיות עצומות, ממש בכיות נוראות.

וכמדומני אצל הספרדים, כך שמעתי, הרה"ג שלום כהן ראי"ש פורת יוסף בעיר העתיקה דיבר על כמה"ר בן ציון חזן – תלמיד של הבן איש חי, שהוא ג"כ היה אומר זאת בבכיות נוראות. אבל אינני בטוח. מי שיוכל, יבדוק את זה, ויודיעני. ועכ"פ נראה כי הוא היה יחיד בזה.

כי מצד שני, ראיתי בספר שופר בציון [פרק ב', דף פ'], להרה"ג בן ציון מוצפי, שהוא העתיק את דברי היסוד ושורש העבודה, אבל את הפרט הזה של בכיה הוא דוקא לא הזכיר. דילג את העניין הזה. הוא הביא רק את זה שאנחנו נבזים ושפלים כיום

יותר מכל האומות וכו׳, אבל הוא אומר להגיד זאת בכוונה עצומה. ואח״כ הוא מביא ההיפך, את דברי החמדת ימים, להתפלל אתה בחרתנו בששון ובשמחה וכו׳.

וזה לשונו שם, בספר יסוד ושורש העבודה [שער ט׳, פרק ה׳] כתב, שהאדם צריך לומר ״אתה בחרתנו״ ו״יעלה ויבוא״ בשברון לב מאד ובכוונה עצומה במחשבתו להבורא יתברך שמו, שירחם עלינו ויזכור אותנו. ונוסח ההודאה של ״אתה בחרתנו״, נמשך להלן אל ״יעלה ויבוא״ שאחר זה. והמשך עניינו, לפי שאתה בחרת בנו מכל האומות ורוממתנו מכל הלשונות, והן עתה בעוונותינו הרבים אנחנו שפלים ונבזים יותר מכל האומות בגלות המר הזה, לכן אנחנו מתפללים לפניך יעלה ויבוא. עכ״ד.

ובספר חמדת ימים [ח״ג דנ״ג ע״א] כתב גבי חג השבועות: ״ויתפלל ״אתה בחרתנו״ בששון ובשמחה, כי עיקרו נתקן על פאר קדושת היום הזה, אשר קידשנו במצוותיו, וקירבנו לעבודתו, והבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת. כי על כן צריכים אנו להראות בעצמנו הענין ההוא, ולשמוח בשמחת אלהינו, ולהזכיר ולדעת את החסד הגדול אשר הפליא לעשות עם אבותינו ולנו, להיות לו לעם נחלה כהיום הזה, ויוציאנו לְרווחה מתוך עמקי הקליפות וזוהמת הנחש, והתמלא עלינו רחמים באהבתו ובחמלתו.

ומי הוא זה אשר יבין את זאת, ולא יודה וישבח לאדון הכל כפי יְכֹלתו והשגתו, מלב ומנפש חפצה, על כל הטובה אשר עשה לישראל עַמו, ויעמוד להתפלל בדעת שלימה וכוונה ראויה״. עכ״ד.

בכל אופן, אצלינו לא מקובל לבכות אז. וההיפך, ישנם שלוחי־ציבור מובהקים שאומרים את הפיסקא הזאת בשמחה.

ובזמנו גם אמרנו, כי קשה לומר ש׳אתה בחרתנו׳ יהיה בבכיה, מאַחַר שאחרי כן אומרים – בימים טובים – בפיסקא אחרי כן, ׳מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון׳. זאת סתירה. תשובתו בצדו. אמנם ביוהכ״פ ובר״ה לא אומרים מועדים לשמחה, אבל הרי בי״ט כן אומרים. והם אמרו זאת, להגיד בבכיה, אפילו בשלושת הרגלים.

לכן למסקנא, אתה בחרתנו, צריך להיות שמח. כי לא מדובר מצד המצב של עם ישראל הגשמי בעולם, אלא מן הצד הרוחני.

כי מהצד הרוחני, בודאי שהבחירה של הקב״ה בעם ישראל ניכרת גם כיום. אין עם קדוש בעולם, כמו עם ישראל. למשל, אין אומה בעולם, אין ציבור בעולם, שיילחם נגד סמארטפון. רק הציבור היהודי החרדי. אצלם, מאן דכר שמיה. הם לא מתנזרים מזה, ולא מתרחקים. ואני אומר זאת רק בתורת משל. וגם בדברים האחרים, כל המכשירים הטמאים, אין אצלם גדרים, ושום הרחקות. רק עם ישראל, שיודע להתרחק מכך, ׳ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם׳.

אבל לא רק בזה, אלא גם עוד הרבה דברים אחרים. שאלתי אנשים שמסתובבים בעולם, ואמרו לי, כי ניכר שהיהודים הם עם קדוש וטהור יותר, ואין מה להשוות אותם לשום אומה ולשון. הדבר נכון גם כיום.

מי בעולם שומר ׳טהרת משפחה׳? ריחוק? אף אחד. רק עַם ישראל. וכן שאר התורה והמצוות. מלבד ביישנים רחמנים וגומלי חסדים, שהם סימנים באומה שלנו, כדאי׳ בגמ׳ יבמות דף ע״ט ע״א. לכן, על החלק הזה, אנחנו אומ׳ אתה בחרתנו. ובעז״ה יה״ר גם הענין הגשמי, שעם ישראל יזכה לגאולה, בקרוב במהרה בימינו.

שאלה מהקהל: מי שנהג לבכות, הוא נהג רק בחגים או גם בימים הנוראים.

תשובת מרן שליט״א: הם אומרים גם בחגים.

המשך בעניין גאוותם של ישראל, אשר ניטלה מהם בגלות. התפארות עם ישראל ביהדותם.

דיברנו בכמה שיעורים קודמים על ביטוי הגימ״ל, ואמנם אינני נכנס שוב כעת אל הנושא הזה, בעזרת ה׳ יהיה בהֶמשך, רק לגבי הנקודה הזאת של־גאוה. אמרנו כי לא לחנם הביטוי הזה נשתכח מרוב עם ישראל, בגלל שגאותם של ישראל נלקחה מהם.

כמובא בגמרא במסכת חגיגה [דף ה׳ ע״ב], **וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ, בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵוֶה [ירמיהו י״ג, י״ז]. מאי במסתרים? אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב, מקום יש לו להקב״ה שבוכה בו, ומסתרים שמו.**

מאי ׳מִפְּנֵי גֵוֶה׳? **אמר רב שמואל בר יצחק, מפני גאותן של ישראל, שניטלה מהם וניתנה לאומות העולם.**

הגדולה של עם ישראל נלקחה מהם. הגאוה. זהו ׳מִפְּנֵי גֵוֶה׳.

בספר אם הבנים שמחה [פרק ראשון, דף ס"ט], להרב יששכר שלמה טייכטאל, כתב בזה"ל, **על זה בוכה הי"ת כמבואר בחגיגה, על גאונם של ישראל שניטל מהם וניתן לגויים (וכעת אין הגמ' לפני לציין את הדף ואת הלשון, כי אני כותב בלי ספרים).**

כוונתו לְמַה שהבאנו מקודם.

וראיתי לאחד מן הגדולים הקדמונים, שפירש דבריהם ז"ל, דהקב"ה בוכה על מה שניטל כל גאון ויקר מישראל, שנאבד מהם הרגש של גאון שיש לכל אומה ואומה שמתגאה באומתה. וישראל, אינם מרגישים שום יקר וכבוד על שהם עם ישראל, עד שמכר כל גאונו וגדולתו עבור נזיד עדשים שמושיטין לו בארצות הגלות.

ועל כן, מוכרח הקב"ה לבא בקול דודי דופק – אלו הגזירות הקשות שמתחדשות עלינו בכל עת, כדי לעורר בנו הרצון לשוב לארצנו ולכבודינו.

הרב טייכטאל הנז"ל, היה יהודי צדיק, אבל נראה קצת כי היו לו השקפות לא מקובלות בציבור שלנו. הוא בעצמו היה תלמיד של מהרח"א ממונקאטש, בעל מנחת אלעזר, שהם קנאים. מונקאטש וסאטמר, הם 'שכנים' טובים. הוא היה תלמיד שלו, אבל הוא אמר, כן, רבינו אלעזר, אם הוא היה רואה מה שקורה בזמנינו, אז הוא היה בעד ישוב ארץ ישראל כעת. יש לו השקפות קצת אחרות. וע"ע בספר הגיע זמן גאולתכם דף ע"ד, ובשיעור נח דלקמן.

אבל הרי את האמור לעיל, הוא לא כתב בשם עצמו. שהרי הוא כתב בהדיא, 'ראיתי לאחד מן הגדולים הקדמונים', זה לא פירוש שלו.

עכ"פ הוא אומר, שהיהודים כיום לא מתגאים שהם יהודים. ניטל הגאון שלהם.

בודאי זאת לא הפשטות. רש"י בנביא בירמיה מפרש, כי עם ישראל מושפלים בגלות. **סוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לָמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אַל תִּגָּעוּ** וגו' [איכה ד', ט"ו]. כפי הכתוב בכל הספרים, שהם מבזים את עם ישראל, למרות שבליבם הם יודעים את המעלות שלנו.

אבל הוא אומר, שאנחנו לא מתגאים בזה.

הנני מתפלא, כי מצד שני הגאון רבי' יוסף חיים, בספרו עוד יוסף חי [פרשת במדבר], כותב בדיוק ההיפך. הרי המדובר על היהודים בארצות אירופה, והוא מביא שם בהתחלת פרשת במדבר סיפור ארוך, שאין הזמן לקרוא זאת כעת, הוא כותב כי מישהו דיבר בגנותם, כי הם ירדו בעוה"ר וכו'.

וזה לשונו שם, פעם אחת שמעתי מאדם אחד מדבר בגנות אחינו בית ישראל היושבים בארצות אירופ"א, ואומר שהם מחללי שבתות בפרהסיא מקטון ועד גדול, ואוכלים מאכלות אסורות, ועוד ועוד הֶרְפֵּה לגנותם.

אמרתי לו, מי הכריחך לדברים אלו של גנות וחובה וקטרוג, המעמך ישלמנה. ואתה מה יש לך בדברים אלו, ומי הכניסך בַּתֶּגֶר זה. ועוד, למה תבחר לעשות מעשה זבוב, שאינו חונה על בשר נקי וטהור, אלא רק על מכה וחבורה אשר על הבשר, כי כן אתה מספר בגנות אנשי אירופ"א, ואינך מספר בדבר טוב ושבח הנמצא בהם.

ויאמר, מה שבח וטוב נמצא בהם ביהדות, כדי שאדבר בו? אמרתי לו, יש ויש, כי הנה תמצא אפילו אותם אנשים שהם מחללים שבתות וי"ט, ואוכלים בשר חזיר, ובשר בחלב, וטרפות, ושותין יין עם הנכרים ומתערבין עמהם, עכ"ז הם מחזיקים בשם היהדות אשר עליהם, ומודים ומודיעים בפיהם שהם יהודים, ואין שם יהודי חרפה להם, אלא הוא להם לכבוד ולתפארת.

יש בהם גם דבר טוב, כי הם לא מתרחקים מהשם יהודי. הם מתגאים בכך שהם יהודים. אפילו שבהרבה מצוות, הם לא בסדר.

הוא מביא שם סיפור, על מישהו שהיה כזה, מקולקל, וכאשר אמרו לו 'יהודי', הוא אמר, הנני שמח שקוראים לי יהודי, כי כבר חשבתי שהנני גוי.

ובהמשך הוא – הגרי"ח – כותב בזה"ל, **והנה עתה אנחנו רואין באנשי אירופ"א, אע"פ שיש בהם רבים שהם מתערבים עם נכרים גדולי הארץ, ואוכלים ושותים עמהם, ועושים חילול שבת כמותם, עכ"ז אין רוצים להסיר מעליהם שם יהודי, ואין פושטים מעליהם כבוד היהדות, ואין נחשב אצלם שם יהודי לחרפה ח"ו, והם אוחזין בשם יהודי ומחזיקים בו בשתי ידים, ושומרין אותו לזרעם ולזרע זרעם לנצח.**

ויש שני עדים מעידים על הדבר הזה, הא' הוא שמלין את בניהם לשמונת ימים כאשר צוה ה' אלהים, וידוע כי המילה היא חותם אמת של היהדות, כי כיון שנימול נבדל מבעלי דת אחרת הבדלה גמורה ושלימה, שלא תכזב, כי הנימול א"א להתערב ולהתדמות עם הערל.

ועֵד הב׳ שהוא יותר אמיץ וחזק, נזהרים שלא ישאו נשים נכריות, ואין נושאין אלא רק מבנות ישראל. יען כי אם ישאו נשים נכריות, נפסק חבל היהדות מזרעם, כי בדין הוא ישראל שנשא נכרית ולדה כמוה, והרי הולד הוא גוי גמור.

וכיון דאפילו אותם שעושים עבירות חמורות, אין רוצים לישא נכריות בשביל שלא יפסידו שם היהדות ולא יפסק מזרעם, הרי בזה נתברר שהם מְיֻקָּרים שם היהדות, ועודם דבוקים באבותם, עד אברהם יצחק ויעקב.

על כן אמרתי לך, יש ויש לאותם אנשי אירופ״א שאתה מגנה אותם, דבר טוב ושבח בענין היהדות, ולא כאשר דברת שלא מצאת להם דבר טוב ושבח ביהדות.

ובאמת כאשר תשכיל בדבר זה, תמצא שיוצא ממנו זכות וסניגורייא גדולה להם, ובפרט לאנשים גדולים אשר מתערבים בשררה ובמקח וממכר ובטיול, עם אנשים שרים וסגנים ובעלי זהב וכסף, ועכ״ז שם היהדות אין פושטים אותו מעליהם, והוא אצלם לכבוד ולתפארת ולא לחרפה ח״ו.

וזו המדה, היא מצויה אצל אומת ישראל תמיד מקדם קדמתה, בדורות הראשונים מכמה מאות שנים. דאעפ״י שחטאו בכמה עבירות חמורות, ואפילו בע״ז ג״ע וש״ד, לא פשטו ולא הסירו מעליהם שם היהדות, ונזהרו רק בדבר זה שלא לקחו נשים נכריות מעמים עע״ז, כדי שלא יוסר מעליהם ומעל זרעם שם ישראל ושם יהודים.

שאלה מהקהל: אבל בגלות בבל כן לקחו נשים נכריות.

תשובת מרן שליט״א: כנראה שאני התם שהיתה לכך סיבה, כי בזמן שגלו ישראל לבבל, נשותיהם נתפחמו – נהיו שחורות כמו פחם – מפני השמש. ולכן הניחו אותן, ונשאו נשים נכריות, ובנות ישראל היו מקיפות את המזבח ובוכות, כדאי׳ בבראשית רבה פי״ט אות ט׳, ובפירוש מהר״ז הרופא להפטרת תולדות דף כ״ד יעו״ש.

*

יכול להיות, שמדברים על דורות אחרים. דהיינו, שאח״כ גם זה כבר התדרדר. הוא – הגרי״ח – אולי דיבר בשלב מסויים, ואולי לצערינו כנראה גם זה כבר חלף עבר. הוא דיבר על דור אחר, והרב טייכטאל דיבר על דור אחר, שכבר ירדו קצת אחרי כן, שאפי׳ על הדברים הללו לא שמרו, חלק מהם.

נמצא שיתכן ששני הדברים נכונים. אלא שכל אחד דיבר לפי הדור שלו.

אבל בכל אופן, הרי הוא – הרב טייכטאל – כתב זאת בשם ׳אחד מן הגדולים הקדמונים׳, הוא לא דיבר על הדור שלו, כי אמר זאת אחד מהגדולים ׳הקדמונים׳. אם כן אין זה תירוץ.

לכן אינני יודע, כיצד ליישב את הסתירה ביניהם.

הערה מהקהל: הראשון דיבר על ׳לאומיות׳, והשני דיבר על קיום מצוות. יכול להיות שזה לא סותר.

תגובת מרן שליט״א: לא רק על קיום מצוות. דיבר, שהם מחללי שבת. מתערבים עם הגויים. אלא שהם מחבבים את הלאומיות היהודית.

המשך בעניין שמך נקרא עלינו ה׳ אלהינו, שמך נקרא בקרבנו וכו׳. ארצות ישמעאל ועשו.

והנה ראיתי פירוש מעניין, בסדר סליחות ׳בית נאמן׳, שיצ״ל מחדש, לגבי ׳שמך נקרא בקרבנו׳. לא כמו שהבאנו מקודם, בתחילת השיעור, כי ׳שמך נקרא בקרבנו׳ היינו, שם אלהי ישראל.

הוא אומר כך, **שמך נקרא בקרבנו, אל תניחנו ה׳ אלהינו. יכוין בזה, שאעפ״י שהרבה מאחינו בני ישראל פרקו עול התורה והמצוות בעוה״ר, מ״מ עדיין יש לימוד זכות עליהם שמחזיקים בשם ״ישראל״ שבו משולב שם הקב״ה, ואינם נוטשים אותו, ולא מתביישים בו עם כל הגליות והצרות. וע״ד שכתב גאון עוזנו ר׳ יוסף חיים זצ״ל בספר עוד יוסף חי (חלק הדרושים) פרשת במדבר. ע״ש באורך.**

משא״כ בני דודנו, שעזבו שם אביהם ״ישמעאל״ (שבו משולב ג״כ שם שמים) וקראו לעצמם בשמות אחרים: מדינת ערב וסעודיה ואיראן וכו׳.

הערה מהקהל: ערב וסעודיה. אינם שני מקומות, אלא סעודיה היא חלק מארץ ערב, ולכן נקראת ערב הסעודית.

תשובת מרן שליט״א: **כנראה כוונתו מדינות ערב, באופן כללי. ואח״כ פירט, סעודיה וכו׳.**

אנחנו ׳ישראל׳, עִם שֵׁם השם, אפילו אלה שהתרחקו מתורה ומצוות.

וגם בשם ישמעאל, האל״ף נחה ואינה נקראת. וזהו ״שמך נקרא (ומשולב) בקרבנו, (ולכן) אל תניחנו ה׳ אלהינו״.

כך הוא כותב.

והנני מתפלא על זה, כי הם לא יכולים לעשות כן, מכיון שהם כמה ארצות. למי יקראו בשם ישמעאל?

אנחנו רק ארץ אחת, ולכן נקראים ארץ ישראל. אבל הם, אינם יכולים לקרוא למשל לסעודיה בשם ישמעאל, וכי אלה האחרים אינם ישמעאל?

חוץ מזה, הם לא קוראים לעצמם בשם ישמעאל, לא בגלל שהם מתביישים בכך, אלא מפני שהמציאות בדרך־כלל היא, שהם אינם בני ישמעאל. הם מעורבבים מהרבה אומות. כמה מהם הם אכן צאצאי ישמעאל? רק בודדים. משא"כ אנחנו, עם ישראל, כולם זרע קודש, כולם מיוחסים, כולם מהשרשים, ונקראים בשם ישראל אבינו. רק יש גֵּרים. אבל הם, הם בלאו הכי מעורבבים מאד מכל אומה ולשון, מעבדים ושפחות. כל מי שבא, מתערבב אצלם.

הערה מהקהל: הם שינו מישמעאל, למוסלמים. הם אומרים, כולנו מוסלמים.

תגובת מרן שליט"א: אכן, הם קראו בכלל מלה אחרת, על שם הדת שלהם. בסדר. אבל הנקודה שלו היא, כי כאשר אתה קורא 'ישראל', יש בכך זכות. אבל הם, וכי הם לא רוצים את השם 'ישמעאל'? מה שהם לא קוראים בשם ישמעאל, אינו בגלל שהם מתביישים בזה. או שהם קוראים על שם הדת, או השם של־מדינה, הם קוראים לזה כך, כי הם הרבה ארצות. וכולם ישמעאלים. כמו כן, וכי יש ארץ הנקראת בשם עֵשׂו? או אֱדום?

כנראה השמות ארצות ישמעאל, וכן ארצות אדום, נקראים כך רק בספרי חכמי ישראל.

ולמעשה הסגנון שמך נקרא בקרבנו, נתייסד על־פי פסוק מפורש בספר ירמיהו [י"ד, ט'], **לָמָּה תִּהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם, כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ. וְאַתָּה בְּקִרְבֵּנוּ יְיָ, וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא אַל תַּנִּיחֵנוּ.** ומפרש התרגום שם, **ואַתְּ שכינתך בקרבנא יי, ושמך עלנא אתקרי.** זהו כפי שמהרי"ץ מסביר, כי אנחנו נקראים עם ה'. וכפי שכתב הרד"ק וז"ל, **כי אנחנו נקראים על שמך עם ה' לפיכך אל תניחנו.** וכן ביאר המצודת דוד, **הלא אתה שוכן בקרבנו, ושמך נקרא עלינו, כי אנו נקראים עם ה'** וכו'.

ומה שהוא – בסליחות בית נאמן שם – אומר, כי בגלל שבמלה ישראל מעורב שם השם, דהיינו אֵל, גם הרד"ק כתב זאת בהמשך, אבל הוא סובר שזה לא הפשט, אלא דרש. שכן כתב שם הרד"ק בזה"ל, **וּבַדָּרָשׁ, שמך משותף בשמינו ישראל.**

ראיתי כך גם בפירוש של הר"ר יוסף נחמיאש [דף 49], שהביא בזה"ל, **ובמדרש, ואתה בקרבנו יי, שמך משותף בשמנו ישראל.**

זהו מדרש.

והמתרגם פירש הפסוקים האלה וכו', **ואַתְּ שכינתך ביננא ה', ושמך עלנא איתקרי לא תשבקיננא** וכו'. **ושמך עלינו נקרא, כי אנחנו נקראים עַם ה', לפיכך אל תניחנו.**

[**בודאי** הפסוק הזה, למה תהיה וגו' כנז' לעיל בד"ה ולמעשה, הוא מקור הפייטן. שהרי סיים כבפסוק, אל תניחנו. אבל אין מכאן מקור אלא לְמה שאמר הפייטן שמך נקרא עלינו. אבל לא לְמה שאמר שמך נקרא בקרבנו, שהרי בפסוק לא נאמר כך, אלא ואתה בקרבנו יי, דהיינו שכינתך שרויה בתוכנו. ולקמן אכתוב תירוץ לכך.

ומהרי"ץ מסביר כך את הלשון שמך נקרא עלינו, ולא את הלשון שמך נקרא בקרבנו שבו עוסק מעכ"ת כאן. וגם הרד"ק ומצודת דוד, מדברים על ושמך נקרא עלינו.

מה שאין כן הבית נאמן, כתב זאת על לשון שמך נקרא בקרבנו. אבל מִסדר לשון רד"ק, משמע שהדרש הזה הוא על לשון הפסוק ושמך עלינו נקרא. ונראה שבעל בית נאמן, הבין כדברי הר"ר יוסף נחמיאש, שהמדרש הוא על לשון הפסוק ואתה בקרבנו יי. ואמנם מלשון הפייטן מוכח דנקט כמדרש הזה, שהרי שינה מלשון הפסוק ואמר שמך נקרא בקרבנו, ולא אתה יי בקרבנו. וממילא נתיישב מה שהערתי לעיל. איתמר].

כבר הר"א אִבֶּן עזרא כותב בפרשת תולדות [בראשית כ"ז, מ'], לגבי מה שהם נקראים בשם ישמעאלים, וז"ל, **יקראו היום אנשי מצרים ושבא וארץ עילם ישמעאלים, ואין בהם מי שהוא מזרע ישמעאל כי אם מתי מעט.** רק בודדים מהם, נקראים ישמעאלים. הם לא ישמעאלים. אותם שהם מזרע ישמעאל, הם מעטים.

ומצד שני, מהר"ר אברהם בן הרמב"ם אומר [בראשית כ"ה, דף רל"ז], כי נכון שהם לא ישמעאלים, אבל הם כביכול העיקר. כמו אֱדום. וזה לשונו, **ונאמר בקינות [איכה ד', כ"א] שישי ושמחי בת אדום וגו'. וגָּבר אדום גם ב{התגלות הדת הנָּצרית, אשר [אֱדום היו] עיקרה – כלומר מייסדי שיטתה – אחרי מות ישו ימחה שמו כמה שנים, כמו שהוא מפורסם. ולפיכך נתיחסו הנָּצרים כולם לאדום, אע"פ שהיו מאומות הרבה אשר נכנסו בדתם. כמו שמתיחסת דת האסלאם לישמעאל, אע"פ שאומות הרבה נכנסו בדתם.**

תפסו את השורש, את העיקר, ולכן כולם נקראים על השם הזה. הבאנו כבר את דברי ר״א בהרמב״ם הללו, בשיעור בשלח התשפ״א בשל״ב.

בכל אופן, נראה כי אין לישראל בזה שום שבח ושום מעלה על ישמעאל, ולכן פירושו של מהרי״ץ הוא הנכון.

המשך ביאור החידוש שבדברי הרמב״ם בהלכות תשובה, לגבי תשובה וְוידוי מעבירות שאין בהן מעשה, מדוע ׳הוה אמינא׳ שא״צ לחזור על כך בתשובה.

דיברנו בס״ד [בשיעור האזינו התשפ״ז] להסביר את דברי הרמב״ם בהלכות תשובה [פרק ז׳ הלכה ג׳], כי התשובה היא לא רק מעבירות שיש בהן מעשה, אלא גם מדעות רעות. מן הכעס, מן האיבה, מן הקנאה, מן התחרות, מן ההיתול וכו׳, וכן הוא אומר [ישעיהו נ״ה, ז׳] יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו.

שאלנו, מהו החידוש? מאי קא משמע לן הרמב״ם בכך? לשיטתו שזה מן התורה, פשיטא. מלבד מה שדיברנו מה עם המצוות אשר מדרבנן. אבל עכ״פ זה ׳והלכת בדרכיו׳?

ואמרנו בס״ד תירוץ, כי בגלל שבתורה, במצוות וידוי ותשובה, כתוב והתוודו את עוונם ׳אשר עשו׳, וזה לא מעשה.

ראיתי בספר שערי זבולון [הלכות יום הכיפורים, דף קי״ב], שהוא כבר עמד על השאלה הזאת, ויש לו תירוץ מעניין. הוא אומר, כי ישנו הבדל, בין כל העבירות לבין העניינים הללו. ׳והלכת בדרכיו׳, זה לא מי שנכשל במדה רעה פעם אחת, או שתים, אלא שזאת היא הדרך שלו. התורה מצַווה, ללכת בדרכי הקב״ה. וזהו מה שהרמב״ם מחדש לנו, כי גם על כך צריכים לחזור בתשובה, למרות שזה לא משהו מוגדר.

וזה לשונו שם, החידוש שבזה, **יתכן דכוונת הרמב״ם, דמבטלים מ״ע של והלכת בדרכיו כשלא הולכין בדרכים הבינוניים, הכוונה דלא מעשה כעם או מעשה כילות** – קמצנות – **או מעשה גובה־לב, הוא מעשה עבירה. אלא העבירה עוברים, כשזוהי דרך שלו, וכמש״כ הרמב״ם דיש אדם שהוא בעל חימה וכועס תמיד, מבטל מצות והלכת בדרכיו.**

יוצא דלא מעשה הכעס הוא הוא העבירה, אלא כשזה דרכו. לכן היה עולה בדעת האדם, שאין על זה מצות תשובה – כך היינו סוברים – **שאין בזה מעשה מוגדר של עבירה. וכותב ע״ז הרמב״ם, דאל תאמר כן.**

זה נשמע תירוץ למדני, נחמד. אבל בכל זאת לא נראה לי שהוא מתקבל על הדעת.

הערה מהקהל: הוא גם מחמיר.

תגובת מרן שליט״א: לא. הוא מיקל. כי אם אדם נכשל בכך רק פעם אחת, על כך הוא לא צריך לחזור בתשובה. התורה מצוה ׳והלכת בדרכיו׳, אם האדם כל הזמן כועס, אזי הוא צריך לחזור על כך בתשובה. משא״כ אם רק פעם אחת, או פעמיים. זאת לא הדרך שלו, רק הזדמן פה ושם, זאת לא שיטה.

הוא אומר שהסברא היא, כי ׳אין בזה מעשה מוגדר של עבירה׳. למה זה לא ׳מעשה מוגדר׳? הנני שואל על ה׳הוה אמינא׳, רק אם זהו אדם שכך היא הדרך שלו, אדם שתמיד כועס, וכי היינו אומרים שהוא לא צריך לחזור בתשובה, כי זה לא מעשה מוגדר? אם הוא כל הזמן מקפיד, כל הזמן רודף אחרי הכבוד, כל הזמן הוא זולל, רודף אחרי מאכלות, מחפש תענוגות. לפי דבריו ב׳הוה אמינא׳ אפילו על כך לא צריך לחזור בתשובה. מאי סלקא דעתך? בגלל שזהו משהו שהוא בזמנים שונים?

אינני מבין, איך יכולה להיות ׳הוה אמינא׳ כזאת. אדם כזה, שהוא תמיד נגוע במדה הזאת, רואים אצלו זאת לאורך כל הדרך. ישנם אנשים מסריחים מגאוה, רואים שזאת השיטה אצלם, הם אפי׳ לא חלו ולא מרגישים שהם כאלה. או אדם שכל דבר, מקפיץ אותו. כל דבר, הוא ׳נדלק׳, חורה אפו. וכי ישנה ׳הוה אמינא׳, כי על זה הוא לא צריך לחזור בתשובה?

אמנם המסקנא שלו היא לא ככה, אבל לפי דבריו בסופו של דבר יוצא שלא נענשים על זה, כי החובה היא רק על מי שזאת הדרך שלו.

אינני בטוח שהדבר כך. אבל כיון שכתוב ׳יעזוב רשע דרכו׳, מזה הרמב״ם למד את ההלכה הזאת. לכן אולי את הפרט הזה כן אפשר לקבל. כי בסופו של דבר, על מעשה שהוא נכשל פה ושם, ׳מָעַד׳, אולי אין על זה חובת תשובה, עכ״פ מעיקר הדין. את זאת אפשר אולי לקבל, כי אין זאת ׳דרכו׳. [ואולי העניין קשור לחילוק בין חסידות, לבין ׳דרך׳ חסידות, שדיברנו בס״ד בשיעור כי תצא התש״ע בשכ״א יעוש״ב]. אולם להסביר שזאת היתה ה׳הוה אמינא׳, שאפילו על אדם שזאת דרכו, הדבר לא נראה לי.

יותר מתקבל מה שאמרנו, כי ההו"א מפני שזה לא 'מעשה'. חסר בעיקר הדבר.

הערה מהקהל: אם מדובר שזאת דרכו, הדבר נכלל בדין והלכת בדרכיו, זה לא קשור לתשובה, על זה לא צריך את החידוש של הרמב"ם.

תגובת מרן שליט"א: אבל למה ישנה ה'הוה אמינא', שלא צריכים לחזור על כך בתשובה? אותו אדם לא הולך בדרך ה', למשל אם הוא כל הזמן אכזרי, אז הוא לא צריך לחזור על זה בתשובה?

המשך ההערה מהקהל: בודאי שהוא צריך לחזור בתשובה. אבל מי שהולך בדרך ה', רק מדי פעם הוא כועס.

תגובת מרן שליט"א: אינני מדבר על המסקנא, אלא על ה'הוה אמינא'. מה הרמב"ם בא לשלול.

המשך ההערה מהקהל: זאת ה'הוה אמינא', אם זה חד פעמי.

תגובת מרן שליט"א: לא. הוא לא אומר ככה. הוא אומר, כי הו"א שעל הדברים הללו בכלל אין תשובה, כי זה לא 'מעשה מוגדר' של עבירה. כאשר עוברים על כך מדי פעם, המעשה הוא לא מוגדר, כי זהו משהו אשר מתפשט ומתרחב על הרבה דברים. אין מצות תשובה בכלל על זה, כי זה לא מוגדר. על כך אני שואל, למה זה לא מעשה מוגדר?

שאלה מהקהל: אולי בגלל שזה לא ממניין המצוות?

תשובת מרן שליט"א: הרמב"ם מונה זאת בהדיא במניין המצוות. לפי הרמב"ם, 'והלכת בדרכיו' זאת אחת מתרי"ג מצוות.

בירור עניין השינוי בעשי"ת בעלינו לשבח, שאומרים שלא שם חלקנו 'כהם' – במקום 'כחלקם'. וכן 'ומתפללים לא יועיל', במקום 'ומתפללים אל אל לא יושיע'. המקורות והטעמים. כי חֵלק י"י עַמו. ועל המדינות בו יאמר וכו'.

אנחנו אומרים בעשרת ימי תשובה, בעלינו לשבח, שלא שם חלקנו כהם, במקום כחלקם. ומתפללים ללא יועיל, במקום אל אל לא יושיע.

שאל אותי חכם אחד נר"ו, מה הפירוש? בעשי"ת 'ללא יועיל', וכי כל השנה זה כן מועיל? מה סיבת השינוי פה? מהו הטעם של־שינוי?

כבר דיברתי בס"ד על הנושא הזה כמה וכמה פעמים, לגבי השינוי הזה, כגון בפרשת וילך–שובה התשע"ו בשכ"ז, והושענא רבה התשפ"ה בשל"ו, וגם בפרשת נח. לפחות שלש פעמים דיברתי על כך. ובעוד כמה ספרים [כגון בארות משה על פסקי מהרי"ץ הלכות ראש השנה דף נ"ד נ"ה, זית רענן על שתילי זיתים דף קנ"ב קנ"ג], דיברו על הנושא הזה. אינני מתכוון לחזור על דברים שנאמרו ושנכתבו, ולהעיר עליהם. רק בעז"ה כמה דברים חדשים. ללבן קצת את העניין.

המקור הראשון לכך ידוע ומפורסם, שהוא מהספר תולעת יעקב, למהר"ר מאיר אבן גבאי, שהיה גברא רבא, מקובל קדמון. אדם גדול, גם בנסתר וגם בנגלה.

הוא כותב [ראש השנה, דף ל"ג] בזה"ל, **יש אומרים כל השנה 'שלא שם חלקנו כחלקם', לבד מראש השנה שאומרים 'כהם', כי עדיין לא ניתֵן להם חֵלק. אבל בשאר ימות השנה, שחלקם מבורר, אומרים 'כחלקם'.**

הוא מסביר, כי סיבת השינוי היא, מפני שאי אפשר להגיד כעת 'כחלקם', כי עכשיו הדין בשמים, ועוד לא הוחלט. אין עדיין גזר דין. לכן לא שייך לומר 'כחלקם', כי איזה חלק? אין חלק. לכן אומרים 'כהם', בצורה עמומה.

וכן בר"ה אומרים 'ללא יועיל', כי 'אֵל' הוא לשון 'כח' – זהו דבר ידוע, זהו הפירוש תמיד של 'אל', לכן 'אלהים', בעל הכוחות כולם, כנאמר בפסוק ביחזקאל [י"ז, י"ג] **וְאֶת 'אֵילֵי' הָאָרֶץ לָקָח – וחלק הניתן לשרים שלהם. וברה"ה לא חלקום עדיין. אבל בשאר ימות השנה חלקם נתון להם.**

והם 'אֵל לא יועיל', כי אין בידם לשַנות חלק הנגזר להם.

נראה כי בשורה האחרונה ישנה טעות, כי הוא מדבר על שאר ימות השנה, א"כ צ"ל והם 'אל לא יושיע', כי אין בידם לשנות וכו'. כעת בעשי"ת אל תגיד 'אֵל אֵל לא יושיע', כי אֵל זה כח, אולם הרי רואים עתה שהם אפס אפסים. אין להם שום כח, והם לא מועילים. אולם בשאר ימות השנה, שהם כבר קיבלו את חלקם, אז כביכול יש להם משהו, אבל הם לא יושיעו. הם לא יכולים לשנות. להושיע פירושו להציל מאיזו בעיא. מאיזה נזק. מה שנקבע, נקבע. הם לא יכולים לשנות זאת. אבל בעשי"ת צריך להגיד 'ללא יועיל', כי אז רואים שאין להם שום משמעות בכלל, הם לא קובעים שום דבר. כך הוא כותב.

והנני קורא, ומנסה להבין. וכי ישנו הבדל בעניין הזה, בין עם ישראל לבין אומות העולם?

'**שלא** שם חלקנו – כחלקם', אל תגיד 'כחלקם' כי עדיין לא נסגר, וכי לנו כן נסגר? הרי גם אנחנו

תלויים ועומדים בדין, מראש השנה עד יום הכיפורים. א״כ למה אצלינו כן אפשר להגיד שלא שם ׳חלקנו׳?

לא ניתָן להם חלק, וכי לנו כן ניתן חלק? הרי אנחנו מבקשים, מתפללים, זכרנו לחיים, כתבנו בספר פרנסה וכלכלה, בטל מעלינו כל גזירות קשות ורעות. עד מוצאי יום הכיפורים וכו׳. הכי הרבה, נמשך עד הושענא רבה וכו׳.

עד אז גם לנו אין חלק. למה לנו כן יש חלק, ולהם אין חלק? תמהתי מאד על כך.

היה צריך לפי זה לומר שלא שם ׳אותנו׳ כהם. כי אין ׳חלקנו׳ כעת.

וראיתי בספר אחד, שכנראה הוא רוצה לענות על השאלה הזאת. הוא מאריך על כך וכותב בזה״ל, **ביאור הדבר לאשורו כך הוא, שלא שם חלקנו כחלקם וכו׳, יען כי הוא יתברך הבוחר בעמו ישראל באהבה, ברור תמיד שהוא מנת חלקנו, חי וקיים הוא לנצח נצחים, וכך בחר בנו לחלקו ונחלתו לעד לעולם, כמו שנאמר כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו (דברים ל״ב ט׳), ולפיכך אנו משתבחים בדברי נעים זמירות ישראל באמרנו, ה׳ מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי (תהלים ט״ז ה׳), וכן באמרו חלקי ה׳ אמרה נפשי (שם קי״ט נ״ז), וכמאמר אסף צור לבבי וחלקי אלהים לעולם (שם ע״ג כ״ו), וכן אמר הנביא חלקי ה׳ אמרה נפשי על כן אוחיל לו (איכה ג׳ כ״ד), וגם על יסודות אלה משתבחים אנו בו יתעלה באמרנו אשרנו מה טוב חלקנו וכו׳ שאנו משכימים וכו׳ ומיחדים שמך בכל יום וכו׳, וכן אנו אומרים בברכת המילה אל חי חלקנו צורנו וכו׳.**

מה שאין כן חלקם של אומות העולם שהם מחולקים ונתונים לצבא השמים, ככתוב בתורה ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים וכו׳ אשר חלק ה׳ אלהיך אותם לכל העמים וכו׳ (דברים ד׳ י״ט), ועל זה פירש הראב״ע שהדבר מנוסה הוא, כי יש לכל עם ועם כוכב ידוע ומזל, וכן יש מזל לכל עיר ועיר, והשם יתברך שם לישראל מעלה גדולה להיות השם יועצם ולא כוכב להם, והנה ישראל נחלת השם עכ״ל. וכן פירש רבי׳ הרמב״ן (שם) באָמרו כי לכל העמים יש כוכב ומזל לכל עם ועם, וגבוהים עליהם שרים ומלאכים וכו׳ עיי״ש.

והכי איתא במדרש דברים רבה (פרשה ב׳ סס״י כ״ד) [יש ספרים שזה סימן ל״ד]**, רבי יצחק פתח חלקי ה׳ אמרה נפשי, על כן אוחיל לו (איכה ג׳ כ״ד), למה הדבר דומה, למלך שנכנס למדינה ונכנסו עמו דוכוסין ואפרכין ואסטרטליטין, יש מבני המדינה שבירו להם דוכוס שיהא מתקיים עליהם – אתה הדוכס, תהיה הנציג שלנו – ויש מהם שבירו להם אפרכוס, ויש מהם שבירו להם אסטרטליטין, אמר אחד שהיה פקח איני בורר לי אלא המלך, למה? לפי שכולם מתחלפים והמלך אינו מתחלף, כך, כשירד הקב״ה לסיני, ירדו עמו חבורות חבורות של מלאכים, מיכאל וחבורתו, גבריאל וחבורתו, יש מאומות העולם שבירו להם מיכאל, ויש מהם שבירו להם גבריאל, אבל ישראל בירו להם הקב״ה, אמרו חלקי ה׳ אמרה נפשי וכו׳, עכת״ד.**

אגב, צריך כאן להעיר שמדרש זה נראה לכאורה מתמיה מאד, הרי ידוע ומפורסם כי מיכאל אדרבה הוא שר ישראל, ומפורש כך בגמ׳ חולין דף מ. ויומא דף עז. ואיך הוא אומר שאומות העולם בירדו להם אותו. ובלנ״ד נעמוד על כך בשיעור נוסף, או בכתובים, בעזרתו יתב׳.

נמשיך הלאה.

ועל כן בראש השנה שהקב״ה דן כל באי עולם, ועל המדינות בו ייאמר איזו לחרב איזו לשלום וכו׳ כמו שתיקנו בתפלה, שכן המדינות רומז על השרים העליונים הממונים על המדינות שהם שבעים כמנין הלשונות, כולם יושבים ביום זה לדין על מה שעשו הם ואומה שלהם כל השנה, ובזה היום נותנים להם הפרש כפי מעשיהם או כפי מה שנגזר עליהם מן המערכה (כ״כ מהר״י צאלח בעץ חיים דף ע״ו ריש ע״א בשם סידור בית תפלה), וכיון שהם עומדים בדין ביום ר״ה, בודאי שעדיין אין חלקם ברור בהחלט מלפני הש״י הפוקדם על ידי שריהם ועל ידי שינויי מערכת המזלות עליהם שהם מנת חלקם, וכמו שפירש הראב״ע ומביאו הרד״ק על פסוק יפקוד ה׳ על צבא המרום במרום וכו׳ (ישעיה כ״ד כ״א) באמרו, שצבא המרום, הם המלאכים שהם עומדים לעזור לגוי אחד ולהסטין לגוי אחר וכו׳, ועל כן אמר ועל מלכי האדמה וכו׳, כי מלכות הגוים דבק עם מלכות המלאכים עכ״ל. [סידור כנה״ג ח״ד דף נ״ז].

הוא הביא את מ״ש מהרי״ץ, בשם בית תפילה. בפשטות כולם מבינים, ׳ועל המדינות בו יאמר׳, הכוונה כל הארצות. אבל הוא מביא פירוש מחודש, שזה רומז על השרים העליונים, שיושבים ביום הזה

בדין. 'על המדינות' היינו, השרים של כל אומה ואומה בשמים.

מהרי"ץ מביא שם אח"כ דברי הרמ"ק, אשר הוא מפרט ומבאר יותר את העניין הזה. משום מה, הוא לא הזכיר אותו. עכ"פ זהו פירוש מעניין. לפ"ז רק על האומות נֶאמר איזו לרעב, ואיזו לשובע וכו', ולא כל ישראל.

מובא במהרי"ץ שם כך, **הם השרים הזנים ומפרנסים שבעים אומות. ולפי שהם יונקים מצד הדין, נקראים מדינות.** זהו פירוש על פי הסוד. אבל לא משנה.

על כל פנים, החלק שלהם עדיין לא ברור.

ובהמשך הוא [סידור כנה"ג שם] כתב כך, **ורק לאחר חתימת גזר דינם ביום הכפורים, משתנה מזלם שהוא חלקם בכלל צרכי באי עולם. וכמו שאנו אומרים לפני ה' שהוא מנת חלקנו, כתבנו לחיים וכו' בכל עשרת ימי תשובה עד יום הכפורים, שאז אנו חותמים בתפלת הנעילה ואומרים חתמנו לחיים, כך עד אז יתברר חלקם של אומות העולם.**

ושפיר הוי אליבא דרבי מאיר דאמר, הכל נידונים בראש השנה, וגזר דין שלהם נחתם ביום הכפורים (גמרא ראש השנה דף ט"ז ע"א), והכי אמרינן בגמרא (ערכין דף י' ריש ע"א) בראש השנה וביום הכפורים, הקב"ה (כמו) מלך יושב על כסא הדין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וכו' עיי"ש. זה שייך גם בישראל, כמ"ש שם מהרי"ץ לגבי להזכירו לחיים וכו'.

וכ"כ רב האיי גאון ז"ל, הובאו דבריו בשבלי הלקט השלם (סי' שכ"ב) וז"ל, בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון ועומדים בדין, וגזר דינם נחתם ביום הכפורים, עכ"ל.

רצונו להגיד, כי לאו דוקא עם ישראל, אלא גם אומות העולם. הגזר דין הוא ביום הכיפורים, אל תחשוב כי זה רק לישראל, אבל אצלם נגזר בראש השנה, ותו לא.

הוא גם רוצה להסביר, למה אנחנו עושים זאת גם בעשרת ימי תשובה. הרי התולעת יעקב מדבר רק לגבי ראש השנה, לכאורה, כך משמע מדבריו. עוד מעט נראה, האם הדבר נכון.

עכ"פ זה מסתובב מסביב, אבל העיקר חסר מן הספר, למה אנחנו כן 'חלקנו'? בנקודה הזאת, אין הבדל בינינו לבינם. זהו על דרך שכתוב [יומא דף פה: מגילה דף ז. וחגיגה דף י.], טבא חדא פלפלתא חריפא, ממלי צנא קרי. הכל טוב, שיש חלק וכו', אבל סוף סוף, מהו ההבדל? למה על הגויים אומרים 'כהם'? שינו רק את זה, ולא שינו את העניין שלנו.

*

אבל, מי שיעיין בספר שערי אורה [שער חמישי, דף נ"ט ע"ב], ממש יפתחו לו שערי אורה. הוא יראה שם, כי הדברים ברורים כשמש בצהרים.

וזה לשונו שם, במרכבה העליונה מסודרים סביב סביב ע' שרים. והם כלולים, ליודעין הסודות, בסוד סדר הצורה הנקראת אד"ם. וכשהן כולן מקובצים בשבעים כתריהן, כולם כאחד נקראין אד"ם. וכולם עיניהם צופיות לשם יהו"ה יתברך, לתת להם כוח ומזון וקיום ופרנסה, במה שיתקיימו ויוכלו כל אחד מהם לפרנס אומה שלו. וכולם אין להם כוח ולא אור מעצמם, כי אם משם יהו"ה יתברך, שהוא המקור והמַעְיין, שממנו כולם שואבים ומתפרנסים. והוא נותן פרס לכל אחד ואחד מן השרים העליונים, ומאותו הפרס שנותן לכל אחד מהם, מפרנס כל שר ושר אומה שלו, ומשפיע טובה לאותו החֵלק שיש לו בארץ, ובאומה שנפלה בחלקו.

ובדרך זה, כל ראש השנה שבעולם, נותן ה' יתברך חֵלק לכל שר ושר מכל שרי האומות, במה שיפרנס ארצו ואומתו. וזהו סוד 'ועל המדינות בו ייאמר, איזו לרעב, ואיזו לשובע, ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות' וכו'. ואין לאומה בעולם, כוח להוסיף לה על החלק שנתנו לשר שלה בראש השנה. ואפילו תתפלל אותה האומה בתוך השנה, כדי שיוסיפו לה טובה ומזון על מה שנגזר בראש השנה, כל תפילותיהם לָרִיק.

וכעת כאן היא התשובה. תשמעו.

אבל ישראל אינם כן. שהם חלק יהו"ה יתברך. ואף על פי שעמדו לדין בראש השנה, כל יום שירצו, יקרעו אותו הדין ויחדשו עליהם טובה וכו'.

אנחנו יכולים לשנות זאת. גם אם הדבר נפסק כבר בראש השנה.

נמצא שזה כן נקרא 'חלקנו', כי אנחנו 'שולטים' על זה, אנחנו יכולים לשנות זאת.

וזהו שאמר בתורה, ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כיהו"ה אלהינו 'בכל קראינו אליו' (דברים ד', ז').

התבונן מאוד גדולת פסוק זה. וכתיב, לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו (מלכים א' ח', נ"ט) כלומר, בכל יום ויום יכולין

דרשת שבת שובה ה'תשפ"ז ב'של"ח

ישראל לקרוע הדין שנגזר עליהם בראש השנה, ולחדש אותו לטובה. מה שאין אומה בעולם יכולה לעשות. שאין שום אחד מכל שבעים שרים, יכול להוסיף לאומתו, יותר מאותו פרס וחלק שנתנו לו בראש השנה. [וע"ע ילקוט ראובני, הובא במעם לועז ואתחנן דף ר"ל ד"ה המעלה הרביעית].

אצלו – בעל שערי אורה, מהר"י גיקאטיליא – אין שינוי בגירסא, הוא לא גורס 'ללא יועיל'. שהרי הוא כותב במפורש בהמשך, **ולפיכך תיקנו בתפילה של ראש השנה עלינו לשבח וכו'. ואם תבין היטב תמצא שהזכירו בתפילה זו סוד שבעים אומות שהם שבעים משפחות בני נח, ולפיכך הזכיר 'גויי הארצות ומשפחות האדמה'. ומה שאמר 'שהם מתפללים אל א"ל לא יושיע', וכי אל הוא? אלא שר כל אומה מהם נקרא 'אל' מצד גדולתו ומעלתו, אבל אינו יכול להושיע, שאין שר אחד מכל השרים העליונים יכול להוסיף או לגרוע על החלק הניתן לו בראש השנה, שהרי גם השר של כל אומה ואומה צופה לחֵלק שנותנין לו מבית המלך הגדול הוי"ה יתברך, כאחד מן החסרים שבעולם גם הוא מקבל חלק, ולפיכך 'לא יושיע', לא יושיע בוודאי, שאין תשועה זולתי בשם הוי"ה יתברך, וזהו 'ישראל נושע בי"י תשועת עולמים' (ישעיהו מ"ה, י"ז).**

זאת אומרת, הוא לא בגלל זה הבין כי ישנו איזה הכרח לשנות את הגירסא. והאמת היא, כי גם התולעת יעקב בעצמו אומר זאת בלשון 'יש אומרים', הוא לא עשה מזה מטעמים שצריך לומר כך, אלא שיש אומרים כך. ואצלינו, זהו הסבר לכך. לכן, הדבר אינו מחייב.

כעת הבננו, לכל הפחות, מה רצו לדייק בזה, לעורר יותר את העניין הזה, למרות שהדבר אינו ממש הכרחי.

הערה מהקהל: אומרים שהמדינות האחרות נפסק להם הדין בראש השנה, וכי יש להם עשרה ימים? לכאורה הם מיד נחתמים לאלתר.

תשובת מרן שליט"א: הם בטח נחתמים לאלתר, אבל הם בכלל אינם יודעים שזה ראש השנה. אולם אם נניח שהם יחזרו בתשובה, בלי כוונה, אזי הפס"ד שלהם יכול להשתנות עד יוהכ"פ. הם נחתמים בראש השנה, וביוהכ"פ תהיה חותמת סופית.

א"כ הבננו למה אצלינו זה כן נחשב 'חלקנו', כי יש לנו שליטה על זה, ולהם אין שליטה על זה. העניין מובן, מצד עצמו.

*

ברם, עדיין יש לי פה כמה דברים לשאול.

מה ראו חכמי תימן, לקבל את הגירסא הזאת? לפי מה שאנחנו רואים, בכל הכת"י מלפני 400–300 שנה, עד רבי' יצחק ונה שהעתיק את התולעת יעקב. הרי עלינו לשבח, נמצא בקדמונים רק בתפילת מוסף. אמנם הרמב"ם גורס 'כהם', לא 'כחלקם', ובשאר ימות השנה בלאו הכי אצלם לא אמרו את זה. וגרסו בר"ה 'אל אל לא יושיע'. אמירת עלינו לשבח בכל יום אחרי שחרית וערבית, נתקנה ע"י בעל הרוקח כנז' בטור, ונתקבל הדבר בכל תפוצות ישראל, וגם ע"י חכמי תימן.

הם שינו את הגירסא, בגלל התולעת יעקב. מה ראו על ככה? אף עדה בעולם, לא אומרת את זה. לא מכירים זאת בכלל. לא שמעו, ולא מביאים את זה.

אמנם התולעת יעקב הוא גברא רבה, השל"ה כתב עליו שהוא אדם גדול, אבל לגבי נדון דידן, אף אחד לא אימץ את הגירסא הזאת. זולת דוקא חכמי תימן. ונגד גירסת הקדמונים. והוא בעצמו – התולעת יעקב – הוא לא אומר שככה צריך לומר, אלא 'יש אומרים'. הוא מדגיש, 'יש' אומרים, שהיו כאלה.

היחידי שראיתי מביא זאת, הוא כמה"ר יאיר בכרך, בעל שו"ת חוות יאיר, בספרו מקור חיים סי' קל"ב דף קע"ג בזה"ל, **בתולעת יעקב כתב עוד, דבכל השנה אומרים חלקנו כחלקם, וללא יועיל. ובראש השנה, חלקנו כהם, ולאל לא יושיע יעו"ש.** [וכמובן שנפלה בדברים שגיאה, וצ"ל בהיפך, שבכל השנה אל לא יושיע, ובר"ה ללא יועיל].

ועוד דבר, התולעת יעקב אומר זאת לגבי ראש השנה, והם לכאורה הרחיבו זאת על כל עשרת ימי תשובה. יותר ממנו. הא כיצד?

אולי הדבר אומר, כי מה שכתב התולעת יעקב 'יש אומרים', ולא ידוע על איזו קהילה בעולם הוא מתכוין, יכול להיות כי גם אצל קדמונינו הדבר היה, רק שאין לנו זאת בספרים. הרי אין לנו כיום את ספרי הקדמונים, ויכול להיות שהיתה ונשארה המסורת הזאת עכ"פ בע"פ. ולכן, כאשר ראו את התולעת יעקב, הם 'התחברו' עם זה, כיון שאכן היתה להם מסורת כזאת, או עכ"פ לחלק מן הקהילות, ונתפשט מאז יותר.

אבל זאת עוד תמיהה, כי הדבר הזה התקבל כמעט בכל קהילות תימן, בלדי ושאמי. ואפי' אם הש"צ טעה, יעירו לו. אם הוא שכח ולא אמר. כיצד הדבר

התקבל בצורה כ"כ חזקה, כביכול זאת ממש הלכה?

חזינן כי ישנן כאן, כמה וכמה תמיהות.

מה שאומרים אנחנו זאת בכל עשי"ת, הנה בהגהות של מהר"ר דוד, נכדו של מהרי"ץ, לפי מה שמובא בע"ח מהדורת הרש"צ, אם כי כנראה זאת טעות. זה לא הנכד שלו, לפי כל הסימנים. ידידנו הרה"ג איתמר כהן שליט"א זכה ללבן את העניין הזה, ובירר שאלו הגהות של מהר"ר שלום בֶּרֶיף. אני גם ראיתי את עצם הכת"י של־ספר זה, העתק עץ חיים עם ההגהות שלו, וכאשר רואים את הכת"י של מהר"ש כריף במקומות אחרים, אכן נראה כי זהו הכת"י שלו. לפי צורת הכתב, בטביעות־עין, וגם לפי סגנון הכתיבה.

הוא כותב זאת בתפילת עשרת ימי תשובה, ישנה הגהה כזאת, במהדורא החדשה [דף קפ"ד קפ"ה] בזה"ל, **בעשרת ימי תשובה.**

כי גם מהרי"ץ כתב זאת, בסדר ערבית דראש השנה, אבל כביכול רק על ראש השנה. כנראה נשמט לו שמהרי"ץ כבר דיבר על זה שם, שאם כן היה צריך להגיה שם. עכ"פ כך הוא כותב בזה"ל, **בעשרת ימי תשובה, אומרים במקום כחלקם, כהם. ובמקום לא יושיע, ללא יועיל.** הנה כבר בזמנם היה ככה. והוא מביא טעם על פי הסוד, מעצמו, הוא עושה גימטריאות וכו', לפי שהוא היה חריף ובקי בנבכי הקבלה, בכל הסודות.

וזה לשונו, **והעניין כי כהם, ולא יועיל, הכל בגימטריא רכ"ב אותיות בכ"ר כר"ב שפירושו כרוב** [ועיין רבי' בַּחְיֵי ע"פ (דברים ל"ג, כ"ו) אין כאל ישורון. יב"ן], **והם סוד דרשו י"י בהמצאו, כדדרשו רז"ל, והם סוד הנה ה' רכ"ב על ע"ב ק"ל** וכו'. ממש דברים עמוקים, נכנס לפני ולפנים.

והם סוד שני ימים דר"ה, שהם שורש לעשרת ימי תשובה, והבן.

גם רמז דאין לאומות העולם אחיזה ליסוד ומלכות וכו'.

א"כ היה להם – לחכמי תימן – איזה נימוקים לכך, אפילו מעצמם.

צריכים לדעת, כי ישנם כמה וכמה דברים, ואני מדבר בעיקר על מהרי"ץ, כי אף שמצד אחד הוא החזיק בכל עוז את גירסת הקדמונים, אבל מ"מ בכמה מקומות הוא נטה מהם. וכפי שאמרתי בזמנו, יש שהוא 'עֲבד גרמיה כמאן דלא ידע'. ולפעמים הוא כותב במפורש. בעצם, הדבר לא התחיל ממש ממנו, אלא כבר מהחכמים אשר היו לפניו. אך ישנם דברים, שהוא לא הסכים להם, אולם עכ"פ היסוד התחיל מלפניו. אבל מי שהעמיד את השיטה, זה הוא. איך בכל זאת שינו את גירסת הקדמונים? הרי זהו אינו הדבר היחידי, ישנם כמה וכמה דברים. למשל, אמת ויציב ונכון וקיים וישר ונאמן. זהו דבר בולט, שזה נגד הקדמונים. וכן בקדיש, וישתבח ויתפאר ויתרומם. כל הואו"ן הללו, הם על פי הסוד. היה להם עניין, במקומות מסויימים. או למשל בעשי"ת, עושה 'ה'שלום. וכן מה שדיברנו בזמנו, ו'אנחנו' משתחוים, במקום ואנו. וכן חֲנֻ"ק, במקום חָנֵ"ק. רק שמהרי"ץ בחכמתו, כתב זאת כלאחר יד.

כי רק האמת נר לרגליו, הוא לא עֲבֵד לקדמונים, שהוא חייב לקבל את כל מה שהם אומרים, אם לא נראה לו. וכמו שכתב הרמב"ן כעין זה, והבאנוהו לשעבר.

נגדיר זאת. סידור, זה לא ספר תורה. בס"ת אסור לשנות, אל תוסיף ואל תגרע, אפילו קוץ אחד, אפילו נקודה אחת. אולם בתפילה, שאני. דהיינו, ישנו כאן מקום לשיקול הדעת. הרי גם בין הקדמונים, רואים שיש חילופי גירסאות, לא כולם משתווים ממש מלה במלה. וגם הרמב"ם, לפי הרבה סימנים, זה לא שהיה לו נוסח שהוא קיבל והעתיק אותו מלה במלה, אלא הוא החליט, מה לקרב ומה לרחק, והוא קבע מדעתו כמה דברים פה ושם. הרי הרמב"ם לא ציין שום שינויי נוסח, וכי יתכן שהכל היה 'חלק'. ידוע וברור שגם בזמנו היו שינויים, וכמו שהוא בכל הספרים.

א"כ גם הם, חכמי תימן ועל צבא תהילתם גע"ת מהרי"ץ זיע"א, בבחינת יפתח בדורו כשמואל בדורו. ממילא, כמה וכמה דברים שהיה נראה להם לשנות ולתקן לפי שיקול דעתם, לא סתם 'בשיטתיות' כמו שעשו אחרים אלא אחרי עיון סברו וקיבלו. אנחנו הקטנים לא מגיעים לקרסולי רגליהם, שאנחנו נתערב בזה, אא"כ ישנם איזה דברים שאין ברירה. אם כן, הם מצאו פה לנכון כי נחוץ לומר כהם, ללא יועיל.

למנוע טעות, נדגיש שאין המדובר כלל ועיקר על 'תיקונים' מסברא, חלילה. אלא על פי מקורות אחרים נאמנים.

רק צריכים להבין, למה זה? מה כ"כ היה חשוב להם, העניין הזה?

לכן אמרתי, שאם היתה להם מסורת כך מהקדמונים, אפילו לחֵלק מהם, אפשר להבין, ולכן הלכו אחרי זה.

אבל חושבני בס״ד, כי בעצם ישנה כאן עוד נקודה. **הרי** לקראת סוף התפילה אנו אומרים, ׳כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, ואנחנו נלך בשם י״י אלהינו לעולם ועד׳. מדוע אומרים זאת בסוף התפילה?

בעוה״ר גלינו מארצנו, ומתערבים בין אומות העולם, לכן צריכים בסוף התפילה, לכל אדם צריך לחזק את האמונה. אתה רואה גויים ברחוב ובשוק, מתחבר איתם, יש סוחרים, משתתפים איתם. דע לך, כל העמים ילכו איש בשם אלהיו. אבל אנחנו, נלך בשם ה׳. דהיינו, מפני כן קבעו פסוק זה בסוף התפילה, וגם הרמב״ם כתב זאת. וחכמי תימן הוסיפו זאת, גם בסוף הלימוד. באופן כי מי שיוצא מבית הכנסת, ולא נשאר ל׳שילוש׳, אז יש לו כבר את הפסוק הזה. אבל גם בסוף הלימוד, מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי בית המדרש וכו׳, בסוף אומרים, כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו וגו׳. למה? כי עכשיו הוא יוצא לרחוב, לכן הוא צריך פה חיזוק.

גם כעת, בעשרת ימי תשובה, בסדר, אמרנו זכרנו לחיים, המלך הקדוש, אבל בעלינו לשבח, שזהו הסוף, צריכים גם פה חיזוק. עלינו לשבח, שלא עשנו כגויי הארצות. תדע לך, לפני שהינך יוצא מביהכ״נ, תגיד את התפילה הזאת. שהם משתחוים להבל וריק, ומתפללים אל אל לא יושיע. אפילו שהקדמונים לא אמרו. הדורות יורדים ופוחתים.

אבל בעשי״ת ישנו כאן חידוש מיוחד. כעת הנני אומר בס״ד פירוש אחר, לולא דברי התולעת יעקב, חוץ ממה שהוא פירש.

הדבר אמנם מיושב, הסברנו את השיטה שלו. אבל אולי אין חובה להגיע לכך, ואפשר לומר כי זה כמו המלך הקדוש, המלך המשפט. למה אומרים המלך הקדוש? המלך המשפט? וכי בכל השנה, הקדוש ברוך הוא לא המלך המשפט? ולמה אומרים המלך הקדוש, ולא האל הקדוש?

האם ישנו הבדל? וכי רק עכשיו הוא מלך, בעשרת ימי תשובה בלבד?

אומר רש״י בברכות דף י״ב ע״ב, וכבר דיברנו על כך בס״ד באריכות בזמנו, **לפי שבימים הללו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם.** אכן זה כל השנה, לא רק עכשיו. אלא שעכשיו, הדבר בא לידי ביטוי בפועַל, בעָצמה גדולה, בעשרת ימי תשובה. עכשיו הקב״ה מפעיל את זה. גם את המלכות, וגם את המשפט.

אותו הדבר בנ״ד, שלא שם חלקנו כהם – בלי להיכנס לעניין החלוקה, מה שדיברנו מקודם, הנני אומר בעזרתו יתב׳ פירוש חדש – לא רצו להגיד שהם חלק בכלל. הם אפס אפסים. הם כלום ממש. כי אם אתה אומר, אל לא יושיע, הרי אמרת שזה אל, רק שהוא לא יושיע, אבל הוא אל. לכן אומרים, לא. ללא יועיל. כלום. דהיינו, לחזק את האמונה, לפני שהאדם יוצא מביהכ״נ, כדי שח״ו שלא ימוטו רגליו. בעוה״ר אנחנו נבזים ושפלים בין אומות העולם, בפרט כי היו משפילים מאד אותם, ע״כ צריכים לחזק את היהודי, שתהיה לו את האמונה החזקה, את ׳הגאוה׳ ביהדותו.

ואף שכל ההסבר הזה שייך דוקא בעלינו לשבח שבסוף התפילה, שינו ממילא גם בעלינו לשבח שבתוך תפילת המוסף, כדי שלא לחלק באותו היום עצמו.

שאלה מהקהל: זה לא נוסח קדום, שיהושע בן נון תיקן, בזמן עכן?

תשובת מרן שליט״א: מה יהושע בן נון תיקן, צריכים לשאול אותו. אינני יודע מה הוא תיקן. הרי לגבי ׳כהם׳ או ׳כחלקם׳, ישנן חילופי גירסאות, גם בלי קשר לזה. הרמב״ם גורס במוסף ׳כהם׳, בלי קשר. ויש גורסים ׳כהם׳, גם בכל ימות השנה. אבל גם אם יהושע אמר ותיקן ׳אל אל לא יושיע׳, זה לא לימים הללו. זה בסתם, בעלמא. יכול להיות ששינו זאת, בעשרת ימי תשובה. רק בימים האלה.

יהושע בן נון תיקן, מה שתיקן. אבל פה מצאו לשנות, בימים האלה. הדבר אינו מזיק. יהושע בן נון יסכים, כי יש לנו כוונות טובות. מה שבטוח, שהוא לא תיקן זאת לעשי״ת דוקא. התולעת יעקב מביא, שיש אומרים כך. הדבר אינו מדעת עצמו. אמנם אף אחד לא מכיר את זה, אבל אצל התימנים הדבר מאד נפוץ.

ומה שהוא – התולעת יעקב – כתב ׳בראש השנה׳, אינו הכרח, כי הרואה יראה לעיל מינה גבי ׳זכרנו לחיים׳ שהוא ג״כ כתב כך שזה בראש השנה. על כן כנראה כוונתו שמאז מתחילים לומר כך.

*

שאלתי את השאלה דלעיל, אתמול בדרשה בליל שבת בביהכ"נ אור הנר, לפי שיטת התולעת יעקב, שלא שם חלקנו כהם, הרי גם לנו אין חלק.

וידידנו הרב אוריה גמליאל הי"ו ענה ואמר, כן, יש לנו חלק. אנחנו בטוחים שנצא זכאים בדין.

כך הוא רצה לתרץ.

וזאת על פי מה שכתבנו בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [סימן ק"י סעיף כ'] **כשיוצאין מבית הכנסת, יש ללכת בשׂוּבָה ונחת, שמחים וטובי-לב, בבטחון כי שמע ה' קול תפילותינו ותקיעותינו ברחמים.**

אנחנו שמחים וטובי לב, למרות שגם אנחנו בדין, אנחנו בטוחים בכך, לנו יש בטחון.

ישנו דבר כזה גם בספר מנורת המאור [פרק רצ"ה], לגבי ערב יוהכ"פ, הסיפור עם הדג, על זה ששילם עליו חמש זהובים וכו'.

וזה לשונו שם, ואמרו במדרש, מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו, קְנֵה לי דג. ולא מצא אלא דג אחד, ונתן בו זהוב. היה שם יהודי חייט, ונתן בו שנים. וחזר העבד ונתן בו שלושה. וחזר עוד החייט והוסיף עליו, עד שהעלהו לחמישה, ונשאר עמו. בא העבד וסיפר לו כל המאורע. שלח השוטר בעד החייט. אמר לו, מה מלאכתך? אמר לו, חייט. אמר לו, ולמה קנית דג שווה זהוב, בחמישה זהובים? ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי? השיב לו, והיאך לא אקננו אפילו בעשרה, כדי לאכלו ביום כזה, שציוונו הקדוש ברוך הוא לאכול ולשתות בו, ואנו בטוחים שיכפר לנו עוונותינו. אמר לו, אם כן יפה עשית. ופטרו, והלך לו לשלום.

מפורש שאנחנו בטוחים על זה. כך הוא רצה לתרץ. ולכאורה זה נשמע תירוץ טוב.

אבל מצד שני, כאשר נעיין בספר מטה אפרים [סימן תקצ"ז], אשר ממנו המקור, כיצד הוא כותב את סגנון העניין הזה, נראה כי הוא כתב בזה"ל, **כשיוצאין מבית הכנסת או בית המדרש יש לצאת בנחת** וכו', **להראות בעצמו 'כאילו' יצא בדִימוֹס מלפני המלך שמח וטוב לב, וילך וישוב לביתו בשובה ונחת.**

זה רק 'כאילו'. לא שאנחנו אכן בטוחים. כי אחרת, למה בוכים? אם אנחנו כ"כ בטוחים? אלא, אנחנו לוקחים גם את הצד הזה.

מתי אומרים, לך אכול בשמחה לחמך? רק במוצאי כיפור. אז אנחנו כבר שמחים. אז מבשְׂרים. תבושר במחילה וכו'. אבל בנתיים, אנחנו עוד מצדדים לכאן ולכאן. כלשון החיד"א לגבי ר"ה, דואג ובוטח.

אפילו במוצאי יוהכ"פ, זה עדיין לא סוף פסוק. שהרי אחד הטעמים למצות סוכה, כתוב בילקוט שמעוני [פרשת אמור סוף רמז תרנ"ג] הוא מחשש שמא ח"ו נתחייבנו גלות ביום הכיפורים, ועל כן אנחנו 'גולים' לסוכה. הרי מי מאתנו יודע לְמה הוא נחתם? האם נחתמנו לחיים טובים, או ח"ו להיפך? לכן, אם נתחייבנו גלות ח"ו, לכפר על זה אנחנו יוצאים לסוכה, למרות כל הטורח והצער הכרוך בכך. צא מדירת קבע, ושב בדירת עראי. כדי שיהיה לנו לכפרה.

לכן, אולי יותר טוב מה שאמרנו מקודם, בשם השערי אורה. נראה כי זהו התירוץ האמיתי, בס"ד.

המשך בעניין שנאת חנם. זהירות מחיבור לרשעים. קנאה ופירוד לכבות בישראל. אחדות.

דיברנו כמה פעמים, בעניין שנאת חנם. הבאנו [בשיעור ואתחנן התשפ"ו בשל"ז] סיפור המזעזע, מה שקרה שם בשואה.

בעיקבות כך, ידידנו הרב נתאי לדאני הי"ו מירושלם עיקו"ת, כתב אלי מכתב בזה"ל, לק"י **אב התשפ"ו בשל"ז.**

לכבוד הוד מעלת מו"ר הגאון הגדול ר' יצחק רצאבי שליט"א. נשיא אלד"ים אתה בתוכנו, ופוסק עצום אתה לכל מחוזותינו, בפרט, ולכל עמו בית ישראל באחדות גמורה בכלל.

קראתי את השיעור השבועי ואתחנן, ואת השיעור השבועי עקב, ועיני עיני יורדה מים בראותי גודל העוון החמור של-שנאת חינם עד היכן מגיע. ובכן כן הוא, שאיבדנו מחמד עיננו בשביל שנאת חינם, ועדיין מבכים אנו ובנינו את החרבן מרה.

וחושבני כי כמעט שאין איש ניצול משנאת חינם הטבועה בלב בני האדם, להיות רואים בעין רעה ומחמת קנאה שנאה וחרבן, לבד מהטהורים שבינינו, אשר משמיא קא זַפּוּ להו לעבוד על מידותיהם, והפרט נספה בעוון הכלל, אך הם בוודאי שרויים בגאולת הנפש גאולה פרטית כאשר קוראים אותה בספרים.

והנה ראיתי השנה אדם אחד יושב בתשעה באב, ומבכה בדמעות את החָרבן, ואחר כך שאל לחברו

היושב לצידו עד מתי יהא זה לנו החרבן הזה?, ולא זכרתי מה ענהו הלז, אך מה מאד נפלאתי לראות את אותו שואל, מדבר אחר כך עם חברו על איש פלוני לשון הרע, ומכנהו בשם ״חמור״.

וזה לנו לאות, עד כמה נגועים אנו וטבועים אנו בשנאה זו, אשר באותו זמן שמעלים בלבבנו את צער השכינה והחרבן הנורא, אנו שונאים זה לזה.

הא כיצד הינך בוכה על החרבן, ואת הסיבה של־ חרבן אתה ממשיך בד בבד?

אך מה לנו ולחטאיהם של אחרים, אלא בשביל לפשפש ולמשמש במעשינו, דמשמיא הראונו גודל טביעת חותם העוון הזה, כדי שנמרק שנאה זו שבלבבנו. ולא נכחד עצמי ממני.

ובהורמנותיה דמר, יורשה נא לי להאיר הארה אחת חשובה:

הן אמת כמו שכתב מו״ר ש׳כולנו אחים׳, אך לצערנו העצום רבים מאחינו טועים המה ומטעים המה, והם לבושים בחזות חרדית, ואין השֵם חרדי מסמל שום ענין, מחמת שגם במבואותינו פשטו כלי הטכנולוגיה הטמאים, והדעות הכוזבות של אחינו החילונים.

תשמעו מה הוא כותב פה, ישנה פה ג״כ תוכחה גדולה. מצד אחד כולנו אחים, אבל מצד שני, דוקא היא הנותנת. צריכים להיזהר.

ולצערנו מחמת גודל הקורבה שכולנו אחים, צריכים אנו לזהירות יתירה שבעתיים, לא להיגרר אחריהם ואפי׳ רק מקצת בדעות, כי אחריתה מי ישורנה. ורבים רבים הם בני התורה, ששומעים כל מיני ערוצים שונים, ומסתכלים במבואות [המטונפות] שלהם, ונגועים המה בדעותיהם.

אתה בן תורה, והוא ריק ופוחז. נכון שגם הוא יהודי.

ובכך מחננו מיטנף מיום ליום יותר ויותר, ואפי׳ משבעה קרובים אין איש ניצול מהם בכל עת ובכל שעה. ובודאי אין שום היתר למיין את ישראל לסוגים, ובגלל שאתה תימני או ספרדי, אז מסמנים אותך, ואתה לא יכול להתקבל בקלות למוסדות (ואולי מרגישים המה כי העדה התימנית עלית על כולנה במסורת המדוייקת, ולכך מתקנאים המה בנו. ואין בזה שום צדק, אלא אדרבה איש את רעהו יעזורו, ומִנַּי ומִנָּך יתקלס עילאה, ודו״ק). אך חושבני דמי שידו במעל בין בשוגג ובין במזיד, בין באונס ובין ברצון, אין מנוס מלהתרחק ממנו ומהמוניו. דהוא עשה עצמו, או שעשאוהו הוריו סוג ב׳ במעשים, ובודאי שנשמתו היא סוג א׳ א׳.

וזו הנקודה העיקרית שצריך להבהיר בנושא השלום, שצריך אדם לידע, כי הגם שצריך לאהוב כל איש מישראל, לא בעבור זה יתחבר עם הרשעים והליצנים, ואפי׳ אם הם קרובינו. ולצערנו, אנו בדור שאין אנו יודעים אנה אנו באים, ואפי׳ בתוך בתינו צרו צעדינו, וצריך אדם לנוס ממש, כדי להינצל מחבר רע. דיש אנשים המחוברים לאינטרנט ולחדשות, וכל מדוי מצרים הרעים, ואין אפשרות להתחבר אליו, ולאו כל מוחא סביל לחזק את זולתו.

חברים, נמצאים באותה קלחת, באותה הסביבה, ומעבירים כל מיני דעות והשקפות, בבחינת מדוי מצרים הרעים. וכי אפשר להתחבר לאדם כזה? מצד אחד, צריך ׳איש את רעהו יעזורו, ולאחיו יאמר חזק׳. שלום שלום. אבל מצד שני, צריכים להתרחק. לשמור מרחק מספיק.

על כן חייב אדם בכה״ג להתרחק מסביבתו. אך זאת נדגיש כי הכל ייעשה מתוך רדיפת השלום, ויבוא עם רעהו או בני משפחתו בדברים, מה זה ועל מה זה הריחוק שנוצר ביניהם. ויסביר בפיו כי מחמת שאין דעת חכמים נוחה כלל ועיקר מכלי הטכנולוגיה, צריך הוא להפריש עצמו ממקום זה, או מחמת שאין צניעות במקום, אין הוא יכול להשתתף בשמחה.

וכן לא יתבייש אדם להפריש מביתו את כלל המכשירים הטמאים, ואת מחזיקיהם, יהיו מי שיהיו. ויעשה כל אשר לאֵל ידו שיתקבלו הדברים על דעת הצד השני. כך שמחד גיסא יהא רגיש, ובמיוחד כשמדובר בקרובי משפחתו, ועוד יותר אם זה משבעה קרובים. אך ידבר את רעהו לשלום, ודברי חכמים בנחת נשמעים. ומאידך גיסא לא יחשוש יותר מזה, אם לא ירצו לקבל סירובו יפה.

שכך אמרו חכמינו ז״ל ״אורייתא וישראל וקודשא בריך הוא חד הוא״. ואמרתי לבאר בס״ד, דאימתי חד הוא? רק כשאורייתא וישראל וקודשא בריך הוא, נמצאים ביחד. אך אם אורייתא אינה נמצאת, גם קודשא בריך הוא אינו נמצא, וממילא אין ישראל, דאין אומתנו אומה אלא בתורותיה.

(ועל עניינים בנושא השלום במשפחה, דיברתי עם מו״ר בעבר וקיבלתי הדרכה מפורטת כדת מה

לעשות, וכמו כן מתוך דבריו בשיעור השבועי פרשת עקב למדתי זאת, דמעניין השלום יצא לדבר על גודל החומרא של מי שמתלוצץ ממנהגי עדה קדושה בישראל, ולא נשא לו פנים באותו השיעור. ללמדך ששלום הוא לא מה שחושבים ההמון לאהוב את כולם, ולהתקרב לכולם. אלא אדרבה התורה, היא שמצוה אותנו להוכיח כשצריך. והיא שציוותה על השלום, והיא שהרחיקה אותנו מדרכי הרשעים, ואין שלום אמר ה' לרשעים).

ונקודה זו חשובה, דיש החושבים שהכל צריך לעשות בשביל השלום, ואפי' את מצוות התורה מוכרים בעד השלום המדומה, ולזה צריך דעת המחַלֶּקת, לראות בכל עניין ועניין היאך למצוא את הדרך בה ישכון האדם אור, ויקיים מצוות התורה וגם יחיה בשלום עם הבריות. אך אם השלום עם הבריות, הוא בא על חשבון התורה, אין זה שלום, ויחתוך בבשר החי. כמובן שמצב זה אינו נעים (אך יזכור שיותר לא נעים להתרחק מקודשא בריך הוא), ואולי גורר שנאה.

ובשביל למרק שנאה מלבבו, יתמלא ברחמים, ויתפלל בעד הצד שכנגד, שיחזירם הקב"ה בתשובה שלימה לפניו. (וקיצרתי, ובמקום אחר הארכתי מאד בדיבור זה, בתוספת חידושים וביאורים מעניינים בס"ד). יורנו המורה על אלו הדברים.

כעתירת דל ושפֵל, המקווה לעלות ולא ליפול,

נַתַאי.

יישר חיליה לאורייתא, אין כמעט מה להוסיף, רק להתפלל, י"י יברך את עמו בשלום.

*

מהר"ל מפראג בספרו נצח ישראל [פרק כ"ה] כתב בנ"ד דברים יורדים חדרי בטן, בעיקבות מה ששאל אותו על כך גוי אחד, וז"ל, וכבר נשאלנו על זה מן האומות, באמרם כי אתם אומרים כי ישראל הם האומה הטובה, ואם כן איך משתוקקין אל הרע תמיד.

ולא שהם חפצים ברע למתנגדים להם בדתם, רק כי אותו אשר הוא עמיתו, עמו בתורה ובמצוות, מבקש רעתו ולא טובתו. והתורה אמרה (ויקרא י"ט, י"ח) "ואהבת לרעך כמוך". ואולי אתם מפרשים, אשר הוא כמוך במעלה ובמדריגה – תאהב אותו.

אותו גוי התלוצץ ואמר, אתם אולי אומרים 'כמוך', רק אם הוא בדרגא שלך. אם הינך חושב שאתה יותר ממנו, אז הוא לא 'כמוך'. וזה ההיתר שלהם.

וכל אחד רואה עצמו שהוא יותר במעלָה, ולכך אין צריך שיאהב את אחר, עד כאן שאלה שלו. ושאלה זאת, היא שאלה קדומה מן האומות על ישראל.

אומר מהר"ל, **ובאמת דבר זה הוא גנאי נגד האומות, כאשר תראה בכל האומות, שאין מדה זאת נמצאת ביניהם.**

זאת אומרת, הם אכן צודקים, מבחינת המציאות. העניין הזה של קנאה ופירוד הלבבות, הוא בעם ישראל.

הוא מאריך לענות על כך, כדאי לראות את דבריו בפנים, זהו פרק מאד יסודי. ישנן שם כמה וכמה תשובות על השאלה הזאת. הוא אומר, בודאי שהעניין הזה גרוע, אבל אומר מהר"ל, נקודה מאד חשובה.

המדה הזאת אף שהיא גרועה מאד, אבל זה בא מתוך מעלה טובה. למה? כי עם ישראל הוא עם קדוש, עם נבחר, עם חשוב. זה שהאחד שונא את השני, מפריע לו, מכשיל אותו, שם לו רגליים, זה בגלל החשיבות שלו. קשה לו לסבול, שלשני ישנן מעלות, כמוהו או יותר ממנו. הוא לא יכול לראות את זה. כי הוא מבין, שזהו חסרון בו. הוא רוצה להיות מעל כולם, שאף אחד לא יהיה יותר ממנו.

ולעומת זאת, המדות של אומות העולם, מראות כמה הם ביסודם שפלים וגרועים. אולם בעם ישראל, המדה הזאת באה מתוך שורש שהוא טוב.

מובן לא שהוא מצדיק זאת ח"ו, אבל להראות צד השבח שבכך.

תשמעו את לשונו, **אמנם מדה זאת, אינה בישראל מצד כי נפשם רעה, לומר כי "נפש רשע אִוְתה רע" (משלי כ"א, י'). כי עם הקדוש הזה מצד עצמם, ראויים אל החשיבות והמעלָה יותר מכל האומות, וכדכתיב (דברים כ"ח, א') "ונתנך ה' עליון על כל גויי הארץ". רק שהחטא גורם. מכל מקום עצם בריאתם, על תכונה זאת שנפשם חשובה. והחשוב, מצד טִבע עצמו, יבקש המעלה. ולא תמצא כי הכפרי הוא מקנא בחשוב, רק גבור מתקנא בגבור כמותו, וחכם מתקנא בחכם כמותו, ודבר זה טבע הטובים וההגונים. רק איש רע מרבה**

המדה משלו, לא מצד התכונה שנתן השם יתברך בו.

בגלל שהם חשובים, לכן יש ביניהם קנאה.

כי השם יתברך נתן בישראל תכונת המעלה בלבד, ותכונה זאת תכונה טובה וראויה היא לישראל. וכך יורה שמם, שנקראו ״ישראל״ על שם (בראשית ל״ב, כ״ט) ״כי שרית עם אלהים ועם אנשים״, שראוים לתכונתם הנעלה.

רק הבלתי הגונים, הגדילו והוסיפו על המדה משלהם, לקנאות על כל דבר מעלה וכבוד, או עושר או קנין, אשר יראו בחבריהם, כאשר הם מדמים בעצמם כי הם יירשו ארץ בלבד, ואין עוד אחר. לכך אינם חפצים במעלת אדם, הן גדולה או קטנה.

ואין ספק כי מדה זאת גרועה למאוד. אך הדבר הזה יוצא מתכונה טובה, הוא תכונת החשיבות.

*

וראיה לזה, כי נראה לחוש כי כאשר יגיע לאחד צרה, הנה הכל הם אליו כאח נגש לצרה.

מה קורה בעַם ישראל כאשר ישנו אסון? כאשר יש לשני צרה? וכי הוא שמח ברעה של־שני? ההיפך. כולם באים לעזור לו.

זה מפני כי ישראל עַם אחד בארץ, ולכך הם מרחמים זה על זה בצרתם מאוד מאוד. רק כי מקנאים בגדולה אשר יש לאחר.

הסביר את העניין, בביאורים והערות לספר נצח ישראל [דף 218], וז״ל, **מהעובדא שישראל נחלצים זה לעזרתו של זה, בעת צרה. אם הפירוד והחילוק היו תכונתם העצמית של ישראל, היינו מצפים שישמחו בצרתו ובמפלתו של האחר, ובודאי שלא יחושו לעזרתו. ואולם מצינו ש׳כאשר יגיע לאחד צרה, הנה הכל הם אליו כאח נגש לצרה, זה מפני (–נובע מכך) כי ישראל עם אחד (–מאוחדים מצד תכונתם העצמית) ולכך הם מרחמים זה על זה בצרתם מאד מאד׳.**

רואים ההיפך, כי כאשר ישנה צרה, כגון אם רח״ל יש אבילות, כולם באים לעזור. זה מראה כי עם ישראל, זאת התכונה העצמית שלהם. נכון שמקנאים וכו׳, אבל זה לא מצד נפש רעה.

וכן שאר מדות אשר הם בישראל, אשר הם גנאי לישראל, מכל מקום יוצאין מצד תכונה טובה.

מצד שני, הוא אומר לגבי אומות העולם, בעקיפין, וז״ל, ואינו כמו מדת הזנות. כי המדה המגונה הזאת, אין לה שורש טוב, רק רע בלבד. ודבר זה מורה בודאי על פחיתות גדולה.

מהיכן באו לאומות העולם המדות הגרועות האלה? זה בגלל שהם בשרשם שפלים וגרועים.

אבל אצל ישראל אינו כך, כי הדבר הרע אשר יִמָּצא בהם, הוא יוצא ונולד מן תכונה טובה. וכמו מדת קשה עורף, שהכתוב מגנה בה ישראל, שאמר (דברים ט׳, ו׳) ״כי עם קשה עורף אתה״. אל תאמר כי מדה זאת אינה יוצאת מתכונה טובה. רק במה שיש לישראל נפש נבדלת בלתי חמרית, כי החומר הוא שמקבל התפעלות ואינו דבר מקוֹם. אבל הדבר שהוא נבדל, אינו מתפעל לקבל שינוי, רק עומד.

ולפיכך ישראל ממאנים לקבל תוכחה, ויש בהם קושי עורף לחזור בתשובה. הכל, בשביל שאינם חמריים, אשר בעל החומר בלבד מתפעל. אבל ישראל, שהם רחוקים מן החמריות, אינם מתפעלים, רק עומדים בתכונתם.

וכן כל המדות אשר הם בישראל, והם אינם טובים, הם באים מצד תכונת טובה, רק כי הם משתמשים בתכונה ההיא בדבר שאינו טוב.

עַם ישראל הם ״יציבים׳. לא משתנים בקלות. זהו צד אחד.

*

עוד ישנה נקודה חשובה ויסודית שהוא כותב, בספרו גור אריה [בראשית מ״ח, ז׳]. ולכאורה היא תשובה אחרת לשאלה דלעיל, בכלל כיוון אחר.

הוא מביא את המדרש המפורסם, לגבי רחל אמנו, רחל מבכה על בניה, וז״ל, **ואם תאמר, ולמה רחל בוכה יותר משאר אמהות. ובמדרש איכה רבתי (פתיחתא סוף אות כד) אמר שם, לפי שרחל אמנו אומרת להקב״ה, מה עשו בָּנַי שכך הבאתָ עליהם פורענות? אם בשביל עבודה זרה שנקראת ׳צרה׳, הלא אהבתי אישי יעקב, ועבד בי ז׳ שנים (לעיל כט, כ), ולבסוף נתן אבי לו את אחותי לאשה (שם שם כד), וקיבלתי אהבתי לבעלי, ומסרתי הסימנים לאחותי.**

אני בשר ודם – ויתרתי, כדי שלא תתבייש לאה, שלא יתגלה – ואתה מלך רחמן, על אחת כמה וכמה שתרחם עליהם.

והקב"ה משיב "יש שכר לפעולתך ושבו בנים מארץ אויב" (ר' ירמיה לא, טו).

שואל מהר"ל, אכן למה רחל ויתרה?

וביאור ענין זה, כי בשביל שידעה רחל שיעקב ראוי שישא שתי נשים, כי אין העולם הזה – שהוא עולם החילוק והפירוד – ראוי שיהיה הכל באחדות. ואם לא היה ליעקב רק אשה אחת, היו ישראל אחד. ולא היה יהודה מלאה, ואפרים מרחל. כמו שלא יֵחָצו לעתיד לימות המשיח.

ומפני שראתה רחל דבר זה – קיבלה באהבה. ולפיכך גם כן ראוי שימחול השם יתברך לישראל, כי מפני שאין האחדות בעולם הזה, ועדיין העבודה זרה בעולם – זהו שגורם לישראל לחטוא, שזהו מחסרון שהוא בעולם וממנהגו. ולכך רחל היא מבקשת רחמים, שהרי בה נראה שעולם הזה מסוגל שיהיה [בו] שְׁנִיּוּת וצרה בעולם הפירוד, שאינו מסוגל לאחדות.

כנראה החילוק מפני שבס' נצח ישראל, מהר"ל ענה לגוי ששאל, למעֵט בחילול השם, וגם כדי ללמד דעת, לקיים ודע מה שתשיב את האפיקורוס. **ראיה** לכך, ממ"ש הרמב"ם במפורש [בהלכות מלכים ומלחמות פרק י"ב הלכה ג'], שגם לעתיד לבוא, יהיו שנים עשר שבטים.

מה יהיה לעתיד לבוא? לא יהיו שבטים בעם ישראל? כיום יש לנו עדות, אשכנזים, ספרדים, תימנים, כך וכך. רבים אפילו לא יודעים מאיזה שבט הם, אבל לעתיד לבוא נדע מאיזה שבט. וגם יגורו במקומות אחרים.

וז"ל הרמב"ם שם, בימי המלך המשיח, כשתתיישב מלכותו ויתקבצו אליו כל ישראל, יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו, שנאמר וישב מצרף ומטהר וגו'. ובני לוי מטהר תחילה, ואומר זה מיוחס כהן, וזה מיוחס לוי, ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל. הרי הוא אומר, ויאמר התרשתא להם וגו' עד עמוד כהן לאורים ולתומים.

הנה למדת, שברוח הקודש מתייחסין המוחזקין ומודיעין המיוחס. ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני, וזה משבט פלוני.

תהיה חלוקה של־שבטים, לעתיד לבוא.

וישנה לכך ראיה מהגמרא בקידושין [דף ע: עא.]. אינני יודע, האם זה היה המקור של־רמב"ם, ועיין בכסף משנה שם, אבל רואים כי גם בגמרא הדבר פשוט כך.

וז"ל הגמרא שם, אמר רבי חמא בר חנינא, כשהקדוש ברוך הוא מטהר שבטים, שבטו של לוי מטהר תחילה. שנאמר (מלאכי ג', ג') וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף, וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי וְזִקַּק אֹתָם כַּזָּהָב וְכַכֶּסֶף, וְהָיוּ לַי"י מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה.

כאשר באים לייחס את השבטים, מי משבט זה ומי משבט זה, דבר ראשון יתייחסו שבט לוי. דהיינו, שלא יהיה בלבול, אולי הוא לא לוי. או מישהו שחושבים אותו ישראל, והוא כן לוי. או אם ח"ו הם פסולי קהל. הראשון, יהיה שבט לוי.

רואים כי לעתיד לבוא, יהיו שבטים. זהו רצון הי"ת.

א"כ חושבני, שצריכים להבין כדלקמן. זאת לא חָכמה, שכולם בדעה אחת, כולם באותו נוסח, כולם באותו מנהג, שתהיה ביניהם אחדות ואהבה ואחוה. החכמה היא, להתאחד כאשר יש פירוד, ויש שינוי. לכל שבט ישנן את התכונות שלו, את המדות שלו, ואף על פי כן יש ביניהם אהבה ואחוה. זאת החכמה. זאת המעלָה.

אחדות, אין פירושה שכולנו נהיה באותה דעה, כולנו נגיד שככה צריך להיות. לא. אני אגיד אסור, אתה תגיד מותר. אני אגיד בעשי"ת שלא שם חלקנו כהם, ללא יועיל, ואתה תגיד אחרת. כל אחד יגיד כפי הנוסח שלו. ואף על פי כן אני אוהב אותך. למה? כי אנחנו כולנו אחים ורעים, כאיש אחד בלב אחד. דהיינו, לא בגלל חילוקי הדעות, שיהיו נפרדים. וכפי שאמרנו בשיעור [האזינו התשפ"ז בשל"ח], שאם בתפילין של־ראש יש ארבע בתים, אז גם הלב משתנה. לא. בלב, אהבה ואחוה.

יושבים שנַים ולומדים, זה מפרש כך וזה מפרש כך, זה לא חילוק בלב. יש גם צד כזה, יש צד שני למטבע. ואעפ"כ אנחנו אוהבים, כי אנחנו כולנו משורש אחד. ואדרבה, כל אחד יש לו תפקיד אחר. **מה** שיש הרבה דעות, והרבה דברים, זה כמו אנשי הצבא, וכי כולם יהיו באותו תפקיד בצבא? במלחמה, זה צריך לעשות את זה, וזה צריך לעשות את זה, כל אחד צריך לעשות דברים אחרים. זאת השלימות.

והראיה, שגם במדבר היו דגלים. לכל שבט, היה לו את הדגל שלו. כל שבט בפני עצמו. רואים שהקב"ה עושה ורוצה שיהיה הבדל, שיהיה פירוד, שיהיה שינוי, כי צריך להיות שינוי. ואעפ"כ אנחנו

כולנו כאיש אחד בלב אחד. אוהבים ומכבדים זה לזה.

השם יתברך יברך את כל עמו ישראל בשלום. באהבה אחוה שלום ורעות. והנני מברך את כולם, תיכתבו בספר מחילה וסליחה וכפרה.

*

הודעת הרב שאול: השיעור הבא בעז״ה יהיה במוצש״ק בראשית. בפרשת בראשית נח ולך לך, עד שיתחלף השעון, בשבועות האלה, השיעור יהיה בשעה 9:00, והרב משה בשעה רבע ל–9.

ביום ראשון חוה״מ סוכות, יש את המעמד הגדול של הקבלת פני רבו, באולם הטרקלין, בני ברק. יש מודעות בחוץ.

בשבח הספר החדש מעשה נסים, נר יום הכיפורים.
והקובץ החדש דברי חפץ גליון כ״ז.

ישנה בשורה טובה.

יצ״ל ספר חדש לקראת יום הכיפורים, מעשה נסים, כשמו כן הוא, זה בני הרה״ג נסים הי״ו מעיר בית שמש ת״ו, ב״ה כמעט לא להאמין, הפלא ופלא, שעל עניין הדלקת נר בערב יום הכיפורים, בברכה או לא בברכה וכו׳, כמעט 300 עמודים.

זהו בעצם כמו המשך לספר שהוצאתי לאור בזמנו בס״ד נר יום טוב, אבל בלי עין הרע יש כאן ממש היקף נפלא ועצום, עיון דק, מברר את כל הפרטים, ממש הדק היטב באופן יסודי. ועוד הרבה עניינים שנכנסים מעניין לעניין באותו עניין, ליישב דברים עמומים בכל הנושא הזה.

וגם ישנם דברים הנוגעים להלכה ולמעשה, בעיקר החל מפרק כ״ח, הוא דן לגבינו, שאנחנו מקום שלא נהגו להדליק, אבל היום מדליקים בחשמל, א״כ מה עשיתם? מה נפשך. לפי הטעם, הוא הדין. אז לא, הוא מיישב את זה. אלה שלא נוהגים להדליק, כשיחזרו מביהכ״נ שכבר אור החשמל יהיה כבוי. הדבר בהחלט מתקבל על הדעת. [משא״כ הקדמונים, כי הם לא אמרו אז פיוטים, כמו לך אלי תשוקתי, שמע קולי, ואפילו כל נדרי. חזרו והלכו לישון מוקדם]. הנני מקצר, ומי שירצה יראה את הדברים בפנים. הוא טוען, מחזיקים במנהג זה, אבל אם אור החשמל דולק, מה לי אש מה לי חשמל. אם יש אור בבית, מה ההבדל?

זהו דבר אחד.

עוד דבר נוסף, בפרק מ״ו, בעניין המפה על השלחן ביום הכיפורים. בתימן לא שמו ביוהכ״פ מפה, כי בלא״ה בכל השנה הם לא שמו מפה על השלחן. היום שמים מפה. אני מסכים לזה, שבזמנינו הדבר טוב. האמת היא שאני לא מתערב, אבל בני הבית מעצמם שמים את המפה, כי כבר בערב כיפור יש מפה, לכבוד הסעודות אז, ונשארים עם זה עד מוצאי יוהכ״פ. המדובר מבחינה הלכתית. הרמ״א כותב לשים מפה, אפילו שלא צריך. אבל היום עושים, כי לפי התרבות כיום, הדבר נשתנה.

בכל אופן, יישר כוחו. אבל הספר הזה יצא לאור בכמות ממש מצומצמת, כיון שהוא הוציא זאת לאור ממש ברגע האחרון, כאשר הדפוס כבר לא יכל להדפיס. הוא הוציא כמות ממש קטנטונת, אבל לכל הפחות שיהיה את זה בבתי מדרשות.

כתבתי שם בהסכמה, כי עמל רב השקיע, יגיעה עצומה, לא בא כבושם הזה, צלל במים אדירים לברר את הסוגיות וכל המסתעף מהן, נחית לעומקא דדינא מכל צד ומכל פינה, בולש וחוקר בחורים ובסדקים, דייק וגריס כרחבה דפומבדיתא.

כיון שבנתיים יש רק כמות קטנה, אני חושב שיהיה לפחות ספר אחד רק בבית המדרש, לזיכוי הרבים. נקוה שיותר מאוחר אולי תהיה אפשרות. עד שידפיסו כמות גדולה.

*

עוד בשורה טובה, זה הדברי חפץ, קובץ עשרים ושבעה.

ב״ה זה בזכות ידידנו העורך הרה״ג אביחי שרעבי שליט״א, ממודיעין עילית ת״ו, שהוא יושב הדק היטב על העניין, לקחת לבחור להפעיל תלמידי חכמים שיכתבו בשפה ברורה, ובעז״ה יש נושאים חשובים הראויים להעלותם על שולחנם של מלכים. מאן מלכי רבנן. כמה וכמה דברים חשובים שיש פה. יש פה הרבה חידושים. לא כדאי שנתחיל לפרט, כי רבים הם, ומי מֵפיס. אבל נזכיר רק חֵלק מן הנושאים המעניינים, שהזכרנו אותם בשיעורים.

אחד מהם, זה בעניין צביעת הציפרניים, שזה לא מנהג בנות ישראל. לצערינו כל פעם צריכים לעמוד ולסתום פירצה. פתאום בשנים האחרונות, התחילו בנות מסויימות בסמינרים לצבוע את ציפרני הידים. ועכשיו ראיתי מודעות של רבנים, נגד הדירוגים בשערות. ג״כ התחילו איזה בחורים בשוליים, לעשות כל מיני צורות, הלקוחות מתרבות האומות וקרוביהם. הכל תרבות של אומות העולם, לצערנו הדבר נכנס. זה כמו שדיברנו מקודם, נכנס מסביב. וצריך לעמוד על המשמר.

אני רואה כי מעירים לי כי יש פה בחוברת גם בירור, למה החבאנים גידלו שערות ארוכות. אברך יקר הרב ינון עובדיה הלל נר"ו ישב על הנושא הזה, ללבן אותו, כי אכן זה זכר לחרבן. עודדתי אותו. אמרתי לו, כן, אם בירדת והדבר נכון, למרות שאני שמעתי אחרת, אבל כנראה מסתבר שהינך צודק. רק האמת נר לרגלינו.

אבל הנושא נשאר פתוח. שום דבר אי אפשר להחליט בבת אחת. טוב שהדבר יתפרסם, מי שחושב אחרת, שיש לו הוכחות, אדרבה, שיביע דעתו בכתב. שישלח למערכת. גם הוא בעצמו כתב שזה עדיין לא סוף פסוק. בכל אופן, המאמר שלו חשוב מאד.

יש פה גם את המאמר, וגם בך יאמינו לעולם. מה שדיברנו בזמנו, לגבי מי שהיה במעמד הר סיני, איך יכול להיות שקרח חלק על משה רבינו? הרמב"ם כותב, כי מי שמסתפק באמונה, לא עמדו אבותיו על הר סיני. א"כ איך יכול להיות? יש פה התחלה של־מאמר הזה, לא היה מקום לכולו, רק לחצי הראשון של־מאמר. בנתיים. ההמשך יבוא בל"נ.

בכל אופן, ברכה גדולה היא בקרב הארץ, כשמו כן הוא, ביקש קהלת למצוא דברי חפץ, ממש דברים בבחינת 'וכל חפציך לא ישוו בה'. יישר כוחם, של כל המשתדלים, זהו אור גדול אשר על ציון יאיר, ובעז"ה שנזכה כהנה וכהנה להגדיל תורה ולהאדירה. אכי"ר.

הנהלת מוסדות יד מהרי"ץ
מברכים מעומקא דליבא
את ה"מנויים לחיים"
ואת כל התורמים למגבית
השנתית "אחת בשנה",
בברכת
תיכתבו בספר מחילה
וסליחה וכפרה

זמן שמחתינו

לכבוד חג הסוכות

"וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ..."

בחרדת קודש זכינו, מערכת 'משכן שילה', להיכנס אל הקודש פנימה, למעונו של עמוד ההוראה הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א, אשר כל רז לא אניס ליה בכל פרד"ס התורה, בבהירות וצלילות הדעת שאין כמותה, ושמחת התורה קורנת מפניו תמיד, ומשפיעה על כל סביבותיו, לדלות מתורתו בנושא השמחה לקראת חג הסוכות הבא עלינו לטובה, כדי לנסות ולו במעט להבין את מצוות התורה בשמחת החג בפרט, ובכל השנה בכלל.

כבוד הרב, קרבים אנו לחג הסוכות - "זמן שמחתנו", רצינו לשמוע מהרב ולהחכים מדברי תורתו הרחבים כאולם, דברים ברורים ומאירים על שמחת התורה, על השמחה בקיום מצוותיה, ועל כך שזכינו להיות בניו אהוביו של מלך מלכי המלכים.

ובכן, ראשית רצינו להבין, האם עניין קיום מצוות ה' בשמחה זהו רק הידור מצווה או שזו ממש חובה?

אנו נמצאים בחג הסוכות "זמן שמחתנו", **שיש בו עניין גדול מאוד של שמחה הרבה** מעבר לשמחה הנדרשת בכל השנה כולה, שהנה כתב **מהרי"ץ** מהספרים הקדושים, שבחג הסוכות לא יכניס האדם בליבו אפילו כלשהוא (מעט) של יגון ואנחה ואף התפילה תהיה בשמחה. וכתב שרבים נכוו בגחלת זו, שהיה להם אפילו מעט צער ויגון, ובמשך כל השנה השפיע שמרעה לרעה יצאו והזיק להם במשך כל השנה כולה!

המפרשים מדגישים בהרבה מקומות את עניין עשיית המצוות בשמחה, דהיינו שהאדם צריך לשמוח בעשיית המצווה. זהו יסוד חשוב מאוד, שהרבה אנשים לא שמים לב אליו. **הרמב"ם** בסוף הלכות לולב (פרק ח' הלכה ט"ו), מדבר שם על שמחת בית השואבה, אבל מסיים בנושא זה כדבר כללי על כל המצוות: **"השמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובאהבת הא־ל שציווה בהם, עבודה גדולה היא. וכל המונע משמחה זו ראוי להיפרע ממנו, שנאמר 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת יְיָ אֱ־לֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב'** (דברים כח, מז). וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו, חוטא ושוטה וכו'".

הרב המגיד כתב על דברי הרמב"ם הללו **שעיקר הדבר הוא, שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן.** דהיינו, שזה לא "הידור" או "מצווה מן המובחר", אלא חובה! כשאדם עושה מצווה, עליו לעשות אותה בשמחה. **רבינו בחיי** כותב, **שהשמחה על המצווה חשובה יותר מהמצווה בעצמה!**

ואכן אנחנו צריכים לבדוק את עצמנו מהבוקר איך אנחנו מניחים תפילין, איך לובשים ציצית, האם אנחנו שמחים או שעושים בגלל שחייבים, כי אנחנו כבר רגילים לעשות? כשאנחנו מתפללים, אנו שמחים? כשמברכים ברכת המזון, שמחים? כל מצווה שאנחנו עושים, האם אנו שמחים? חושבני שצריך לעורר על הדבר ולשים לב אליו, כי זה כלל גדול.

אך מהי הדרך לעשות ולקיים כל מצווה בשמחה?

הזכרנו את דברי הרב המגיד שכותב זאת בתורת חובה - "חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן", **ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא אמת, ויקל בעיניו טורחן.** לפעמים יש מצוות שקשה לעשותן כי יש בהן טורח, אדם בונה סוכה למטה והוא גר בקומה חמישית, צריך לרדת למטה, זו טרחה להביא את האוכל וכו'. אומר הרב המגיד, תעשה בקלות, בשמחה. יש צום, זה לא פשוט, אבל תיקח זאת בקלות ולא בכבדות. דהיינו, יש לך אדם שמקיים את כל המצוות, אבל עושה אותן בגלל שיש לו פקודה, קיבל פקודה ומוכרח לעשותה. אפילו שעושה הכול בשלמות בדקדוקיה ובפרטותיה, אבל הוא עושה כי הוא מבין שהקב"ה מחייב ולכן הוא עושה. זה לא טוב. זה חסר מאוד. **אלא הוא צריך להבין כי הוא נוצר לשמש את קונו, וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו - ישמח ויגיל.**

למעשה, הפסוק שקוראים בתוכחה, "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת יְיָ אֱ־לֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל", מורה שמי שמקיים את המצוות, אבל לא עושה אותן בשמחה, חלילה באה עליו פורענות. איך אפשר להבין זאת?

לכאורה יש שלושה מצבים: אדם שלא עושה בכלל מצוות - עליו לא מדובר, אלא על מי שמקיים, אבל עושה כאנוס על פי הדיבור, אבל סוף סוף עושה. לעומתם, יש אדם שעושה בשמחה גדולה, שמח ומאושר בעשייתה, וגם לאחריה – ברוך ה' שקיימתי...

מספרים על שני גדולי ישראל, הנצי"ב וה'בית הלוי'. הנצי"ב אחרי ליל הסדר היה מאושר, ברוך ה' קיימנו את כל מצוות הלילה, עשינו הכול כדת וכדין! ואילו ה'בית הלוי' היה קצת מודאג, מי יודע אם קיימנו? יצאנו ידי חובה או לא יצאנו? מרוב הדקדוקים שהיה מדקדק. הנצי"ב היה בטוח שקיים את כל המצוות, אבל ה'בית הלוי' היה מסתפק - אולי לא קיים? אולי לא אכל כזית כשיעור? האם הרגיש ממש וראה את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים? כל מיני פרטים ודקדוקים. אלו שתי גישות.

אבל אני מדבר על דרגה שלישית, שאדם עושה והולך לישון... דהיינו הוא לא עשה מתוך אונס אלא מתוך הרגל, הוא אינו חושב, הוא לא שמח ולא עצוב. לכאורה לפי מה שאנחנו רואים, כפי שאומר הרב המגיד, אין מצב של "באמצע". המצב הזה, הוא הצד השלילי.

עם הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

מחלק, מרגש ומרומם ביותר!

שאלה זו נכונה מאוד, ואף אם נראה בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק תשיעי הלכה א), שם הוא מסביר למה בתורה הייעודים גשמיים ולא רוחניים, הרי השכר הטוב הצפון לצדיקים הוא העולם הבא, והפורענות לרשעים היא שתיכרת נפשם, האבדון. הוא לא מזכיר במפורש גיהינום, הוא מדבר על כרת, בכל אופן או גן עדן או גיהינום. אבל בתורה כתוב, "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ" - "וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם", התורה מבטיחה "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ", **כל ההבטחות הן בעניינים גשמיים.** הרמב"ם עומד על השאלה הזאת, למה התורה לא אומרת שאם בחוקותיי תלכו, תזכו לעולם הבא, ואם לאו, ילכו חס ושלום לגיהינום? למה הדברים לא כתובים כך? מסביר הרמב"ם את הכוונה, שכדי שאדם יגיע לדרגת עולם הבא, צריך שיהיה לו עולם הזה שיוכל לחיות בו בטובה. בלי מלחמות וצרות, בלי דברים שיפריעו לו בעבודת ה'. איך אדם יכול לקנות חיי עולם הבא? **על ידי שיהיה מיושב בשמחה בעולם הזה,** בבחינת 'לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן'. אם לאדם יש נחת בעולם הזה, הוא מרוצה ושמח, וכך יכול לעבוד את ה' ולקנות חיי העולם הבא.

משמעות דברי הרמב"ם שיש פה תנאי - אם מקיימים את המצוות בשמחה, מקבלים את הברכות. ואם לאו, לא מקבלים את הברכות. לכאורה, דרך ביניים, שאדם לא עושה בשמחה אבל גם לא עושה בעל כורחו, דהיינו עושה מרצונו אבל לא שמח, ומשמע מדברי הרמב"ם שזה לא טוב, וחס וחלילה גם באופן כזה יבואו על האדם ההוא הפורענויות וכל הקללות. **זאת נקודה שצריכים להבין. זהו דבר עמוק שצריך בירור מדוע זה כך.**

לפי עניות דעתי, טבע האדם הוא לשמוח. הוא מחפש תמיד במה לשמוח, מחפש תענוגות והנאות, אם לא ימצא אותם בהיתר, ימצאם באיסור. טבע הגוף מושך אותו להיות שמח, כמו שהגוף דורש מאכל והמשתה, כך מחפש להיות שמח. תורת ישראל היא תורת חיים, והיא אינה באה להגיד לאדם שישפיל את עצמו וילך בסיגופים. כל המטרה היא לקדש את החומר. באה התורה ואומרת, אתה צריך לשמוח בעשיית המצוות, יש לך שבת, תשמח עם השבת ותתענג בה, תשמח בעשיית המצווה. אבל אם האדם לא ישמח בעשיית המצוות, למרות שיקיים אותן חסר לו החלק של השמחה, ממילא הוא יחפש איך להגיע לשמחה. בתחילה הוא ילך בהיתר, יאכל ויזלול עם הכשר כמובן, **אבל בשלב הבא, מההיתר הוא יגיע לאיסור!** זהו המשך דברי הרמב"ם: **"ואם עזבתם את ה' ושגיתם במאכל ובמשתה"** - לא שאכלו מאכלות אסורות, אלא הכול בהיתר, אך זה יהיה רק השלב הראשון, ובסופו של דבר אי אפשר להחזיק מעמד במצב כזה, ועל ידי כך חלילה סופו להתדרדר. לכן חייבת להיות לאדם שמחה בקיום המצוות, כשילמד תורה יהיה חייב להיות מאושר ושמח, **וממילא לא יחפש לשמוח בדברים אחרים, מאחר שיש לו את הסיפוק של השמחה והאושר מקיום המצוות!**

אבל השאלה הגדולה היא, איך לשמוח? מהי השמחה? במה לשמוח? אדם שמניח תפילין, או עושה קידוש בשבת, במה בדיוק יש לו לשמוח?

אם התחלנו עם הרב המגיד, נמשיך ונראה איך הוא מסביר את העניין: **"לפי ששמחת שאר דברים תלויים בדברים בטלים שאינן קיימים, אבל השמחה בעשיית המצוות ובלמידת התורה והחוכמה, היא השמחה האמיתית. וזהו ששלמה בדרכי מוסרו שיבח את שמחת החוכמה ואמר, 'בְּנִי אִם חָכַם לִבֶּךָ יִשְׂמַח לִבִּי גַם אָנִי'".** דהיינו, צריך לשמוח שזכינו לקיים דבר נצחי. דברים אחרים שאדם שמח בהם הם רגעיים, זמניים ובטלים מהר, אבל זו שמחה אמיתית. כך האדם צריך לחשוב כשעושה את המצווה וממילא לשמוח בכך.

בספר הכוזרי לרבינו יהודה הלוי (מאמר שני אות נ') מסביר את היסודות בתורה ואומר שתורת ישראל אינה הולכת בדרך קיצונית, שאדם יענה ויסגף את עצמו, כמו שיש אצל אומות העולם. אצלם מדריכים שאדם

זמן שמחתינו

לכבוד חג הסוכות

תמונות הרב במעגל השנה

התמונות באדיבות הצלם שוקי לרר

צריך לענות את הגוף, להתרחק ולהיות פרוש לגמרי מכל תאוות העולם הזה. אצלנו זה לא כך. אומר רבינו יהודה הלוי, דע לך! אין הבדל אם במועדים אדם אוכל, שותה ושמח או אם ביום צום הוא מתענה. מבחינת הקרבה להקב"ה, שני הדברים הללו הם אותו דבר, רק תלוי מה הכוונה, **"ואין כניעתך בימי התענית יותר קרובה אל האלוקים משמחתך בימי השבתות והמועדים, כשתהיה שמחתך בכוונה ולב שלם"**, והוסיף להסביר מהי מהות השמחה בעבודת ה', **"שתשמח במצווה עצמה מאהבתך הַמְצַוֶּה בה ותכיר מה שהטיב לך בה, וכאילו אתה בא באכסנייתו קרוא על שולחנו וטובו, ותודֶה על זה במצפון ובגלוי"**. במה תשמח? אם אתה אוכל ושותה לשם שמיים, תרגיש שאתה מוזמן למסיבה של הקב"ה, לשולחן שלו. אתה באכסנייה שלו, אוכל איתו - נו, איזה כבוד גדול המלך עשה לי, אני מוזמן לשולחן שלו, אני עושה את מצוַת המלך!

מעין זה כותב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ ב'יערות דבש': ששמחת המצווה תהיה בהתבונן אדם בתכלית שפלותו טיפה סרוחה, כלי מלא בושה, ומלך מלכי המלכים ציווה לעשות דבר, ליקח ענף לולב ואתרוג, ובו יעשה רצונו ויהיה לרצון לה'! איך לא ישמח... ואילו יגיע לאיש אחד מכתב מאת המלך ללכת בשליחותו איזה ימים ובזו ימצא חן בעיניו, הלוא ידלג שור באהבת עשות רצון מושל הארץ, ואם ילך בדרך ויצטרך לפסוע על קמשונים (מכשולים), **לא ידאג, וכן יפה לעשות כי כולנו חייבים בכבודה של מלכות, ואיך לא נשמח בשמחה שלֵמה?**

האם גם את התפילה אנו מצַווים להתפלל בשמחה?

אתם יודעים, **מהרי"ץ** זיע"א נקרא גם על שם ספרו 'עץ חיים'. כל עץ מוציא פירות בשנה אחת ומביא עוד אחרים בשנה אחרת, בכל שנה פירות חדשים שלא היו בשנה הקודמת. בכל פעם שאני מעיין במהרי"ץ, אני מוצא פירות חדשים. בכל פעם אני רואה דברים שלא ראיתי בעבר, ממש "עץ חיים"...

שמתי לב, ממש בזמן האחרון, שמהרי"ץ לאורך כל הדרך מדגיש באילו מקומות צריך לשמוח בתפילה. למשל, הוא כותב ב'שירת הים' (דף כ"ד עמוד א'): **"אמירת השירה בכל יום בכוונה ובשמחה רבה כאילו אותה שעה גם הוא יצא ממצרים, היא סגולה נפלאה לכפרת עוונות".** בקדושת 'ובא לציון' (ע"ח ס"ח ע"א) כתב: **"והאומרו בכוונה ובשמחה זוכה לשרות עליו רוח הקודש, ולבוא לידי השגה, ומצנניים לו גיהינום".** לאחר מכן, ב"ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו" (סט ע"ב): **"צריך לומר בקשה זו ביישוב ושמחה גדולה".** כך הוא נותן לנו מקומות בתפילה מתי האדם צריך להיות שמח. כמובן אי אפשר לשמוח כך סתם באופן פתאומי, אלא צריך להתבונן בדברים כדי להגיע לידי שמחה. בשביל זה אמרנו שיש כמה דרכים במה תשמח. כמו שיש מקומות שאמרו לך לבכות, על מה אני אבכה? צריך בזה רגש.

לעומת זאת בשיר של יום (ע"א ע"א), פה מהרי"ץ אומר שלא תשמח... **"נהגו לומר בכל יום מימי השבוע השיר שהיו הלוויים אומרים על הדוכן במקדש, כדי לזכור חורבן בית המקדש ולדאוג על זה, ולבקש מאלוקינו שיחזיר עטרה ליושנה ויחדש ימינו כקדם".**

כך בערב שבת הוא מדבר על כל ההכנות לשבת וכותב (צ"ו ע"א): **"ובכן ילך לבית הכנסת שׂשׂ ושמח, ויתחיל לקרוא שיר השירים"**. אותו הדבר בפיוט 'יגדל אלוקים חי' (ק"י ע"ב): **"לומר יגדל אחר התפילה בנעימות ושמחה לכבוד היום, והוא מכלל העונג".** מגיעים לשחרית שבת: **"פותח שליח ציבור בקול צהלה ושמחה, אדון העולמים בעל הרחמים".** גם באמירת ההבדלה (קמ"ט ע"ב) כותב: **"יכין עצמו בשמחה וקול ששון להבדיל על היין"**. אולם בהכרזת ראש חודש (קנ"ב ע"ב), מצאנו פירות חדשים בדבריו: **"ואומרים הניגון בלב נשבר"**. אני מכיר מילדותי חזנים שעשו בניגון כזה. אומנם זו שבת, אבל הוא לא אומר לבכות, אלא לומר את הניגון בלב נשבר.

בקיצור, יש לנו פה הכוונה לכל אורך הדרך מתי לשמוח ומתי לא, וצריך לשים לב לזה בכל הדברים ובפרטים אחרים.

אנו רואים שזו עבודת ה' חשובה וגדולה מאוד, ולדעת שבזה תלויה הרבה מההצלחה הרוחנית של האדם. צריכים לקחת זאת לתשומת לב על הצד החיובי. ואף על צד השלילה, כמובן לא לשמוח בדברים שאסור לשמוח בהם.

מאחר שמצווה גדולה להיות בשמחה תמיד, וכמו שהרחיב הרב בדבר, רצינו לברר ולהבין היטב בקשר לכל החומרות והמנהגים בימי ספירת העומר ובין המצָרים. לאנשים רבים קשה מאוד לא לשמוע שירים. הם שואלים, היאך לא נשמע שירים בימים אלו? האם אנו צריכים להתהלך בעצבות ודכדוך?

אני לא מבין זאת, וכי כולם מדוכאים ומסכנים?

עם הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

מחלק, מרגש ומרומם ביותר!

אני חושב שהחולשה מתחילה בכיוון הלא נכון. אתם בטח יודעים שכמה רבנים אומרים שהנשים אינן צריכות לצום. וכל כך למה? כי הן חלשות. כתבתי בסייעתא דשמיא על כך בשו"ת **'עולת יצחק'**, כי נראה שצריכים להתחיל בכיוון ההפוך, אם היו צמות הן היו חזקות... הצום בריא לגוף האדם, ואפילו שדורש מאמץ, ובאותו הזמן הן אכן מרגישות חולי, אבל בסך הכול כתוב בספרים שהצומות מועילים לאדם.

כך אנשים שהם חלשים מבחינה נפשית, מחפשים דברים חיצוניים לשמח את עצמם. אומנם צריכה להיות לאדם שמחה פנימית. **הוא צריך לחזק את כֹּחות הנפש שלו, שתהיה לו שמחה פנימית. לא לדרוש ולחפש אחר ניגונים שישמחו אותו, אלא עליו למצוא את השמחה האמיתית בתוך עצמו, שישמח בלימוד התורה ובקיום המצוות.**

וכשאינו שמח בתוך עצמו, הרי הוא מחפש לו "בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכְלוּ הַמָּיִם". מי ששמח בתפילה אינו צריך טייפ... כאשר מניח תפילין, ידמיין לעצמו שהרוויח מיליון דולר... אם למד סדר שלם, הרי הוא מיליארדר... שיתמלא בשמחה עצומה. ברוך ה' זכיתי להיות בן תורה, זכיתי ללמוד, וכדומה. **כל אחד יראה את המעלות שהקב"ה חנן אותו בהן, וישמח בהן!**

השמחה צריכה להיות בתוך הלב. "עין במר בוכה, ולב שמח". יכול להיות שכלפי חוץ אתה לא שֹׁר, אבל יש לך שמחה פנימית עצומה. אתה שמח הרבה יותר מאדם אחר שהוא כביכול משתעשע.

מורנו ורבינו הגרש"ז אוירבך זצ"ל אמר כי החיזוק שלו בצעירותו היה מהספר **'יסוד ושורש העבודה'**. זהו ספר המוסר שהוא למד בקביעות בגיל צעיר. מי שמכיר אותו יודע שתמיד הוא היה שמח. כמעט בכל מקום שתראו תמונות שלו, תראו שתמיד בת־שחוק על פניו. **חושבני שהוא ינק זאת מהספר 'יסוד ושורש העבודה'.**

בכל מקום הוא מדגיש להיות בשמחה. הוא כתב על ספירת העומר (פרק ח') "וְיֹאמַר לשם ייחוד כו'. ואחר כך יברך הברכה בשמחה עצומה מאוד. וכשיסיים 'על ספירת העומר', **יכין ליבו אל שמחה עצומה יותר בעת עשיית המצווה. ויכוון במחשבתו שבתיבות אלו שיוצאים מפיו, עושה תיקונים גדולים ונוראים בעולמות העליונים הקדושים".**

אם אדם חש עצבות ו'מרה שחורה', מהו הסוד ומהי הדרך להחזיר את עצמו להיות בשמחה?

ראיתי דבר חידוש, לגבי אנשים שיש להם עצבות, שהם מדוכאים ה' יצילנו, מי פחות ומי יותר, עד כדי שקוראים לזה 'מרה שחורה'. זהו כבר משהו חמור. מה עושה אדם שמרגיש עצוב? **"וְיַיִן יְשַׂמַּח לֵבַב אֱנוֹשׁ"** (תהילים קד, טו) – שותה יין או ערק כדי להסיח את דעתו...

אומר **הדברי חיים** שזאת טעות! במקום ללכת

ימינה, אתה הולך שמאלה. הרי מה הסיבה שהינך עצוב? בגלל העבירות. מן השמיים שולחים לך את העצבות הזאת, כדי שתתקן את עצמך. אם כן למה אתה הולך הפוך? אתה שותה יין, מוחק זאת, העיקר שיעבור. **להיפך, תיקח את זה לתשומת ליבך, תתקן מה שצריך, וממילא תהיה לך שמחה!**

וזו לשונו: "באמת זה הוא מהתעוררות של מעלה, על ידי כרוז 'שובו בנים שובבים' שיוצא בכל יום, וכל אדם מישראל מתפעל מזה באיזו התעוררות בנפשו". מהשמיים שלחו לך את זה, במקום שתנצל את הדבר ותתקן את שורש העניין, כי בעצם רוצים להזכירך לשפר את מעשיך, וממילא תצא מכל הצרות, מכל הדאגות והדיכאונות. אם יעשה תשובה, אזי הוא מאושר. ברם, הוא בוחר לעשות משהו זמני, ובעצם מפסיד בכך את ההתעוררות!

אנו יודעים שיש חשיבות לשמחה בעת לימוד התורה. כיצד נוכל לחנך לכך את עצמנו בכלל, ואת הדור הצעיר בפרט?

צריכים לדעת שכאשר האדם לומד תורה, עליו ללמוד מתוך שמחה. ישנם אנשים, שאפילו שהם לומדים תורה הם עצובים. אפילו כשהוא מנגן בעת לימוד הגמרא, הניגון שלו הוא עצוב. למה אתה עצוב? מהיכן בא העיצבון הזה? איפה היא השמחה? **"פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב"** (תהילים יט, ט), עליך להיות מאושר!

מספרים על הסבא מסלבודקה שראה בחור ושאל אותו, למה אתה נראה רשע? ישבת ב'סדר' ולמדת ארבע שעות, היכן השמחה? פניך היו צריכות להיות קורנות מאושר!

צריכים לדעת כי כתוב בספר **הזוהר הקדוש** (פרשת פקודי, דף רס"ד ע"ב), שישנם אלפי אלפים ורבבות מלאכים, אשר באים אל האדם כדי שיהיה עצוב, כדי שלא ייהנה מהלימוד ולא ישמח, שלא תהיה לו חדוותא של מצוות!

יש לדעת כי זאת מלחמה. זהו אינו דבר טבעי. כאשר האדם יושב ולומד, בא היצר הרע ומחפש להמעיט אצלו את חשיבות הלימוד, שלא יהיה הלימוד מתוך שמחה. כי אם האדם לומד מתוך שמחה, אזי הדבר חשוב מאוד לזיכרון ולהבנה. אין מה להשוות. אבל כדי להוריד את ערך הדבר, מגיע היצר להטריד אותו.

סגולה להינצל מעצבות

מצאתי בספר **"זרע שלום"** (מכתב יד) סגולה שמעתי מכתבי מורינו ורבינו מאור הגולה: **רבי שלום שבזי** נוחו גן עדן זצ"ל: מי שיש לו דאגה ויגון ח"ו, יאמר **"ה' האלוקים"** שבע פעמים ומיד יסור יגונו מעליו. (זהו נוסח כתב היד בו מופיע שיאמר תיבות "ה' אלקים". והיה נראה שאפשר שנחסרה תיבת "הוא" וצריך לומר "ה' הוא האלקים" כלשון הפסוק. ולעת עתה נראה שיוסיף תיבת "הוא" רק במחשבה, שאם לא יועיל לא יזיק, כי משמע מלשונו שהסגולה היא באמירה בפיו דווקא "ה' האלקים", וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים).

ברכה למשכן שילה

ברוך ה' "משכן שילה" כשמו כן הוא - משכן ומקום קבע עד כי יבוא שילה, במהרה בימינו. אני רואה שאנשים מאוד משתוקקים ומצפים בכל שבוע לקבל את גיליון "משכן שילה" וללמוד ממנו. יהי רצון שבעזרת ה' הזכות הגדולה הזו תעמוד לכם ולמשפחותיכם, יפוצו מעיינותיכם חוצה ותזכו להשפיע ולזכות את הרבים, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ברכה והצלחה בכל מעשי ידיכם, אתם ובני בתיכם ו'אך טוב וחסד ירדפו אתכם כל ימי חייכם', אמן כן יהי רצון.

יהי רצון שהקב"ה יזכנו שנשמח בתורתו הקדושה. וברוך ה' שאנחנו יכולים ללכת במסילה הטהורה, בדרך הכשרה, שהיא דרך אבותינו ורבותינו, ונתבשר כולנו בשורות טובות, ישועת ה' כהרף עין, אמן כן יהי רצון.

שבת שלום וחג שמח!

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

דרשת חול המועד סוכות

התשפ"ז בשל"ח

אולמי הטרקלין – ארמונות חן

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין השמחה המיוחדת בחג הסוכות, רמז מחודש בפסוקים אני לדודי ודודי לי אני לדודי ועלי תשוקתו וגו'. ה'ערב־רב' הם ה'עריקים' האמתיים והמשתמטים. ומי תיקן לעשות זכר לשמחת בית השאובה.

ביאור דברי הרמב"ם בתחילת הלכות תשובה, תירוץ לשאלה מדוע אדם שעבר עבירה באונס צריך לעשות תשובה, ומדוע הרמב"ם לא כתב גם לגבי מצוות דרבנן שצריך לחזור עליהן בתשובה, ובירור עומק דבריו במה שחידש כי אף על עבירות שאין בהן מעשה, צריך לחזור בתשובה. ומאי סלקא דעתין.

חשיבות פיסקת אתה נגליתָ בענן כבודך וכו', במוסף דר"ה. רמז מחודש בראשי התיבות תשר"ת תש"ת תר"ת, מלכיות זכרונות ושופרות.

חכמי תימן המחישו את מעמד הר סיני בקריאת ס"ת. וחשיבות החזרת מנהג ריבוי המטפחות לס"ת, כנגד ז' רקיעים. חיזוק האמונה.

האם מותר לכתוב דברי תורה במחשב בחוה"מ, וביאור בפיסקת תתפרקון ותשתיזבון.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט"א
השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
להאזנה לשיעור דרך מערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

המעמד הגדול הזה נתרם על ידי ידידנו היקר רבי אסף בן חיים אחרק הי"ו, ורעייתו החשובה מרת ציפורה שתחיה, מארצות הברית. זכות מצות הצדקה, ותפילת הילדים, ואמונת חכמים שלהם, יעמוד להם לזכות לזרע של קיימא בקרוב ממש, ושפע פרנסה וכוט"ס.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

נפתח בברכת החג, לכל הקהל הקדוש, תוסיפו שנים רבות שמחים במועדים טובים.

הקהל: בחייך ובימיך הטובים.

ברשות כל הרבנים הגאונים יושבי שולחנות הנשיאות, ברוך ה' שזכינו ויושבים אתנו פה ארבעים רבנים מרחבי ארצנו הקדושה, רובם ככולם מסלתה ומשמנה של יהדות תימן יע"א, מלבד כל הציבור הגדול והרב בכמות ובאיכות, שהייתי מופתע לראות כשנכנסתי לאולם, שהגיעו כל־כך הרבה. המקום ב"ה יוסף עליכם ככם אלף פעמים, ויברך אתכם וגו'. כן ירבו וכן יפרוצו אכי"ר.

בעניין השמחה המיוחדת בחג הסוכות, רמז מחודש בפסוקים אני לדודי ודודי לי. אני לדודי ועלי תשוקתו וגו'. ה'ערב־רב' הם ה'ערִיקים' האמתיים והמשתמטים. ומי תיקן לעשות זכר לשמחת בית השאובה.

בחג הסוכות, נזכר שלוש פעמים בתורה, עניין השמחה. בפסח, לא נזכר בתורה כלל עניין השמחה, למרות שההלכה כי גם אז צריך לשמוח. בחג השבועות, פעם אחת, בפסוק בפרשת ראה, **וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת** וגו' **וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ** וגו' [דברים ט"ז, י–י"א]. וכבר עמדו על כך חז"ל במדרשים והמפרשים. אבל עכ"פ בחג הסוכות, שלוש פעמים התורה חוזרת על זה. הפעם הראשונה היא בפרשת אמור, **וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר** וגו' **וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים** [ויקרא כ"ג, מ']. ואח"כ בסוף פרשת ראה, **וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ** וגו', **וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ** [דברים ט"ז, י"ד–ט"ו].

למה שלוש פעמים?

בפסיקתא כתוב, כי השמחה היא על מחילת העוונות, שיצאנו בדימוס – זכאים – ביום הכיפורים. זהו דבר אחד. זאת השמחה הראשונה. אבל יש שלוש שמחות, כי זה גם חג האסיף, על התבואה, שפע הברכה שנכנס לבית. ועל הפירות, ב"ה. **בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ** [דברים ט"ז, י"ג]. שלושה דברים.

אולם יש יותר מזה. כתוב בספרים הקדושים, מביאים זאת בשם גורי האר"י, שצריכים להיזהר בחג הזה מאד מאד, יותר מכל הזמנים ומכל החגים, שלא להתעצב אפילו כלדהו. כעת הוא 'זמן שמחתנו', כל הזמן צריכים לשמוח. הרמב"ם מונה את מצות השמחה, מדאורייתא. הרמב"ם בהלכות דעות, כל עניין המדות והדעות, הרמב"ם סובר שזה 'והלכת בדרכיו'. הליכה במדות בדרך הממוצעת, הרמב"ם כותב במפורש ביניהם את עניין השמחה. 'צריך אדם להיות שמח כל ימיו, בנחת בסבר פנים יפות'. כל השנה. בכל יום חול רגיל.

ואם כעת – בחג הסוכות – ישנו זמן שמחה, 'זמן שמחתנו', אזי פירושו באיכות, שמחה גדולה פי כמה וכמה מבחינת האיכות, אבל גם בכמות.

ולא רק שלא תיכנס עצבות, אפילו כל שהיא, אלא הם – גורי האר"י – מוסיפים, לאידך גיסא, אדם ששמח בימים הללו, כל השנה הוא יהיה בשמחה.

כך הם כותבים. ומפליא, כי האברבנאל אומר שזהו הפשט בפסוק 'והיית אך שמח'. זאת הבטחה מאת הי"ת. אם שמחת בחג הסוכות, תהיה שמח כל השנה. וההיפך, אם האדם אינו שמח, ח"ו צריך להיות שיקרה לו משהו, שהוא יתעצב. מדה כנגד מדה.

וכבר הראב"ע העלה פירוש זה בהאיי לישנא, והיית אך שמח, מצוה לשמוח בחג הסוכות. ויש אומרים, כי יברכך (לישנא דקרא התם) לעתיד, ותהיה לעולם שמח ע"כ. ויתכן כי גם רש"י נתכוון לכך במה שכתב, לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא לשון הבטחה ע"כ. ובנפלאות מתורתך הארכתי בס"ד.

חכמינו זכרונם לברכה אומרים – וזהו דבר מפורסם – **כל מי שלא ראה שמחת בית השאובה, לא ראה שמחה מימיו** [סוכה פרק ה' משנה א'].

אנחנו אחרי הימים הנוראים, כולל חודש אלול, הנרמז בר"ת של פסוק אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי.

ישנם שלושה פסוקים, האחד הוא ר"ת אלו"ל, אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי, [שיר השירים ו', ג']. וישנו פסוק הפוך, דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ [שם ב', ט"ז].

הדבר תלוי, על מה זה נאמר. בפרק ב' כתוב זאת, לפני הקלקול, כאשר היינו עדיין רצויים לפניו יתב', ואז הוא הקדים אותנו בכך, 'דודי לי ואני לו', הקב"ה מתחיל לקרב אותנו. להתקרב אלינו. אנחנו עכשיו בפרק ו', כעת הקב"ה אומר, שובו אלי. אתם תתחילו. 'אני לדודי' – תבואו – ואז אני אבוא אליכם.

אח"כ בפרק שביעי ישנו פסוק, אֲנִי לְדוֹדִי, וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ [שיר השירים ז', י"א]. אחרי חודש אלול, באה תשוקה. 'תשוקתו' היינו, חודש תשרי. תשרי ותשבוק לכל חוביהון ולכל חטאיהון וכו', לכל קהלא קדישא הדין וכו'. זהו נוטריקון של 'תשוקתו'. תשרי ותשבוק.

אחרי חודש אלול, הקב"ה משתוקק עלינו, מתרפק עלינו, 'עלי' – על עם ישראל. אהה, כ"כ הייתם 'ילדים טובים', קמתם כל חודש אלול לאשמורות לומר סליחות, כמה ביקשתם, כמה התפללתם, בראש השנה, וכל־שכן ביום הכיפורים, יום הדין ונורא בימי השנה. כעת הגיע 'זמן שמחתנו', חודש מלא מצוות, משופע במצוות, מושבע במצוות. הקב"ה משתוקק, להיות אתנו ביחד. 'זמן שמחתנו', גם למעלה וגם למטה.

מה אנחנו לא עשינו? יושבים ולומדים, ב"ה בני תורה, בני הישיבות, הציבור החרדי, ב"ה גם הציבור שלנו התימני בשנים האחרונות, בלי עין הרע, אין מה להשוות עם מה שהיה בעבר, כנראה אחרי העלייה לארץ ישראל, שהיתה 'ירידה' בעוה"ר. ישנו חיזוק גדול בכל התחומים, ובכל העניינים. ב"ה שהציבור שלנו התרומם ועלה.

וגם כלל ישראל, ב"ה בני תורה יושבים ושוקדים על התורה ועל העבודה, מתמידים. מתפללים ולומדים. מעמיקים, מחברים ספרים. בעבר היה יוצא לאור ספר פעם בחודש, או פעם בשנה. בימים ההם. אולם כיום, חושבני שאין כמעט רגע, שלא יוצא ספר. מי שיודע מה שקורה בשוק הספרים, יושבים תלמידי חכמים ומחברים ספרים. אם נסתכל בכל העולם כולו, כנראה שאין רגע שלא יוצא ספר. אינני רוצה להגזים, אבל לפחות משהו מעין זה.

ומה אומרים עלינו הרשעים? הם אומרים, אלה 'עריקים'.

בהפטרת יונה, מצאנו את התשובה לכך. מי הם העריקים. כתוב שם, כִּי מִלִּפְנֵי יְיָ הוּא בֹרֵחַ [יונה א', י'], והתרגום הוא, **ארי מן קדם יי' הוא עריק.** מי עריק? מי שבורח מהקב"ה. הם העריקים האמתיים. הערב רב. הם בורחים מהקב"ה, ואומרים שאנחנו העריקים.

הם אומרים, כי בני הישיבות הם משתמטים. במקום שיבינו, מה הם עצמם עושים? הם יושבים, ורודפים אחרי הבלי העולם, אפס וריק. משתמטים ובורחים מלימוד התורה וקיום המצוות.

במקום שיגידו משתמטים בטי"ת, תגידו שהם 'משתמדים' בדל"ת. מלשון שמד. הם ה'משתמדים'. בעוה"ר.

אבל אנחנו בגלות תחת ערב רב, וידענו זאת מראש. הדבר כתוב בספר הזוהר הקדוש, בהרבה מקומות. הגר"א מאריך בכך, ועוד כמה ספרים. אנחנו מקבלים את הדין באהבה, יודעים שישנו שלטון של ערב רב, וזאת הגלות הכי קשה, יותר מכל הגליות, אחרי כל מה שעבר עלינו מצד אומות העולם. לא נאריך עכשיו בכך, כי כבר דיברנו על זה כמה וכמה פעמים.

*

עניין שמחת בית השאובה – כך הגירסא שלנו, זאת הגירסא המדוייקת של־קדמונים, לא שׁוֹאֵבה אלא שְׁאוּבה. וככה אנחנו אומרים גם בהושענות, שְׁאוּבה. וכמו שהעיר על כך מהרי"ץ בע"ח שם. כי היא לא שואבת, אלא זה בית השאובה, זהו המקום ששם היו שואבים את המים, 'ושאבתם מים בששון'. ואנשי דרום תימן גורסים, בית השאֵבָה, בדגש חזק, על משקל פּעֵלה, עֲבֵדָה. וַעֲבֵדָה רַבָּה [בראשית כ"ו, י"ד]. כנראה הם צודקים, אבל לא משנה, לא ניכנס כעת לפרטי־פרטים.

ישנו כאן שלט מאחורי, שמחת בית השאובה – אבל מי שיודע, אצל אבותינו נע"ג לא היה המושג הזה. בודאי ידעו, כי בבית המקדש היתה שמחת

בית השאובה. אבל לעשות שמחת בית השאובה, כיום, 'זֵכר' לשמחת בית השאובה, אבותינו לא נהגו.

מה נשתנינו, בדור שלנו? לא שלא ידעו, הרי הדבר כתוב בספרים. מהרי"ץ זיע"א מביא כסדר את הספר חמדת ימים, והחמדת ימים כתב במפורש על שמחת בית השאובה בזמנינו, והוא מעורר וכותב זאת בלשון 'חובה'. אינני יודע למה הוא כתב 'חובה', מאן דכר שמיה להגיד שזאת 'חובה', רק שזה דבר חשוב. ועכ"פ לא הנהיגו זאת חכמי תימן. מהרי"ץ השמיט זאת.

מי הנהיג? חתרתי למצוא, מהיכן הדבר בא? הרי לא מוזכר בש"ס, זכר לשמחת בית השאובה. בבית המקדש, היתה שמחת בית השאובה ממש. מי שיעיין ברמב"ם ובש"ע, ובכל הפוסקים, לא ימצא שישנו עניין לעשות זכר לשמחת בית השאובה. אין דבר כזה.

כנראה המקור הראשון, זהו הגאון רבי חיים אבולעאפיה, מגדולי הספרדים, שהיה רב באיזמיר. הוא הראשון שהנהיג את זה. הדבר התחיל ממנו, והתפשט אל האשכנזים. לתימנים, לתימן זה לא הגיע, אולם כעת זה נכנס גם אלינו. כיום אנחנו כבר עושים שמחת בית השאובה, כנראה כי לפי הדור גם אנחנו כבר צריכים את זה. אבל האמת היא כי צריכים להבין, מה קרה? מעיקרא למה הוא הנהיג זאת?

הג"ר חיים אבולעאפיה כותב זאת בספרו חנן אלהים. הוא היה אחד מגדולי ישראל, החיד"א בשם הגדולים כותב עליו דברים נשגבים, 'רבו נוראותיו וענייניו וקדושתו כאחד מהראשונים כמפורסם'. גברא רבא.

מהרי"ץ בחיבוריו מזכיר אותו בראשי תיבות, מי ששם לב בעץ חיים, 'מהרח"א', רבי חיים אבולעאפיה, 'בספר מ"ק', מקראי קודש. או בספרו הנוסף, עץ החיים.

הוא כותב במפורש בתקנות שלו בזה"ל, **תיקנתי להם** – בק"ק איזמיר – **שבלילות השמחת מצוה של סוכות, שיעשו שמחת בית השאובה.**

הוא אומר בלשון 'תיקנתי', הדבר מורה כי הוא זה שהנהיג זאת לראשונה.

והסיבה היא, **זכר למקדש. וְידליקו נרות רבות בבית הכנסת, וינגנו כמו שתי שעות פזמונים. וזקנים ואנשי מעשה.** כפי שהיה בבית המקדש. לא המון העם, שהם רק הסתכלו, אלא ראשי הישיבות וכו', כמו שמפורש ברמב"ם בסוף הלכות סוכה ולולב.

כאשר היו עושין במקדש, כמו שכתוב, "ציון היא דורש אין לה" (ירמיהו ל', י"ז), מכלל דבעיא דרישה (ראש השנה דף ל' ע"א).

כעת תשמעו, **ומובטח להם שבכל שנה יהיו שמחין, כמו שכתבו הראשונים.**

זהו מה שהבאנו מקודם, מי שהוא שמח – מדה כנגד מדה – ישמח כל השנה.

וזה כמה שנים שעשו ככה. הוא אומר, כי כבר כמה שנים התקבל המנהג הזה.

כעת תשמעו איזה מלים, שנראות כמו ברוח הקודש, **וכן יהיה תמיד.**

כיצד הוא ידע כי 'כן יהיה תמיד'. שהדבר ימשיך לדורות.

ומי גר אתך בעניותך, עליך יפול בעשירותך, ויזכו לשמוח בתוך בית מקדשנו בבנינו, אכי"ר.

ישנם עוד כמה מקורות, אבל נזכיר כעת רק עוד דבר אחד.

בישיבת המקובלים, של רבי' שלום שרעבי זיע"א, כמובא בספר דברי שלום [אות צ"ב], **עושים זכר לשמחת בית השאובה בלילות, מליל ראשון חול המועד עד ליל השביעי** – בכל הלילות. כמו בבית המקדש – **ולא עד בכלל. חוץ מליל שבת־קודש. משוררים בפיוטים ושירים ותושבחות. וזקנים ואנשי מעשה קמים שניים שניים, ומרקדים ואבוקות בידיהם.** שוב הפעם, כמו בבית המקדש.

ומאריכין כמו שעה – פה לא כתוב שתי שעות כדלעיל. רק שעה – **בשמחה, ואומרים שיר המעלות וקדיש.**

המנהג הזה נתפשט אצל הספרדים, והמשיך לאשכנזים, עד וילנא. אפילו בבית המדרש של הגר"א, הגר"א בעצמו נהג את זה. קיבלו את המנהג הזה, הוא התקבל בישראל.

מובא בספר המאור הגדול [מתורת הגר"א ח"ב דף תרע"ה. על מסכת סוכה דף נ"א], **הנה ראה ראיתי שנתחדש המנהג פה קהילתנו בבית המדרש הגדול בוילנא, לעשות זכר למקדש**

במוצאי יום טוב ראשון של חג, לנגן ולשמוח כעין שמחת בית השאובה.

רק שהם קצת מעירים ואומרים, **ועל זה נאמר, לא כל הרוצה ליטול את השם יטול.** תעשה כמו שהיה אז, שלא כל ההמון ירקדו.

אלו חלק מן המקורות של־מנהג זה.

נראה כי בעוה״ר ׳עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו׳. ראו גדולי ישראל, כי דלונו מאד, ח״ו יהודים בגלות, קשה להם, וצריך מקור של שמחה. אסור לנגן בכלי שיר כל השנה, זכר לחרבן, אולם כעת זהו זמן שמחתנו, ישנה הזדמנות לקבוע זאת, בכדי לחזק את הלבבות הנאנחים.

איננו יודעים, למה בתימן לא עשו זאת. אולי לא היו צריכים את זה. מהי הסיבה לכך שלא קיבלו את העניין הזה. או שההיפך, פחדו אולי שהגויים ׳הטמאים׳ יראו ויגידו, מה אתם שמחים? ישנה חתונה? ואז יעשו להם צרות. מה, בית המקדש? אין לנו ידיעה, מדוע הדבר לא התקבל. אבל בדור שלנו, חושבני כי הדבר נחוץ, ועכ״פ רצוי.

כפי שאתם יודעים, אנחנו אומרים על כל כגון דא מָשָׁל. ישנם דברים, שאבותינו נע״ג לא נהגו. אומרים, ׳לא נהגו׳. המשל הוא מן השוקולדה, הרי גם שוקולדה לא אכלו אבותינו. לא היה להם, אז לא אכלו. מה שהיה להם הם אכלו. דברים טובים, צריכים לקבל. חושבני כי כיום, לפי המצב שלנו, חשוב מאד עניין השמחה.

מי שיראה בחוברת משכן שילה, נדפס כעת מאמר אשר ממש חשוב לקרוא אותו כמה וכמה פעמים. כי יסוד היסודות של עבודת ה׳, זה מתוך שמחה. צריכים לעורר ולחזק את השמחה. ועכשיו – בחג הסוכות – זהו השורש של־שמחה, לכל ימות השנה.

ביאור דברי הרמב״ם בתחילת הלכות תשובה, תירוץ לשאלה מדוע אדם שעבר עבירה באונס צריך לעשות תשובה, ומדוע הרמב״ם לא כתב גם לגבי מצוות דרבנן שצריך לחזור עליהן בתשובה, ובירור עומק דבריו במה שחידש כי אף על עבירות שאין בהן מעשה, צריך לחזור בתשובה. ומאי סלקא דעתין.

עד הושענא רבה, יש לנו עדיין אפשרות לשַנות את גזר הדין, א״כ ישנם דברים שצריכים לעורר.

רבינו הרמב״ם כותב בהלכות תשובה בזה״ל, **כל המצוות שבתורה, בין עשה בין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו, חייב להתוודות לפני האל ברוך הוא. שנאמר איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בי״י, ואשמה הנפש ההיא. והתודו את חטאתם אשר עשו, זה וידוי דברים. וּוִידוי זה, מצות עשה.**

כך הרמב״ם פותח את הלכות תשובה. כי על כל המצוות, עשה ולא תעשה, ח״ו מי שנכשל, הוא צריך לחזור בתשובה. בין בזדון, בין בשגגה. ואם באונס, על אונס אין חובה לעשות תשובה. אם כן, צריך להבין למה אנחנו אומרים בוידוי יוהכ״פ, ועל חטא שחטאנו לפניך באונס? הרי לא צריכים לחזור על כך בתשובה? והרמב״ם בעצמו גורס זאת בוידוי. ובכלל, למה צריכים לעשות תשובה על אונס? אם האדם אנוס?

בספרים כבר מסבירים, כי נכון שישנו הבדל גדול, כי אם האדם אנוס הוא לא אשם, אבל לא שהוא מאה אחוז לא אשם, לא לחנם. וכדקיי״ל ׳מגלגלים חובה על ידי חייב׳. מן השמים גלגלו לו את האונס, יש בזה משהו. אף כי זה לא גרוע. לגבי שגגה, הרמב״ם כותב בהלכות שגגות, למה על שגגה חייבים תשובה וכפרה? כי היה לו לדקדק. הוא לא שם לב, הוא שגג, אבל אם היה שם לב, אם היה פוקח עיניים, הוא לא היה נכשל. אבל על אונס למה?

ישנם כאלה האומרים, כי לפעמים אדם חושב שהוא אנוס, נדמה לו, הוא לא עושה חשבון נכון, נראה לו כך.

ברם ראיתי פירוש נפלא, במחזור אהלי יעקב בדף ל״א ע״ב. הוא אומר, אדם עשה מצוה, הניח תפילין, ישב בסוכה, קיים, אבל באונס. הוא לא עשה זאת מתוך שמחה. כמי שכפאו שד. טוב, חובה לברך ברכת המזון, אין ברירה, אז הוא בירך ברכת המזון. זה פירוש המלים ׳חטאנו לפניך באונס׳. עשיתי את המצוה כאילו שאני מוכרח, על אפי ועל חמתי, אין לי ברירה אני חייב לברך.

על הדבר הזה ח״ו נאמר בתוכחה [דברים כ״ח, מ״ז], **תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב.** [מרן שליט״א אומר זאת

ב'כינוי', תחת אשר לא עבד וגו']. ההמשך גרוע מאד.

א"כ על כך אנחנו מתוודים. יפה.

הערת חכם אחד שליט"א בכתב, אחרי הדרשה: פירוש זה דחוק הוא לענ"ד בפשט הלשון, וגם העיקר חסר מן הספר. דלשון ועל חטא שחטאנו לפניך באונס, משמע דמיירי באיזו עבירה שעשינו אותה באונס, דומיא דשאר פיסקאות על חטא דמיירי בעבירות. ואם כפירושו, היה להם לתקן ועל שחטאנו לפניך בעשיית מצוה באונס.

תשובת מרן שליט"א: ההערה נכונה. ואכן המעיין בגוף מחזור אהלי יעקב יראה שתחילה ביאר בשני אופנים פשוטים, אלא שהוסיף 'ויכלול גם כן בְּעֲשִׂין שעושה המצוה כאילו כפאו שד וכו'', דהיינו שפירוש זה הוא רק לתוספת, וא"כ ניחא.

אולם היתה לי כאן עוד שאלה. לכאורה פלא עצום. הרמב"ם מדבר על מצוות עשה ולא תעשה, ומה עם דרבנן? וכי על דרבנן לא צריכים לעשות תשובה? אם עבר על איסורים דרבנן. או על מצוות דרבנן, אם האדם לא עשה.

עברתי על כל דב' הרמב"ם בהל' תשובה, חיפשתי ולא מצאתי שהרמב"ם מזכיר פה לעשות תשובה על איסורים דרבנן.

אמנם בנוסח הוידוי, ישנן נוסחאות שאומרים 'ועל חטאים שחייבים עליהם מכת מרדות', אבל בנוסח של־רמב"ם ושלנו זה לא כתוב. בשערי תשובה לרבינו יונה ג"כ כתוב במפורש, כי על דרבנן צריכים לעשות תשובה. משום מה, ברמב"ם הדבר אינו מוזכר.

*

דרך אגב, זאת איננה ראיה ממה שאנחנו לא גורסים את זה בנוסח הוידוי, לגבי מכת מרדות, כי ידוע החידוש של הגרי"ז – הרב מבריסק – אשר דייק מלשונות הרמב"ם, כי רק על מלקות, האדם עצמו חייב. דהיינו, אדם שנכשל, ישנו חיוב על הגברא, לבוא ולהודיע להם שהוא חייב מלקות. מה הפירוש? הרי קיימא לן שאין אדם משים עצמו רשע? אם הוא יבוא לבי"ד ויגיד זאת, כי הבי"ד אינם יודעים, ואין עדים, אין אדם משים עצמו רשע. אבל חייב קרבן, בדברים שחייבים קרבן. ישנם כאלה המפרשים, כי נכון שאין אדם משים עצמו רשע, וגם הרמב"ם כך פסק בהלכות סנהדרין ס"פ י"ח, שאין מלקין את האדם על פי הודאת עצמו, אולם ישנם מפרשים רבים האומרים, שאם הוא בא ועושה זאת משום תשובה, אזי כן מלקין אותו. א"כ יפה, על דאורייתא יש עליו חיוב מלקות. אבל על דרבנן?

אומר הגרי"ז, אם אדם אין עליו עדים שהוא עבר על איסור דרבנן, הוא פטור ממכת מרדות. כי זה לא חיוב על הקרקפתא של־גברא, שהוא חייב. אלא על הבית דין, אם הם יודעים שמישהו עבר על איסור דרבנן, הם צריכים להלקות אותו מכת מרדות. אבל אם הבי"ד אינם יודעים, הוא לא צריך לבוא ולהודיע זאת לבי"ד. כך הוא דייק מדברי הרמב"ם.

שאלו אותו, אבל הרב, מה זה שכתוב בוידוי, ועל חטאים 'שאנו' חייבים עליהם מכת מרדות? כתוב בהדיא 'אנו' חייבים.

התשובה על כך היא, שהרמב"ם והתימנים לא גורסים זאת. אין את זה בנוסח הוידוי. 'שאנו' חייבים? אנחנו לא חייבים. ישנו חיוב מכת מרדות, אבל לא אנחנו חייבים. זהו חיוב על הבי"ד, לא על האדם.

עכ"פ, מה עם האיסורים דרבנן? מדוע הרמב"ם התעלם מהם? פלא עצום.

אא"כ נאמר שהרמב"ם לשיטתו שהלאו ד'לא תסור' כולל תקנות וגזירות חז"ל [ובשיעור האזינו הרחבנו על כך בס"ד].

שאלה מהקהל: לא הבנתי מדוע איננה ראיה, שהרי אליבא דהגרי"ז היו יכולים לתקן נוסח אחר שיתאים לכך, כגון ועל חטאים שבית דין מכים עליהם מכת מרדות, שהרי סוף סוף חטאים המה. אלא על כרחין דבאיסורים דרבנן אין חובת תשובה.

תשובת מרן שליט"א: נכון שהם חטאים, אבל זו דרגא פחות. נוסח כזה שאמרת, מסבך את העניין, שהרי סוף סוף גם מלקות היא בבית דין, ורוב בני אדם לא יבינו. ולומר שמאיסורים דרבנן א"צ תשובה, נשמע תמוה. לא מצאנו לכך שום מקור, ואדרבה.

*

ראיתי כי ישנם כאלה אשר רצו לתרץ זאת לפי שיטת הנתיבות המשפט, הידועה והמפורסמת – וישנם עוד כמה גדולים שאוחזים כך, כגון האור שמח – הם אומרים כי על איסור דרבנן בשוגג, לא חייבים תשובה וכפרה. אם אדם נכשל, לא במזיד, אלא בשגגה, אין על זה חובה של תשובה וכפרה.

והסיבה היא, כי הרי איסור דרבנן זה לא נהיה בחפצא, הדבר לא נהיה חפץ של איסור, זה לא נהיה נבילה וטריפה. אם רבנן אמרו שאסור בגלל כך וכך, זה לא שהדבר בעצמו אסור, אלא שהאדם הזה עובר על האיסור דרבנן. אבל אם הדבר היה בשגגה, אם לא ידעתי, לא עברתי ועשיתי נגד דרבנן, כי חשבתי שהדבר מותר. כך הוא סובר.

לכן הרמב"ם לא הזכיר את דרבנן. כי הרמב"ם כתב 'בין ברצון בין בשגגה', ו'בשגגה' זה רק בדאורייתא, לא בדרבנן.

אבל לא נראה לי שזאת תשובה. וכי הרמב"ם לא יכל להוסיף עוד שורה, כי לגבי דרבנן זה רק במזיד? בשביל זה הרמב"ם מתעלם? לא נראה לי שזה תירוץ.

*

ברם חשוב מאד מ"ש הרמב"ם בפרק שביעי, וז"ל, **אל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהם מעשה.**

אדם עלול לחשוב, כי הוא צריך לחזור בתשובה, רק אם עשה עבירה.

כגון זנות וגזל וגניבה. רק על זה, צריכים לחזור בתשובה.

בא הרמב"ם ואומר, חידוש ממש גדול. אין לכך מקור בש"ס. אנחנו לא רואים את זה. אבל הרמב"ם ידע, מהיכן הוא מביא את זה.

הרמב"ם כותב כך, **אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מהן.**

שמעתם? גם על מדות רעות, צריכים לחזור בתשובה.

מן הכעס מן האיבה – ח"ו שנאה – **ומן הקנאה, ומן התַּחֲרות, ומן ההִתול. על ליצנות. ומן רדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות ומכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה.**

ואֵלו העונות, קשים מאותן שיש בהן מעשה. הרמב"ם אומר, שזה יותר גרוע.

שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרוש. וכן הוא אומר [ישעיהו נ"ה, ז'], יעזוב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו.

אינני יודע, האם היה לרמב"ם מקור בגאונים, לגבי ההלכה הזאת שהוא מביא. וגם הוא לא כותב זאת בלשון 'יֵרָאה לי'. ש"מ כי היה לו איזה מקור, אלא שאנחנו לא יודעים אותו. אף אחד מן המפרשים, לא מציין שום מקור. לא מצאו שום מקור לכך.

כנראה הפסוק שהעלה בסוף, זהו המקור שלו. 'יעזוב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו'. הבין הרמב"ם, כי הכוונה היא לגבי עניינים של מדות רעות. המקור שלו, זהו הפסוק.

וישנם כאלה האומרים, מה הינך שואל? למה הרמב"ם לא כתב שחובה לחזור בתשובה אף על דרבנן? אם הרמב"ם כותב כי על מדות צריכים לחזור, קל וחומר על איסורים דרבנן.

אבל זאת איננה תשובה. הדבר איננו נכון. כי הרמב"ם סובר, שכל הדברים הללו הם דאורייתא, מדין 'והלכת בדרכיו'. כפי שכתב בפרק ראשון ושני מהלכות דעות. זהו חידוש גדול ומפורסם של־רמב"ם, אשר דנו עליו גדולי עולם, ובשיעורים דיברתי על כך הרבה באריכות, מהו בדיוק המקור שלו, וכל פרטי הפרטים מסביב לזה. אבל עכ"פ זאת היא שיטת הרמב"ם, 'והלכת בדרכיו', מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון וכו'. וגם כל שאר המדות, נכללות בכך. אם כן, לדידיה זה דאורייתא.

ברם שואלים, אם זה דאורייתא, א"כ מה ה'הוה אמינא'? מה הרמב"ם מחדש לי? הרמב"ם כותב, אל תחשוב וכו'. הרי אם זה דאורייתא, אזי הדבר פשוט. כעת העניין מתהפך, השאלה היא הפוכה. אזי זה כמו כל המצוות.

נראה לי בס"ד, שהתשובה לכך פשוטה. הרמב"ם הביא את המקור שלו, מן הפסוק 'והתודו את עוונם אשר עשו'. אם 'עשו'. א"כ זה לא דאורייתא, כי אין בכך מעשה. לכן הרמב"ם

אומר, אל תחשוב שצריכים לעשות תשובה רק על דברים שיש בהם מעשה. הפסוק דיבר רק על מעשה, 'אשר עשו', וזה לא מעשה, זאת מחשבה. דעה. מדה. לכן בא הרמב"ם ואומר, לא. הוא מביא פסוק, גם על זה.

אולם כנראה שזאת סוף סוף בחינה אחרת. הרמב"ם לא העלה את זה בפרק א', אלא בפרק שביעי, כי זאת בחינה אחרת.

יש אשר רצה להגיד משהו למדני, כדי לתרץ את העניין הזה, כי האיסור הוא רק 'והלכת בדרכיו'. מי שעובר במדות, בשיטתיות.

לא שהוא כעס פעם, או התקמצן, אלא רק אם הדבר בשיטה, 'והלכת' בדרכיו, רק אם זהו עניין של 'מַהֲלָךְ'. כיון שהמעשה הוא אינו מוגדר, אם אדם כעס, לא רואים שהוא הולך בדרכים רעים, שהוא כל הזמן בעל חימה. הוא כזה אמנם, אבל במעשה עצמו זה לא ניכר. לכן, זאת היתה ה'הוה אמינא'. כך מבואר בס' שערי זבולון.

ברם, אני לא נחה דעתי מכך. אינני רוצה להאריך בכך כעת, ישנה כאן אמנם עמקות, אבל לא נראה לי כי גם זאת תשובה. כי בסך הכל, מה הדבר משנה? נכון שאני לא רואה במעשה שלו, שהוא הולך במדות גרועות, שיש לו מדה גרועה שהוא הולך בה בשיטה. אבל המעשה הוא מוגדר.

אבל מה שיכול להיות מכך נפקותא, שאם המדובר למשל באדם שאינו כועס, רק קורה שהוא כועס לפעמים, אזי הוא לא חייב לחזור על כך בתשובה. אולי זאת אפשר לקבל. כי הוא לא עובר על 'והלכת בדרכיו', כיון שאצלו הדבר רק הזדמן פה ושם, שהוא נהג במדה גרועה. זה לא כמו שאדם עשה עבירה פעם אחת, שגם על כך חייב לחזור בתשובה. במדות, צריך להיות שהוא עושה זאת בשיטתיות, שרואים אצלו שיש לו כיוון כזה, והוא כל הזמן ידוע במדה הרעה הזאת.

חשיבות פיסקת אתה נגלית בענן כבודך וכו', במוסף דר"ה. רמז מחודש בראשי התיבות תשר"ת תש"ת תר"ת, מלכיות זכרונות ושופרות.

הזמן קצר והמלאכה מרובה. אנחנו אחרי הימים הנוראים. ראש השנה, אמר הקב"ה, אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות, כדי שתמליכוני עליכם. זכרונות, כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה. ובמה? בשופר. [עיין ראש השנה דף לד:].

חושבני, כי אנחנו קצת לא שמים לב, מתעייפים במוסף של ר"ה, ועד שמגיעים ל'שופרות', עולה בדעתנו כי את זה כבר אפשר לומר מהר. אתה נגלית בענן כבודך וכו', פתאום מדברים על מעמד הר סיני, וזה נראה עניין נוסף וצדדי.

אבל מי שיעיין במהרי"ץ בעץ חיים, יראה כי הוא אומר ההיפך הגמור. שכ"כ בזה"ל, **מה מאד יחרד ויתר לבבו, באמור נוסח זה.**

כאשר אומרים את הנוסח הזה, צריכים להזדעזע.

כי הוא מזכיר אהבת דודים אהבת נעורים.

אתה מזכיר כעת את מעמד הר סיני, אהה, הקב"ה נגלה במעמד הכביר הזה לעם ישראל, ירד משמי השמים לעולם שלנו.

אשר הקב"ה נטש עליונים, וירם קרן לעמו למעלה ממלאכי צבא. והשרה שכינתו על עם בחירו, ונשמע קולו מסוף העולם ועד סופו. ובזכרו זה, יתעורר בכוונה גדולה לבקש מלפניו ית' יחזיר עטרה לישנה. ושם נרוה דודים ונתעלם באהבים. ע"כ צריך לתת אל ליבו כל זה, ויותר ממנו, כדי לעורר הכוונה.

לא לחנם, בברכות הללו – מלכיות זכרונות ושופרות – תוקעים תשר"ת תש"ת תר"ת. למה תשר"ת? כולם יודעים מה זה תשר"ת, אבל ישנו עוד עניין. כעת אני לא מדבר פשט. כולם יודעים מהו הפשט, מה הן ההלכות. אבל, בכל דבר שחז"ל אומרים, ישנם רמזים, אפילו גימטריאות, ראשי תיבות. למשל, יש בהלכות טריפות בש"ע יו"ד סי' כ"ח, שמונה טריפות מן התורה, וסימנן ד"ן חנ"ק נפ"ש. אומר מהרי"ץ בספרו זבח תודה, כי זה לא סתם ראשי־תיבות בשביל זכרון. נכון שהמטרה הראשונה היא בשביל הזכרון, אבל במלים הללו, זה לא סתם חיברו מלים. הדבר בא להגיד, כי הדברים הללו הם 'חונקים הנפשות בדין'. כל דבר, שיש ראשי תיבות, ישנם בכך עוד רמזים. אפילו דצ"ך עד"ש באח"ב, עשר המכות, מפרשים אולי עשרים–שלושים רמזים, מה המלים הללו אומרות. חוץ מן הפשט, ד'ם צ'פרדע כ'נים וכו'.

א"כ מה זה תשר"ת תש"ת תר"ת? מלכיות זכרונות ושופרות. לא לחנם קבעו זאת. תשמעו

חידוש. מה זה מלכיות? מאחר שהקב"ה מלך, תשרת אותו. תַּשְׁרַ"ת מלשון תְּשָׁרֵת.

תש"ת, 'תְּשִׁית' לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז [תהלים כ"א, ד']. זכרונות. הקב"ה שת אל ליבו לזכור אותנו. באופן מיוחד.

תר"ת, לְמַעַן תִּהְיֶה 'תּוֹרַת' יְיָ בְּפִיךָ [שמות י"ג, ט']. זאת ברכת השופרות. אתה נגלית בענן כבודך – מעמד הר סיני – ללמד לעמך תורה ומצוות. שם קבעו את התקיעות תר"ת, 'תורת' יי"י בפיך.

חכמי תימן המחישו את מעמד הר סיני בקריאת ס"ת. וחשיבות החזרת מנהג ריבוי המטפחות לס"ת, כנגד ז' רקיעים. חיזוק האמונה.

ישנו דבר, שאנחנו משתדלים לעורר אותו בזמן האחרון. וזהו חידוש מיוחד מחכמי תימן, אשר הדגישו זאת בעיקבות דברי הרמב"ם באיגרת תימן. הרי הרמב"ם כתב להם איגרת חשובה זאת בכדי לחזקם, כי היתה אז גזירת שמד. ידוע שהרמב"ם היה 'מאמין גדול'. אומרים על אחד הצדיקים שאמר, כי אין מישהו שכותב כמו הרמב"ם, אמונה חזקה. כאשר הוא מביא פסוק [לא במשנה תורה אלא ביתר חיבוריו], הוא מקדים ואומר בזה"ל, 'אמר השם יתעלה'. כמו בגמרא, אמר רחמנא. זה רק הסגנון של הרמב"ם. רואים זאת – דרך אגב – גם אצל אביו מה"ר מימון, איזו אמונה חזקה. בדבריו בעניין שרטוטין שהעלה הרשב"ץ בתשובותיו.

הרמב"ם כתב להם באיגרת תימן, תגַדלו את בניכם על המעמד הזה – מעמד הר סיני – כמו שגידלו הקב"ה. אומות העולם מנסים לפתות את עם ישראל להמיר את דתם, וח"ו הדבר מסוכן, זאת סכנת נפשות. אומר הרמב"ם, בכדי שהאמונה שלהם תהיה חזקה, תשרישו אותם שלא יתפתו להמיר את הדת, תגידו להם את ענייני מעמד הר סיני. היכן היה עוד דבר כזה? כפי שכתוב בתורה [דברים ד', ל"ב–ל"ג] **כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ, לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ, וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמָיִם. הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה, אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ: הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ, כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי:** וכי ישנו עם בעולם, אשר שמע את הקב"ה? אלה – נביאי שקר – באים ואומרים, הקב"ה אמר לי כך, התגלה אלי מלאך. מי ראה? מי ידע? אף אחד לא ראה. אבל אנחנו – כל עם ישראל – ששים ריבוא, היינו במעמד הר סיני. כתוב בספרים, כי אם תצרף את הנשים ואת הילדים, שזה בערך פי חמש. פירושו, שנים–שלוש מליון. עמדנו סביב הר סיני, ושמענו את הקב"ה מדבר אלינו.

מישהו יכול להכחיש אותנו? אף אחד לא יכול להכחיש זאת. שמענו במו אזנינו. כך הרמב"ם כותב גם בהל' יסודי התורה, פרק שמיני.

הדבר אשר מחזק את האמונה, באופן שאי אפשר לשַנות אותה, זהו מעמד הר סיני.

אומר הרמב"ם [שם רפ"ח], עַם ישראל לא האמינו במשה רבינו בגלל האותות והמופתים. כי אותות ומופתים, אפשר לעשות ע"י כישוף, או כמ"ש בס' העיקרים כי אפשר לעשות זאת ע"י פעולה של שמות קדושים, כל מיני דברים, וא"כ זה לא בהכרח מאת ה'. מתי האמינו עם ישראל במשה רבינו באופן מוחלט? במעמד הר סיני. זה לא ניתָן לערעור. וזהו פסוק מפורש [שמות י"ט, ט'], **וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה, הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן, בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ, וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם.**

הדבר שיחזיק את אמונת עם ישראל לדורות, זהו מעמד הר סיני. תגדלו את בניכם, על מעמד הר סיני. כך הרמב"ם כותב באיגרת תימן.

חושבני, כי בעיקבות זה, חכמי תימן נע"ג המחישו את העניין של קריאת ס"ת, כמו מעמד הר סיני.

דהיינו, כתבו בספרים – זכיתי לראות ולעיין בהרבה ספרים בכת"י מחכמי תימן, אשר רובם ככולם לא נדפסו עד היום, ממש הרוב. הם כותבים – כי קריאת ספר תורה, זה כמו דימוי למעמד הר סיני. להמחיש את זה. התיבה שיֶשנה באמצע בית הכנסת, תחשוב שהיא הר סיני. הרי התיבה צריכה להיות לכל הפחות עשרה טפחים, כדאי' בסוכה דף ה. לא ירדה שכינה למטה מעשרה.

התיבה עצמה היא הר סיני. ומה יש על התיבה? ספר תורה. הס"ת זהו כנגד הקב"ה, **וַיֵּרֶד יְיָ עַל הַר סִינַי** [שמות י"ט, כ']. החזן, כנגד משה רבינו. הוא היה סרסור, בין הקב"ה ובין ישראל. כפי שנאמר [דברים ה', ה'] **אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין יְיָ וּבֵינֵיכֶם**

בָּעֵת הַהִוא וגו'. ומה יש לחזן ביד? מכּוֹאט. **וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי** [שמות י"ז, ט'].

והקוראים בס"ת, שבעת המברכים, הם כנגד עם ישראל אשר היו סובבים את הר סיני. התורגמן, כנגד אונקלוס הגר. כי בהר סיני היו נשמות הגרים, כמבואר בגמרא שבת דף קמ"ו ע"א. הגמרא שם אומרת, כי ישראל אשר היו בהר סיני, פסקה זוהמתן. ומה עם הגרים שנִתּוֹספו? הרי הם לא היו במעמד הר סיני? רק במשך הדורות, הם הצטרפו אלינו. אומרת הגמרא, **אע"ג דאינהו לא הוו, מזלייהו הוו.** הנשמות שלהם היו במעמד הר סיני. כנגד זה, יש את התורגמן, שקורא את תרגום אונקלוס הגר. כידוע אונקלוס היה גר, כמבואר בגמרא ביבמות. בשני מקומות.

אבל זה לא נגמר פה. כעת ישנו דבר, שכמעט נשכח לגמרי.

מי שזוכר את הדורות שעברו – ישנם כאן תלמידי חכמים. הנה כאן ידידנו הרה"ג יהונתן אדואר שליט"א, אחד מן הראשונים ששאל למה עושים הרבה מטפחות בס"ת, כאשר העליתי זאת בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ב סי' י"ב סוף אות ד' – אבותינו היו שמים בס"ת הרבה מטפחות. כיום עושים בדר"כ שתים, שתי מטפחות. א' למעלה וא' למטה.

היה פעם מישהו שראה זאת – כי ישנם עוד כאלה כיום אשר עושים הרבה מטפחות – ושאל, בשביל מה? וכי זה מחסן? בשביל מה צריך כ"כ הרבה מטפחות? ולא ידעו מה לענות לו. השתכח הדבר. לצערינו, הדור שלנו, שכחו. הם לא אשמים כ"כ, כי הספרים הללו היו רק בכת"י, ולכן לא ידעו.

יש מחכמי תימן האומרים, לעשות לפחות שבע מטפחות לס"ת. כנגד שבעה רקיעים. אבל זה לא סתם מלים.

תשמעו, זהו ממש חיזוק גדול לאמונה, ולכן חושבני כי אנחנו צריכים להחזיר את המנהג הזה.

הפסוק אומר, **אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים, אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ** [דברים ד', ל"ה]. זה בפרשת ואתחנן, כי תוליד בנים וגו'. 'אתה הראת'. מה ראינו? איך ראינו שה' לבדו הוא האלהים?

רש"י מביא, והוא ממדרש חז"ל, המקור לכך הוא בדברים רבה וגם בפסיקתא, **'אתה הראת לדעת', כשנתן הקב"ה את התורה** – במעמד הר סיני – **פתח להם שבעה רקיעים.** עד כסא הכבוד. **וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים.**

לא רק שבעה רקיעים, אלא גם שבע הארצות התחתונות. מלמעלה ומלמטה.

וראו שהוא יחידי. אין עוד מלבדו. הכל שקוף. ראו הכל.

לכך נא' אתה הראת לדעת. תראו בעצמכם, אין אף אחד בעולם, רק אני. **רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא, וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי. אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה, מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא, וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל** [דברים ל"ב, ט"ל].

עשו שבע מטפחות, כנגד שבעה רקיעים. ויש כאלה אומרים, מטפחות אדומות, כנגד האש. **וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם** [דברים ד', י"א]. כל השמים נצבעו בגוון אדום, לכן המטפחות תהיינה בצבע אדום. פלא עצום. אמנם אין חובה שיהיו אדום, לא כולם אומרים שיהיו בצבע אדום, העיקר שיהיו שבע מטפחות. ויש שלא נקטו מספר מסויים.

כעת ההזדמנות, הנני אומר זאת כעת לפני שמחת תורה. מי שזוכר את הדור שעבר, כאשר היו מכניסים ילדים קטנים בשמחת תורה, יש שנהגו לעטוף את הילד עם מטפחת חדשה, ונותנים אח"כ לס"ת. או שהיו מביאים כיבוד, ועוטפים אותו במטפחת, ומתנדבים את זה. לכן עי"ז נהיו הרבה מטפחות לס"ת.

אבל הדור שלנו נהיה עצלן. אומרים, לא צריך, בשביל מה לקפל מטפחת ועוד מטפחת. ברם, אפשר לשים אותן בצד הס"ת, ואפשר לשים מלמטה, מתחתיו. או מבחוץ. על התיק. חושבני שחשוב מאד שאנחנו נעורר את המנהג הזה מחדש, וב"ה רבים זוכרים שכך היה בעבר, רק שהדור הזה לא ידע מהי הסיבה לכך.

*

ברם, לא רק זה. נתעוררה לי עוד שאלה.

ישנו מנהג ביהדות תימן, שהעולה ראשון אומר תחילה את הפסוק **כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ** [דברים ל"ב, ג']. רק הראשון. הכהן, או גם מי שאינו כהן.

למה רק הקורא הראשון? למה לא השני, וכן כולם? כמו ברכו?

איני יודע, האם חשבתם פעם על השאלה הזאת. ובכלל, למה הנהיגו זאת?

מצאתי בספר תועפות ראם, כת"י של מהר"ר אברהם ערוסי הלוי, אקרא בפניכם את המלים שלו כי זה בבחינת אותיות מחכימות.

וזה לשונו שם [הובא באוצרות תימן על תהלים דף קנ"ז], **כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו.** מי זה 'הבו'? למי מדברים?

הוא שואל כך, **היה** לו לומר **תנו גודל.** למה כתוב 'הבו' גודל? צ"ל 'תנו' גודל.

[אלא] אין זה מדבר, אלא כנגד המלאכים. דכתיב הבו לי"י בני אלים, הבו לי"י כבוד ועוז, הבו לי"י כבוד שמו. הוא עושה גזירה שוה. המלאכים יורדים לעולמנו, לשמוע קריאת ס"ת. אומרים למלאכים, ירדתם מן השמים, תתנו גודל לאלהינו. תראו מה זה מעמד קריאת ס"ת. זהו עוד דימוי. לדמות ולהשוות את קריאת ס"ת למעמד הר סיני.

תשמעו את דבריו, **אמרו רבותינו ז"ל, כת יש בשמים הנקראים מלאכי החן, מלאכי החסד, מלאכי הרחמים, מליצי יושר. מאותן שנבראו קודם בריאת העולם, והיו משבחים להקב"ה ואומרים, ברוך י"י אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. וחיה אחת היתה עומדת ביניהם, וכתוב על מצחה ישראל. הוא שאמר יחזקאל, היא החיה אשר ראיתי על נהר כבר** וכו'.

כיון שפותחין ספר תורה בציבור, כת זו יורדת לשמוע [קריאת] ספר תורה.

שמעתם? יורדים מלאכים לשמוע את קריאת ס"ת.

ולכך תיקנו לומר דברי רבי שמעון בן יוחאי ע"ה, כד מפקין ספרא דאורייתא מגו היכלא למקרי ביה בצבורא, מתפתחין תרעי שמיא דרחמי ומעוררים (ית אהבה) [את האהבה] לעילא. כלומר, מלאכי הרחמים, ניתנה להם רשות לירד למטה לשמוע ספר תורה.

ולכך בירידתם אנחנו אומרים בריך שמיה דמרי(ה) וכו', **שתיקן הרשב"י ז"ל בזוהר, להקביל פניהם ברצון.**

ולכך העולה ראשון (על ספר) [לספר] תורה, אומר פסוק זה, כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו.

הוא מדבר אל המלאכים. כעת מובן למה זה רק העולה ראשון, כי כעת התחלנו את קריאת התורה. ואם הראשון שכח, השני לא חוזר לומר זאת, כי כבר עבר הזמן.

והקהל משיבים, גדול י"י ומהולל מאד, ולגדולתו אין חקר. ומתחיל ברכו את י"י המבורך.

כעת תשמעו את ההמשך, כי זה לא נגמר פה.

ותיקנו חסידים ללוותם – דהיינו את המלאכים – **אחר השלמת ספר תורה, לומר מעומד, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסים בך נגד בני אדם. לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, כי כל בשמים ובארץ, עד ומרומם על כל ברכה ותהלה.**

זהו דבר נוסף מיוחד ביהדות תימן, לומר אחרי קס"ת מה רב טובך וכו'. וישנם כאלה שעומדים. וכך כתב מהרי"ץ בע"ח לעמוד. למה לעמוד? מהרי"ץ לא מסביר מדוע עומדים? עכשיו ידענו כי התשובה היא, לכבוד המלאכים. כעת כשנגמרה קריאת ס"ת, כדי ללוות את המלאכים.

וזו תקנת חכמי ורבני תימן, והכי נְהוּג. ומקודם הוא נקט בלשון, 'תיקנו חסידים'.

ישנו כאן סוד. זה לא סתם 'חסידים', אלא אלו חסידים ואנשי מעשה. יגעתי וגם חיפשתי, להבין מה הקשר שבין מה רב טובך וגו' למלאכים. עד שמצאתי בספרים פנימיים, בספר הפעולות של מהר"ח ויטאל, מבואר כי מַה רַּב טּובְך הן ראשי תיבות של מלאכים, מִיכאל רָפאל טּוביאל. לכן תיקנו זאת 'מקובלים' חכמי תימן, הם שהנהיגו את זה, כי ידעו את סוד הפסוק הזה, שיש בו סגולה לעוד הרבה דברים. יש אריכות על כך, ולא כעת הזמן להביא זאת.

א"כ הבננו, כי זהו דבר נוסף, אשר רצו להראות בו את החשיבות של מעמד קס"ת.

אחַר העיון מצאתי שישנם לפחות ששה עשר דימויים, בין סדרי קריאת ספר תורה למעמד הר סיני. להשוות זאת האחד אל השני.

ועכ"פ מה שחשוב לנו להלכה למעשה, כפי שאמרתי, לחדש את המנהג הזה של־מטפחות

בס״ת, ולא להתעצל. לא להגיד, שהדבר מיותר, מספיק מטפחת אחת למעלה ואחת למטה, ולא צריך עוד. אלא שיהיו כמה מטפחות. הרבה. ואם ישאלו למה? כנגד שבעה רקיעים.

ואז תבינו, גם את המכֻוון בפסוק אתה הראת לדעת. אשר כך פותחים בהוצאת הס״ת מהיכל קדשו.

האם מותר לכתוב דברי תורה במחשב בחוה״מ, וביאור בפיסקת תתפרקון ותשתיזבון.

לפני שאשמע שאלות מהציבור, אקדים שאלה שקיבלתי בכתב היום, מידידנו הרה״ג אביחי שרעבי הי״ו, המנחה, רב פעלים, אחת מהמתנות שקיבלנו בדור שלנו, רב פעלים לתורה ולתעודה ב״ה, הוא שלח שתי שאלות בכתב.

האם מותר לכתוב בחוהמ״ע במחשב ד״ת לעצמו, או שאלות ותשובות וכו׳, גם שאינן דחופות ונחוצות. (ואם ההיתר הוא רק בבית בצינעא, האם ראוי להשמיט את התאריך בתשובות אלו).

לפני שאענה על השאלה, מישהו אמר לי, כתבת בש״ע המקוצר – עיני יצחק סי׳ צ״ט אות ל״ה – שבמחשב אסור. אמרתי לו, האם הינך יודע מתי נדפס שע״ה? בשנת התשנ״ו. אז עוד המחשב היה ׳תינוק׳. משא״כ בזמנינו, מחשב, אפילו לילדים, זהו דבר פשוט. זה מעשה הדיוט. מה שנכתב אז, התאים לאז. ואז היה השימוש בעיקר במכונת כתיבה, המחשב היה בזמנו דבר חדש בעולם.

בכל אופן, כתיבה שהיא לצורך המועד, מתירים. **יש** לפנינו בעצם שתי שאלות. ישנו עניין של הקלדה, וישנו עניין של הדפסה. הקלדה, יותר פשוט. אינני מדבר על עימוד, יצירתיות, שזה יותר משהו מתוכנן. רק להקליד, או לשמור את זה. ויש גם את עניין ההדפסה. משום־מה ראיתי שיש מגדולי דורינו שמחמירים בהדפסה, הם אומרים כי נכון שהדפסה זה רק ללחוץ על הכפתור ויש מדפסת, אבל תסתכל על התוצאה. בתוצאה, זאת אומנות.

נראה לי שזאת איננה סברא ישרה, לא מתקבלת על הדעת.

ישנן כאן שתי סברות. הם טוענים, לא ללכת לפי הפעולה, שאתה לוחץ, ויוצאת הדפסה. אלא זה נחשב מעשה אומנות, אף כי המכונה עושה את זה. לפי התוצאה. או סב׳ אחרת, הם אומרים, שמצרפים את המעשה שלך, למעשה של־מכונה. נראה לי שאין לדברים הללו טעם וריח, עכ״פ אינני מבין זאת. הרי זה כמו שאדם מצלם מסמך. נכון שיש בכך הרבה חָכְמה, אבל הרי תוך רגע הוא מצלם אותו. מה עשיתי? שום טירחא, ושום דבר. מה שהמכונה חָכְמה ועושה את זה, בשביל זאת להחשיב שאני עושה מעשה אומן? לא נראה לי בכלל שיש מקום לסברא הזאת. ולמעשה אנחנו מתירים זאת, אבל דוקא אם הדבר לצורך המועד.

*

שאלה שנייה, שאל אותי אחי הרב יעקב שליט״א, מהו שאנחנו אומרים בסיום ההושענות תתפרקון ותשתיזבון וכו׳ וירקדן רגליכון בעזרתא דקודשא וכו׳ ותסבון לכון ביומא קדמאה פירי אילנא אתרוגין לולבין והדסים וערבין דנחל וכו׳. והלא בעזרתא דקודשא, דהיינו בית המקדש, לולב ניטל כל שבעה מן התורה (עי׳ סוכה דף מ״א ע״א, וכמו שהביא רש״י שם מהתורת כהנים, דדרשינן ושמחתם לפני ה׳ אלהיכם שבעת ימים).

וביותר התעצמה לי התמיהה, כי הנה מקור פסקא זו היא מסדור רס״ג (עמ׳ רל״ט) בשינויי לשון ׳ותסקון כולכון לירושלים הטהורה, וידששן וכו׳, וירקדן רגליכון בעזרתא דקודשא. ותסבון בידכון פירי אלינא וכו׳. הרי שלא הזכיר ביומא קדמאה. וא״כ מה ראו רבותינו חכמי תימן הקדמונים זי״ע להוסיף תיבות אלו (וכפי שהיא מופיעה לנכון גם בתכאליל הישנים, כמו תכלאל משתא). ושמעתי בזה כמה יישובים ולא הניחו את דעתי.

מנאי צעיר תלמידיו,

השולח ברכת הדיוט למרן שליט״א,

שיזכה לשנים רבות ומועדים טובים, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, אכי״ר.

אביחי.

אכן זהו פלא עצום על הנוסח הזה. אבל, כבר דיברתי בס״ד על השאלה הזאת בהושענא רבה

בשנה שעברה, וברוך ה' זה נדפס. הבאנו את השאלה הזאת, ואת גירסת רס"ג.

[**לענ"ד** לא קשיא מידי, דמה שאמר ותסבון לכון וכו', אינו חוזר אל וירקדן רגליכון בעזרתא דקודשא. שהרי אמר בנתיים, וידששן רגליכון על פרקת צורי סנאיכון, שזה לא יהיה בבית המקדש. ולא עוד אלא שאמר גם כן ותסקון כולכון בריש גלי ואנא עמכון, שזה מדבר על עצם הגאולה, כמו שפירש מהרי"ץ בעץ חיים שם, והרי הגאולה תהיה עוד לפני בניין בית המקדש. ואפילו אם תמצי לומר שתהיה לאחר מכן, ובזה יתיישב שהפרטים בנוסח זה הם כפי הסדר שיהיה, אף כי דוחק גדול הוא בפשט הלשונות, סוף סוף אינו מדבר כאן בעלייתם למקדש, אלא בעלייתם לארץ ישראל. ובתכלאל המפורש ביאר ותסקון כולכון וכו', ותעלו כולכם לבית המקדש ואני עמכם ע"כ. ופירוש זה לא יתכן לענ"ד, דדוקא בעלייה מן הגלות שייך לומר ואני עמכם, כידוע. אבל בעלייה לבית המקדש לא שייך, שהרי הוא יתברך כבר נמצא שם. אלא העיקר כפירוש מהרי"ץ דלעיל. וכיון שיהיו בארץ ישראל בכללה, אז ותסבון לכון ביומא קדמאה וכו'. ואין הכי נמי, במקדש יטלו לולב שבעה ימים. וכבר כתבתי בגליון תכלאל עץ חיים שלי, כי לעתיד לבוא יחזרו ליטול לולב בגבולין ביום הראשון בלבד, ואפילו אם יחול בשבת, ונתתי טעמים לכך. אבל בסידור רס"ג, סדר הפרטים שונה, שכן התיבות וירקדן רגליכון בעזרתא דקודשא, כתובות לקראת הסוף, ומיד לאחר מכן כתוב שם ותסבון וכו', באופן דמירי בבית המקדש, הלכך שפיר לא גריס ביומא קדמאה. ועיין נוסחאות פיסקא זו במחזור ארם צובה דף תרל"ה ע"א, ובסידור אהבת הקדמונים כמנהג הקדום של עיר פאס שבמרוקו דף נ"א. איתמר].

איננו רוצה להגיד שהגירסא הזאת היא טעות, כי יש לי תירוץ דחוק לכל הפחות בנתיים, מאחר שיש בירושלמי דעה האומרת כי גם בביהמ"ק נטלו ארבעת המינים רק יום אחד. מה שנאמר [ויקרא כ"ג, מ'] **וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים**, זה על השלמים, ולא על הלולב. כיון שישנה דעה כזאת, הדבר אינו מופרך, יש לכך מקום. אבל הנני מצפה שיהיה תירוץ יותר טוב.

[יתר השאלות ותשובות, לא נשמרו בהקלטה. העורך].

השם ברוך הוא יזכנו ויסייענו תמיד על דבר כבוד שמו, אכי"ר.

הודעה חשובה!
שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,
נערך והֻגַּה לפי הבנת העורך.
לאור האמור, בכל ספק או שאלה
המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו
לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה
אצל מרן שליט"א.
הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.
פרטים בטלפון: 050–4140741

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

שיעור ליל הושענא רבה

תשרי התשפ"ז בשל"ח

בית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בסוגיית גיוס בני הישיבות, מיהו ה'עריק' האמיתי?

דברי הרמב"ם באיגרת תימן, בשבח קהילותינו, ובחיזוק אמונתנו מִפִּחַ מעמד הר סיני.

מדוע הנהיגו רבותינו ואבותינו נע"ג שהעולה ראשון לס"ת יאמר את הפסוק כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו, ומדוע כתב מהרי"ץ לעמוד באמירת פיסקת מה רב טובך וגו', וכן בבריך שמיה וכו', ולמה אומרים בעשי"ת בעלינו לשבח 'כהם' במקום 'כחלקם', ו'ללא יועיל' במקום 'אל אל לא יושיע'.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט"א
השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי רבי זאב בן שמעון חיים שטרן הי״ו מארצה״ב, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, ולנחת מכל יוצאי חלציו יחד עם רעייתו החשובה. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי״ץ.

וכמו כן מוקדש השיעור על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי׳ מארצה״ב, להצלחה מרובה, ותזכה לראות את בנה ובתה חוזרים בתשובה שלמה בקרוב. בעבור שהתנדבה חודש נוסף של חוברות שערי יצחק. זהו הזמן, חודש תשרי, שיש בעולם רוח של תשובה. יה״ר שישפיע גם עליהם לטובה, ועל כל ישראל.

וכמו כן מוקדש השיעור ע״י אליהו בן זאב הי״ו מארצה״ב, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, ולנחת מכל יוצאי חלציו יחד עם רעייתו החשובה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

כמו״כ השיעור מוקדש לע״נ האשה החשובה מרת יהודית בת ולד למשפחת דוכן, שנלב״ע בחולו שלמועד. והיתה מהעושות והמעשות לטובת מוסדות נתיבות מהרי״ץ. תנצב״ה.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם ולבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

נפתח בברכה לכל הקהל הקדוש, תיחתמו בספר החיים ובספר הזכרון ובספר מחילה וסליחה וכפרה.

הציבור עונים: ואתה תיכתב וכו׳.

בסוגיית גיום בני הישיבות, מיהו ה׳עריק׳ האמית׳?

נפתח במלתא דבדיחותא, בפרט כיון שחג הסוכות הוא זמן שמחתנו. בחג הסוכות כתוב עניין השמחה שלוש פעמים, **וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים** [ויקרא כ״ג, מ׳]. **וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ** וגו׳, **וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ** [דברים ט״ז, י״ד–ט״ו]. **מצד** אחד, אנחנו תחת שלטון של ערב־רב, זאת הגלות הרביעית או הגלות החמישית. לפ״ד האומרים שיש רק ארבע גליות, שלטון הערב־רב נחשב בכללם. או שזאת גלות חמישית. גלות זו מיוחדת בכך שיהודים שולטים על יהודים, רשעים שולטים על הצדיקים. כתוב זאת בזוהר הקדוש, בהרבה מקומות.

לפי החוקים שלהם, מי שלא משרת בצבא שלהם, הוא נחשב עריק. השתא ביום הכיפורים, נמצאה תשובה לטענה הזאת. מי לפי האמת הוא עריק?

על יונה הנביא כתוב, **כִּי מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד לָהֶם** [יונה א׳, י׳]. התרגום הוא, **׳ארי מן קדם יי״ **הוא עריק׳**. מי שבורח מהקב״ה, הוא עריק. אלה **שמתרחקים** מהקדוש ברוך הוא, **בורחים** ממנו, הם העריקים האמיתיים. הם בורחים. הם העריקים.

ומצד שני הם צודקים... ניבאו ולא ידעו מה **שניבאו**. על יוסף הצדיק כתוב, **וַיָּנֻסוּ וַיֵּצֵא הַחוּצָה** [**בראשית** ט״ל, י״ב], התרגום הוא, **׳וערק׳ ונפק לשוקא**. מי שבורח מן הניסיונות, הוא עריק. הוא בורח. בשביל לא להיכנס לצבא, לא להיכנס לתוך גוב האריות. צריך לברוח משם. פיקוח נפש רוחני.

א״כ הדבר נכון, לשני הכיוונים.

דברי הרמב״ם באיגרת תימן, בשבח קהילותינו, ובחיזוק אמונתנו מִפִּי מעמד הר סיני.

בכל הדורות, היו גזרות קשות על עם ישראל. ובין היתר, במיוחד, אנחנו מזכירים את מה שהיה בארץ תימן, כי הרמב״ם כתב בשביל זה את איגרת תימן המפורסמת. איגרת עצומה, גם בכמות וגם באיכות. הרמב״ם כותב שם דברים, ונראה הדבר כמו ששרתה עליו רוח הקודש.

בתחילה הרמב״ם פותח בשבחים, **מִנִּי אנא משה ברבי מימון הדיין, ברבי יוסף החכם** וכו׳.

לכבוד גדול וקדוש מר ורב יעקב החכם, הנחמד, היקר, הנכבד, בן כבוד מר ורב נתנאל, זכרונו לברכה, בן אלפיומי – זהו החכם בארץ תימן, שאליו הרמב״ם שלח את האיגרת הזאת. קראו לו רבי יעקב אלפיומי – **ובכלל כל אלופינו אחינו, כל תלמידי הקהילות אשר בארץ תימן, ישמרם צורם ויגן בעדם, אמן סלה.**

תשמעו איזה שבחים כותב עליהם הרמב״ם.

על שרשי האמת, יעידו גזעיהם.

לפי הגזע, רואים את השרשים, כי שרשיהם שרשי אמת.

ועל טוב המעיינות, ישׂהידו נובעיהם.

המים הנובעים, הם מים כל כך טובים ומתוקים, הדבר מראה כמה טוב הוא המעיין שממנו הגיעו המים.

ואמנם, כי משורש האמת – פָּרַח נצר נאמן, וממעיין החסד – נהר גדול נמשך בארץ תימן וכו׳. הוא מאריך.

וגם בהמשך הוא משבח אותם בזה״ל, **יושבי ארץ תימן. וכי הם לדל נותני לחמו, מסעד לעשיר**

מקדימי שלומו, הליכות שבא קיוו למו. וידם לכל עוברי דרך מתוחה, וביתם פתוח לרווחה, ועמם מצאו הכל מנוחה, ונסו יגון ואנחה.

וכל היום הוגים בתורת משה, הולכים בדרך הורה רב אשי. רודפי הצדק, ומחזיקי הבדק. מעמידי עיקרי התורה על תלם, מקבצים נפזרי ה׳ במלולם. מקיימי כל המצוות בדקדוקיהם במקהלותם, אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותם.

הסטייפלר – הג״ר יעקב ישראל קניבסקי זצ״ל – אשר התפעל מאד מכך, אמר, לא ראינו שהרמב״ם כתב זאת על אף קהילה אחרת בישראל.

הערת ידידנו הרה״ג אח״כ שליט״א בכתב אחרי השיעור: שמעתי או ראיתי כתוב, שהרמב״ם הגזים בשבחיו הללו, כדי למשוך את ליבם, למען יקבלו את דבריו. רצוי שמעכ״ת ישיב על הדברים התמוהים הללו.

תשובת מרן שליט״א: בלנ״ד באחד השיעורים הבאים [כנראה שיעור ויצא].

בתוך האיגרת, הרמב״ם מחזק אותם, שידיהם לא ירפו, מרוב הצרות והגזירות.

הוא כתב להם כך, ואתם אחינו חזקו ואמצו, והישענו על הפסוקים האלה האמתיים, ואל יבהילו אתכם השמדות אם תכפו אתכם – אפילו שישנם הרבה שמדות, אחד אחרי השני – **ואל יפחיד אתכם תוקף יד האויב עליכם, וחולשת אמתנו. שכל העניין הזה, אינו רק ניסיון ובחינה, להראות אמונתכם וחבתכם בעולם. ושלא יחזיקו בדת האמת בעתות כאלו אלא החכמים יראי ה׳ מזרע יעקב, הזרע הטהור והנקי וכו׳.**

*

ובהמשך הוא כותב את החידוש הגדול, שעומדים עליו רבים.

וזה לשונו, שכן אמר הקדוש ברוך הוא [שמות י״ט, ט׳] ׳הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם׳. לפיכך יש לדעת, שכל מי שנטה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא – במעמד הר סיני – **שאינו מזרע האנשים ההם. מי שהיה במעמד הר סיני, הוא בודאי לא יסטה, הוא חס ושלום לא יצא לתרבות רעה, לא ימיר את דתו.**

וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה, על כל המסתפק בנבואה, לא עמדו אבותיו על הר סיני.

ישנו כאן נדון גדול, כיצד להבין זאת, כי יש על כך הרבה שאלות וקושיות. אינני מדבר על זה כעת, כבר הדפסנו בס״ד מאמר מיוחד על זה בקובץ דברי חפץ, גליון כ״ז, בשם ׳יאמינו לעולם׳.

לאחר מכן הרמב״ם כותב כך, **לפיכך אחינו כל ישראל הנפוצים בקצוות הארץ, חייבים אתם לחזק קצתכם לקצתכם, ולאמץ ולזרז הגדולים לקטנים, והיחידים להמון, ותחברו אומתכם על דבר אמת, שלא ישתנה ולא יופר, ולהרים קולכם באמונה, שלא תפול לעולם ולא תשחת. והיא, להודיע לרבים, שהקדוש ברוך הוא הוא אחד, ולא כשאר האחדים. ולהודיע שמשה רבנו הוא נביאו ומדבר עמו, והוא אדון כל הנביאים** וכו׳. והוא ממשיך ומאריך עוד.

זכרו מעמד הר סיני, שציונו הקב״ה לזכרו תמיד, וגם הזהירנו מלשכחו, וציונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו. הוא מה שנאמר [דברים ד׳ ט׳–י׳] רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ, וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ. יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב.

וראוי לכם אחינו, שתגדלו בניכם על דימוי המעמד ההוא הגדול. ותְסַפרו בתוך קהל ועדה, גדולתו והדורו, שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו.

יסוד האמונה, הוא במעמד הר סיני.

והטענה המביאה לידי אמת. אי אפשר להתווכח עם העניין הזה של מעמד הר סיני, כי גם אומות העולם מודים בזה. הם לא יכולים להכחיש את זה, ובפירוש הם מודים בזה. המציאות היא, שהקדוש ברוך הוא עשה את זה רק לעם ישראל. כל מי שבא להגיד ולהביא תורה אחרת, הוא צריך להתמודד עם זה. שקר אתה מדבר. יש מעמד הר סיני. אם יש תורה אחרת, אז הקדוש ברוך הוא לא ידבר ליחידים. כמו שאז הוא דיבר לעיני ששים ריבוא.

וגַדלו המעמד ההוא על כל גדולה, כמו שגִּדְּלוֹ הקב״ה, שנאמר [דברים ד׳, ל״ב] כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ וגו׳.

ודעו אחינו בברית הזאת, ובסברא הזאת, שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות, שהעיד עליו מבחר כל העדים, שלא היה מקודם כמוהו, וכן לא יהיה אחריו כמוהו. והוא שתשמע אומה אחת בכללה דיבור הקדוש ב״ה, ושתראה כבודו עין בעין.

למה הקדוש ברוך הוא עשה זאת?

ודבר זה היה שתתחזק האמונה, חיזוק שלא ישנהו מְשַׁנֶּה. אף אחד לא יכול להזיז את זה.

ותגיע לנו על ידה האמת, כדי להעמיד רגלינו לבל ימעדו אֲשורינו בעתות כאֵלו, כשיתחדש שום רוגז או שמד על יהודים ח״ו, וכשיתגבר יד האנס. אם חס ושלום יהיה איזה שמד על יהודים.

שכן כתוב [שמות כ׳, כ׳] כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. כלומר, שזה הנגלה עליהם בעניין זה, כדי שתעמדו בכל ניסיון שיפגע בכם באחרית הימים, שלא יזוז לבבכם ולא תחטאו. ואתם, אחינו, היו על בריתכם קיימים, ובדתכם מחזיקים, ועל אמונתכם נוהגים ועומדים.

הרמב״ם ממש שכינה מדברת מגרונו.

בעז״ה נדבר בהמשך, ודיברנו גם בעבר, על עניין קריאת ספר תורה, שזהו דימוי למעמד הר סיני. ומצאנו שישנם 14 דברים במעמד הר סיני, שעושים אנחנו עניינים מקבילים להם בקריאת ספר תורה.

מדוע הנהיגו רבותינו ואבותינו נע״ג שהעולה ראשון לס״ת יאמר את הפסוק כי שם י״י אקרא הבו גודל לאלהינו, ומדוע כתב מהרי״ץ לעמוד באמירת פיסקת מה רב טובך וגו׳, וכן בבריך שמיה וכו׳, ולמה אומרים בעשי״ת בעלינו לשבח ׳כהם׳ במקום ׳כחלקם׳, ו׳ללא יועיל׳ במקום ׳אל אל לא יושיע׳.

אבל ישנן כמה שאלות לשאול.

רבותינו ואבותינו נע״ג הנהיגו, שהקורא הראשון אומר תחילה את הפסוק [דברים ל״ב, ג׳] כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ. מה ראו על ככה, להוסיף פסוק? מובן אמנם שזה שייך לנושא, אבל צריך להתעמק יותר. אם הדבר מפני שרצו להגיד, כי לפני שאני מזכיר את שם השם, הנני פונה לקהל ׳הבו גודל לאלהינו׳, א״כ למה רק הראשון? כמו שכל המברכים אומרים ׳ברכו׳, לפני ׳אשר בחר בנו׳, אותו הדבר צ״ל ׳כי שם השם אקרא׳. כעת כשעולה השני, וכן השלישי, וכל השאר, גם עכשיו כל אחד היה צריך לפתוח כך, למה מסתפקים בראשון?

ונגיד שהראשון שכח, לא אמר, שהשני יגיד. ולא שמענו דבר כזה. אם הראשון לא אמר, לא אמר. השני לא משלים לומר זאת. ממשיכים הלאה. למה זה רק הראשון?

ובדקדוק קשה, למה אומרים ׳הבו גודל׳ מלרע? לכאורה היה צריך להיות, ׳הָבו גודל׳. אמנם ישנו פסוק, הָבוּ לַיְיָ בְּנֵי אֵלִים, הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז [תהלים כ״ט, א׳], ששם ג״כ תיבות ׳הבו׳ הן מלרע, והדבר שם בסדר. אבל בנ״ד, הרי זה נסוג אחור. כי המלה ׳גודל׳, היא מלעיל. בשלמא שם בפסוק ׳הבו לי״י׳ זה מלרע, כי אין סיבה שיהיה ׳הָבו׳. אבל אם תאמר ׳הבו ג–ודל׳, הטעמים קרובים האחד אל השני. לפי הכללים, זה נסוג אחור, זה צריך להתרחק, ׳ה–בו ג–ודל׳. כך היה צריך להיות. אבל זה לא ככה. בכל הספרים הטעם מלרע, תחת הבי״ת, נגד הכללים.

שאלה מהקהל: אם כן תהיה הגימ״ל דגושה?

תשובת מרן שליט״א: הכי הרבה. גם אם נגיד שכן, ׳ה–בו ג–ודל׳. אולי. אבל עכ״פ העיקר, שהמלה הבו היתה צריכה להיות מלעיל.

שאלה מהקהל: יש פסוק, הָבי המטפחת [רות ג׳, ט״ו].

תשובת מרן שליט״א: יש חושבים כך, אבל המנהג אינו כן, וכך הוא העיקר שהיא מלרע, מכמה טעמים. והמובן שאמר לה בועז לרות שתביא את המטפחת, ולכן נקראת כמו הָבִיא באל״ף. ויש אף על זה מסֹרה בהדיא שזה מלרע, למערבאי דהלכתא כוותייהו. והארכתי על כך בנפלאות מתורתך שם.

שאלה נוספת. מהרי״ץ אומר [בע״ח דף ס״ג ע״ב], שאומרים **בריך שמיה** וכו׳ בעמידה. כפי שעושים כאן ב״ה בבית המדרש שלנו, וכך נוהגים המדקדקים בכמה מקומות.

אבל מהו המקור? אין מקור. המקור היחידי זה מהרי״ץ.

הוא כותב כך, כד מפקין וכו', ואומרים אותו בעמידה.

למה? מהי הסיבה? למה ישנו עניין להגיד זאת בעמידה? הוא לא מסביר.

הערה מהקהל: כולם נוהגים ככה. גם בקהילות הספרדים והאשכנזים. כי הם אומרים זאת בפתיחת ההיכל.

תגובת מרן שליט"א: הא גופא. בשלמא אם אומרים זאת בפתיחת ההיכל, אזי מובן שיעמדו. אבל לדידן, הרי כבר רבים יושבים כשמגיעים לזה.

הערה מהקהל: הם גם נוהגים שבפתיחת ההיכל עומדים.

תגובת מרן שליט"א: פשיטא. גם אצלינו עומדים אז, כיון שעומדים להוציא ס"ת [משא"כ בפתיחת ההיכל גרידא]. אם הדבר היה בדרך אגב, אזי בסדר, אפשר להבין. כל שכן כאשר מוליכים את הספר תורה, חייבים הציבור לעמוד. אבל לדידן, שזה כבר אחרי הרבה פסוקים, גדלו וכו', אמורים לשבת כבר. ואכן הרבה יושבים. רק מאלה שמדקדקים, על פי מהרי"ץ, הם אומרים זאת בעמידה.

עוד דבר. שאלה שלישית.

בסוף, בפיסקת מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, מהרי"ץ כתב בעץ חיים [דף ק"מ ע"א] בזה"ל, **עומדים הקהל, ואומרים בעמידה, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך**. מה שאנחנו אומרים לפני ההפטרה. אנחנו לא עומדים אז, אבל הנני מאמץ זאת, ממליץ על כך, לעמוד אז.

לכאורה, מה העניין לעמוד בפסוקים האלה?

הערה מהקהל: יש כאלה שלא אומרים את זה.

תגובת מרן שליט"א: לא משנה. איפה שיאמרו. העיקר שמהרי"ץ אומר, כי אומרים זאת בעמידה.

שאלה מהקהל: איפה מהרי"ץ אומר להגיד?

תשובת מרן שליט"א: הדבר אינו משנה. זה לא הנושא. מהרי"ץ אומר לומר זאת אחרי ההפטרה. אבל למה א"כ זה מובן יותר לעמוד אז? ואיזה עניין יש לעמוד בפסוקים האלה? איפה כתוב לעמוד בפסוקים האלה?

*

שאלה נוספת. רביעית.

למה בעשרת ימי תשובה אנחנו אומרים בעלינו לשבח, שלא שם חלקינו 'כהם' במקום 'כחלקם'? מהו ההבדל? ובמקום להגיד 'אל אל לא יושיע', אומרים 'ללא יועיל'? מה יש בעשרת ימי תשובה? מה זה קשור לעשרת ימי תשובה?

כפי שמישהו טען לי, וכי רק בעשרת ימי תשובה הם לא מועילים, ובכל השנה הם כן מועילים? מה יש דוקא בעשרת ימי תשובה?

בעזרת ה' נענה על כל השאלות האלה.

*

אבל נתחיל עם הנושא הזה, האחרון. כיון שדיברתי עליו כבר, רק אזכיר את זה, כי זאת נקודת המוצא.

העניין הזה, להגיד בעשרת ימי תשובה 'כהם', במקום 'שלא שם חלקינו כחלקם', וכן במקום 'אל אל לא יושיע', להגיד 'ללא יועיל'. המקור לכך הוא בספר 'תולעת יעקב' של מהר"ם גבאי. הוא הראשון והיחיד שאומר זאת, והוא בעצמו מביא את זה בשם יש אומרים. לא אאריך בכך, כי כבר דיברתי על זה, אלא אדבר לגופו של עניין.

הוא אומר כך, יש אומרים כל השנה 'שלא שם חלקנו כחלקם', לבד מראש השנה שאומרים 'כהם', כי עדיין לא ניתַן להם חֵלק. אבל בשאר ימות השנה, שחלקם מבורר, אומרים 'כחלקם'.

ישנם כאלה שסברו כי הוא מתכוון רק על ראש השנה, כנזכר בלשונו, ולא בעשרת ימי תשובה. אינני יודע מה הוא מתכוון בעצמו, אבל זאת איננה הוכחה, כי גם לפני כן לגבי זכרנו לחיים הוא אומר להגיד זאת בראש השנה, והרי מפורש בגמרא ברכות דף יב: ובפוסקים כי כל השינויים וההוספות, המלך הקדוש וכו', זכרנו לחיים וכו', הן בכל עשרת ימי תשובה. מסתמא כוונתו, להתחיל בר"ה והלאה. בכל אופן, אנחנו נוהגים רק בכל עשרת ימי תשובה.

והוא מסביר את הסיבה, כי עדיין לא ניתן להם חלק. בשלמא בשאר ימות השנה, כבר חלקם מבורר, לכן אומרים כחלקם. אולם כעת, בראש השנה, זהו יום המשפט. והגזר דין יהיה ביום הכיפורים. א"כ בעשרת הימים הללו, החלק שלהם הוא עדיין בלתי מבורר. לכן אי אפשר

להגיד ׳כחלקם׳, כי אין להם חלק. החלק שלהם אינו מוגדר. מה יהיה? יהיה שפע, או יהיה פחות? איך יהיה, ומה בדיוק? לכן לא. קבעו להגיד מלה סתומה, ׳כהם׳.

ומהו ההבדל, שבין ללא יועיל, לבין אל אל לא יושיע?

אם אתה אומר אל אל לא יושיע, הרי אֵל הוא לשון כח, כמו וְאֶת ׳אֵילֵי׳ הָאָרֶץ לָקָח [יחזקאל [י״ז, י״ג], א״כ אתה אומר אל אל – לא יושיע. משמע אבל עכ״פ הוא אל. לכן הוא אומר, לא. עכשיו, בימים הללו, רואים שזה אפס וריק. אל תגיד אל, כי בימים הללו רואים שהם כלום. הם – השרים של אומות העולם – לא קובעים שום דבר. הם ללא יועיל. רק הקב״ה לבדו מחליט וקובע, ומה שהוא יתן זהו מה שהם יקבלו.

וזה לשונו שם, וכן בר״ה אומרים ׳ללא יועיל׳, כי ׳אֵל׳ הוא לשון ׳כח׳, וחלק הניתן לשרים שלהם. כביכול הם כן אל, יש להם כח, הם כבר תופסים משהו ביד.

ובר״ה, לא חלקום עדיין. אבל בשאר ימות השנה, חלקם נתון להם. והם ׳אֵל לא יועיל׳, כי אין בידם לשַנות חלק הנגזר להם. כך הוא מסביר.

ברם, היתה לי על כך תמיהה גדולה. נכון שלא שם חלקנו ׳כהם׳, כי החלק שלהם אינו מבורר, אבל וכי החלק שלנו הוא כן מבורר? גם לעם ישראל, החלק איננו מבורר. לכאורה בנקודה הזאת, הרי אין הבדל בינינו לבינם.

הרי הכלל הוא, כִּי חֵלֶק יְיָ עַמּוֹ, יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ [דברים ל״ב, ט׳]. ישנם שבעים אומות, ולכל אומה יש שר בשמים. לעם ישראל, אין להם שר. הקב״ה, ׳חלק י״י עמו׳. אומות העולם, יש להם לכל אחד שר בשמים שהוא משפיע עליהם, וכפי שידוע מה שאמרו חז״ל, אין אומה נופלת למטה עד שהקב״ה מפיל את השר שלה מלמעלה. **וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד יְיָ עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם, וְעַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה עַל הָאֲדָמָה** [ישעיהו כ״ד, כ״א]. בתחילה הוא מפיל את השר שלהם. ואחרי שהשורש בשמים נפל והתבטל, ממילא גם האומה שלו נופלת בעולם שלנו.

אבל עַם ישראל, חלק י״י עמו. עכשיו, כשאנחנו בעשי״ת, עוד לא נקבע כלום. עד מוצאי כיפור, אז זה נחתם בנעילה. א״כ מדוע אנחנו אומרים ׳חלקנו׳, גם לנו אין חלק, שלא שם ׳אותנו׳ כהם. מה זה חלקנו? למה אצלינו זה כן חלק?

תשובה על כך מצאנו בס״ד – דברי תורה עניים במקום אחד, ועשירים במקום אחר – בספר שערי אורה, למהר״י גיקאטיליא. אפי׳ שהוא לא גורס שלא שם חלקנו ׳כהם׳, וכן אינו גורס ׳ללא יועיל׳, אבל מ״מ לפי דבריו הדבר מובן. הוא במפורש גורס, בלי הבדל מכל ימות השנה. אבל הוא מסביר, שישנו הבדל בין עם ישראל, לבין אומות העולם. לאומות העולם, מה שנקבע ביום הכיפורים, אין להם אפשרות לשנות את זה, עד השנה הבאה. ברם עם ישראל, למרות שנקבע מה שנקבע ביוהכ״פ, הם כן יכולים לשנות את זה. למה? **כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו, כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו** [דברים ד׳, ז׳]. הקב״ה קרוב לעם ישראל. הם חלקו ונחלתו. אפילו שנגזר מה שנגזר, יכולים לבטל את הגזירה גם בשאר ימות השנה.

כך הוא כותב בשער חמישי [דף מ״ט עמוד ב׳], **יש לך לדעת, כי במרכבה העליונה, מסודרים סביב סביב ע׳ שרים. והם כלולים, ליודעין הסודות, בסוד סדר הצורה הנקראת אד״ם. וכשהן כולן מקובצים בשבעים כתריהן, כולם כאחד נקראין אד״ם.**

וכולם, עיניהם צופיות לשם הוי״ה יתברך, לתת להם כוח ומזון וקיום ופרנסה, במה שיתקיימו ויוכלו כל אחד מהם לפרנס אומה שלו. וכולם אין להם כוח ולא אור מעצמם, כי אם משם הוי״ה יתברך, שהוא המקור והמַעְיין, שממנו כולם שואבים ומתפרנסים. והוא נותן פרס לכל אחד ואחד מן השרים העליונים, ומאותו הפרס שנותן לכל אחד מהם, מפרנס כל שר ושר אומה שלו, ומשפיע טובה לאותו החֵלק שיש לו בארץ, ובאומה שנפלה בחלקו.

ובדרך זה, כל ראש השנה שבעולם, נותן ה׳ יתברך חֵלק לכל שר ושר מכל שרי האומות, במה שיפרנס ארצו ואומתו. וזהו סוד ׳ועל המדינות בו ייאמר, איזו לרעב, ואיזו לשובע, ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות׳ וכו׳. ואין לאומה בעולם, כוח להוסיף לה על החלק שנתנו לשר שלה בראש השנה.

מה שקיבל, זהו. תם ונשלם.

ואפילו תתפלל אותה האומה בתוך השנה, כדי שיוסיפו לה טובה ומזון על מה שנגזר בראש השנה, כל תפילותיהם לָרִיק. לא יעזור להם כלום.

אבל ישראל, אינם כן. שהם חלק הוי"ה יתברך. ואף על פי שעמדו לדין בראש השנה, כל יום שירצו, יקרעו אותו הדין ויחדשו עליהם טובה וכו'.

וזהו שאמר בתורה, ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כיי אלהינו 'בכל קראינו אליו' (דברים ד', ז'). התבונן מאוד גדולת פסוק זה.

וכתיב – הוא מביא עוד פסוק, הכתוב בתפילת שלמה המלך – **לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו (מלכים א' ח', נ"ט) כלומר, בכל יום ויום יכולין ישראל לקרוע הדין שנגזר עליהם בראש השנה, ולחדש אותו לטובה. מה שאין אומה בעולם יכולה לעשות. שאין שום אחד מכל שבעים שרים, יכול להוסיף לאומתו, יותר מאותו פרס וחלק שנתנו לו בראש השנה.**

אם־כן עכשיו מובן, שאצלנו כן שייך להגיד 'חלקנו', למרות שבעצם הדבר לא נקבע, אבל עכ"פ יש לנו שליטה על זה. יש לנו אפשרות לשַנות. יש לנו כמו בעלות על כך.

*

אבל, ישנו פלא עצום.

במדרש דברים רבה [פרשה ב'] מובא בזה"ל, **רבי יצחק פתח** [איכה ג', כ"ד], חֶלְקִי יְיָ אָמְרָה נַפְשִׁי, עַל כֵּן אוֹחִיל לוֹ. מי אומר את הפסוק הזה?

[משל] למה הדבר דומה, למלך שנכנס למדינה, ונכנסו עמו דוכוסין ואפרכין ואסטרטליטין. דהיינו, המלך בא עם כל הפימליא שלו, עם כל הסגנים שלו, כל האנשים עם התפקידים הכי גבוהים.

יש מבני המדינה, שבירו דוכוס שיהיה מתקיים עליהם. ויש מהן שבירו להם אַפְרְכוס, ויש מהם שבררו להם אסטרטליטין.

דהיינו, הם רצו שיהיה להם נציג, מישהו אשר דואג להם. כל אחד לקח מה שנראה לו שהוא מתאים, שהוא ימלא את מה שהוא מבקש. כך עשו, בני כל שאר המדינות.

אמר אחד שהיה פיקח, איני בורר אלא המלך. למה? שכולן מתחלפין, והמלך אין מתחלף.

המלך יהיה הנציג שלי, מה פתאום שאפנה אליהם. הם מתחלפים, אולם המלך אינו מתחלף.

כך כשירד הקב"ה לסיני, ירדו עמו חבורות חבורות מלאכים.

זהו דבר ידוע, כתוב זאת לגבי הפסוק [תהלים ס"ח, י"ח] רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָּם סִינַי בַּקֹּדֶשׁ, כי עשרים ושתים רבבות מלאכים ירדו עם הקב"ה במעמד הר סיני. כל המלאכים – לא כולם, חבורות חבורות של מלאכים.

מיכאל וחבורתו, גבריאל וחבורתו. יש מאומות העולם, שבירו להם מיכאל. ויש מהם שבירו להם גבריאל. אבל ישראל, בירו להם הקדוש ברוך הוא.

עַם ישראל חכמים, בחרו את הקב"ה. למה צריכים את המלאכים, שהם בדרגא נמוכה, הרי יתכן שהקב"ה בעתיד יחליט לבטל אותם? לכן הם הולכים עם הקב"ה.

אמרו, חֶלְקִי יְיָ אָמְרָה נַפְשִׁי, עַל כֵּן אוֹחִיל לוֹ [איכה ג', כ"ד].

והנני מעיין ומסתכל בכך, ותוהה מה כתוב פה? ישנו כאן דבר מאד מוזר. האם הינכם מרגישים, איזה קושי עצום יש פה? מה הפירוש, מיכאל וחבורתו, גבריאל וחבורתו? אומות העולם בירו להם את מיכאל וחבורתו, ואת גבריאל וחבורתו?

הרי מיכאל, הוא שר ישראל? זה מקרוב אמרנו בתפילת נעילה [בפיוט אל נורא עלילה], **מיכאל שר ישראל, אליהו וגבריאל. בשרו נא הגאולה, בשעת הנעילה.**

הדבר מפורש בכל הספרים. נזכר כבר בספר דניאל. וזאת ג"כ גמרא ערוכה בחולין דף מ' ע"א, מובא שם לגבי מי ששוחט לשם מיכאל השר הגדול, האם השחיטה כשרה. וישנה גמרא ביומא דף ע"ז, מובא שם שהקב"ה אמר למיכאל, סָרְחה אומתך. האומה שלך.

מיכאל הוא שר ישראל, כפי שכתוב בעוד המון מקומות. ואילו כאן במדרש כתוב, שאומות העולם בירו להם את מיכאל, ויש כאלה שבירו להם את גבריאל. כיצד הדבר יתכן?

הערה מהקהל: לא כתוב שהם אכן קיבלו אותם לחלקם.

תגובת מרן שליט"א: כתוב 'ביררו להם'. וכי כתוב במדרש את ההוה אמינא? תורכיה החליטה שהיא רוצה את מיכאל, ולבסוף התברר שהוא תפוס לישראל? אז מי בסוף נברר? למה יכתבו לנו את מה שהם רצו, את מי שחשבו? תכתוב את מי הם בחרו.

הערה מהקהל: יכול להיות שהוא שר שלנו, אבל הם פונים אליו כאשר הם רוצים משהו.

תגובת מרן שליט"א: א"כ רצונך להגיד, שיש לו שני תפקידים. אבל חושבני כי הם סתרי אהדדי. איך הוא יכול להיות גם שר שלנו, וגם שר שלהם? שני תפקידים יש לו? הדבר נשמע תמוה מאד, שיהיה שר שהוא גם שלנו וגם שלהם. יש כאן 'ניגוד אינטרסים'...

הערה מהקהל: ועוד, שגם מלאך יכול לעשות רק שליחות אחת.

תגובת מרן שליט"א: אי משום הא, לא איריא. כי ביום ראשון הוא יעשה שליחות אחת, וביום השני יעשה שליחות אחרת. מן הבחינה הזאת, אפשר להסתדר.

הרי מיכאל תמיד מסנגר על עם ישראל, וכן גבריאל מליץ טוב על ישראל. כל הזמן הם מליצים טוב על ישראל, ופתאום הם של אומה אחרת? איך אפשר להבין זאת?

ואני מחפש בכל המפרשים, ואף אחד לא עונה על כך. אף אחד לא מדבר. כביכול פשוט הדבר. אפילו לא העירו, לא שאלו. צריכים 'לשבור את הראש' לבד. מי שימצא, ברוך יהיה.

*

ואם כבר הערתם את הנקודה הזאת, כי יכול להיות שיש לו שני תפקידים, הרי יש לפעמים שאפילו השטן מסנגר עלינו. אולי זה קצת מרכך את השאלה, שמא ישנו צד כזה.

והראיה היא, מן האמור בפיוט תמהנו מרעות וכו' בזה"ל, 'חתום פי שטן ואל ישטין עלינו, זעום בו וידום'. וההמשך הוא, 'ויעמוד מליץ טוב לצדקנו, הוא יגיד ישרנו'. מה אנחנו מבינים? תסתום את הפה לשטן. ומי שהוא מליץ טוב, הוא יגיד ישרנו. אבל ישנם כאלה שמפרשים, שהשטן יגיד ישרנו. פלא עצום. איך זה?

הערה מהקהל: תחילה הוא משטין, ואחרי שישראל חוזרים למוטב אז הוא מליץ טוב.

תגובת מרן שליט"א: כתוב זאת לגבי יוהכ"פ, כאשר השטן רואה שאנחנו יחפים וכו', אז הוא משבח אותם, באמרו להקב"ה, יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת וכו' כמובא בטואו"ח סי' תר"ו בשם פדר"א פרק מ"ו. אבל כאן כתוב, ויעמוד מליץ טוב לצדקנו, הוא – דהיינו המליץ טוב – יגיד ישרנו.

אלא מאי, המלה 'הוא', חוזרת כלפי השטן, על הרישא.

כך כותב מהר"ש אלגאזי בספרו אהבת עולם, בדרוש שלו [בדף ת']. הוא שואל, הרי ישנה כאן כפילות לשון. חתום פי שטן וכו', זעום בו וידום. זה היינו הך. ויעמוד מליץ טוב לצדקנו, הוא יגיד ישרנו. זהו אותו הדבר. אתה לא מחדש כלום. ומה זאת המלה 'הוא'? לכן הוא אומר, כי אם כתוב 'הוא', פירושו שזה לא ההמשך, אלא זה חוזר על הרישא. ישנו דבר כזה בתוספות במסכת יומא דף י' ע"א ד"ה איני יודע.

הוא אומר, שכאשר השטן מלמד טוב על עם ישראל, זהו דבר מסוכן. כי אם הוא מתחיל להגיד טוב על ישראל, אין כוונתו להגיד טוב עלינו, אלא הוא רק פותח בכך, אולם מטרתו בסוף היא להגיד את הקטרוג. הוא מקדים ומכין מראש את השבח, כביכול לבלבל. אבל כאשר ישנו מלאך המליץ טוב, כגון מיכאל או גבריאל, אזי הוא בא ואומר כן. מלאך רע, עונה אמן בעל כרחו. פה כבר אין לו כוונות לקטרג, כי הוא רק בא להשלים.

או כפי שאמרנו מקודם, לגבי שהוא מליץ טוב עלינו ביוהכ"פ.

ישנם מצבים שהשטן מסנגר על עם ישראל, אבל הם לפרקים רחוקים. אולם בנדון דידן, להגיד שמיכאל וגבריאל יהיו שרים של איזו אומה, ומאידך מצינו מיכאל שר ישראל, וכן גבריאל תמיד מליץ טוב, הרי משמע שזהו עיקר התפקיד שלהם, לא שזה רק לפעמים.

*

נאמר שלושה תירוצים, בעזהי"ת.

תירוץ ראשון, על פי דברי הרמב"ן בפרשת אחרי מות [ויקרא י"ח, כ"ה], וז"ל, סוד הדבר, בכתוב שאמר [דברים ל"ב, ח'–ט'] בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם, בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים וגו' כִּי חֵלֶק יְיָ עַמּוֹ וגו'. והעניין, כי השם הנכבד ברא הכל, ושָׁם כח התחתונים בעליונים. דהיינו, השורש של כל מה שנעשה בעולם שלנו, הוא מתחיל מלמעלה. וכתוב עוד בבראשית רבה פ"י, אין לך כל עשב ועשב שאין לו מלאך שמכה עליו ואומר לו גדל, גדל.

ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם, כוכב ומזל ידוע, כאשר נודע באצטגנינות. לכל אומות העולם, יש להם כוכב בשמים, מזלות.

וזהו שנאמר [דברים ד', י"ט], אֲשֶׁר חָלַק יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים. כי חלק לכולם מזלות בשמים. וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיותם שרים עליהם. כענין שכתוב [דניאל י', י"ג] וְשַׂר מַלְכוּת פָּרַס עָמַד לְנֶגְדִּי, וכתיב [שם פסוק כ'] וְהִנֵּה שַׂר יָוָן בָּא. ונקראים מלכים, כדכתיב [שם פסוק י"ג] וַאֲנִי נוֹתַרְתִּי שָׁם אֵצֶל מַלְכֵי פָּרָס.

והנה, השם הנכבד, הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם. אבל ארץ ישראל, אמצעית הישוב, היא נחלת ה' מיוחדת לשמו. לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל, בהנחילו אותה לעמו המיחד שמו, זרע אוהביו.

על ארץ ישראל, לא שולט שום מלאך. תָּמִיד עֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ, מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה [דברים י"א, י"ב]. לעם ישראל, זה חלקם ונחלתם מאת הקב"ה. על עם ישראל בארץ ישראל, לא שולט שום שר, רק הקב"ה בעצמו.

וזהו שאמר [שמות י"ט, ה'] וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ. וכתיב [ירמיהו י"א, ד'] וְהְיִיתֶם לִי לְעָם, וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים. לא שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל.

ובהמשך אומר הרמב"ן – הוא מעיר על עצמו – אם תקשה עלי, כי ישנו פסוק מפורש, וְאֵין אֶחָד מִתְחַזֵּק עִמִּי עַל אֵלֶּה, כִּי אִם מִיכָאֵל שַׂרְכֶם [דניאל י', כ"א]. השר שלכם. אומר גבריאל לדניאל, אף אחד לא עוזר לי, כולם נלחמים נגדי, השרים של אומות העולם, והיחיד שעוזר לי הוא 'מיכאל שרכם'. מה זה 'שרכם'? שר שלכם. שר של ישראל. ואם כן למה אני אומר, שאין שר לישראל?

עונה הרמב"ן, שהוא – מיכאל – לא שר של מלכות וממשלה, אלא הוא שר אשר מבקש רחמים. הוא לא כמו כל השרים. השרים האחרים, יש להם שלטון מסויים, כי תפקידם להיות מחלקים את השפע לאומה שלהם, יש להם שליטה על זה. אבל מיכאל, הוא אינו ממונה על ארץ ישראל, הוא לא שולט על עם ישראל, הוא לא המלך של עם ישראל, אלא הוא מבקש עלינו רחמים. זאת אומרת, שזהו שר במובן אחר.

כך כותב הרמב"ן, ואל תשיב עלי מפסוק [דניאל י', כ"א] "מיכאל שרכם".

כי הוא שר משרת לבקש רחמים על ישראל, לא שר מלכות וממשלה. וכן היה שר צבא הנראה ליהושע ביריחו [יהושע ה', י"ג], הראה לו כי השם שלחו ללחום מלחמותיהם, כענין בחזקיהו [מלכים ב' י"ט, ל"ה]. וגם שהיה זה בהיותנו בחוצה לארץ. ואין רשות לפרש בענין הארץ יותר מזה.

אם־כן, עפ"ז רציתי לומר חידוש עצום. חידוש גדול. יש שני מיכאל. תרי מיכאל איכא. יש מיכאל שהוא שר של מלכות, ויש מיכאל שהוא שר מסנגר.

ומי שיטען, וכי אפשר להמציא דבר כזה? התשובה היא, כן. ישנן הרבה קושיות, שעונים עליהן כך. כגון שיש תרי רב כהנא, תרי רבי יוחנן. וכד'. אינני חושב שהדבר מוזר.

אלא מאי, לפום רהטא קשה לתרץ כך, כי באבות דרבי נתן [פרק י"ב] כתוב במפורש לכאורה אחרת. כי ישנו רק מלאך אחד.

וז"ל שם, אף הקדוש ברוך הוא, עשה שלום במרום. ואיזה שלום עשה הקדוש ברוך הוא במרום, שלא קרא עשרה גבריאל, עשרה מיכאל, עשרה אוריאל, עשרה רפאל, כדרך שבני אדם קורין עשרה ראובן, עשרה שמעון, עשרה לוי, עשרה יהודה. שאלמלא עשה כדרך שבני אדם עושים, כיון שקרא לאחד מהם, בָּאִין לפניו ומתקנאין זה בזה.

הקדוש ברוך הוא קורא למישהו מסויים, והשני חושב כי הוא קרא לו, ואז יהיה ביניהם קנאה. לא

ניכנס אל הנושא, האם יש קנאה במלאכים, שזהו עניין נוסף.

אלא קרא גבריאל אחד, מיכאל אחד. כיון שקרא לאחד מהם, בא לפניו ומשגרו לכל מקום שירצה.

אין כמה מלאכים, באותו השם. יש רק אחד. לכאורה כתוב במפורש, שלא יכול להיות דבר כזה.

שאלה מהקהל: אולי יש מתחתיו.

תשובת מרן שליט״א: ׳קרא גבריאל אחד׳. מה זה מתחתיו? קשור אליו? יש גבריאל, מיכאל, אוריאל, רפאל.

המשך השאלה מהקהל: כמו שס״מ שלח את השליחים שלו.

תשובת מרן שליט״א: מה הם? מלאכים? מה זה שליחים שלו? הם גם מלאכים כמוהו? אבל אתה ׳בדרך׳. אתה צודק. אתה מתקרב. כך מובא שם בהמשך, אבל זאת דעה שחולקת. כתוב שיש אומרים כך. אבל בפשטות, ׳קרא גבריאל אחד׳, משמע שאין עוד אחד.

ברם חושבני, כי זאת איננה קושיא. כי כתוב בפרקי דרבי אליעזר, שמסביב למחנה שכינה ישנם ארבעה מלאכים. מימינו מיכאל, ומשמאלו גבריאל וכו׳. כולם על יד השכינה. הקב״ה לא צריך לקרוא להם. מיכאל נמצא פה, הקב״ה צריך לקרוא לו, מיכאל? הוא מסתכל עליו. וכאשר הוא קורא מיכאל, צריך מישהו שיהיה רחוק.

אנחנו מגשימים את הדברים, אבל הכוונה רק ׳לשבר׳ את האוזן, והדברים אינם כמשמעם.

ממילא, יש מקום לתירוץ הזה.

*

ישנו דבר מפליא ב״יפה תואר׳, לגבי המלאך שנלחם עם יעקב אבינו. **וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר** [בראשית ל״ב, כ״ה]. ידוע כי זהו ס״מ. שרו של עשיו. אבל בבראשית רבה כתוב, שהם מיכאל וגבריאל. **׳ויאמר שלחני כי עלה השחר׳, זה מיכאל וגבריאל שהם שרים של מעלה.**

היפה תואר מתפלא, מה הפירוש? מיכאל וגבריאל נלחמים עם יעקב? היתכן? והוא עונה, שזה לאו דוקא. הכוונה, כמו מיכאל וגבריאל.

ועוד תשובה הוא אומר, אכן זהו מיכאל, אבל הוא לא היה שר של ישראל מקודם. עכשיו הוא נהיה שר של ישראל, לפני כן הוא לא היה.

א״כ לפי שני התירוצים שלו, אנחנו יכולים לקחת ג״כ וללמוד לגבי הנושא שלנו.

דבר ראשון, כשם שהוא אומר כי מיכאל וגבריאל לאו דוקא, א״כ גם בנ״ד זה לאו דוקא. המדרש הביא מיכאל וגבריאל, אבל הוא לא התכוון עליהם. אולי זהו דוחק, אבל מה נפשך. אם זהו דוחק, אזי גם הוא עונה בדוחק. עוד מעט נסביר זאת, שהדבר לא יהיה דוחק. אבל עכ״פ כבר יש פה כיוון של תירוץ. היפה תואר הוא גברא רבה, לא היה נראה לו שזהו תירוץ דחוק. לדידיה זהו תירוץ טוב. אבל צריכים להסביר זאת, למה אכן הדבר כך. עוד מעט בעזהי״ת.

ויכול להיות, שבכך הם נחלקים. דהיינו, דעה זו אומרת שמיכאל נהיה שר ישראל אז, אצל יעקב. והדברים רבה יכול להגיד, שהוא נהיה שר ישראל אחר כך. הדבר נשתנה. התחלף.

איך להבין זאת? כתוב מיכאל וגבריאל, והיפה תואר בא ואומר שזה לאו דוקא, אלא אלו אחרים.

ישנו ספר בשם מלאכי עליון, שהוא מביא את כל שמות המלאכים אשר מוזכרים במדרשים ובזוה״ק. כמה מלאכים ישנם?

כתוב אחד אומר, **אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ, וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי יְקוּמוּן** [דניאל ז׳, י׳]. וכתוב אחד אומר [איוב כ״ה, ג׳] **הֲיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו**. וע״ע בגמרא חגיגה דף י״ג ע״ב. אבל לא יודעים, מה הם השמות שלהם. ׳אלף אלפין׳ זה מליון. ישנם המון. אבל אלו שמוזכרים השמות שלהם, הם שלוש מאות עשרים וחמש. הוא סופר אותם שם. אלו המלאכים הם ׳מלאכי עליון׳, וישנם עוד מלאכי חבלה, שזהו סטרא דשמאלא.

בכל אופן, רואים כי בדברי חז״ל, בגמרא, בקושי מוזכר שמות של מלאכים. ובתלמוד ירושלמי, מוזכרים רק מיכאל וגבריאל. והרי רבינו האריז״ל אומר, שאסור להזכיר בפה שמות של מלאכים. לכן לא רצו להזכיר את שמות המלאכים. לגבי מיכאל וגבריאל, ישנם בני אדם בשמות הללו, כמו **סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל** [במדבר י״ג, י״ג], א״כ אותם

מותר להזכיר. לכן אמרו אותם. אבל לגבי הַיתֵר, אותם לא מפרטים.

לכן התירוץ של היפה תואר הוא אינו דחוק, כי מובן שלא רצו להזכיר שמות של מלאכים אחרים.

יש עוד הרבה שקלא וטריא וכו' בעניין הזה, והרחבתי כבר בס"ד בנפלאות מתורתך פ' ואתחנן ע"פ ה' אלהינו ה' אחד. לכן הנני מעדיף לעבור אל השאלות שהתחלנו בהן מקודם.

*

שאלנו, מהו העניין של אמירת 'כי שם י"י אקרא' לפני קס"ת.

בספר תועפות ראם, הוא כותב כי זאת תקנה של חכמי ורבני תימן, להגיד כי שם י"י אקרא וגו' לפני קריאת ס"ת, [ולעמוד בבריך שמיה וכו'], ולעמוד בפיסקת מה רב טובך וכו'. והסיבה היא, לכבוד המלאכים שיורדים לשמוע את קריאת ס"ת שלנו. הפלא ופלא.

לכן, כאשר הינך אומר את הפסוק, כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו, הכוונה היא למלאכים. 'הבו' לי"י בני אלים. מי הם 'בני אלים'? המלאכים. הבו, המדובר כלפיהם.

שאלה מהקהל: צריך לכבד את המלאכים?

תשובת מרן שליט"א: אינך רוצה לכבד אותם? אברהם אבינו כיבד את המלאכים, ואתה לא מכבד? לא מגיע להם כבוד? [לא לכל הדעות ידע אברהם אז שהם מלאכים. על כל פנים העניין אינו צריך ראיה, דכיון שהם מלאכי אלהים ומשרתיו, פשיטא שצריך לכבדם. וכן מצינו בכמה דוכתי, כגון בפיוט שלום עליכם. ופשוט דלא דאמי למה שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה. איתמר].

וזה לשונו שם [הובא באוצרות תימן על תהלים דף קנ"ז], **כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו. היה לו לומר תנו גודל. למה כתוב 'הבו' גודל? צ"ל 'תנו' גודל.**

[אלא] אין זה מדבר, אלא כנגד המלאכים. דכתיב הבו לי"י בני אלים, הבו לי"י כבוד ועוז, הבו לי"י כבוד שמו. הוא עושה גזירה שוה.

אמרו רבותינו ז"ל, כת יש בשמים, הנקראים מלאכי החן, מלאכי החסד, מלאכי הרחמים, מליצי יושר. מאותן שנבראו קודם בריאת העולם, והיו משבחים להקב"ה ואומרים, ברוך י"י אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. וחיה אחת היתה עומדת ביניהם, וכתוב על מצחה ישראל. הוא שאמר יחזקאל, היא החיה אשר ראיתי על נהר כבר וכו'.

כיון שפותחין ספר תורה בציבור, כת זו יורדת לשמוע [קריאת] ספר תורה.

שמעתם? הכת הזאת יורדת לשמוע קריאת ס"ת.

דרך אגב, אפשר להוסיף ולהגיד הסבר לכך, למה הם יורדים לשמוע קריאת ס"ת שלנו? אולי זה לא רק לגודל המעמד, אלא כי בהתחלה הרי הם לא הסכימו להוריד תורה לארץ. הם אמרו, 'תנה הודך על השמים'. אל תוריד את התורה לארץ, תשאיר אותה בשמים, כנודע מהגמ' בשבת דף ח"פ ע"ב. עכשיו הם מודים, אחרי שמשה רבינו הוריד אותה לארץ, אכן אתם צודקים, אנחנו מאשרים זאת, על ידי שאנחנו באים לשמוע את קריאת התורה. התורה בארץ, זהו דבר מוצדק.

שאלה מהקהל: למה דוקא הם?

תשובת מרן שליט"א: מי אתה רוצה שיבואו? מיכאל וגבריאל?

הערה מהקהל: גם לא כתוב מי הם.

תגובת מרן שליט"א: בהמשך יהיה מובן. עוד מעט תבין.

אולי זה ראשי תיבות של מ"ה רב טובך. מי"ם ה"א, מלאכי החן, מלאכי החסד.

והוא ממשיך וכותב כך, **ולכך תיקנו לומר דברי רבי שמעון בן יוחאי ע"ה, כד מפקין ספרא דאורייתא מגו היכלא למקרי ביה בצבורא, מתפתחין תרעי שמיא דרחמי, ומעוררים (ית אהבה) [את האהבה] לעילא. כלומר, מלאכי הרחמים, ניתנה להם רשות לירד למטה לשמוע ספר תורה.**

משמע שהרבה היו רוצים, אבל לא קיבלו רשות, רק להם נתנו רשות. ועליהם כתוב שהם 'מעוררין את האהבה לעילא'.

ולכך בירידתם אנחנו אומרים בריך שמיה דמרי(ה) וכו', **שתיקן הרשב"י ז"ל בזוהר, להקביל פניהם ברצון.**

ולכך העולה ראשון (על ספר) [לספר] תורה, אומר פסוק זה, כי שם י"י אקרא הבו גודל

שיעור ליל הושענא רבה ה׳תשפ״ז ב׳של״ח

לאלהינו. והקהל משיבים, גדול י״י ומהולל מאד ולגדולתו אין חקר. ומתחיל ברכו את י״י המבורך.

ותיקנו חסידים ללוותם – דהיינו את המלאכים – **אחר השלמת ספר תורה, לומר מעומד, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסים בך נגד בני אדם. לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, כי כל בשמים ובארץ, עד ומרומם על כל ברכה ותהלה.**

וזו תקנת חכמי ורבני תימן, והכי נְהוג.

כעת הכל הסתדר.

אינני יודע, למה מהרי״ץ לא גילה את הסוד הזה. הוא כתב לעמוד בבריך שמיה, והוא לא מסביר למה. לפי הכתוב בתועפות ראם, הבננו זאת. וכן כתב מהרי״ץ לעמוד בפיסקת מה רב טובך, והוא לא מסביר למה. ואף אחד לא יודע למה. ראיתי מי שניסה להסביר, תירוץ דחוק. כעת הדבר מובן. זה ׳לעורר את האהבה לעילא׳. מלאכי אהבה.

אם היינו מבינים בעניינים הללו לעומק, היה יותר טוב. אנחנו רק מציצים מן החרכים. אבל רואים עכ״פ שהדבר קשור, שלכבודם אנחנו עומדים.

ולכבודם אומרים ׳הבו׳ גודל, ולכבודם עומדים ואומרים מה רב טובך. כי לכאורה אין שום סיבה לכך, ועיין עוד בעץ חיים ח״א דף סו. ד״ה ואומרים.

ויש לדעת, כי לא לחנם הוא אומר בסגנון ׳תיקנו חסידים׳, כי המדובר הוא על מקובלים, יודעי ח״ן, כי בספרי קבלה כתוב שבפיסקת מה רב טובך ישנם שמות של שלושה מלאכים. מ׳ה – מיכאל. ר׳ב – רפאל. והמלאך השלישי – אינני רוצה להגיד את שמו – טובי ובסוף אל. כותב זאת מהר״ח ויטאל בספר הפעולות, לגבי הפסוק הזה. הם ידעו את שרשי העניינים, ולכן הם תיקנו לומר זאת, כי בזה פונים אל המלאכים.

קמים לכבוד המלאכים כאשר הם באים, וקמים גם כאשר הם יוצאים. מלווים אותם.

שאלה מהקהל: מתי הציבור יושב?

תשובת מרן שליט״א: אחרי שנגמר בריך שמיה. ואחרי גמר פסוקי מה רב טובך. ב׳כי שם׳, לא כתוב לעמוד. מתי שהם באו, עכשיו נשארים. קיבלנו את פניהם בעמידה, ואח״כ יושבים. וכאשר אומרים ׳הבו׳ גודל, פונים אל המלאכים. אבל מי שעונה, אלו הציבור. א״כ הדבר סימן שפונים אל הציבור.

תשמעו ׳פשט׳. הקורא פונה גם לציבור וגם למלאכים. התועפות ראם רק מסביר, למה אומרים ׳הבו׳, ולא ׳תנו׳ גודל. א״כ פנייתו היא לכולם. לציבור, ואז הציבור יענה. ואת המלאכים אנחנו בלא״ה לא שומעים. לא רואים ולא שומעים.

הוא רק הסביר, למה נקטו את המלה ׳הבו׳, שזה כמו ׳הבו לי״י בני אלים׳, לכלול גם אותם, אבל אנחנו אין לנו עניים שיכולות לראותם. כפי שכתוב לגבי אלישע [מלכים שני ו׳, ט״ו], שכאשר המשרת שלו פחד ואמר הראמים פה, אהה אדוני, איכה נעשה. התפלל אלישע להי״ת, פקח נא את עיניו, ושיראה. ואז הי״ת פקח את עיניו וראה כמה מלאכים עומדים פה ומגינים. ההר מלא סוסים ורכב אש סביבות אלישע יעו״ש. אין לנו אפשרות לראות את המלאכים במו עינינו, ולשמוע אותם. אבל הם נמצאים.

שאלה מהקהל: האם יש עניין להגיד מה רב טובך וכו׳ גם בשני וחמישי.

תשובת מרן שליט״א: לא מפורש האם הם באים גם בשני וחמישי. יכול להיות שכן. או שכבר לא רצו לחלק. אפילו אם אינם באים. וגם בריך שמיה, מהרי״ץ אומר להגיד זאת גם בשני וחמישי. בכל זמן שמוציאים ס״ת. עכ״פ לא נהגו לעמוד במה רב טובך, רק בשבת בבוקר.

שאלה מהקהל: אולי לפי זה תתחזק הגירסא, ׳למבעי רחמי׳ ולמימר הכי. אלו שמוסיפים שתי תיבות הללו.

תשובת מרן שליט״א: אין צורך. כבר אמרנו, מתפתחין תרעי שמיא דרחמי. גם בלי זה. כבר מזכירים ׳רחמים׳, ולא צריך עוד הפעם. מעוררין את האהבה.

שאלה מהקהל: מי כתב את זה?

תשובת מרן שליט״א: מהר״ר אברהם ערוסי הלוי, בעל קורא הדורות. בספרו עה״ת תועפות ראם, שעדיין לא יצ״ל. הוא אומר, ׳אמרו רבותינו׳. הוא מעתיק שם מאמר שלם, רק דילגתי על כך כי זה לא כ״כ שייך אל הנושא שלנו.

*

חושבני כי לצערינו אנשים רבים בקריאת התורה לא מרגישים את החשיבות, את גודל המעמד, כמה זה נחוץ ונצרך, להקשיב לקריאה בקול דממה דקה. ויותר מזה, הבאתי בזמנו בשיעור [שלח] דבר מפליא, אמרו רבותינו, כל מי ששומע קריאת התורה ונותן דעתו עליה – אם הוא מקשיב, לא נרדם – לא פנה לדברים אחרים, זוכה ומחדש חידושי תורה, על ידי רוח הקודש ששורה עליו.

שמעתם? מי שמייקר את המעמד של קריאת התורה, מקשיב לכל מלה. מובן שזהו מעמד נשגב.

אם אנחנו נתחזק בעניין הזה, ונדגיש כעת שוב הפעם, כי קריאת ס"ת זה כמו מעמד הר סיני, כפי שהסברנו בס"ד בעבר, כי התיבה היא דימוי להר סיני, והס"ת זה הקב"ה, והחזן זה משה רבינו, והקוראים זה עם ישראל מסביב להר סיני, והמתרגם כנגד אונקלוס הגר, ושבע מטפחות כנגד שבעה רקיעים, כמו שהארכנו, כי שבע מטפחות כנגד שבעה רקיעים אשר נפתחו, וראו את כל השמים ושמי השמים עד כסא הכבוד.

'**אתה** הראית לדעת'. לא לחנם פותח החזן בפסוק הזה, **אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ** [דברים ד', ל"ה]. כפי שרש"י מביא על הפסוק הזה, כי במעמד הר סיני, עם ישראל ראה כי 'אין עוד מלבדו'. הקב"ה פתח את שבעה רקיעים, עד כסא הכבוד, וגם שבע ארצות תחתונות, והם ראו הכל. **רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא, וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי** [דברים ל"ב ט"ל].

שלא יתעצלו החזנים והגוללים. אמר לי מישהו, שכאשר הוא ראה באיזה מקום שהיו שם בס"ת הרבה מטפחות, הוא שאל את החזן, מה זה? וכי מחסן פה? למה אתה שם כ"כ הרבה מטפחות? לא צריך.

או מישהו אחר שאמר לי, יש לנו אמנם הרבה מטפחות, אבל גנזנו אותן בצד. לא צריך. מספיק שתים.

פשוט הדור שלנו שכח, למה אבותינו נהגו לעשות בס"ת הרבה מטפחות. לא ידעו מהו הטעם. נשכח הטעם הזה. בכוונה עשו הרבה מטפחות, כנגד שבעה רקיעים.

לכן בס"ד אנחנו נחזק זאת, ונשריש את העניין, ואם ישאלו למה, נענה כי זה כנגד שבעה רקיעים. וכפי שאמרנו, עדיף אדומות, 'בוער באש עד לב השמים'. אבל לאו דוקא.

*

ישנו דבר נוסף, הפלא ופלא.

נעשה מכך חידה. היכי תמצי, שני מעמד הר סיני? **תשמעו** דבר מתוק מדבש.

יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן [שיר השירים א', ב']. בפסוק הזה, אומרת כנסת ישראל – הכלה אומרת להקב"ה, שהוא החתן – ריבונו של־עולם, במעמד הר סיני דיברת איתנו פנים בפנים, נתת לנו נשיקה. אנחנו מבקשים שעוד הפעם תתן לנו נשיקה, 'ישקני מנשיקות פיהו'. המעמד של הר סיני, בשבילנו זאת היתה הרגשת נשיקה.

מי שמע את הקב"ה מדבר אל עם שלם? הקב"ה מדבר אל כל עם ישראל. קיבלנו נשיקה. אנו מבקשים עוד הפעם, תנשק אותנו שוב פעם. א"כ לעתיד לבוא, יהיה עוד הפעם מעמד הר סיני.

היגעתי לכך, בזכות מהרי"ץ. בפירושו למוסף ראש השנה, בברכת שופרות.

חושבני כי אנחנו עושים טעות בברכת שופרות, כיון שמתעייפים כבר במוסף, כשמגיעים לברכת שופרות כבר אומרים זאת מהר. ונראה לפי דברי מהרי"ץ ההיפך, כי זהו העיקר. הרי זאת התכלית, **יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם** [במדבר כ"ט, א']. מעמד הר סיני שמפורט בנוסח ברכה זאת, אתה נגלית בענן כבודך וכו'.

אומר על כך מהרי"ץ [בעץ חיים ח"ג דף ע"ז ע"ב] בזה"ל, **מה מאד יחרד ויתר לבבו באמור נוסח זה.**

כאשר מגיעים אל הפיסקא הזאת, צריכים להזדעזע. למה?

כי הוא מזכיר אהבת דודים, אהבת נעורים. מזכירים אנחנו את ההתחלה שלנו, בזמן שישראל נהיו לעם, איזו אהבה בין הקב"ה לבין עם ישראל.

אשר הקב"ה נטש עליונים, וירם קרן לעמו למעלה ממלאכי צבא.

הקב״ה הרים, רומם, את עם ישראל. למה הקב״ה עשה את מעמד הר סיני? בשביל מה?

בשביל לרומם ולהגביה את עם ישראל יותר מכל האומות. כך רש״י מסביר את הפסוק [שמות כ׳, ט״ז] **לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם**, כמו להרים נס. מה שלא עשה זאת לשום אומה.

ולפי דעת הרמב״ם, הדבר בא בכדי שלא ישאר להם שום ספק, שלא יחשבו כי אולי ישנה כאן איזו התחכמות ח״ו מצד משה רבינו, אלא ישמעו ישירות מפי הקב״ה. לא שמשה רבינו ע״ה יגיד, כך הקב״ה אמר לי. ותו לא. אלא שהם ישמעו במו אזניהם, ויראו במו עיניהם. כפי שמשה רבינו שמע, גם אנחנו שמענו אותו הדבר. אז לא ישאר להם אפילו ׳אלפית׳ של ספק. כדי שיהיו בטוחים, באלף אחוז.

והשרה שכינתו על עם בחירו, ונשמע קולו מסוף העולם ועד סופו.

במעמד הר סיני, הרי אומות העולם שמעו, הלכו לבלעם ושאלו, מה קורה פה? וכי העולם הולך להיחרב. אמר להם, לא. הקב״ה נותן תורה לעם ישראל.

ובזכרו זה, יתעורר בכוונה גדולה לבקש מלפניו ית׳ יחזיר עטרה לישנה.

אנחנו מזכירים זאת, ואז א״כ אנחנו רוצים שהקב״ה יחזיר עטרה לישנה.

ושם נרוה דודים, ונתעלם באהבים.

ע״כ צריך לתת אל ליבו כל זה – מהרי״ץ אומר, תחשוב על כל מה שאמרתי – **ויותר ממנו** – אני רק פתחתי לך פתח. תמשיך עוד – **כדי לעורר הכוונה.**

הכל טוב ויפה, מובן פחות או יותר, אבל מה הפירוש ׳לבקש שיחזיר עטרה לישנה׳? שיהיה עוד הפעם מעמד הר סיני? לכאורה אין צורך. בשביל מה צריך עוד שוב מעמד הר סיני?

הקב״ה עשה לנו מעמד הר סיני, בכדי להוציא מהלב שום ספק. שישמעו את הקב״ה ישירות. כל עם ישראל, ששים ריבוא. מליונים היו מסביב להר סיני. גברים נשים וטף. **כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף** [שמות י״ב, ל״ז]. א״כ לכאורה לא צריך.

הערה מהקהל: בית המקדש.

תגובת מרן שליט״א: מה קשור כעת בית המקדש? משיח זה משיח, וביהמ״ק זה ביהמ״ק. אבל למה צריך מעמד הר סיני? מקדש צריך בשביל קרבנות, בשביל עבודה.

המשך ההערה מהקהל: זאת הכוונה במלים להחזיר עטרה לישנה.

תגובת מרן שליט״א: זה לכאורה טוב. מעמד הר סיני עוד הפעם, לא שמענו. אזי נאמר שהכוונה של מהרי״ץ ׳להחזיר עטרה לישנה׳, שיהיו קרבנות בביהמ״ק, כמרכן שתהיה נבואה, שיהיה אורים ותומים. מֵעַיִן. לא הר סיני.

אבל כאשר פתחתי את הספר יסוד ושורש העבודה, בדיוק על הברכה הזאת – ובלי קשר למהרי״ץ, מה שמהרי״ץ כתב, אף אחד לא כתב – אבל בעל יסוד ושורש העבודה מדבר על כך, והוא אומר כי לעתיד לבוא יהיה שוב הפעם מעמד הר סיני, ומביא פסוק מספר ישעיה [ל׳, כ׳] **וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ**. והוא מוסיף ואומר, **כידוע.**

הדבר ידוע? שנראה את הקב״ה ונשמע אותו לעת״ל?

פה ישנו כבר סימן שאלה. עד שב״ה מצאתי את המקור. רש״י כתב כך במפורש בשיר השירים, על הפסוק ישקני מנשיקות פיהו, והמקור לכך הוא בספרי חז״ל.

תשמעו את המלים של רש״י, הוא מסביר את הנמשל, מה זה ׳ישקני מנשיקות פיהו׳, וז״ל, **ונאמר דוגמא שלו, על שם שנתן להם תורתו, ודיבר עמהם פנים אל פנים. ואותם דודים, עודם ערבים עליהם מכל שעשוע. ומובטחים מאתו [יתברך] להופיע עוד עליהם.**

שמעתם? ישנה לנו הבטחה מהקב״ה, שהוא יופיע ויתגלה אלינו עוד הפעם. לכאורה, בשביל מה? הרי אין תורה אחרת. התורה היא נצחית, התורה לא תשתנה.

אלא אומר רש״י, **לבאר להם סוד טעמיה, ומסתר צפונותיה.**

הקב״ה יבאר לנו, מה שעד עכשיו לא ידענו. למדנו אמנם תורה וכו׳, אבל עכשיו הקב״ה יסביר לנו את הדברים הנסתרים, אשר עוד לא ידענו אותם.

הערה מהקהל: יש גם תוספת. אז ישיר משה, יהיו הוספות בשירה, לעתיד לבוא. יש רווחים, שיִכָּתבו לעתיד שם.

תגובת מרן שליט"א: כנראה כוונתך לרווחים שישנם בשירה, כי לעת"ל אנחנו נאמר שירה. ומצינו כתוב כי אז יכתבו אותה במקומות הרווחים. כמו שהבאנו בס"ד בשיעור תרומה התשע"ו בשכ"ז, ושיעור עקב התשפ"ה בשל"ו. אבל אנחנו מדברים על עשרת הדיברות. מעמד הר סיני. אין תוספת על עשרת הדיברות. לא יהיו עשרת הדיברות אחרות. בשביל השירה, לא צריך עוד הפעם מעמד הר סיני. מעמד הר סיני פירושו, שכל עם ישראל יתאספו במקום אחד, והקב"ה יתגלה, כמו במעמד הר סיני, וכל מה שהיה במעמד הר סיני, 'ויעל עשנו כעשן הכבשן' – אינני יודע האם בדיוק אותו הדבר, אבל משהו מעין זה – הדברים הבסיסיים, שהקב"ה מתגלה לכל עם ישראל, שכולם ישמעו אותו, וכדומה, יחזרו.

זאת נשיקה. הקב"ה נישק אותנו. 'פנים בפנים דיבר י"י עמכם' – בשבילנו זהו הגילוי חיבה הכי גדול. אנחנו מבקשים, עוד הפעם תנשק אותנו.

ולמה? 'לבאר להם סוד טעמיה'. משמע לא את הטעמים, שאותם כבר למדנו וידענו, אלא את הסוד של־אותם טעמים. כמרכן 'ומסתר צפונותיה'. כי יש צפונות, ואז יודיענו וילַמְּדֵנו את הסתרים של־צפונות. גם אם ידעת צפונות, יש עוד סתרים לצפונות. מסתר צפונותיה.

ומחלים פניו לקיים דברו.

הבטחת לנו, שיהיה לנו עוד הפעם.

וזהו ישקני מנשיקות פיהו. אנחנו מבקשים מהקב"ה, שעוד הפעם 'ישקני מנשיקות פיהו'.

וסימנך, אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם [ישעיהו נ"א, י"ב]. למה נאמר כפול, 'אנכי אנכי'? היה 'אנכי' אחד, והקב"ה ינחם אותנו שיהיה לנו עוד 'אנכי'. יתחיל אז ג"כ ב'אנכי'.

היכן הדבר יהיה? לא מסתבר שבהר סיני, אמרנו [בשיעור דברים התשפ"ו בשל"ז] כי זהו חוצה לארץ. אז הם היו בדרך ממצרים. ה' יעזור, כנראה – הנני מקוה – שזה יהיה בירושלם עיקו"ת. אבל העיקר, שיהיה.

הערה מהקהל: במקום עקידת יצחק.

תגובת מרן שליט"א: יפה. טוב שהזכרת לנו זאת. כתוב במדרשים כי הר המוריה נתלש ועבר להר סיני, ואמרנו שזה נשאר שם. עכשיו הקב"ה יחזיר אותו למקומו בירושלם, ויחזור עוד הפעם. הפלא ופלא.

ממש מתוק. זה ישאר שם, ואז זה בעצם אותו המקום.

השם ברוך הוא יזכנו, ויאיר עינינו במאור תורתו, לשמוע סוד טעמיה, וכל מסתר צפונותיה, אכי"ר.

הודעה חשובה:
שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,
נערך והֻגָּה לפי הבנת העורך.
לאור האמור, בכל ספק או שאלה
המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר
היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן
שליט"א.
הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.
פרטים בטלפון: 050–4140741

תפילה לפני התחלת הלימוד בליל הושענא רבא

סדר הלילה הזאת, תקרא ספר משנה תורה מן אלה הדברים עד סוף פרשת וזאת הברכה. ותכוין לעשות החותם של־מלכות שהם ג' מילואי **אהיה**: קס"א, קמ"ג, קנ"א. גימטריא **משנה תורה** עם הג' כוללים כשתסיר מהם הפשוטים.

אל"ף ה"י יו"ד ה"י. קס"א: אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה. קנ"א: אל"ף ה"א יו"ד ה"א. קמ"א:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, אָב הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת. לְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים בְּקִידָה וּבְהִשְׁתַּחֲוָיָה, לְחִלּוֹת פָּנֶיךָ עַל חַטָּאוֹת וְזִדּוֹנוֹת, טֶרֶם יֵצֵא דְּבַר הַמֶּלֶךְ עַל כָּל דָּת וְדִין, עֵד הַשַּׁעַר לֹא סָגְרוּ, אַחֲרֵי אֲשֶׁר יָצְאוּ הָרוֹדְפִים הָעוֹמְדִים עַל הַפְּקוּדִים, לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁפָּט וְהַדִּין, וְעֵד הַבֹּלֶם לֹא סָר, נִתְפַּלֵּל אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אוּלַי יֵעָתֵר לָנוּ, לְכַפֵּר כָּל חַטֹּאתֵינוּ, וְלֹא נֵאבֵד. לָכֵן בָּאנוּ כַּעֲנִיִּים וְאֶבְיוֹנִים, דּוֹפְקִים עַל פִּתְחֵי רַחֲמֶיךָ, קוֹרְאִים אֶת מִשְׁנֵה־תּוֹרָה, שֶׁתִּתְחַמְּנוּ לְחַיִּים טוֹבִים. וְלֹא יָמוּשׁ סֵפֶר תּוֹרָתְךָ מִפִּינוּ וּמִפִּי זַרְעֵינוּ, וּבוֹ נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַל תַּטְרִוחַ עָלֵינוּ אֶת הַשְּׁעָה. וְתַאֲרִיךְ קִצֵּינוּ. כִּי אֵלֶיךָ נְשׁוּבָה. זָכְרֵנוּ לְחַיִּים, אֵל מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. חָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים, לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים, אֵל חַי. בִּזְכוּת סֵפֶר מִשְׁנֵה־תּוֹרָה וּפָרָשִׁיוֹתָיו וּפְסוּקָיו וְתֵיבוֹתָיו וְאוֹתִיּוֹתָיו וְטַעֲמָיו וּנְקֻדּוֹתָיו וְשִׁמּוּתָיו, הַיּוֹצְאִים מֵרָאשֵׁי תֵּיבוֹת, וְסוֹפֵי תֵּיבוֹת, וּמֵחֲלוֹפֵי תֵּיבוֹת, בְּכָלַל וּפָרַט. וּבִזְכוּת שֵׁם הַגָּדוֹל (אהיה) בְּמִלּוּאָיו בְּיוֹדִי"ן בְּהֵהִי"ן בְּאַלְפִי"ן, תָּטִיב לָנוּ הַחֲתִימָה, וּבְשֵׁם קְרִי"ע שְׁטִי"ן תִּקְרַע רוֹעַ גְּזֵר־דִּינֵנוּ. וּבְשֵׁם (אל"ד) כָּלוּל בְּמִקּוֹרוֹ (אהיה) הוּא (אאהל"ידה) תְּבַטֵּל מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, כָּל גְּזֵירוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת. וְאַל תַּסֵּר מִמֶּנּוּ צִלָּנוּ. וּפְרוֹשׁ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, בִּזְכוּת הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ (אהיה) בְּמִלּוּאָיו. וְתַאֲרִיךְ קִצֵּנוּ, וּתְכַפֵּר חַטֹּאתֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וּפִשְׁעֵינוּ, וּתְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ:

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ. בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

תורה צוה וגו'

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

פרשת נח

(נמסר במוצש"ק בראשית)

מרחשון התשפ"ז בשל"ח

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק״י

נושאי השיעור:

כמה רקיעים ישנם, וכמה מטפחות צריכים לס״ת. ומהלך כמה מליוני שנים מן הארץ, עד כסא הכבוד.

דעת הגר״א כי ישנם תשעה רקיעים, ופירושו הנפלא לגבי המובא בסוף מסכת כלים, ׳א״ר יוסי, אשריך כלים, שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה׳. ועל פי דבריו, הבנת המסורת שלנו לומר אֵ״ת בְּ״שׁ.

סיפור נפלא בהג״ר אלחנן וסרמן זצ״ל הי״ד, שאמר לאותו חייט מארצה״ב שהוא בא מעירו ברנובייץ׳ בכדי לתפור את הכפתורים לפראק שלו וכו׳. והקשר למה שהובא לעיל מהגמ׳ בחגיגה, לגבי המרחק העצום אשר מן הארץ עד כסא הכבוד.

דחיית דברי מי שכתב רמז בפסוק ב׳ראשית ב׳רא א׳להים, שזהו ראשי תיבות בא״ב, דהיינו שער בלשון ערבי. וכן לגבי הר״ת כי״ף, במלים כ׳י י׳מינך פ׳שוטה לקבל שבים.

הערה על המובא ב׳סליחות׳ בית נאמן, לגבי המלה אִדְּכַר.

המשך בעניין האות גימ״ל, וגאותם של ישראל. והבהרה בעניין הנאמר בשיעור לגבי השקפת הרב יששכר שלמה טייכטאל זצ״ל הי״ד בעניין הציונות.

בעניין הקונטרים גימ״ל כנתינתה מסיני, המשך תשובות למכתב השאלות.

קביעת אבנים מהר סיני, לבית המדרש פעולת צדיק בני־ברק. ובשבח הספר פרי צדיק.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט״א
השיעור יוצא לאור ע״י מוסדות יד מהרי״ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא״ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו ״קול יהודי תימן״ ובחוברות ״שערי יצחק״ – 852
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל״נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט״א, וכן באמירת ״מי שבירך״ בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו היקר הרב ישראל בן הרה"ג מנחם גמליאל הי"ו, לרפואת ולהצלחת נו"ב היולדת מרת תהילה בת הרב ישראל, והתינוקת מיכל שתחי' שנולדה להם בשעטו"מ. יה"ר שיזכו לגדלה עם שאר ילדיהם לתורה ולחופה ולמעשים טובים. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו"כ השיעור מוקדש לעילוי נשמת יעקב בן דוד ופַּרוּך. תנצב"ה. בעבור שהתנדבו לעילוי נשמתו למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן על ידי רבי חיים צבי בן משה אברהם הי"ו מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה שלום בית ובכל העניינים. ולרגל ביאת בנו החתן רבי מנחם הי"ו בברית הנישואין, בשעה טובה ומוצלחת עם הכלה המהוללה מרים שתחי'. ויזַכּם לבנות בית כשר נאמן וטהור בישראל.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי' מארצה"ב, להצלחה מרובה בפרנסה וישוב הדעת.

וכן על ידי רבי עובדיה בן אליהו הי"ו מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, ולנחת מכל יוצאי חלציו, ולרפואה שלמה של רעייתו החשובה מרת שמחה בת משה שתחי' בקרוב ממש. אל נא רפא נא לה.

בעבור שהתנדבו למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפואה – המקום ב"ה ישלח להם רפו"ש בתוך שאר חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

כמה רקיעים ישנם, וכמה מטפחות צריכים לס"ת. ומהלך כמה מליוני שנים מן הארץ, עד כסא הכבוד.

ברוך ה', זכינו להתחיל את התורה מחדש, **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים** וגו'. **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם. וְיהִי מַבְדִּיל, בֵּין מַיִם לָמָיִם** [בראשית א', ו'].

בעניין הרקיעים, בספרי חז"ל מדברים כמעט תמיד על שבעה רקיעים, וכך היא סוגיין דעלמא, בש"ס ובמדרשים, בהרבה מקומות. גם הרמב"ם מדגיש זאת, כי הדבר מצוי בלשון חז"ל, שבעה רקיעים.

בגמרא בחגיגה [דף י"ב ע"ב] מובאת לכאורה דעה החולקת על כך, בזה"ל, **א"ר יהודה, שני רקיעים הן. שנאמר** [**דברים י', י"ד**] **הֵן לַי"יָ אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם.**

האחד הוא 'השמים', והשני הוא 'שמי השמים'. סה"כ שנים.

מי אומר שבעה? ריש לקיש. כמובא בהמשך הגמ' שם בזה"ל, **ריש לָקִישׁ אמר, שבעה. ואלו הן. וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות.** והגמרא מפרטת בהמשך את מקור השמות, היכן הם כתובים בפסוקים, ומה נעשָׂה בהם.

למעשה, ישנן כמה וכמה דעות בעניין.

במדרש תהלים מובא כך, רבנן אמרי, שלשה רקיעים הם. 'השמים' – אחד. 'ושמי' – שתים. 'השמים' – שלוש.

ולפי המשך הסוגיא [בחגיגה שם, ריש דף י"ג], אפשר היה להבין כי ישנו עוד רקיע שמיני. כמובא שם בזה"ל, **אמר רב אחא בר יעקב, עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות דכתיב** [**יחזקאל א', כ"ב**] **וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא.** לכאורה הוא סובר שישנו עוד רקיע. אבל ראיתי מפרשים האומרים כי הרקיע הזה איננו נכלל בחשבון, כיון שהוא לא ממש רקיע, שכן כתוב רק 'ודמות'. הוא דמות רקיע.

והגר"א אומר – עוד מעט נראה – שישנם תשעה רקיעים.

ורבינו שלום שבזי זיע"א אומר, שישנם עשרה רקיעים. וכך כותב ג"כ מהר"ש מנצורה זצ"ל בחידושיו.

המקור לכך, בזוה"ק פ' תרומה דף קס"ד ע"ב, לגבי פסוק ואת המשכן תעשה 'עשר' יריעות.

והרמב"ם כותב, שישנם שמונה עשרה רקיעים. והסיבה שלא פירטו אותם, היא מפני שאחד מהם כולל כמה.

בכל אופן, מכך שישנן כמה אפשריות, כמה דעות, איכא נפקותא למעשה.

והרי אנחנו מדברים על כך, גם בקשר למה שדיברנו בעבר, כי צריכים אנו לחדש את המנהג של ריבוי המטפחות בס"ת, וישנם כאלה שכתבו – כגון ספר זרע השלום – שצריכים שבע מטפחות, כנגד שבעה רקיעים. אבל בדרך כלל, חכמי תימן לא הגבילו את המניין. הם כתבו, 'מטפחות', לא אמרו מספר. וגם במסורת, לא שמענו ולא ראינו 'שבע מטפחות' דוקא. עשו הרבה. יכול להיות פחות משבע, ויכול להיות יותר.

לכן, הדבר אינו מוגבל. אין מספר מדוייק. מה שתעשה, זה טוב. מי שיעשה שבע, עוד יותר טוב, אולם הדבר לאו דוקא.

*

בהמשך הגמרא [בחגיגה שם] מובא בזה"ל, **תניא, אמר רבן יוחנן בן זכאי, מה תשובה השיבתו בת־**

קול לאותו רשע, בשעה שאמר [ישעיהו י״ד, י״ד] אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב, אֲדַמֶּה לְעֶלְיוֹן.

נבוכדנאצר הרשע, מרוב שהצליח, כפי שנאמר [ירמיהו כ״ז, ו׳] **וְעַתָּה אָנֹכִי נָתַתִּי אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עַבְדִּי**, הוא כבש הרבה ארצות, וגם בעוה״ר החריב את בית המקדש, זחה דעתו, הוא חשב כי הוא יכול להילחם אפילו עם הקב״ה, כמו דור הפלגה. ולכן הוא אמר, אעלה על במתי עב, אדמה לעליון.

בתרגום בתוספתא של חג השבועות מובא שאמר כך, **אֶסַּק לשמי שמיא, ואחריב מדורין עלאין, ואגיח קרבא עם קדישי עליונין** וכו׳. השתגע לגמרי.

ענתה לו רוח הקודש – בגמרא כאן בחגיגה כתוב, **״יצתה בת קול׳ – ואמרה לו, רשע בן רשע, בן בנו של־נמרוד הרשע, שהמריד כל העולם כולו עליו במלכותו. כמה שנותיו של אדם? שבעים שנה. שנאמר [תהלים צ׳, י׳] יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה.**

כמה חייו של־אדם? הכי הרבה, שמונים שנה. כמה יכול לחיות האדם? רצונך להגיע לרקיע? האם אתה יודע, כמה שנים צריך לשם כך? אתה לא תספיק. בשנות חייך, תגיע רק לאחד חלקי אלף, או עשרת אלפים. לא תגיע. למה?

והלא מן הארץ עד לרקיע, מהלך חמש מאות שנה. ועביו של רקיע, מהלך חמש מאות שנה. וכן בין כל רקיע ורקיע. למעלה מהן, חיות הקדש. רגלי החיות, כנגד כולם. קרסולי החיות, כנגד כולן. שוקי החיות, כנגד כולן. רכובי החיות, כנגד כולן. ירכי החיות, כנגד כולן. גופי החיות, כנגד כולן. צוארי החיות, כנגד כולן. ראשי החיות, כנגד כולן. קרני החיות, כנגד כולן.

בכל פעם, תכפיל את החשבון, רק להגיע לרקיעים. מהארץ עד לרקיע, והחלל – האויר – שבין האחד לשני. זה יוצא שבעת אלפים שנה. וכשמגיעים לרגלי החיות, זה פי שתים, זה כבר מהלך ארבעה עשר אלף שנה. חשבון מבעית.

למעלה מהן, כסא כבוד. רגלי כסא הכבוד, כנגד כולן. כסא הכבוד, כנגד כולן. מלך אל חי וקים רם ונשא שוכן עליהם. ואתה אמרת, אעלה על במתי עב, אדמה לעליון? אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוּרַד אֶל יַרְכְּתֵי בוֹר [ישעיהו י״ד, ט״ו].

שוטה שבעולם. טיפש.

עשינו חשבון, עם ידידנו הרב יואב חלא הי״ו, והיגענו לכך שזה יוצא ביחד, מהלך ארבעה עשר מליון, ושלוש מאות שלושים ושש אלף שנים.

וזהו פירוט החשבון. ארץ–רקיע, 500 שנה. עביו שלרקיע, 500 שנה. בין רקיע לרקיע, 6000 שנה. ביחד 7000 שנה. רגלי החיות, 14,000 שנה. קרסולי החיות, 28,000 שנה. שוקי החיות, 56,000 שנה. רכובי החיות, 112,000 שנה. ירכי החיות, 224,000 שנה. גופי החיות, 448,000 שנה. צוארי החיות, 896,000 שנה. ראשי החיות, 1,792,000 שנה. קרני החיות, 3,584,000 שנה. רגלי החיות, 7,168,000 שנה. כסא הכבוד, 14,336,000 שנה.

ולפי הגר״א, האומר שישנן תשעה רקיעים – עוד מעט נראה – או לפי מה שהבאנו בשם הזוה״ק מהרש״ש ומהרש״מ, שישנם עשרה רקיעים, אזי המהלך הוא בערך ששים מליון. רק להגיע לכסא הכבוד.

מצד שני, כתוב בירושלמי [פ״ג דברכות הל״א], כמה שהקב״ה רחוק – כפי שנאמר [קהלת ה׳, ז׳] **כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר, וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם** – אבל הפסוק אומר [דברים ד׳, ז׳] **כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו. כַּי״ְ אֱלֹהֵינוּ, בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו.**

כמה שהמרחק עצום, הקב״ה שומע אותך תוך רגע. קרוב אליך מאד. המרחק איננו משפיע לעניין קבלת התפילה.

דעת הגר״א כי ישנם תשעה רקיעים, ופירושו הנפלא לגבי המובא בסוף מסכת כלים, ׳א״ר יוסי, אשריך כלים, שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה׳. ועל פי דבריו, הבנת המסורת שלנו לומר אֵ״ת בָּ״ש.

בסוף מסכת כלים, מובא בזה״ל, **אמר רבי יוסי, אשרֵיךְ כלים, שנכנסְתְּ בטומאה, ויצאת בטהרה.**

מסכת כלים מתחילה כך, **אבות הטומאות, השרץ, ושכבת זרע, וטמא מת** וכו׳, ונגמרת ב׳**והאפרכס של זכוכית, טהור**׳. אפרכס היינו, כלי זכוכית שמשתמשים בו להעביר תבואה לריחיים. הוא טהור, כי הוא לא כלי קיבול. רק מעבירים דרכו. **אשריך כלים. שנכנסת בטומאה, ויצאת בטהרה.** זהו הפשט.

אולם הגר״א, אומר כאן פירוש הפלא ופלא. ממש נצנצה בו רוח הקודש, להגיד פירוש כזה. וזהו ג״כ ׳מהלך׳.

הוא אומר, כי כל העולם כולו – עולם העשייה, העולם הגשמי שלנו – הוא כולל אחד עשרה דברים. א' שמים, שזה כולל את כל הרקיעים שאמרנו. ב' הים. ג' כדור הארץ. כדור הארץ זאת הנקודה האחרונה, האמצעית, והכל מסביב. אנחנו במרכז. מסביב כדור הארץ, יש ים. הרי העולם – אמנם כתוב בכתר מלכות, 'חציו יבשה וחציו מים'.

בזמנו של מהר"ש בן גבירול, שחיבר את כתר מלכות, עדיין לא ידעו בדיוק את החשבון. אבל כבר יודעים כי שליש יבשה, ושני שליש מים. יכול גם להיות, שהמלה 'חציו' איננה מדוייקת. בלשון חז"ל, 'חצי' זה לא חייב להיות חצי במדוייק, כמ"ש הריב"ש בתשובותיו. לא משנה.

אולם למעשה, מי שרואה את ה'גלובוס' של כדור הארץ, הרי כתוב [בראשית א', י'] **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה' אֶרֶץ**, משמע רק יבשה אחת. כיום ישנן חמש יבשות. אבל מי שמסתכל טוב על המפה, אם יתבונן, הוא רואה דבר פלא. רואים בצד ימין, בקצה זה אוסטרליה, ויש את אסיה ואפריקה, אירופה למעלה, ובצד השני יש את אמריקה הדרומית והצפונית, מי שיחבר ויקריב את כל היבשות ביחד, יראה כי הם נדבקים האחד אל השני. הכל יבשה אחת היה במקור. זה הופרד בכח עצום. למשל מי שיראה את אמריקה הדרומית והצפונית, מתחברת עם אפריקה, זה ממש מתחבר. ראיתי כתוב כי אפילו סוג האדמות מתאים זה לזה. ובצד הימני של כדור הארץ, למטה זה ים, אבל אם מכניסים שם את אוסטרליה, זה מתחבר, כמו שאמרנו. ממש יבשה אחת.

אינני יודע מתי הדבר הנעשה, מתי נפרד, אולי בזמן המבול. ישנו פסוק בספר תהלים [ס', ד'], **הְרֵעַשְׁתָּה אֶרֶץ, פִּצַּמְתָּהּ. רְפָה שִׁבָרֶיהָ, כִּי מָטָה**. 'הרעשת ארץ', היה רעש. רעידת אדמה. 'פצמתה', כמו 'פַּצִּימִים' בלשון חז"ל. ביקעת והפרדתָּ אותה. 'רפא שבריה כי מטה', העולם מתמוטט, כביכול. רבש"ע, תרפא את זה. אבל בכל אופן, הכל, בורא עולם, **תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִי מָה** [איוב כ"ו, ז'].

אם מקרבים את היבשות, רואים ממש כיצד המים מקיפים את הכל. אבל גם לפי איך שזה כיום, המים הם מסביב.

חוץ מזה, ישנם תשעה רקיעים. כך דעת הגר"א. הוא אומר, כי מה שכתוב בגמרא, רבי יהודה וריש לקיש, זאת איננה מחלוקת ביניהם. צריכים לצרף את שניהם. שבעה ועוד שנים, זה תשעה רקיעים. הוא לא כותב, מניין לו? אבל הוא כותב שזה 'ידוע'. כנראה שיש אולי בראשונים, היה לו עכ"פ איזה מקור שישנם תשעה. ועי' לקמן.

אולי צירוף שתי הדעות ז' ועוד ב', זה חידוש שלו, לא כלפי זה כתב 'ידוע'.

העולם נברא, בעשרים ושתים אותיות, כמו שאמרו חז"ל. אבל לכאורה, הרי אמרנו שבעולם ישנם אחד עשר דברים? אלא, זהו לפי א"ת ב"ש. שהם בדיוק אחד עשר. א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ ו"פ ז"ע ח"ס ט"נ י"מ כ"ל. אלו כל האל"ף ב"י.

א"כ הולכים לפי הסדר. הרי הרקיע השביעי הוא ערבות, הרקיע אשר הכי קרוב לכסא הכבוד. [מרן שליט"א מדגים זאת. העורך]. נגיד שפה כדור הארץ באמצע, ומסביב הכל מוקף רקיעים. ברגע הראשון אנחנו חושבים כי רק אנחנו כאן, והקב"ה בשמים, מסתכלים כלפי מעלה. אבל נסתכל גם על מה שבצדדים, וארצות הברית וכו' מתחתנו, יוצא כי בעצם מסביב כולם, הכל עיגולים עיגולים. נמצא באמצע כדור הארץ, והים – אוקיָנוסים – מסביבו, ומסביב כולם תשעה רקיעים, א"כ הרקיע התשיעי הנקרא ערבות, הוא הכי גדול, כי הוא מסובב את כולם.

זהו א"ת, דהיינו מאל"ף ועד תי"ו. המרחק הכי גדול. הרי א"ת, זה האות הראשונה והאות האחרונה. הוא המרחק הכי גדול. אח"כ ב"ש, ג"ר וכו'. ט"נ זה התשיעי, ואח"כ י"מ, זהו הים. כפישוטו.

ואח"כ כ"ל, זוהי הארץ. כדור הארץ נקרא כֹּל, כי הוא כולל את הכל. בכדור הארץ יש את כל בני האדם, בעלי החיים, ואת כל הצמחים וכל הדוממים. י"ם, כ"ל. הפלא ופלא.

ממשיך הגר"א ואומר, 'אשריך כלים, שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה'. המלה 'כלים', היא מַתחילה–נכנסת בכ"ל, ונגמרת בי"ם. כלים זה כ"ל י"ם. מה הפירוש 'נכנסת בטומאה'? הדין הוא מה שטמא ביבשה, טהור בים. א"כ נכנסת בטומאה, ויצאת בטהרה.

ממש שפתים ישק. מתוק מדבש.

הדבר מובא בכמה מספריו, כגון בקול אליהו. וכן באליהו רבה, הנדפס בגליון המשניות הגדולות, בסוף מסכת כלים. וכן בספר שלָפני 'המאור הגדול' [דף תתכ"ז], שם כתב בזה"ל, **במשנה, אמר רבי**

יוסי אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה.

יתבאר, דהנה כלל העולם הוא: שמים, ים, וארץ. זהו כל עולם העשייה.

והארץ נקראת "כל", שכוללת כל הבריות וכל הצמחים וכל הדוממים. וידוע דתשעה רקיעים הם.

זהו מה שאמרנו מקודם, כי הוא כותב בלשון 'וידוע'. הוא לא כתב מהיכן הדבר ידוע, אבל בודאי שישנו לכך מקור. וגם אם הגר"א אמר זאת מעצמו, זה מספיק.

הערה מהקהל (אחרי השיעור): המקור בזוה"ק פ' תרומה דף קס"ד ע"ב.

תשובת מרן שליט"א: אבל שם זאת רק דעת ר' יוסי, שאמר תשע רקיעין אינון, ושכינתא איהי עשיראה וכו'.

כי מ"ד במסכת חגיגה (דף י"ב ע"ב) שני רקיעים הם, ומ"ד שם שבע רקיעים הם, אלו ואלו דברי אלדים חיים – אין כאן מחלוקת – והבן.

[וביחד עם] "ים" – ו"ארץ" הרי הם י"א, וכנגדם כ"ב אותיות של הא"ב שבהם נברא העולם, ובצירופם בא"ת ב"ש המה י"א, א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"ץ ו"פ ז"ע ח"ס ט"ן י"מ כ"ל, המה ט' רקיעים כנגדם, י"ם הוא ים, וכלל הארץ נקראת כ"ל, שכוללת כל הבריות וכל הצמחים וכל הדוממים (עי' חולין דף קכ"ו ע"ב).

וידוע, דכל מה שבארץ טמא, בים טהור. והים המה המים, מטהרין כל טומאה. וזהו שאמר "אשריך כלים שנכנסת בטומאה" באותיות כ"ל, שבכלים יש תיבות כל–ים. "ויצאת בטהרה" באותיות י"ם, והיינו, על פי הידוע (עי' ע"ז דף מ"א ע"א. ובתוס' שם ד"ה ככדור), כי הארץ כדוריית היא תלויה על בלימה בתווך, אמצע השמים המקיפים אותה מכל צד ואויר בנתיים, מהלך ת"ק שנה מן הארץ לשמים מכל צד, וכן כל הרקיעים מקיפים זה את זה, וזה על זה כקליפת הבצלים המקיפים זה על זה.

זה כמו בצלים, קליפה על גבי קליפה. זהו 'גלדי בצלים', מה שהרמב"ם כותב בהלכות יסודי התורה.

וכאשר הכל נברא בכ"ב אותיות של הא"ב, נמצא רקיע העליון על כולם מקצהו אל קצהו הוא בבחינת א"ת, שני הקצוות היותר רחוקים זה מזה, ורקיע השני שתחתיו לפנים ממנו מקצהו אל קצהו הוא בבחינת ב"ש. והשלישי ג"ר וכן כולם עד חלל אויר הארץ, והים המקיף את היבשה, אותיות י"ם, והארץ התיכונה שבתיכונות היא כ"ל.

*

על פי דבריו, הבנתי את המסורת שלנו, וכדלקמן. או נגיד בסגנון אחר, המסורת שלנו מחזקת את מה שהגר"א אומר.

היה לי תמוה, כי בלימוד שאנחנו מלמדים את הילדים, א"ת ב"ש וכו', ובעצם תמיד כאשר מזכירים את העניין הזה, אנחנו אומרים כך, אֶ"תְ בְּ"שׁ גְּ"ר דְּ"ק וכו'.

למה אֶ"תְ בְּ"שׁ?

הנני שומע תמיד את האחרים – אשכנזים או ספרדים – הספרדים אומרים אַ"ת בַּ"ש, והאשכנזים אומרים אָ"ת בָּ"ש. מדוע אצלינו המלה הראשונה היא בצירי, אֶ"ת. הרי זאת איננה מלה עם משמעות, א"כ כפי שאומרים בְּ"ש גְּ"ר דְּ"ל וכו', גם א"ת היה צריך להיות אותו הדבר. מה רצונך להגיד? שרצו לעשות את הראשונה מלה, כמו בסוף המלה כ"ל, שהיא בחולם, ולא בקמץ כמו השאר? א"כ היה צ"ל אֶ"ת, תי"ו רפויה. מדוע אצלינו התי"ו דגושה, אֶ"ת?

ראיתי גם בתחילת 'תורה קדומה' עם פירוש רש"י [שיצ"ל שנת התשס"א] – אינני יודע כיצד זה בכל המהדורות – שהוא הדפיס ככה, בדף 46, ממש דייק. אֶ"תְ בְּ"שׁ וכו' יָ"ם, כ"ל.

לגבי הסוף לא היה כ"כ קשה לי, לטעון שיגידו זָ"ע חָ"ס טָ"נ יָ"מ כָּ"ל, לא קשה לי, כי אי אפשר להגיד י"ם כָּ"ל.

הרי מהו ההבדל שבין כָּל, לבין כֹּל. היכן שישנו מקף, אומרים כָּל. כגון [בראשית ח', י"ט] כָּל-הָרֶמֶשׂ. וכאשר המלה מוכרתת, אומרים כֹּל. אם יש לה טעם. לא משנה האם זהו טעם מפסיק, או טעם מפריד או טעם מוליך. העיקר שישנו טעם. אז אומרים כֹּל. כמו אֵת. וכאשר ישנו מקף, אומרים כָּל. והוא הדין לאֵת, ואֶת. א"כ כאן אין שאלה, למה אומרים פה כ"ל. בגלל שזה האחרון. הסוף. אפשר להבין. כפי שנאמר [בראשית ט', ג'] כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל, וכיו"ב. בסדר. זאת איננה קושיא.

פרשת נח ה'תשפ"ז ב'של"ח

אבל לגבי המלה הראשונה, אֵ"ת, למה עשו אֵ"ת? **לפי** הגר"א הבנתי מצויין. או שהדבר מסייע לדבריו.

הרי ישנו כלל, "כל 'אֶת', לרבות". למה 'את' לרבות? מאיפה זה? התשובה היא, כי זה אל"ף עד ת"ו. הכלל 'כל אתין ריבויין', הוא מפני ששאלו אותיות אל"ף ת"ו, פירושו הכל, מאל"ף ועד ת"ו. זהו ריבוי.

לפי דברי הגר"א, הדבר בא לרמוז את שני הקצוות של־רקיע הכי רחוק, זהו א"ת, אל"ף עד ת"ו.

אולם מצד שני, מכיון שזהו רק רמז, ע"כ עשו משהו באמצע. מצד אחד, אֵ"ת בצירי. ומצד שני, עשו דגש בתי"ו, א"ת. בכדי שתבין, כי בעצם לא מתכוונים פה למלה, אלא רק לרמוז פה את צירופי האותיות. אבל מובן, למה עשו מזה אֵ"ת, כי הדבר בא לרמוז, אל"ף עד ת"ו, כמו 'את' שבאה לרבות.

לעשות אֵ"ת לא רצו, כי אז זה כאילו יתחבר עם ב"ש, והדבר אינו מתאים, כי הרי כל אחד עומד בפני עצמו.

*

דרך אגב, מאחר שאנחנו מדברים בס"ד בעניין צירופי האותיות, ראיתי בתורה קדומה שם, כי הוא מביא את סדר צירופי האותיות, והוא עושה כך, **אַבגַ"ד. הַוַ"ז. חְטְ"י. כַ"ך. לְמַ"ם. נַ"ן. סַ"ע. פַ"ף. צַ"ץ. קַרשַ"ת.**

הוא חילק אותם לעשר. ראיתי ושמעתי מלמדים ככה, במקומות מסויימים. או קרוב לכך, לא בדיוק.

אולם לפי המסורת שלי מאאמו"ר זצ"ל, יוצא שזה רק שבע. ונראה לי שהדבר יותר מתאים. כי כאשר מלמדים ילדים, אתה מפריד אותם יותר מדאי, כ"ך. למ"ם. נ"ן. ס"ע. פ"ף. צ"ץ. תחבר זאת לכמה מלים מעטות יותר. **אַבגַ"ד. הַוַ"ז. חְטְ"י. כַּךְלְמַ"ם. נַסַ"ע. פַּפְצַ"ץ. קַרשַ"ת.** זה הולך יותר טוב ביחד. ככה זוכרים את סדר האותיות. [עיין בהרחבה בשיעור ואתחנן התשע"ח בשכ"ט].

אבל מצד שני, הוא מביא שם פירוש עליהם בשם מארי יחיא עוזירי, ומתבאר שהוא עושה כך בדוקא, כי זה עשרה שמות. הוא מסביר שם רמזים, על פי הקבלה. אמנם נראה כי הסביר זאת מדעתו. ולפי דבריו, אכן הם עשרה שמות. ולפי מה שאמרתי, הם שבעה שמות, ואפשר אולי למצוא רמזים גם בזה.

אבל בכל אופן, מבחינת הלימוד לילדים, ולצורך הזכרון, יותר טוב כפי שאנחנו אומרים.

*

ואם אני כבר מעיר, בדרך אגב, הנני רואה כי בהמשך ישנו ג"כ משהו שקצת משונה לי.

ישנו הרי עוד סדר, **אֲחַ"ס. בְּטַ"ע. גִ"ף. דְּכַ"ץ. הַלַ"ק. וַמַ"ר. זַנשַ"ת.** זהו צירוף נוסף.

כל הצירופים הללו, הם אינם סתם. זה לא מספרים. יש בזה סודות מעשה בראשית וכו', דברים גבוהים. חוץ מכך שישנן בכך גם דרשות, הקרובות אל הפשט, אבל ישנם גם דברים בספרי הקבלה, סודות עליונים.

אבל לגבי איך קוראים את זה, אני קיבלתי מאאמו"ר זצ"ל כך, **אַחַ"ס. בַּטַ"ע. גִ"ף. דַּכַ"ץ. הַלַ"ק. וַמַ"ר. זַנשַ"ת.** הכל על אותו המשקל. אינני יודע, מדוע פה – בתורה קדומה – את החלק הראשון הוא מתחיל כך, אֲחַ"ס בְּטַ"ע גִ"ף דְּכַ"ץ. מה נשתנו? ופתאום אח"כ בפתח, הַלַ"ק וַמַ"ר זַנשַ"ת. למה הראשונים הם חטופים, והאחרונים בפתחין.

בשלמא ההמשך, **אֲיַ"ק. בְּגַ"ר. גְּלַ"ש. דְּמַ"ת. הֲנַ"ך. וְסַ"ם. זַעַ"ן. חֲפַ"ף. טְצַ"ץ,** בסדר, הכל אותו הדבר. אבל פה בנ"ד, חצי ככה וחצי ככה? זה נראה דבר משונה.

[**ואחרי** השיעור, שמחתי לראות כי כן מנוקד בפתחין אַחַס בַּטַע וכו' בצילום כת"י שהובא בסוף ס' הפטריות הוצאת ילי"ן משנת התשכ"ה דף רפ"ט. גם מנוקד בצירי ודגש אֶת בָּ"שׁ וכו'].

אבל גם לכו"ע צריך ביאור למה הַלַ"ק וַמַ"ר, הלמ"ד והמי"ם דגושות? [ולי קשה על שתי האפשריות, הלא בכל מקום כשהסימן הוא בן שתי תנועות, ואין לו משמעות, המנהג פשוט לקרוא בתנועות שוא ופתח. איתמר. כגון דְּצַ"ך עֲדַ"ש וכו'. יב"ן].

והמקום ב"ה יאיר עינינו.

ועוד דבר קטן להעיר בהֶמשך שם בתורה קדומה דף 48, **אַטְבַּ"ח. גַּזְדּ"ו. יַצְכָּ"ף. לַעְמָ"ס. קַצְרָ"ף. שַׁנְתָּ"ם.**

איך נכפל צאד"י בקצר"ף, הרי ישנה כבר לפני כן ביצכ"ף. אלא צ"ל צא"ד פשוטה קיר"ף. וכן שנת"ם, נו"ן פשוטה. עדיף כך, כי החשבון הכולל שלהם, הוא אלף. קו"ף (100), וצא"ד פשוטה (900

מן טצ"ץ) ק"ץ. וכן רי"ש ופ"א פשוטה (מן חפ"ף), שי"ן ונו"ן פשוטה (מן זע"ן).

א"ט הם עשר, וכן ב"ח, ג"ז, ד"ו וכו'.

סיפור נפלא בהג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, שאמר לאותו חייט מארצה"ב שהוא בא מעירו ברנוביץ' בכדי לתפור את הכפתורים לפראק שלו וכו'. והקשר למה שהובא לעיל מהגמ' בחגיגה, לגבי המרחק העצום אשר מן הארץ עד כסא הכבוד.

לפני כעשר שנים, בשיעור מקץ התשע"ז בשכ"ח, הבאתי סיפור נפלא על הגאון רבי אלחנן וסרמן, תלמיד מובהק של הגאון הצדיק בעל החפץ חיים, שאסף כסף לישיבה שלו וכו' – אם הינכם זוכרים, הסיפור עם הפראק והכפתורים – שהוא אמר לאותו חייט, שהוא בא מעירו ברנוביץ' לארצה"ב בכדי לתפור כפתורים.

והדבר קשור ג"כ אל העניין דלעיל, לגבי הרקיע.

הסיפור הזה מובא בכמה ספרים, בכמה סגנונות, וגם בספר חשוקי חמד [חנוכה], הביא זאת. אבל ראיתי עכשיו בספר שערי נחמה [שער הדרשות, מדף 399] שהביא את הסיפור הזה, בהקשר לסוגיא דלעיל לגבי הרקיעים. ולכן נביאֵנו כאן.

ברגע הראשון חשבתי, כי הוא הוסיף זאת מעצמו, כי היה נראה לי שאולי הוא הגזים. הוא כתב, שהיו בישיבה שלו ארבע מאות תלמידים. כ"כ הרבה תלמידים היו לו בישיבה? אמרתי, טוב, אולי הוא הוסיף זאת מעצמו.

אולם בדקתי בספר אור אלחנן, תולדות הגר"א וסרמן, וראיתי כי הדבר נכון. הוא כותב שם, כי בישיבה של הג"ר אלחנן היו יותר משלוש מאות תלמידים. והכוונה באותו מחזור. אולם בסך הכל, היו שם אלפי תלמידים. ע"כ אמרתי, אם הדבר כך, אזי כנראה הוא כן מדייק.

לא אקרא בפניכם כעת את כל הסיפור, כי הוא ארוך. העורך ידפיס את הכל בחוברת וכדלקמן.

ישיבתו של רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד בברנוביץ', היתה שרויה במצוקה כספית קשה. ארבע מאות תלמידים, גדולים בתורה וביראה, ישבו ולמדו תורה בשקידה, אבל לא היה להם לחם די שבעם. מפעם לפעם היה רבי אלחנן נוסע לאסוף כסף לאחזקת הישיבה.

המצב הכספי של הישיבה, הלך והורע. לא רק שהיה קשה להשיג לחם כדי שבעם של התלמידים, קשה היה בכלל להשיג לחם. רבי אלחנן נסע לרוסיה וגם לפולין – ברנוביץ' היא בפולין הליטאית – אבל התוצאה היתה כשלון מוחלט. הוא לא הצליח להשיג כסף שיאפשר להמשיך להחזיק את הישיבה.

הדאגה היתה גדולה. מה יהיה?? האם תיסגר, חלילה וחס, הישיבה הקדושה??

בלית ברירה, החליט רבי אלחנן וסרמן לנסוע לארצות הברית. נסיעה לארצות הברית, פירושה היה – באותה עת – שהות של שנה לפחות בנכר. היה עליו לעזוב את התלמידים ואת הישיבה, למשך שנה שלמה.

יצא רבי אלחנן לשליחות הארוכה והמפרכת, לארצות הברית. נדד מעיר לעיר, ממדינה למדינה, וכמעט שלא העלה דבר בחכתו. כלום גם המסע הזה יסתיים בכשלון? ומה יהא על הישיבה, על הבחורים ועל לימוד התורה??

היה שם אדם בשם ר' יוסף אליהו אנטל. אותו אדם אמר לרבי אלחנן וסרמן: "יש במנהטן יהודי אחד, שפעם קראו לו פינחס וסרמן, והיום קוראים לו פיליפ קודסטין. הוא אדם עשיר מאד, בעל מפעל גדול של מעילים, ואם הוא רק ירצה לעזור...".

"פינחס וסרמן? אני מכיר אותו. כשהיינו ילדים למדנו יחד ב'חדר', בבקשה קח אותי אליו!".

ר' יוסף אליהו היה די מסוייג. "ישנן שתי בעיות: ראשית, הוא התרחק מאד מתורה וממצוות. ושנית, הוא קמצן נוראי. להוציא ממנו דולר אחד, זו משימה בלתי אפשרית".

אמר רבי אלחנן וסרמן: "אעשה את ההשתדלות הנחוצה, ואנסה".

רבי אלחנן ניסה לפגוש את פינחס–פיליפ, אבל המזכיר הודיע שהוא עסוק. שוב ניסה רבי אלחנן, ושוב הודיע צוות עוזריו של מיסטר פיליפ גודסטין, שהוא עסוק.

בפעם השלישית הצליח רבי אלחנן וסרמן להעביר הודעה לפינחס–פיליפ שהוא מחפש אותו.

האיש שמח מאד לשמוע שרבי אלחנן, חברו מילדות, נמצא באזור, וביקש שיבוא לפגוש אותו בהקדם האפשרי.

רבי אלחנן הגיע לביתו המפואר של פינחס–פיליפ, והתקבל בהתרגשות גדולה. "ספר לי בבקשה, מה קורה אתך? מה עבר עליך בשנים הארוכות האלו, שלא נפגשנו?"

רבי אלחנן סיפר: "למדתי אצל ה'חפץ חיים' הקדוש, ואחר כך בכולל בקובנה. היום ב"ה יש לי ישיבה עם ארבע מאות תלמידים, שלומדים תורה לשמה. ומה אתך?"

"היגעתי לארצות הברית בגיל שבע עשרה", סיפר פינחס-פיליפ, "מצאתי מכונת תפירה ישנה, תיקנתי אותה והתחלתי לעבוד איתה. היום יש לי מפעל לייצור מעילים, שמעסיק שלוש מאות עובדים. אני נחשב היצרן הגדול ביותר של מעילים במנהטן".

לאחר זמן מה שאל פינחס-פיליפ את רבי אלחנן: "לשם מה באת?"

"רציתי לומר לך שלום".

אמר לו פיליפ: "נו, רבי אלחנן... אתה היית העילוי של ה'חדר', מאחורי כל מעשה שלך עומדת מחשבה עמוקה. אתה כמובן לא באת מרוסיה לומר לי שלום, למה כן באת?"

"רציתי לומר לך שלום", שב ואמר רבי אלחנן.

השיחה הסתיימה, מבלי שסיפר רבי אלחנן על סיבת בואו. רבי אלחנן חזר לאכסנייתו. לא חלף זמן רב, ופיליפ יצר איתו קשר, וביקש ממנו לשוב ולבקר אצלו בהקדם האפשרי.

"תגיד לי, בבקשה, את האמת – למה באת? אני בטוח שמשהו חשוב וגדול עומד מאחורי הנסיעה שלך לארצות הברית. אין לי מנוחה כל זמן שאני לא יודע. תגיד לי, בבקשה, למה".

אמר לו ר' אלחנן וסרמן: "אתה רוצה לדעת למה באת? הנה, תראה את המעיל שלי – יש פה רק שני כפתורים, אחד מהם רפוי, ועוד כפתור אחד חסר לגמרי. יש לך מפעל שלם של מעילים, אני מבקש שתתפור לי את הכפתורים".

פיליפ מחייך. "אוי, ר' אלחנן, מה כוונתך? יש לך איזו מטרה גדולה וסמויה. נראה לך שאין לי שכל בקדקדי? הייתי מגיע לכל העושר הזה בלי שכל?... ר' אלחנן, אנא ספר לי את האמת – מדוע באת לכאן?"

שאל אותו ר' אלחנן: "מדוע נראה לך פשוט וברור שלא באתי בשביל הכפתורים?"

אמר לו: "הכפתורים האלה עולים כמה 'קופיקות', כולם ביחד. כרטיס הנסיעה באניה להפלגה ארוכה של שלושה שבועות מרוסיה לארצות הברית, עולה כמה מאות רובל. אתה לא תשלם כמה מאות רובל בשביל לתפור כפתורים, נכון? ולא תצא לנסיעה כל כך ארוכה ומפרכת, מבלי שתהיה לכך סיבה חשובה".

אמר לו ר' אלחנן: "ישמעו אזניך, פינחס, מה שפיך מדבר.

הגמרא במסכת חגיגה אומרת, שכל רקיע מהלך חמש מאות שנה, ובין רקיע לרקיע מהלך עוד חמש מאות שנה. הנשמה שלך היתה חצובה מתחת כסא הכבוד – המקור לכך הוא בספר הזוה"ק פרשת צו, דף כ"ט ע"ב – **והקב"ה שלח אותה לדרך הארוכה הזאת של חמש מאות שנה, כפול ארבע עשרה פעמים...**

זה שכתב זאת, לא דייק. הוא כתב, שזה חמש מאות כפול ארבע עשרה פעמים. אבל כפי שאמרנו לעיל, החשבון הוא הרבה יותר. גם לפי פשטות הגמרא, זה כמעט חמש עשרה מליון שנה.

הדבר מבהיל. אתה אומר כי לבוא מרוסיה בשביל לתפור כפתורים, זה לא שוה. א"כ תגיד לי, **בשביל מה שלח הקב"ה את הנשמה שלך לעולם הזה, לעבור את כל הדרך הזאת? בשביל לתפור כפתורים?!**

בשביל זה באת לעולם, פינחס, לתפור כפתורים?! כלום ניתן לחשוב כך?!

תורה, אתה לא לומד. צדקה, אתה לא נותן. מה יהיה אתך??"

פינחס התחיל לבכות.

הוא חזר בתשובה. הדברים הללו זעזעו אותו.

בפעם הראשונה מזה שנים רבות נזכר בבוראו. "בבקשה ממך, רבי אלחנן, תתחיל ללמוד איתי דף גמרא. כעת".

ר' אלחנן פותח גמרא, ולומד איתו סוגיא במתיקות גדולה. פתאום שבו אל פינחס רגשות קדומים, פתאום הוא מתעורר לתשובה.

"אני חייב להתחיל ללמוד", הוא אומר לרבי אלחנן. ורבי אלחנן, ללא עיכובים, סידר לו חברותא ומקום ללמוד.

"עכשיו הרב יגיד לי באמת, למה בא לכאן".

אמר לו רבי אלחנן: "באתי, כי לישיבת ברנוביץ' אין כסף".

תַּם הַפֶּסֶף [בראשית מ"ז, י"ח]. כִּי אָפֵס כָּסֶף [שם שם, ט"ו]. אין לנו כסף בישיבה, והישיבה עומדת להיסגר.

אמר לו פינחס: "בעז"ה, שנתיים שלמות כל הישיבה על חשבוניו."

*

נבין עכשיו היטב את מה שאומר הפייטן [מהר"ש אבן גבירול, בפיוטו שפל רוח וכו'], **מלא עולם, אשר אין קץ לגדלו.**

יש לנו קצת מושגים, אבל רק בעולמות שלנו. הקב"ה נקרא אין סוף. לעולם אין סוף. כתוב במס' חגיגה שהאדם לא ישאל, מה לְפָנים, ומה לאחור. אין לנו תפישה בכלל להבין. אף אחד לא הגיע לסוף העולם, ולא יכול להגיע לסוף העולם. מרחקים כאלה עצומים. עם כל המכשירים והשכלולים שישנם כיום, מגיעים רק למשהו קטנטן. אף אחד לא מגיע אל הסוף. אי אפשר לתפוש בשכל בכלל, שיכול להיות דבר כזה. כי אנחנו לא יכולים לתפוש.

זה כמו עיוור. סגי נהור. גם אם תסביר לעיוור – אשר נולד עיוור – כי יש צבע אדום, ויש צבע כחול, ויש צבע לבן, ותבאר לו את ההבדלים שביניהם, אי אפשר שיבין. אם תנסה להסביר לו, שצבע אדום הוא כמו צבע השמש, אז הוא יגיד, אהה, כנראה אדום זה חם. הוא אינו יכול להבין.

ישנם דברים, שאי אפשר לשאול. אנחנו לא יכולים. אין לנו עיניים ושכל להבין דבר שלא ראינו, אין לנו תפישה בכלל. ממילא, אם האדם מתעמק וחושב על הדברים הללו, הוא עלול ח"ו להשתבש, כי הוא לא מסוגל להבין.

דחיית דברי מי שכתב רמז בפסוק ב'ראשית ב'רא א'להים, שזהו ראשי תיבות בא"ב, דהיינו שער בלשון ערבי. וכן לגבי הר"ת כי"ף, במלים כ' י'מינך פ'שוטה לקבל שבים.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים.

לפני מספר שנים, הראה לי חכם אחד ספרדי, חידושים שלו על התורה, הוא רצה שאתן לו הסכמה. ספר נחמד, דברים נחמדים. אבל אמרתי לו, תשמע, ישנה קצת הערה.

הנני רואה שאתה כותב כי ישנו רמז בפסוק בראשית ברא אלהים, כי התורה היא שער לאמת, אמת צרופה, אין אמת אחרת, אין בִּלתה, 'שנתן לנו תורת אמת', 'משה אמת ותורתו אמת'. היכן הדבר נרמז?

במלים הללו, ב'ראשית ב'רא א'להים, ראשי תיבות בא"ב. זאת מלה ידועה בלשון ערבי, בַּאב, שפירושה שער. אומרים, אפתח אלבאב.

ב'ראשית ב'רא א'להים –בא"ב לאמת, כי הסופי תיבות זה אמ"ת. בראשית זה תי"ו, ברא זה אל"ף, ואלהים זה מי"ם. באב לאמת, שער של־אמת.

אמרתי לו, תשמע, מצויין, הינך אומר פירוש יפה ונחמד, אבל וכי יש בתורה דבר שהוא בערבית? תגיד בארמית, בַּבָא. לכל הפחות, וגם זה לפי הסדר, ב'ראשית ב'רא א'להים, בב"א. בסדר. מדוע אתה עושה, בא"ב?

לא נשמע דבר כזה, שיעשו בתורה דרשות ורמזים לפי לשון ערבי.

הוא ענה לי, יש לי מקור. החיד"א כתב כך, בסדר חנוכת הבית. החיד"א כותב, ב'רוך א'תה ב'בואך, ראשי תיבות בא"ב.

עניתי לו, בוא נראה. הדבר נשמע לי מוזר. לא מתקבל על הדעת. בוא נפתח ונראה.

הראיתי לו, שלא כתוב ככה. החיד"א לא אומר שזה בא"ב בלשון ערבי, אלא שזהו שֵם קדוש.

וז"ל החיד"א שם, **בכניסתו לבית, שמתחיל להביא כלי הבית ותשמישיו** – מתחיל להכניס חפצים לבית – **כה יאמר בפה מלא, בסייעתא דשמיא בשם ה' אלהי ישראל נעשה ונצליח, גדול יהיה כבוד הבית הזה לעבודתו יתברך.**

ויאמר פסוקים אלו. ב'רוך א'תה ב'באך: יכוין ר"ת בא"ב, והוא שֵם קדוש, כחו להצלחה.

הוא לא אמר שזה שער, לא בלשון הקודש ולא בערבית, שום דבר. הוא רק אמר, שיש פה שם קדוש. למשל, כפי שבפסוק פותח את ידיך, יש ראשי תיבות פא"י, וסופי תיבות חת"ך. וכיו"ב. כל הר"ת שישנם. זהו שם קדוש.

אז הוא אמר לי, טוב, אני אמחק זאת מן הספר, ואכתוב נכון. לא בא"ב, אלא בב"א.

אבל בסופו של דבר, נדפס הספר הזה, ריח ניחוח, ולצערי הוא לא תיקן את הדבר. כאשר נפגשנו ושאלתי אותו, הבנתי ממנו כי הוא שכח.

מובן שלא לקח זאת ברצינות.

*

מדוע אני אומר זאת?

ראיתי עוד דבר מוזר כזה, שנדפס כעת מקרוב ממש ב'סליחות' בית נאמן, לגבי הפיסקא נחפשה דרכנו ונחקורה וכו' 'כי ימינך פשוטה לקבל שבים', שבסליחה לך ה' הצדקה וכו'.

כ"י 'ימינך פ'שוטה, ראשי תיבות כי"ף. מה זה כַּיף? תענוג. זה תענוג בעולם, שהקב"ה מקבל שבים.

האם הינכם מכירים את המלה 'כַּיף'? באיזו שפה זה?

בערבית. אמנם היא נכנסה כיום לעברית, בערבית אומרים כַּיְף, עֲלַא כַּיְפַךְ. אז עפ"ז בעברית אמרו כַּיף.

איך יתכן לומר פירוש כזה?

אפשר ללמד זכות, כי אולי הוא התכוון במליצה, בדרך צחות. אבל לא נראה. כי א"כ הוא היה צריך לכתוב זאת בהדיא. פלא עצום.

הרעיון לכשעצמו הוא נפלא, זהו תענוג לנו שהקב"ה מקבל שבים. הדבר אכן נכון, זהו חסד גדול של הקב"ה. כפי שמובא בספרים רבים, לגבי עניין התשובה, כי מצד הדין הדבר לא היה צריך להיות. בעולם הזה, מי שיבוא בפני השופט, בגלל משהוא שהוא עשה, ויגיד לשופט שכעת הוא יתן צדקה, או יעשה צום, וכדומה. אין דבר כזה. בעולם שלנו אין דבר כזה, רק אצל הקב"ה. ורק לעם ישראל. לאומות העולם, לא מועילה תשובה.

הערה מהקהל: ישנם מלים יווניות בתלמוד, שעשו איתם גימטריאות. הרב יעקב אדלשטיין אמר פעם, כי זה כדי להראות שכל המלים מקורן בתורה, כל השפות מקורן מן התורה.

תגובת מרן שליט"א: נכון. הינך מתכוון כמו שאחז"ל על תיבת לטטפת, טט בכתפי שתים, פּת באפריקי שתים.

דרך אגב, העולם לא יודע לקרוא את זה. העולם – כל מי ששמעתי – קורא, טָט בכְתֵפֵי שתים, פּת באַפְרִיקֵי שתים. אבל אני קיבלתי מאאמו"ר זצ"ל, את הגירסא הישרה בשם חמיו, הוא אמר כי זאת טעות, וצ"ל טָט בכתפי שתים. הטי"ת הראשונה בחולם, והשנייה בקמץ. לא טָט. את המלה טטפת, תחלק לשתים. טָט פּת.

מי שיש לו חיך, מבין שזו אמת.

עכ"פ המכֻוון בזה, שמפרשים את התורה עפ"י המלה הזאת, ויותר נכון – כפי שכבר כתב השל"ה, והובא בהרבה ספרים – כי בעצם זה לא שהתורה השתמשה בלשון הזאת, אלא כדי להבין את המשמעות שזה שתים ושתים, שזה ארבעה בתים, אמרו לנו חז"ל שהדבר נמצא בשפות של־ארצות הללו. כתפי, ואפריקי. השורש שלהם התחיל בלשון הקודש, אלא שזה כעת נמצא בשפות שלהם. היום זה בשפה שלהם, אבל בעצם השורש הוא בלשון הקודש. גם לשון יווני, שרשו מלשון הקודש. כך כותב היעב"ץ.

לכן התירו לכתוב את התורה ביוונית, כדאי' במס' מגילה. אבל לא שכעת תעשה בתורה רמזים וגימטריאות באנגלית, או בתורכית, או בערבית. אין דבר כזה. הכי הרבה, בארמית, שהתורה השתמשה בה. אבל בערבית? מאן דכר שְמַהּ.

דרך אגב, העניין של בַּבָּ"א, כתוב בספר הזוה"ק, בתיקוני הזוהר [תיקון עשירי, דף כ"ו ע"ב] בזה"ל, **בראשית ברא אלהים – דא בַּבָּ"א, ואינון תלת בבי דאתרמיזו בתלת אנפין [נ"א: אלפין] בראשית ברא אלהים. ועליהו אִתְּאֲמַר, 'על כל דבר פשע על שור על חמור על שה' – דא בבא קמא. 'על שלמה' – דא בבא מציעא, כמא דאתאמר, 'שנים אוחזים בטלית'. 'על כל אבדה' – דא בבא בתרא** וכו'.

כתוב זאת לגבי ארמית, אבל לא לגבי ערבית.

אצל חסידי הבעש"ט, ישנם לכאורה דברים כאלה. אבל אפילו הכי, אינו דומה.

מביאים בשם האוהב ישראל מאפטא – הנני קורא זאת בפניכם מתוך הספר 'מפי סופרים וספרים' [פרידמן, דף א'] על פרקי אבות – שהביא בזה"ל, **מנהג ישראל תורה, ללמוד ולומר 'פרקי אבות' בין פסח לעצרת. וטעמא דהא מילתא, נתבאר במשנת הרה"ק בעל ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע (בדבריו לר"ח אייר), כי בימים האלו, מחויב כל איש ואיש מישראל לטהר את עצמו בימי הספירה, כמו שנטהרו ישראל מאז מטומאת מצרים, כנודע מהזוה"ק [ח"ג דף צ"ז ע"ב, וע"ע ב'אור החיים' הק' פרשת אמור ד"ה וספרתם לכם] שבעה שבועות כענין ז' ימי טהרה הם. ולכך אומרים אז מסכת אבות, כדי לראות ולהבין כל המדות טובות הנזכרים שם, לכסוף ולהשתוקק מתי אעשה כן גם אני, ולשוב בתשובה שלימה לפני השי"ת.** [הלא מנהג האשכנזים ללמוד פרקי אבות במשך כל הקיץ, כמו שכתב רמ"א בהגהת שלחן ערוך סימן רצ"ב סעיף ב'. האם מנהג חסידי הבעש"ט הוא כמנהגינו ללמדם רק בין פסח לעצרת. איתמר. ועי' בפסקי תשובות שם דף תקכ"ז].

ולזאת, יש במסכת זו חמשה פרקים, נגד ה' שערי בינה הכוללים, וכל אחת כלול מעשרה – הם חמשים שערי בינה, עולם התשובה.

כעת הוא אומר דבר הנשמע מבהיל, ברגע הראשון. אבל אחרי ככלות הכל, זה לא דומה. רצוני לומר, אפילו שזה דבר חידוש, אבל עכ"פ הדבר אינו דומה לבא"ב ולכי"ף.

הוא אומר כך, וימים האלה נקראים אצל אומות העולם [בחדשי השנה] "מַי", וגם הם מודים שהימים האלה הם טובים ומסוגלים לרפואה, ו"מַי" הוא מנין חמשים, והעיקר הוא שהימים האלה הם טובים ומסוגלים לרפואות הנפש, ויהי רצון שירפאנו ה' ונרפא אמן.

ואכן מעירים על זאת שם, הם קצת מתפלאים. היתכן מן הַחֲדשים של אומות העולם, חודש 'מַי', לעשות רמז 'חמשים' שערי בינה?

שאלה מהקהל: בלאו הכי זה לא מסתדר, כי כותבים זאת עם אל"ף **מאי**, וגם בלעז זה כך.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל יש גימטריא עם הכולל... [יתכן אין צורך לזה, אלא האל"ף אינה נחשבת, לפי שאינה נשמעת. וכגון מה שכתב רמ"א בהגהת שלחן ערוך סימן תקפ"ג סעיף ב', יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים, שאגוז בגימטריא חטא וכו' ע"כ, והיינו בלא אל"ף של תיבת אגוז שאינה נשמעת. ואף מעכ"ת כתב כזאת בהרבה מקומות. וכל שכן בנדון דידן, שאין לנו מקור עברי לכתוב חודש מאי באל"ף דוקא. איתמר. אך ההכרח לכתוב באל"ף מאי, כדי שלא תיקרא המי"ם בחירק מִי].

עכ"פ המדובר כאן הוא על מלים של אומות העולם, אשר יש בהן רמזים. אבל לא שישנה מלה בתורה, שאתה מפרש אותה ברמז לפי לשונם. אין בעיא לפרש פשט מלים על פי השפות שלהם, אבל להגיד שהתורה רומזת דברים לפי השפה שלהם, זה 'מוקצה' מן הדעת.

הם מסבירים זאת בהערה שם, ואל תתמה על מה שהרה"ק מאפטא, מתחשב בחכמת האומות, ודורש לרמז לפי חדשיהם ושמותיהם.

שהרי ניתנה תורה בשבעים לשון [תנחומא פר' דברים סימן ב'], וכבר הקשו המפרשים, מדוע היה משה רבינו צריך לכך. הלא במַעֲלָה זו נשתבחו בני ישראל במצרים, שלא שינו את לשונם ודיברו רק בשפת לשון הקודש. וא"כ לאיזה תועלת ביאר להם משה את התורה בשבעים לשון, מאחר שהם עצמם לא שוחחו בכל השפות הללו. [ודוחק לומר שהוצרך לדבר כן עבור הגרים שלא הבינו לשה"ק, דמסתברא שהיו מוכרחים ללמוד לשון הקודש, מאחר שבני ישראל לא דיברו כי אם שפה זו].

אך הענין, כי בזה הכניס משה רבינו את כח קדושת התורה בכל הלשונות. ומכל דבר אפשר לדרוש חידושי תורה וכו'. ישנה שם אריכות על כך.

בכל אופן, הדבר אינו דומה אל העניין שלנו.

הערה על המובא ב'סליחות' בית נאמן, לגבי המלה אִדְּכַר.

ישנו דבר נוסף שחשבתי בס"ד להעיר עליו, ב'סליחות' של בית נאמן – חוץ ממה שדיברתי [בדרשת שבת שובה], בעניין 'שמך נקרא בקרבנו' – לגבי הניקוד במלים 'רחמנא אִדְּכַר לן קיימיה דאברהם רחימא'. הם גורסים, אִדְּכַר לן.

מובא שם בזה"ל, **נשאלתי על המנוקד בכל הספרים אדכר בכ"ף דגושה, ואלו בתרגום אונקלוס במקום אחד [דברים ט', כ"ז] הכ"ף רפויה, ובמקום אחר [שם ל"ב, ז'] הכ"ף דגושה. ואמנם בתאג"ס מופיע בשני המקומות בדל"ת דגושה וכ"ף רפויה, וכנראה עשה כן כדי להבדיל בין עבר לפנייה (אִדְּכַר – נזכר. אִדְּכַר – זְכֹר. והדגש מבניין נתפעל אִתְּדְּכַר – הִזָּכֵר). אבל בכל ספרי הסליחות נדפס אִדְּכַר, הדל"ת רפויה והכ"ף דגושה, וקשה לשבש כל הספרים וכל העדות.**

כפי שאמרתי לכם, היה לו חוש טוב בלשון, הוא הבין יפה. הוא הרגיש שגירסת התאג"ס היא הנכונה. שלפי זה, הדל"ת דגש חזק והשוא נע, והכ"ף רפויה. אבל מצד שני, הוא היה כבול, כי ראה שבכל ספרי הסליחות כתוב אחרת. חבל שהוא לא ראה שאצלינו, גם בסליחות כתוב נכון, כמו בתרגום. זה לא רק בתאג"ס.

הוא חשב שזה רק בתאג"ס, ולכן הוא אמר, כי בכל הסליחות כתוב אִדְּכַר. דל"ת רפויה, ושוא נח. והכ"ף דגושה. ואכן הדבר נכון, בכל הסליחות של ספרדים ושל־אשכנזים כתוב כך. מפני כן הוא נטה מזה, מתוך מחשבה שזה דבר תמוה. וכי כולם טעו?

ברם, נראה לי שהוא לא ראה בנ"ד את גירסת הסליחות שלנו. אם הוא היה רואה שבסליחות שלנו כתוב ג"כ אִדְּכַר, יתכן שהיה מתקן לנכון. אצלינו מי שגורס אִדְּכַר, הוא ייחשב עם הארץ. הוא אינו יודע לקרוא.

אבל יש לי פה חשש. חשד. איך אומרים בערבית, תזכור? אִדְכּוּר. ממילא יכול להיות שהגירסא שלהם בארמית, באה מלשון ערבי, השתבש להם מהשפה הערבית, אִדְכּוּר. כפי שרוצים אצלינו להגיד, אִדְכּוּר מֹשֶׁה, תזכור את משה רבינו. אבל בלשון ארמי אינו כן, אלא אִדְּכַר. כמקובל בידינו המסורת בבירור, בפה, ובַּכְּתב. זה כבד יותר לבטא, והא גופא מוכיח שזו האמת.

מאידך אולי קשה להגיד שזה מושפע אצלם מערבית, כי האשכנזים אינם מושפעים מהשפה הערבית, ואיך זה הגיע אליהם. בשלמא הספרדים אולי כן.

בכל אופן, זה על משקל כמו הִזָּכֵר. **הִשָּׁמֵר** [שמות כ"ג, כ"א] – **אִסְתְּמַר**. זהו אותו המשקל, **אִדְּכַר**. נראה שאין בזה הבדל, בין לשון עבר לבין לשון עתיד. אמנם זה קצת משונה, שיהיה אותו הדבר, אבל ישנם עניינים הדומים לזה.

שאלה מהקהל: למה נוספה אל"ף, במלה אִדְּכַר?

תשובת מרן שליט"א: מה אתה רוצה שיהיה? דְּכַר? דְּכַר היינו בלשה"ק זָכָר. למשל תמצא כך בתרגום לבראשית א', כ"ז, זָכָר ונקבה ברא אותם, דְּכַר ונוקבא ברא יתהון. משא"כ זְכוֹר, שזה אִדְּכַר. **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם** [דברים ל"ב, ז'], תרגומו אִדְּכַר יומין דמן עלמא.

המשך בעניין האות גימ"ל, וגאותם של ישראל.
והבהרה בעניין הנאמר בשיעור לגבי השקפת הרב יששכר שלמה טייכטאל זצ"ל הי"ד בעניין הציונות.

דיברנו בס"ד [בשיעורים הקודמים] בעניין האות גימ"ל. הבאנו את המאמר בגמרא בחגיגה [דף ה' ע"ב], כי ניטלה גאותן של ישראל. **בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵוֶה** [**ירמיהו י"ג, י"ז**]. והזכרנו [דרשת שבת שובה התשפ"ז בשל"ח] פירוש בשם הרב יששכר שלמה טייכטאל [בספרו אם הבנים שמחה, פרק ראשון, דף ס"ט], כי המכֻוון בזה על מה שהיהודים אינם מתגאים בכך שהם יהודים. הוא הביא פירוש כזה. והיערנו שההשקפות שלו קצת לא בדיוק מקובלות.

מצד אחד הוא נראה יהודי צדיק, והוא גם תלמיד של בעל מנחת אלעזר [ממונקאטש], אולם מאידך, בסוף השתנתה דעתו.

ברוך ה', זכינו לפתרון העניין.

ידידנו הרב אבשלום גרשי הי"ו, ראה מה שאמרנו, נתן אל ליבו את העניין, והוא חיפש פשפש ומצא, והבעיא נפתרה.

הוא מצא, שידיד שלו – הרב מ' אברמסון מברוקלין – כתב, כי בעצם את הספר הזה, 'אם הבנים שמחה', הוא כתב אותו בשביל הציונים, בכדי שיתנו לו כרטיס להיכנס לארץ ישראל. אז היתה להם שליטה, אי אפשר היה להיכנס לא"י בלי 'סרטיפיקאט' – רשיון – שלהם.

הוא ראה את כל מה שקורה בשואה, ונבהל. הציונים אמרו לו, תכתוב ספר כמו בדרך שלנו, וניתֵן לך רשיון. הדבר מובא בקובץ המאור [שנה כ"א, חוברת ו', דף 22], כדאי שהעורך ידפיס את זה, בכדי לנקות אותו, כי הוא וכסאו נקי. וניכרים דברי אמת.

מובא שם בזה"ל, **חף מפֶּשע, הולך מישרים. סֵפֶר "אם הבנים שמחה" לידידי מאז, הרב הגאון המפורסם ר' יששכר טייכטאל ע"ה, הי"ד, אב"ד פישטיאן.**

הייתי בצוותא חדא עם המחבר, בימות הזעם הנורא בגולה בבודאפסט. היינו הרבה פעמים יחדיו בעסקנות שונה, וכמה פעמים ביקשני ללותו בביקוריו אצל בני אדם בנוגע להצלתו. הוא היה משרידי חסידי הגה"ק בעל מנחת אלעזר ז"ל, קנאי ותיק, ושונא ציונות וציונים מעמקי נפשו.

כשהתחיל הגירוש בסלובקיא, ברח לבודאפסט. השמד ורציחות יהודי סלובקיא, ועמם בני קהלתו ומבני משפחתו ע"י הנאצים ימ"ש, העיקו עליו קשה, ומררו את חייו. מהלומות נוספות קשות לרוחו הנדכאה, היו הבשורות הרעות שהגיעו מפולין ומאושוויץ רח"ל, וגם הבשורות המרות ע"ד הפליטים שנתפסו בהונגריא, והמלכות הרשעה בהונגריא, אז עדיין תחת השליט הארטי ימ"ש, שילחה אותם מיד אל מעבר לגבול לאוקריינא, ששם נהרגו ביסורים קשים ע"י הנאצים והאוקריינים ימש"ו.

הרב טייכטאל ע"ה, היה חרד מאד לקבל סערטיפיקאט לארץ ישראל, שזכו להם רק יחידי סגולה, שהיו קרובים להסתדרות הציונית.

בקשיים רבים, עלתה לו ההתקשרות עם הציונים, שהבטיחו לו, שבאם יוציא חיבור ברוחם הם, אז בודאי יחלקו לו הסרטיפיקאט.

הרב מפישטיאן שהיה בהול על חייו, ומעודו למדן ובקי גדול, לא היה קשה עליו למלא בקשתם. ובצרות הקשות, יצר חיבור שלכאורה היה רק ליקוטים מספרים על־דבר חיבת ארץ ישראל, והמצוה הרבה לשבת עליה. הציונים בהונגריא, קלי הדעת ורחוקים מתורה ומי״ש, שידעו שהחיבור ומְחַברו, חלוטים בידם כחומר ביד היוצר, השפיעו על המחבר, לעשות בספרו בתוספת הרבה דברים בטלים, וגירעון דברים ישרים, ככל העולה על רוחם, ויָצא החיבור הזה כמו שרצו הם. ואע״פ שכמה נדיבי עם בבודאפסט שידעו את המחבר ע״ה העניקו לו מכיסיהם גם הם סכומים חשובים, באמונתם שבודאי יוציא דבר מתוקן, והעמֵד חכם מפורסם על חזקתו. לא אחד מהם חלם, שמדריכו הראשי של־חיבור הוא הסרטיפיקאט הציוני, להצלת נפשו. הכל ידעו שהחיבור דן בחִבת ארה״ק, ומי זה האיש אשר לא יאהב את ארצנו הקדושה כנפשו. אבל בודאי שלא הסכימו, לחיבור שיד הציונים מְשמשה בו, להוכיח שמצוה רבה לקרבה אליהם, ולהיכנע להם בחִבה יתרה.

כדרכם של־ציונים מאז, ביחסם אל יהודים חרדים, מיד בראותם שהחיבור יצא לאור, פשטו רגל למחבר, וכיחשו לו הבטחת סרטיפיקאט מעולם.

הציונים חזרו בהם. לא נתנו לו. כנראה הם קלטו, שהוא עשה זאת רק כלפי חוץ. הם הבינו, שלא יכול להיות. בקיצור, הם ׳עבדו׳ עליו. רימו אותו.

ביום צאת החיבור לאור, פגשתי בהרב מפישטיאן ע״ה, והִכַּרתי שהוא שרוי בצער גדול, ובמרי נפש. להפצרתי בו, גילה לי את כאבו הנורא, על מה שהתעללו בו הציונים.

וקיבל עליו, שמיד שיגיע בשלום לארה״ק, יתקן את החיבור הזה, תיקון הראוי לשמו. למגינת לב, לא זכה המחבר לכך, וקידמהו האסון הנורא ע״י הנאצים ימש״ו. ואין ספק בלבי, שמחשבתו האחרונה של־מחבר הקדוש הזה הי״ד, היתה חרטה עצומה על הוצאת מַחְבַּרתו הזו, וחֶפצו האדיר לעקירתו מן העולם. והנה חלק רב מחפצו נתקיים, כי תשעים אחוז מחיבורו הלך לטמיון וכו׳ יעוש״ב.

אמנם אינני יכול לבדוק ולאשֵר את אמיתות הדברים מצד הוכחות ועֵדיות, אבל ניכרים דברי אמת, כמו שהקדמנו.

נראה אם כן שהמחבר וכסאו נקי. ורואים מחיבוריו, שו״ת משנה שכיר וכו׳ שהוא אכן גברא רבא, מצד שני. את הספר הזה הוא עשה, כאנוס על פי הדיבור, רק כדי שאולי הוא יציל את עצמו מגיא־התופת.

*

בכל אופן, אמרנו כי באות גימ״ל, רמוזה הגאוה הזאת. והבאנו כי ישנן הרבה מלים, שהאות גימ״ל בתחילתן, והן מראות על דבר גבוה. כגון, גֵאים. אבל לכאורה, הרי כך גם המלה גוֹיים. מה נגיד לגבי המלה גויים? ניטלה הגאוה וניתנה לגויים, זה עכשיו. אבל מה לעתיד לבוא? למה גם אז יש להם גימ״ל בתחילה?

התשובה היא, שזאת איננה קושיא. כי בעצם, המלה גוי היא לאו דוקא כלפי אומות העולם. אכן למשל, אנחנו אומרים בברכות השחר, שלפני התפילה, שלא עשני גוי. אבל למעשה, בלשון התורה, לא מי שאינו יהודי נקרא גוי. כגון שנאמר [בראשית ל״ה, י״א] גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ. רק בלשון חז״ל, המלה גוי היא מיוחדת למי שאינו יהודי. משא״כ מצד שורש המלה.

לכן, לעתיד לבוא תהיה מלה זו שְׁייכה לנו.

*

וחשבתי בס״ד עוד הוכחה מסברא, שמבטא האות גימ״ל שלנו הוא הנכון. הוכחה הגיונית, סברא פשוטה מאד.

מה יותר קל להגיד? גימ״ל – קימל לפי מבטאנו, או גימ״ל? גוי – קוֹי, או גוי? וכי אבותינו הכבידו והקשו על עצמם, להגיד משהו יותר קשה? יותר קל להגיד גוי, קוי. יש להם את המבטא הזה בפֶּה.

כמו החולם. מי שיודע, כמה קשה לבטא את החולם שלנו? כמה צריכים ללמד, עד שמוציאים היטב את החולם הזה. וכי אבותינו אילצו את עצמם, הטריחו את עצמם להמציא איזה מבטא חדש, שלא היה ולא נברא? אין דבר כזה.

הפשטות היא, בדיוק ההיפך. כי מי שאינו עושה אותו, הוא שכח זאת, התבלבל, מרוב הקושי שבדבר. ואותו הדבר, לגבי הדברים האחרים.

*

ענינו ג״כ לגבי השאלה, בעניין שֵם הקונטרים, גימ״ל ׳כנתינתה מסיני׳. הבאנו כי משה רבינו אמר

[שמות י"ט, ט"ו] **אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה**, וכן הבאנו מה שנאמר אח"כ [שם שם, י"ג] **לֹא תִגַּע בּוֹ יָד**, הסברנו שמשה רבינו ג"כ ביטא כך.

לכאורה את הפסוק 'אל תגשו אל אשה', לא הקב"ה אמר למשה רבינו, אלא משה רבינו אמר זאת. כפי שנאמר בהתחלת הפסוק, **וַיֹּאמֶר** – משה – **אֶל הָעָם, הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים, אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה**. אם כן, מי אמר שזה כך ניתן מסיני?

אכן לא כתוב שהקב"ה אמר זאת, אבל בודאי שהקב"ה אמר לו את זה מעיקרא. משה רבינו לא אמר זאת מעצמו, הוא שמע את הדבר מהשם יתברך. כך גם נראה מהמכילתות שם, ובתו"ש דף צ"ד הערה קפ"ג.

וגם מ"ש אחר כך, **לֹא 'תִגַּע' בּוֹ יָד, כִּי סָקוֹל יִסָּקֵל** וגו', בודאי שהכל נאמר בשם ה'.

לכן אנחנו אומרים, ב'רֵיחַ' הקודש, שלעתיד לבוא, השם ברוך הוא יחזיר לכולם את הגימ"ל האמיתית, כנתינתה מסיני.

*

ואולי נוסיף עוד – הנני אומר תחילה דברים צדדיים, אבל המטרה בכדי להגיע בסוף אל המרכז – ישנה שאלה לגבי שֵם האות גימ"ל, כי היא יוצאת דופן מכל האותיות. אין עוד אות, שהיא בת ארבע אותיות. אל"ף, זה שלוש אותיות. ב"י או בי"ת, זה שתים או שלוש. דל"ת או ד"ל. ה"א, וא"ו. כל האותיות, הכי הרבה שלוש. האות היחידה שהיא יוצאת דופן, בת ארבע אותיות, זאת האות גימ"ל. מה נשתנית האות הזאת?

[**ומה** שבקהילות אחרות כותבים ואומרים צדי"ק, ארבע אותיות, הקו"ף נוספה בטעות, כמו שכתבתי בהערה בנפלאות מתורתך על מגילת אסתר גבי פסוק ונשלוח ספרים וגו' ד"ה וזה. ומדברי מעגלי צדק דלקמן ד"ה הוא, מתבאר שגם במקומו מרוקו לא אמרו צדי"ק. אך שם בנפלאות מתורתך לעיל מינה בסמוך ד"ה ואף, כתב מעכ"ת דלדידן קוראים לאות זו בשם צאד"י או צא"ד ע"כ, והרי צאד"י ארבע אותיות. אבל יתכן כי השם העיקרי צא"ד. אי נמי האל"ף בשם צאד"י, אינה מעיקר המלה, אלא תוספת להבין הקורא שיש למשוך ניקוד הפתח. ומה שיש כותבים במקום דל"ת, דלי"ת, ארבע אותיות, כנראה טעות היא. איתמר].

ראיתי בס"ד, כי הרבה ספרים כתבו טעם לכך.

דרך אגב, את השאלה הזאת שאל אותי בזמנו הרב החדש של העיר חריש, הרב אשר זיגדון שליט"א. כאשר הוא בא להזמין אותי, להכתרתו לרב, הוא שאל אותי האם אני מכיר את הרעיון הזה, כי הוא רק שמע זאת מאדם אחד, ואינו יודע איפה כתוב המדרש הזה? כשהיינו שם בחהמ"ע סוכות, אמרתי לו שאמציא לו את התשובה, תוך כדי הדרשה לאחר מכן. אבל הוא לא היה, מיהר. לא נשאר לשמוע את הדרשה, אז לא אמרתי את זה. מה־גם שהזמן היה מצומצם מאד.

הדבר כתוב בהרבה ספרים, וזה לא במדרש. נראה כביכול שזהו מדרש חז"ל, אבל זה לא מדרש חז"ל, אלא זה כתוב בספרי אחרונים, ואינני יודע מיהו הראשון. הרבה ספרים מביאים את זה, ולא מציינים מקור. לכן אמרתי, שאביא זאת עכ"פ מאחד הספרים החשובים, זהו בעל אביר יעקב אבוחצירא, שיש לו ספר בשם מעגלי צדק, והוא ג"כ כותב [באות ג', דף צ"ג] את הרעיון הזה.

גימ"ל, זה ראשי תיבות, **וְיָיְ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ** [תהלים צ"ג, א'].

שמעתם? זאת 'גאוה', אבל דע לך, שהיא לא לאדם, אלא להקב"ה.

הוא כותב כך, והנה אות גימ"ל, אין לך בכל האותיות שיש בה ארבע אותיות, חוץ מגימ"ל שיש בה ארבע אותיות. ואפשר דאות גימ"ל היא ראש גאוה, ובאה האות באות גימ"ל בעצמה, להזהיר את האדם שירחיק מן הגאוה עד קצה האחרון, שאין הגאוה אלא לה' לבדו, כמו שכתוב [תהלים צ"ג, א'] יי"י מלך גאות לבש.

ואות גימ"ל נמי ראשי תיבות יי"י מלך גאות לבש. להורות הדרך לבני אדם, לומר, הרחק תרחיקו מן הגאוה, והַביטו וראו מה נרשם ונחתם בגימ"ל ראש גאוה. הרי במילואה ארבע אותיות, שהם ראשי תיבות יי"י מלך גאות לבש, שאין הגאוה אלא לשם יתברך לבדו. והמשתמש בשרביטו של מלך, חייב מיתה.

יוצא שבעצם – תשימו לב, זהו דבר חידוש – היכן רמוז שהגאוה היא לה'? בפסוק יי"י מלך גאות לבש. אבל כעת נמשיך הלאה. בלשון ערבי, קוראים לאות הזאת בשם גִּים, שזה אכן שלוש אותיות. וכן למשל האות אל"ף אצלם. מאיפה יש להם את האותיות? הרי הם בכלל בְּעָרים. את הכל הם גנבו מהתורה שלנו. סדר האותיות שלהם הוא מתחיל

כך, אֵלִיךְ, בָּא, תָּא תָּא, גִּים וכו׳. האות אל״ף שלנו, אצלם זה נקרא אליף. בי״ת, בָּא. גִּימ״ל, גִּים.

הם – החולקים ומקשים על מבטאנו – טוענים, כי מה שאנחנו אומרים גִּימ״ל, זה בא מהערבים, כי בערבית כך אומרים גִּים. אבל לפי מה שאנחנו אומרים, נמצא שהדבר בדיוק ההיפך. זה בדיוק אותו הדבר. המלה ביסודה היא אכן גִּים, האות הזאת לא צריכה להיות שונה משאר האותיות. רק שלוש אותיות, כמו כולם. והסיבה שיש בכל זאת ל׳, זאת הוספה, כי היא האות הכי גבוהה, גבוה מעל גבוה, הדבר בא לרמוז על הקב״ה. אתה בראדם, אל תישאר עם הגאוה, גִּים, כי י״י מלך גאות לבש. ישנה אות ל׳, בכדי לרמוז שצריך להרים זאת כלפי מעלה.

א״כ המלה היא אכן גִּים, ונוסף בלשה״ק ל׳, להורות שהגאוה היא רק להקב״ה.

הגמרא בעירובין [דף י״ג ע״ב] אומרת, **כל המגביה עצמו, הקב״ה משפילו.** בואו ונראה, כיצד הדבר מתקיים באות למ״ד. מי שרואה בספרים, הלמ״ד כביכול הגביה את עצמו, והקב״ה השפיל אותו. איך הוא השפיל אותו? בהרבה ספרים, משפילים את האות למ״ד, כי אין מקום בדפוס... הקב״ה השפיל אותו... עשו ככה ?. או חתכו אותו, כזה ל.

או הפילו אותו, או כרתו אותו. ׳הקב״ה משפילו׳.

שאלה מהקהל: מה הדין אם נמצאת כך למ״ד בספר תורה.

תשובת מרן שליט״א: נלע״ד בס״ד שכשר, כי צורתה עליה. לא נפסדה. כמדומני שתינוק יכיר אותה מאליו, גם אם לא ראה צורה זו מעולם, ושפיר דאמי עכ״פ לדידן אליבא דהרמב״ם ומהרי״ץ כנודע.

בעניין הקונטרים גימ״ל כנתינתה מסיני, המשך תשובות למכתב השאלות.

הנני חוזר להמשך מכתבו של אותו חכם, ששלח בעילום שם, את כל ההערות שלו על הקונטרים שלנו גימ״ל כנתינתה מסיני.

נשארו לנו, שתי הערותיו האחרונות, שלא הספקנו בזמנו להגיע אליהן, לַעֲנות. גם על מכתבים נוספים שלו בלנ״ד בשיעור נוסף.

הוא כותב באות ה׳ כך, **עוד כתוב בקונטרים לסייע לגימ״ל התימנית הדגושה, דסדר האותיות גיכ״ק לפי סדר מוצאם מהחיך, ג׳ חיצונית בחיך, י׳ פנימית יותר, וכ׳ אחריה, וק׳ הכי פנימית.**

פעמים רבות כבר אמרנו בס״ד שישנה ראיה לביטוי גימ״ל דידן, כי לפי הסדר זה הולך כך, גימ״ל הכי קרוב לשיניים, אח״כ האות יו״ד, ואח״כ האות כא״ף, ואח״כ האות קו״ף. הנה הוכחה, מהיכן האות יוצאת. וככה כתבנו שם.

אבל הוא טוען על כך. זהו אחד משלנו, ׳מכה של־בית אבא׳, אבל הדבר אינו משַנה הרבה, התימנים באופי שלהם הם אמיתיים, אנשי אמת, הם לא עושים חשבונות לטובת עצמם. אבל זה בבחינת ׳הלקאה עצמית׳. לא חשוב, ולא נורא. חושבני כי בסופו של דבר הוא יבין את האמת, שמסורת אבותינו מיוסדת על אדני פז.

הוא טוען בזה״ל, **וע״כ** – ועל כרחנו – **זה אינו. דסדרי האותיות של מוצאות האותיות בפה, לא נסדרו לפי הוצאתן מן הפה. והראיה, דאותיות אחה״ע, לפי סדר הוצאתן בגרון, היה צריך להקדים ה״א לאל״ף.**

מה יוצא ראשון? ה״א ואח״כ אל״ף. א״כ מה הינך מביא ראיה מאותיות גיכ״ק. כך הוא טוען עלי.

ובאותיות דטלנ״ת, לפי סדר הוצאתן בלשון, היה צריך להקדים נו״ן תי״ו, לפני טי״ת למ״ד. אלא ודאי שהסדר אינו לפי הוצאתן בפה.

עד כאן כתבתי דברים שנתבררו אצלי כבר.

הוא כבר בטוח שהוא צודק. חוֹתֵם על עצמו, שזהו דבר ברור כאמיתי. אבל, יקבל החכם את תשובתו.

מה הוא טוען, למה אחה״ע לא לפי הסדר?

התשובה לכך פשוטה מאד. אם היו אומרים כפי שהוא רוצה, להקדים את האות ה״א לאות אל״ף, אזי האות אל״ף היתה נבלעת. לא טוב לקבוע להגיד האח״ע, כי אז עלול שלא יהיו שומעים את האל״ף. היא תיבלע. בכתיבה, רואים. אולם כאשר מסבירים זאת בע״פ, אם יגידו האח״ע, תיבלע האות אל״ף, ויחשבו שאינה מכלל אותיות הגרון. לכן לא יכלו להגיד את הסדר כפי שהוא אומר. ישנו כאן הכרח להגיד דוקא לפי הסדר הזה.

נלע״ד בס״ד שלכן אנחנו אומרים גַּיְבַּ״ק. מהאיי טעמא. כי הנני שומע את האחרים אומרים גִּיכַּ״ק, אבל אנחנו אומרים גַּיְבַּ״ק. כך קיבלנו מרבותינו חכמי תימן זיע״א. א׳ כי זה לפי הסדר, כולם אותו הדבר. כמו כן, אנחנו לא אומרים בּוּמַ״ף, אלא

בַּוְמַ"ף. מוצאים את הוא"ו. מאותה הסיבה. הסיבה שאנחנו אומרים גַּיְבַּ"ק, היא מפני שאחרת, אם תגיד גִּיבַּ"ק, לא שומעים את היו"ד. וא"כ מי אמר שיש כאן יו"ד? שהיא שייכה לקבוצה הזאת. לכן אומרים גַּיְבַּ"ק, בכדי שתדע בבירור שישנה יו"ד.

שאלה מהקהל: אבל הרה"ג נתנאל אלשיך שליט"א בסידור תורת אבות לסוכות, הדפיס בסוף אדרא זוטא מנוקד על ידו, ובדף קל"ח לקראת סוף העמוד, ניקד גִּיבַּ"ק.

תשובת מרן שליט"א: פלא גדול עליו. אין לי ספק שהושפע בזה מהאשכנזים. הוא ידידי המוכר לי היטב עוד כשלמדנו בישיבת קול תורה, ובקי היטב גם במסורת אבותינו, אבל לפי זכרוני היגעתי למסקנא שכנראה במסורת ניקוד הזוה"ק הוא לא היה רגיל, ולכן יש שם עוד שיבושים, אפילו כמו המלה הסמוכה לה גיכ"ק בְּחֵיךְ, מובן שצ"ל בַּחיך בפתח, לא בשוא, לצורך היידוע.

כמדומני שהוא לצורך ההדפסה, קרא את לשון הזוה"ק לפני אביו זצ"ל, ומה שהוא תיקן והחזיר אותו תיקן, אבל הוא כבר היה אז ישיש חולה וחלש מאד כידוע. וא"א לסמוך.

הערה מהקהל: אבל אולי בצנעא קראו כך.

תשובת מרן שליט"א: לא. גם הם גרסו גַּיְבַּ"ק. ידוע לי בבירור זאת גם מרבני צנעא. [ואחרי השיעור נתברר לי כי אכן כך נדפס לנכון בהוצאות אחרות מדוייקות מבני קהילותינו, דהיינו גַּיְבַּ"ק, כדברינו. ושמחתי].

דרך אגב, באח"ס בט"ע גִּי"ף דַּכַּ"ץ, כפי שאמרנו לעיל, הסיבה שלא אומרים גַּי"ף, כי הדבר אינו יפה. יש בכך גנאי ח"ו. שכן תרגום המלה **מות יומת** הַנֹּאֵף [ויקרא כ', י'], **גַּיְיפָּא**. לכן שָׁמה אין ברירה. [אף כי בדרך דרש, מבואר כך בגמ' שבת דף ק"ד ע"א. וע"ע במדרש אותיות דר' עקיבא (בתי מדרשות כרך שני דף תט"ו) אל תקרי גִּיף, אלא גּוּף, זו גופה של תורה וכו'. ודוק]. אולם בנ"ד, ישנו הכרח לאידך גיסא.

ולגבי מה שהוא טוען, כי גם דטלנ"ת זה לא לפי הסדר, חבל שהוא לא ראה את המובא בספר אַלַף בֵּי, שהוציאו בזמנו ה'מדרש' תורת אבות.

מה שיש כעת בפני, זאת איננה המהדורא הראשונה, זאת המשך המהדורא שערך הרב עזרא סלימאן זצ"ל. השלב הראשון של־ספר הזה, המָרי הראשון, הוא היה החברותא שלי אז בכולל תורה ושלום, הרב שלום חדד נר"ו. הוא היה אז המָרי הראשון, בייעוץ אתי. ביקשו ממנו אז לערוך את הספר, ואני עזרתי לו. אמרתי לו, תביא בספר מדברי הרשי"ה, הרב שלום יצחק הלוי. ישנו תכלאל ענף חיים נדיר, סידור קטן, הישגתי אותו, כי הספר לא היה מצוי. ושם גם היו חסרות שורות, שהשלימו אותן. הדביקו דף קטן. נתתי לו את זה, והדפיסו זאת שם. צילמו את זה מהמקור.

אולם כאן במהדורא החדשה, כבר עשו הדפסה חדשה, וב"ה זה נכנס. שלושה עמודים, שהרשי"ה מסביר כסדר, את מוצא האותיות בצורה מדוייקת, לפי המסורת הנאמנה שלנו.

ואז הוא יראה ויבין, כי גם האותיות דטלנ"ת, הן בדיוק לפי הסדר.

האמת היא, שישנו איזה קושי. הדבר הזה תלוי על 'בלי מה'. אם רוצים להוכיח מהסדר של אחה"ע בומ"ף.

מי שיעיין למשל בספר מקנה אברהם, להר"ר אברם די בלמש, יראה כי כנראה העניין הזה הוא מסובך. למשל, ישנו שם ויכוח, מה יותר קל? הה"א או האל"ף? לא מובן על מה מתווכחים. אבל עכ"פ רואים, כי ישנם אנשים אשר תופסים את זה בצורה אחרת.

ישנן ג"כ כמה שיטות, איך לדעת ולבדוק את מוצא האותיות בפה. למשל, מהיכן יוצאת האות חי"ת? ומהיכן יוצאת האות שי"ן? איך לעשות את זה? האם להגיד, חַא, שַׁא. או ההיפך, אַח, אַשׁ. ישנם כמה דרכים, באיזה אופן לבטא זאת. ולכן ישנם המגיעים לתוצאות אחרות.

רואים שם, שהם מסתבכים בזה.

הוא כותב שם כך, **בכל אלה האותיות, יְבַטא האדם בשׂרש לשונו, כשיניענה בחלקי הגרון לדחות בם האויר המתנועע במבטא. ולכן נקראו אותיות הגרון. ומצד זה יראה טעות החביב** – אינני יודע מיהו החכם הזה – **שחשב שמוצא הה"א יותר קל ממוצא האל"ף, והדבר בהיפך.**

הא כיצד הם מתווכחים על דברים כאלה?

דרך אגב – עוד מעט יהיה יותר מובן – 'על הדרך' הנני רואה כאן, אנחנו מדברים לגבי גיכ"ק, שהן אותיות החניכיים, והספר הזה הוא בדפוס ישן, והם מנקדים, ושמתי לב כי במקום חֲנִיכַיִם, מנוקד חִנְכַּיִם. לא פעם אחת, ולא שתים. לפעמים חִנְכַּיִם

בלי דגש בכא"ף, ולפעמים חִנָּכִים. מה שהוא מנקד בקמץ, חִנָּכִים, אולי זה בגלל שהוא ספרדי, ואינו מבדיל בין קמץ לפתח. אבל עכ"פ משקל חִנָּכִים, נראה לי שזה בא מלשון ערבי. כי בערבית אומרים לחֵיך, בלשון הקודש, חִנָּךְ. אז הוא עשה גם בלשה"ק חִנָּכִים.

והדבר נשמע לי מוזר. כי משקל חֲנִיכַיִים, הוראתו שזה כפול. כך קריאת כל דבר זוגי, כגון עיניים, שניים, וכן ירושלם – כי יש ירושלם של מעלה וירושלם של מטה – פירושו שישנן שתים. כמו כן חניכיים, יש את החיך העליון, ויש את החיך התחתון. לכן נראה לי שהגירסא שלו הזאת, מושפעת מהשפה הערבית.

בכל אופן, בהמשך הוא כותב בזה"ל, **סדר אותיות השפתים למוצאיהן, פבמ"ו.**

לדבריו, זה לא בומ"ף, אלא פבמ"ו.

ולכן כיון ששתי השפתים מתחבטות בדחיית האויר, נקראו אותיות השפתים וכו'.

בקיצור, ההוכחה מן הסדר, זה דברים התלויים על בלימה.

העורך ידפיס את שלושת הדפים הללו [מובא כנספח בסוף החוברת. העורך], וזאת תהיה בשבילו תשובה, ולכל מי שירצה להתעמק בזה ולהבין היטב. כי פה הרשי"ה כתב וערך את הכל בשלחן. ובעז"ה זה יכול לפתור עוד הרבה שאלות.

*

כעת, להערה הששית שלו, **ועוד יש לברר בלשון חז"ל במקומות שהחליפו בין ג' לכ' או ק' וכגון במסכת מדות פ"ב מ"ה פְּצוֹצָרָה (ובירושלמי סוכה פ"ה ה"ב הגירסא כצוצטרא) ובסוכה נ"א ב' גזוזטרא, והיינו שהכ' והג' נתחלפו זו בזו. ובפשטות היינו כ' דגושה וג' דגושה, וכן במסכת פרה פי"א מ"ט מפסגו. ופירשו הר"מ ורב האיי גאון, דהיינו מפסקו, והיינו שג' וק' מתחלפים. וה"נ מתפרש בג' וק' דגושים. וזה קושיא על הג' התימנית, דהיאך נתחלפו זה בזה, והרי אין דמיון ביניהם. ועדיין צל"ע בזה.**

הוא שואל, איך התחלף כצוצרה, כצוצטרא, גזוזטרא.

ואני אשאל אותו, עד שהוא שואל על זה, שישאל על גיכ"ק. איך יתכן שהגימ"ל תתחלף ביו"ד? יו"ד וגימ"ל מתחלף? זה עוד יותר רחוק, מהכא"ף והגימ"ל והטי"ת. ורואים בכל זאת שזה התחלף. זאת המציאות. אנחנו לא מבינים איך זה התחלף, אבל המציאות היא, שאצל אומות העולם זה התחלף. למשל, במקום יוסף, הם אומרים גוזף. ירושלם, גרוזלם. מביאים זאת כבר בספרי הראשונים. על כרחנו, מכיון שזה קרוב בפה, אז גם אם אצלינו זה לא מתחלף, לא עובר מכאן לכאן, אולם ישנם כאלה אנשים שזה כן עבר, כי הם שכנים האחד אל השני, וזה התחלף אצלם. אין בכך שום ספק.

ישנם עוד כמה דברים חשובים להוסיף בזה, עדיין לא סיימנו, אבל הזמן קצר והמלאכה מרובה.

קביעת אבנים מהר סיני, לבית המדרש פעולת צדיק בני־ברק. ובשבח הספר פרי צדיק.

אסיים בשני דברים חשובים.

דבר ראשון, זכינו לאבנים מהר סיני. [מרן שליט"א מראה אותן לציבור]. פלא עצום. צורת הסנה ניכרת בבירור מכל הצדדים.

הדבר מתחיל בזכות ידידנו המופלג הרה"ג חיים לוי, ידידנו מארצה"ב, למחיה שלחו אלהים לפנינו. מקדישי השיעורים, כל הנדיבים מארצה"ב. לא ממש כולם, אבל רובם. הוא לקח על עצמו לטפל בעניינים האלה, באמצעות ידידנו חתני הרב יאיר תאם. ב"ה נתיבות מהרי"ץ, ישלח נְתִיבֶיהָ' אל ים.

ובעש"ק הזאת, הפתיע אותנו ידידנו הרב נתנאל מצנבר, והביא שתי אבנים שהגיעו מהר סיני, כל אחת מחירה ארבע מאות שקל. בעזהי"ת אנחנו רוצים לעשות מזה 'טקס', לכבודה של תורה, בשבוע הבא בלנ"ד אחרי השיעור. נקבע לזה מקום פה. והיה כל מבקש ה', יבוא אל אהל מועד.

יש לנו פה בביהמ"ד, ארבע ביצים של בת היענה. כנראה האשכנזים מפחדים, הרב שטיינמן עשה את אבני הר סיני אצלו בבית, הוא לא עשה בבית הכנסת. כי אפילו ביצים של בת יענה, אצלם זה משונה, אבל אצלינו זה לא משונה. אנחנו בלאו הכי משונים... תרגום וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ וגו' [שמות ל"ג, ט"ז] 'מְשׁוּנַיִ'. אנחנו יש לנו מסורת של ביצת בת היענה, וכבר מובא זאת בשפתי כהן, נמצא שזהו מנהג קדום, רק נשתכח מקרוב הדבר הזה. על כן אצלינו, זה 'חָלָק'. גלאט. בעז"ה נשים אותן פה, לעיני כל ישראל, ונרחיב אז את הדיבור על העניין בל"נ, וגם נעשה שירה, אהוב נגלה על הר סיני וכו'.

זאת הזדמנות. כי במקור זהו שיר שאומרים אותו בהכנסת ס"ת חדש, או בשמחת תורה. בעז"ה בעזרתו יתב' נקבע מקום מתאים לאבנים הללו. מי שירצה שיבוא לראות, שתי אבנים בתוך זכוכית סגורה. ה' ברוך הוא יזכנו.

זה יועיל. כמו שבזכות חיזוק האמונה עם המטפחות לס"ת כנגד ז' רקיעים, כך יועיל גם לבוא לראות דבר כזה. כנראה אין דבר כזה בכל העולם. וברצון ה' עוד נסביר זאת יותר בהרחבה. הגם שיש עוד אבנים שיש עליהן ציור, או משהו כזה, זה רק מבחוץ. אבל שיהיה גם בפנים, צורת הסנה, זה רק במקום הזה שנקרא גֶּבַל מוֹסָא, ההר הזה.

מוכר האבנים הללו, יגיע לכאן בעזרת הי"ת במוצאי שבת הבאה, עם אבנים יותר קטנות שמחירן זול הרבה יותר, למי שיחפוץ לקנות. מומלץ, לחיזוק האמונה ויראת השם.

*

דבר שני, הבשורה השנייה הטובה, זהו הספר החדש פרי צדיק.

זכינו שיצא לאור מקרוב ממש ספר חדש, בשם פרי צדיק, ב"ה זה פרי חשוב.

פרי צדיק, כולם יודעים מי הוא זה הצדיק, כינוי משפחתו של מהרי"ץ הנקראת על שם סבו, כמהר"ר צאלח זיע"א. צאלח זה צדיק. זהו פירוש המלה.

מי שרוצה לדעת שצאלח זה צדיק, כשיקרא את תחילת הפרשה הבאה, **אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ, נֹחַ אִישׁ צַדִּיק** [בראשית ו', ט'], יראה את התפסיר של רס"ג שהוא **רגלא 'צאלחא'**. לכן צאצאי המשפחה שלו בזמנינו, החליפו את שם המשפחה לצדוק.

ולא לחנם הוא נקרא צדיק, כי הוא נולד מהול, סבו של מהרי"ץ. ובכלל, הוא ניצל בנס. יש סיפור ארוך על זה. מי שיראה בנפלאות מתורתך הפטרת מטות, ימצא. לכן קראו לו צדיק. שמעו קול יוצא בזמן שהוא נולד. יש שם דברים גבוהים. ב"ה כל המשפחה צדיקים.

גם פה, יש שלט פעולת צדיק בכניסה, כי פה נכנסים רק צדיקים. זה השער לה', צדיקים יבואו בו.

וב"ה בני בכורי הרב הגאון משה שליט"א ממשיך בדרך של מהרי"ץ, וכל השושלת, יש כאן את הפירות, מאות שאלות ותשובות הלכה למעשה, תכנית וסדר הלימוד של הכולל בעיר חריש שבראשותו, בהלכות שבת, ובש"ע המקוצר, הוא ראש הכולל, ועוד ועוד.

הכל בזכות יגיעתם של מנהיגי הקהילה ומייסדיה, ידידינו הרה"ג יאיר שרפי שליט"א ור' איתמר עובד יצ"ו, שמוסרים את נפשם על כך, וירבו כמותם בישראל אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והֻגָּה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

*****

"מנויים לחיים"

ניתן לעשות מנוי חדשי (בהו"ק או בכ"א), לקבלת חוברות "שערי יצחק" לביתכם דרך הדואר.

*****

לציבור הקדוש והיקר!

עריכת השיעורים בטוב טעם ודעת, הדפסתם והוצאתם לאור, כרוכות בעלויות רבות!

על כן הננו פונים אל כל אחד ואחד, לסייע לנו בהוצאות מרובות אלו

הקדשת שיעור: 500 ₪

ל"מנויים לחיים" – 300 ₪ בלבד.

ומן שמיא תבורכו בכל מידי דמיטב, בני חיי ומזוני.

בברכת התורה

הנהלת יד מהרי"ץ

טלפון: 050–4140741

שער תוצאות האותיות בפה

האותיות הם עשרים ושתים והם נחלקים לחמש מחלקות בתוצאותיהם.

החלק הראשון אותיות **אחה״ע** והן אותיות הגרון ונקרא עיקר הלשון ובית הבליעה וכו׳.

החלק השני **גיכ״ק** והן אותיות החניכים והוא באמצע הלשון ובזמן שאותיות ג״ך רפים יהיו בשליש הלשון סמוך לחניכים וכו׳.

אוצר החכמה 173374

החלק השלישי והוא **דטלנ״ת** והוא בקצה הלשון עם השיניים וד״ת לה דרך אחרת והיא מן בג״ד כפ״ת.

החלק הרביעי **זסשר״ץ** והן אותיות השיניים וכו׳.

החלק החמישי **בומ״ף** והן אותיות השפתים וכולן ראויין לדגש וב״ף לה דרך אחרת שהיא מן בג״ד כפ״ת.

ודע שאעפ״י שיש להן חמשה חלקים אין אותיות כל חלק יוצאים ממקום אחד בשוה אלא זה קרוב מזה שאלו היו בשוה היה הנשמע אות אחת... ובזמן שתרצה לעמוד על תוצאות האותיות תוסיף על האות אל״ף והוא יוצא. כיצד אם תרצה לעמוד על תוצאות חי״ת תאמר א״ח וכן א״ג וכן א״ט וכן א״ש וכן א״ף ואין יוצא אלא עיקר האות בלבד. ע״כ.

וזה לך הגיית חמשת מוצאות הפה ע״י כלי הדבור

אותיות הגרון

הא׳ — מוצאה בתחלת הגרון הסמוך לחיך כשהפה פתוח ועיקר הלשון דופק קצת למעלה בגרון.

הח׳ — מוצאה מהגרון לפנים מן האלף כשעיקר הלשון הסמוך לבית הבליעה מתרומם במקצת.

הה׳ — מוצאה מהגרון לפנים מן החי״ת בדרך נשימה בכח.

הע׳ — מוצאה מהגרון (בבית הבליעה) לפנים מכולן ע״י עצירת הנשימה ובעזרת עיקר הלשון הפנימי.

אותיות החיך

הג' — דגושה מוצאה מקצה החיך החיצוני הסמוך לחניכים (לבשר השינים) בהרמת סוף שליש הלשון החיצוני ודפיקתו בחיך בחוזק.

הי' — מוצאה מהחיך לפנים ממקום מוצא הגימ"ל בהרמת תחלת שליש הלשון האמצעי ודפיקתו בנחת בחיך.

הכ' — דגושה מוצאה מהחיך לפנים ממקום מוצא היו"ד בהרמת אמצע שליש הלשון האמצעי ודפיקתו בחיך בכח עד שנושב רוח בחזקה.

הק' — מוצאה כמו כן מן החיך לפנים ממוצא הכ"ף הדגושה בהרמת סוף שליש הלשון האמצעי ודפיקתו בחיך בנחת ועצירת הנשימה במקצת.

אותיות הלשון

הד' — דגושה מוצאה מראש הלשון כשהוא מורם קצת ודופק בחניכים בחוזק.

הט' — מוצאה מהלשון לפנים ממקום מוצא הדלת בדפקו בחניכים בחוזק.

הל' — מוצאה בלשון לפנים ממקום מוצא הטי"ת כשדופק בחניכים בקלות.

הנ' — מוצאה מהלשון כשהוא מורם מעט ודופק בחניכים קצת לפנים ממקום מוצא הלמד.

הת' — דגושה מוצאה מהלשון כשדופק בחניכים לפנים ממקום מוצא הנו"ן כשנושב רוח מהדפיקה.

אותיות השינים

הז' — מוצאה מבין השינים האמצעיות בהתזה קלה בעזרת הלשון.

הס' — מוצאה מבין השינים ביתר הרחבה משני צדיהן בהתזה יותר חזקה מהזי"ן ובעזרת הלשון.

הש' — ימנית, מוצאה מבין השיניים ביתר הרחבה מחברת הסמ"ך ובעזרת הלשון.

הר' — מוצאה מראש הלשון ע"י נדנודו ודפיקתו בחניכים העליונות (ולא כאלה שהוגים אותה בין אותיות הגרון ונשמעת כג' רפויה לפי מבטא יהודי תימן.) והיה מקום מוצאה לפי הנראה בדטלנ"ת אותיות הלשון. אמנם קדמוננו עם זסשר"ץ למוצא השינים, ודעתם רחבה מדעתנו. (ולענ"ד משום דמקיש על שורשי השינים).

הצ' — מוצאה מבין השינים ומצלצלת היא מצד ימין ושמאל בהרחבה יותר מהקודמים לה ובעזרת הלשון.

הודפס מאוצר החכמה

אותיות השפתים

הב׳ — דגושה מוצאה מקצה השפתים החיצוניות כשהן נלחצות בדוחק ונשמע קולה בדפיקת השפתים זו בזו.

הו׳ — מוצאה מבין השפתים כשהן מכווצות ובולטות מעט באמצען כלפי חוץ, באופן ששני קצותיהן מימין ומשמאל דבוקות ופרודות מעט באמצען.

המ׳ — מוצאה מבין השפתים באמצען לפנים ממקום מוצא הוי״ו כשהן נדבקות ונסגרות.

הפ׳ — דגושה מוצאה מבין השפתים לפנים ממקום מוצא המי״ם בקצה השפתים הפנימיות עם נשיבת רוח בחוזק בעת דפיקתן.

בג״ד כפת״ הרפויים (לפי סדרן כאן ג״ך ד״ת ב״פ)

הג׳ — מוצאה מהחיך ע״י לחיצת עיקר הלשון בחיך למעלה בקלות ובעצירת הנשימה וההבדל בינה ובין הקו״ף, שזו בתחלת החיך הסמוך לגרון, והקו״ף סמוך אליו ובדפיקה יותר חזקה ממנה.

הכ׳ — מוצאה ג״כ מהחיך ביותר חוזק מגימ״ל עם נשיבת רוח במקצת.

הד׳ — מוצאה ע״י ראש הלשון כשנלחצת בקלות בין השינים העליונות והתחתונות.

הת׳ — מוצאה גם כן ע״י ראש הלשון כשהיא נלחצת ביתר חוזק בין השינים העליונות והתחתונות ובנשיבת רוח קלה.

הב׳ — מוצאה מבין השפתים ע״י כפיפת השפה התחתונה פנימה ולחיצת השינים העליונות עליה.

הפ׳ — מוצאה ג״כ מבין השפתים כאמור, אמנם ביותר חוזק, ונשמע קולה בצאתה עם נשיבת רוח מבין השפתים.

זוהי הגיית האותיות בפי העדה התימנית מאז ועד עתה, ולפי המציאות היא העדה היחידה בבטויה הצח מיתר העדות השונות.

אביא כאן דוגמאות אחדות בשבוש המקראות המסתיים בחסרון חמש אותיות.

ו־ב עֲנָוִים, עֲנָבִים. אָבִיו, אָבִיב. חַיָּיו, חַיָּיב.

ח־ך מָשַׁח, מָשָׁךְ. וַיִּחַל, וַיִּכַל.

ט־ת טְלוּאִים, תְּלוּאִים. טָבְעוּ, תָּבְעוּ. טֶבֶל, תֵּבֵל.

ע־א עַיִן, אַיִן. עוֹבֵד, אוֹבֵד. שָׁמַע, שָׁמַא.

ק־כ קִנִּים, כִּנִּים. קָלוּי, כָּלוּי. קַר, כַּר.

ועוד שבושים רבים כאלה. (עי׳ מזה גמ׳ ערובין נג:)

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט״א

פוסק עדת תימן

פרשת לך־לך

(נמסר במוצש״ק נח)

מרחשון התשפ״ז בשל״ח

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין מצות השמחה בחג הסוכות, וביאור דברי הראשונים וכו' כי מי ששמח בחג הסוכות תהיה לו שמחה כל השנה וכו'. מה שהטֵבע מחסיר, הנס משלים.

המשך התשובות לשואל בעניין האות גימ"ל. חיזוק הציבור בביטוי אות זאת. ראוי להעמיד מנהג במקומו. אודות מבטא אות ריש"ש של אנשי טבריה. אין להקשות מסברא על מסורת. בחכמת התלמוד, אין מופת ברור. הארכה בדל"ת הרפויה של 'אחד'. למה אנחנו מבטאים סגול כמו פתח.

פרטים רבים בעניין האבנים הפלאיות מהר סיני, ותועלתו לחיזוק האמונה, והאם מותר לטלטלן בשב"ק, או אסור שנחשבות מוקצה מחמת חסרון־כיס. דין ספק מוקצה, לקולא או לחומרא. מצות זכירת מעמד הר סיני. ביאור המלים בפיוט הנשגב והמקודש, אהוב נגלה על הר סיני, 'ובעלה הוא יקותיאל'. 'כתב כתובתה מיכאל, ושושבינה גבריאל'.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 853
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

פרשת לך־לך ה׳תשפ״ז ב׳של״ח

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע״י ידידנו היקר הרב יהודה ב״ר שלמה גּוּבני הי״ו, לרפואתו והצלחתו, וכן לרפואתם והצלחתם של כל בני ביתו יצ״ו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי״ץ.

וכן לרפואת רבי שלמה בן יוסף עוזירי, ואשתו יונה בת יחיא שתחי׳, שתורמים למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

בעניין מצות השמחה בחג הסוכות, וביאור דברי הראשונים וכו׳ כי מי ששמח בחג הסוכות תהיה לו שמחה כל השנה וכו׳. מה שהטֵבע מחסיר, הנס משלים.

וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ [דברים ט״ז, ט״ו].

עברנו את סוכות, זמן שמחתנו, זמן שכולו – מתחילתו ועד סופו – מיוחד לשמחה.

ידוע ומפורסם מ״ש מהרי״ץ זיע״א על כך [בעץ חיים ח״ב דף נ״ז ע״א] בזה״ל, **ליל התקדש חג הסוכות, צדיקים ישמחו (ו)יעלצו לפני אלהים, וישישו בשמחה. כי זה הרגל, זמן שמחה לכל הוא, וע״כ תתעורר השמחה למעלה. וראוי להרחיק מעליו כל מיני דאגה ויגון אפי׳ כל דהו. ורבים נכוו בגחלת זאת ולא חששו, ומרעה אל רעה יצאו כל ימות השנה רחמנא ליצלן.**

הדבר הראשון, ׳ראוי להרחיק מעליו כל מיני דאגה ויגון׳. המלה ׳ראוי׳, בדרך כלל היא מתפרשת כדבר שרצוי, כדאי, טוב. אבל הדבר אינו מוכרח. לפעמים זאת חובה. כגון שאומרים בתפילת מוסף, להקריב לך קרבן מוסף ׳כראוי׳.

כך מתבאר ממה שגם מהרי״ץ בעצמו מפרש שם בתפילת מוסף [בע״ח ח״א דף קמ״א ע״ב], כי הכוונה היא, שאם לא הקריבו בשבת אחת, לא משלימים זאת בשבת השנייה. ישנן לכך עוד הרבה ראיות בספרי הראשונים.

מהרי״ץ כותב שם כך, **׳כראוי׳, פי׳ כמו שנאמר ׳עולת שבת בשבתו׳, ולא עולת שבת זו בשבת אחרת. ואם יְשַׁנה, חייב משום חילול שבת.**

אם־כן, גם בנדון דידן, ׳כראוי׳, אולי הכוונה שחובה לעשות כל מאמץ, אם באים עליו כל מיני דאגות, שירחיק אותן מעליו.

הדבר אינו קל. הבאנו בזמנו סגולה ממה״ר שלום שבזי זיע״א, להגיד שבע פעמים, י״י האלהים, ומיד יסור יגונו מעליו. כך הוא אומר, בתורת סגולה, שמצאתי בכת״י. זאת חוץ מן הסגולה המפורסמת, להגיד בבוקר אחרי ברכת הגומל חסדים טובים, ׳מיכאל הכהן הגדול, שר ואַפְּטוּרְפּוֹס שלְ־ישראל׳. כפי שדיברנו על כך בעבר [שיעור עקב התשפ״ד]. לכל הפחות פעם אחת, אבל עוד יותר טוב שבע פעמים. הדבר מועיל לכל היום.

מי שקשה לו לשמוח, בודאי שהדבר יכול לעזור לו. ישנם אנשים, אשר בטבעם הם נוטים לעצבות.

*

אבל ישנו כאן – בדברי מהרי״ץ דלעיל – עוד חידוש, כי אנשים אשר לא שתו ליבם לזאת, והתעצבו בחג הסוכות, אזי בכל השנה היו להם צרות.

בספר פלא יועץ, הביא זאת בשם גורי האר״י, והוא מוסיף גם על הצד השני, כי מי שהוא שמח בחג הסוכות, תהיה לו כל השנה טובה ושמחה.

כך הוא כותב [בערך סוכה], **כתבו גורי האר״י ז״ל, שמי שיהא שמח וטוב לב, ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מבטח לו שתעלה לו שנה טובה, ויהיה לעולם שמח.**

ישנם המפרשים, כי זאת כוונת הפסוק ׳והיית אך שמח׳. זאת הבטחה, שהאדם ישמח כל הזמן.

הר״א אִבְּן עזרא, הביא זאת שם בסוף פרשת ראה, בשם יש אומרים. כי הרי כתוב כבר בתחילת הפסוק, **וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ, אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ** וגו׳ [דברים ט״ז, י״ד]. כבר כתובה המצוה, שצריכים לשמוח. א״כ מהי הכפילות? אלא הדבר בא להגיד, כי בזכות כך הוא ישמח לעולם.

האברבנאל ג״כ מסביר כעין זאת וכדלקמן.

אינני יודע, האם גורי האר״י אמרו זאת – כפי שנראה לכאורה – על פי הסוד, או על פי הפשט. מסתבר כי אם האר״י ז״ל אומר זאת, אזי כנראה זה לכל הפחות גם עפ״י הסוד. אבל האברבנאל אומר זאת, בתורת פשטיה דקרא.

הוא שואל את השאלה דלעיל, למה הפסוק חוזר על כך פעמיים.

הר"י אברבנאל, דרכו להקדים בכל פרשה את כל השאלות שישנן לו על העניין, ואח"כ הוא מפרש בהרחבה ומתרץ את כל השאלות בדרך הילוכו.

בפרשת ראה, יש לו עשרים ושמונה שאלות, וזאת השאלה העשרים ושש. למה התורה מצווה פעמיים, חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, בפסוק י"ג. ואח"כ שוב בפסוק ט"ו, שבעת ימים תחוג לי"י אלהיך. מהי הכפילות? ולאחר מכן, הוא שואל לגבי השמחה.

וזה לשונו שם, **הספק הכ"ו, בחג הסכות. והוא למה ציוה בעשייתו שני פעמים, שנאמר [פסוק י"ג] חג הסכות תעשה לך שבעת ימים, ואמר [פסוק ט"ו] שבעת ימים תחוג לה' אלהיך.**

וכן הזהיר שני פעמים על השמחה, שנאמר ושמחת בחגך, והיית אך שמח. וחז"ל [סוכה דף מח.] למדו מזה היתור, לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה. ורש"י פירש, והיית אך שמח, שהוא לשון (אזהרה) [הבטחה]. אבל פשט הכתובים לא יסבלהו.

והוא אומר, כי הסיפא זאת הבטחה. ליתר דיוק, נכללת בכך הבטחה. כי בזכות זה האדם יהיה שמח כל השנה. המצוה כבר כתובה ברישא דקרא, והסיפא דקרא בא להגיד שהקב"ה מבטיח לכל השנה.

הוא לא אומר, 'לעולם', כמו האבן עזרא. כנראה, הסברא שלו, כי בשנה הבאה יש שוב חג הסוכות, א"כ בכל שנה הדבר מתחדש. והתחלת השנה, משפיעה על כל השנה.

וזה לשון האברבנאל – בהתחלה הוא עונה לגבי חג הסוכות, למה כתובה המצוה פעמיים – **אפשר עוד לומר, כי בראשונה ציוה על החג באמרו 'חג הסכות תעשה לך שבעת ימים', ואחרי 'אספך' תבואת הגורן והיקב, ושציוה על השמחה כמו שאמר 'ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך', כי ברבות הטובה כל בני הבית יגילו וישמחו, וגם 'הלוי' שקבל מעשרותיו ישמח, 'והגר והיתום והאלמנה' שקיבלו צדקות ומעשר עני בזמנו.** כולם מאושרים ומסודרים.

ושאחרי שציוהו על זה, בא לצוותו שהחג ההוא אשר יעשה יהיה בבית הבחירה, לא בשערים. וזה צורך אמרו 'שבעת ימים תחוג לי"י אלהיך במקום אשר יבחר'.

אל תישאר בביתך ותשמח, אלא השמחה הזאת תהיה בבית המקדש, בירושלם.

כי לא יעשה כמו שעשה בפסח, שאחרי היום הראשון נאמר [פסוק ז'] 'ופנית בבקר והלכת לאהליך', כי הנה היה זה לפי שהיה לבו טרוד אז בענין תבואותיו, וגם כן לזאת הסבה בעצמה היה חג השבועות יום אחד, כדי שלא יתעכב אדם בירושלם, וילך לקצור תבואותיו.

לאפוקי פסח, שם נאמר 'ופנית בבוקר והלכת לאהלך'. יום אחד. בחול המועד, אתה יכול ללכת לביתך. וכן שבועות, זה ג"כ רק יום אחד. למה? כי אז האדם עדיין טרוד, יש לו תבואה שהוא מגדל וכו', והוא צריך לטפל בכל העניינים.

אמנם עתה 'באספך מגרנך ומיקבך', ראוי שתשב בירושלם כל שבעת הימים, ושלא יהיה לך טרדה בלבבך כלל, אבל תהיה אך שמח מבלי מחשבה.

בחג הסוכות, האדם כבר מסודר, 'באספך מגרנך ומיקבך', הבית מלא כל טוב, כעת מתחיל החורף, יש לאדם זמן, הוא לא מוטרד. הפרנסה כבר מסודרת. התורה מצוה שתשמח, כי אין לך כבר טרדות אמתיות. ישנם רק דברים קטנים, לא משמעותיים. אבל הדברים היסודיים, שהאדם בדר"כ בשבילם מתבלבל, אין לו אותם כעת. א"כ תוציא מהראש את כל הדברים האחרים, ותשמח. בלי כל הדברים אשר מעציבים ומדאיגים.

וכעת הוא מוסיף את הנקודה הזאת, וְכָלל כך **במאמר 'והיית אך שמח'.**

'נכלל בזה'. הוא לא רצה לפרש, שזה אך ורק זה.

להבטיחו שאם ישמח ויגיל בחג הסכות, יהיה שמח וטוב לב כל השנה. ואם תתעצב בראשית השנה, בעצבון תאכלנה. אוי ואבוי. הוא יפסיד את כל השנה.

והוא ממשיך וכותב עוד כמה מלים. לכאורה אנחנו חושבים, כי עד פה הדבר מצויין. אבל הוא לא מסתפק בכך, אלא הוא מוסיף עוד שורה או שתים בזה"ל, **כי כן טֶבַע המציאות, השמח**

בחלקו, ששון ושמחה ישיג. והנאנח בלי סיבה, יאנק דום כל הימים.

אדם שהוא שמח בחלקו, הוא אינו עשיר, יש לו משהו מצומצם, הוא לא רעב, יש לו לכל־הפחות לחם לאכול ובגד ללבוש, והוא לא מסתכל על האחרים שיש להם רמת חיים הרבה יותר גבוהה ממנו, מה שיש לו – ברוך ה׳, הטבע הוא שאדם כזה הוא שמח. התוצאות של זה, שגם בהמשך הוא יהיה שמח. אבל מי שנאנח בלי סיבה – אינני יודע האם אפשר להגיד שאדם נאנח בלי סיבה בכלל, אלא הכוונה שזה לא מוצדק, או שהוא מחפש לו על מה לדאוג ולהיאנח. בכל אופן, אלו המלים של־אברבנאל – הוא יאנק דום כל הימים.

*

פה לא הבנתי. אתה אומר שישנה הבטחה, הקב״ה מבטיח. זהו נס. ואח״כ הינך אומר, שכך הוא הטבע, א״כ זה לא נס. מה נפשך.

לכאורה, בסיפא הוא סותר את הרישא. התורה אומרת, הקב״ה מבטיח, אם תעשה ושמחת בחגך, אזי והיית אך שמח. הקב״ה מבטיח לך, שתהיה שמח כל השנה. וכעת אתה בא ומסביר לי, שכך הוא הטבע? אם ככה הטבע, למה צריך שהקב״ה יבטיח? הרי בלאו הכי, גם בלי שתהיה הבטחה כזאת. א״כ מיותרות המלים הללו, דהיינו והיית אך שמח.

זמן רב, היה לי קשה להבין זאת. עד שהקב״ה האיר את עיני, כי כנראה ׳דבר גדול דיבר הנביא׳. נראה שהוא – הר״י אברבנאל – קצת קיצר כאן, לפי רוב חכמתו.

ישנו כלל, שכתבו הראשונים. הקב״ה לא עושה נסים לחנם. הקב״ה לא רוצה שהעולם יתנהג בדרך נס, אלא בדרך הטבע. לעשות נס, זה רק אם יש הכרח. אם אפשר שהדבר יהיה בדרך הטבע, צריך שיהיה בטבע. רק הקב״ה ברא את העולם. זה נקרא הנהגת ׳אלהים׳, כפי מה שאומרים בספרים, הטב״ע בגימטריא אלהי״ם. כך העולם צריך להתנהג, לפי דרך הטבע. לשַנות משהו, וק״ו שיהיו דברים פלאיים כמו קריעת ים סוף, דברים שהם נגד הטבע, זה רק כאשר ישנו הכרח גמור, או לקידוש ה׳ וכו׳.

את היסוד הזה, כתבו הרד״ק והרמב״ן ורבינו בחיי, וכדלקמן.

לגבי הנאמר בספר מלכים שני [ד׳, ל״ד], בעניין הבן של־שונמית, **וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיֶּלֶד, וַיָּשֶׂם פִּיו עַל פִּיו וְעֵינָיו עַל עֵינָיו וְכַפָּיו עַל כַּפָּו, וַיִּגְהַר עָלָיו. וַיָּחֶם בְּשַׂר הַיֶּלֶד**. הרד״ק מסביר, למה אלישע עשה זאת? הרי הוא היה יכול להתפלל, שהקב״ה יעשה נס, ותהיה תחית המתים. מדוע אלישע עשה את הפעולות הללו?

בפירושו הראשון הוא אומר כך, **כמו שפירשנו באליהו, שאמר ויתמודד על הנער. והכל לכוין לשון התפילה על מי שמתפלל עליו, כמו שאמר ביצחק ׳לנוכח אשתו׳.**

אבל אח״כ הוא מוסיף את העניין הזה שאמרנו, **ואפשר גם כן, להנשים על הנער** – הוא עשה לו כמו ׳הנשמה מלאכותית׳ – **לחממו בחום הטבעי היוצא מפיו** – הַהֶבֶל שיוצא מן הפה – **ומעיניו. כי רוב הנסים, נעשים עם מעט תחבולה מדרך העולם.**

אפילו כאשר ישנו נס, צריך שיהיה מה שאפשר להיות בדרך העולם, לצמצם את הנס.

רבינו בחיי כותב זאת בפרשתנו, לגבי התיבה שעשה נח. למה נח היה צריך לעשות תיבה? וכי הקב״ה לא יכל להציל אותו בלי תיבה שתשמור עליו מן המים, שלא יזיקו לו? הקב״ה יכול לעשות, שנח יפרח מעל המים, שיעוף. הקדוש ברוך הוא, **וְלֹא יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה** [איוב מ״ב, ב׳]. מדוע נח היה צריך לעבוד על התיבה כ״כ הרבה, חמשים אמה ארכה וכו׳?

אומר רבינו בחיי, כך הוא מקדים בהתחלה, **׳וזה אשר תעשה אותה׳. ציוה ה׳ לעשותה כשיעור הזה. ולריבוי המינין שיצטרך להביא בתוכה, היתה קטנה עד מאד, כי יצטרך להביא שם בהמות ועופות טמאים וטהורים, וחיות קטנות עם גדולות, שנים מכל. ויש חיות גדולות, כפילים וראמים. ולפי הטבע, חמשים תיבות כיוצא בה, היו קטנות מהכיל את המינין האלו כולם. אבל היה העניין נס גדול בלי ספק, ומחזיק מועט את המרובה.**

ואולי תשאל בכאן, כיון שהיה הדבר נס, למה יצוה לעשות את התיבה מעץ הידוע, ובמדות

ידועות באורך ורוחב וקומה, ולעשות ג׳ מדורים תחתיים שניים ושלישים – הדבר נראה כביכול טבעי – **והקב״ה יכול להצילם מבלי תיבה, ושילכו על פני המים, או יכול להפריח באויר, כי כל יוכל, ולא יבצר ממנו מאומה.**

והתשובה בזה, כי דרך התורה לצוות על האדם שיעשה כל יכלתו בדרך הטבע. ומה שיחסר הטבע בהן ישלים הנס.

זהו הכלל.

וע״ד זה תמצא בכל הנסים בתורה, אם ׳תסתכל׳ בהם – דהיינו תעיין בהתבוננות – **כי אע״פ שהם נסים מפורסמים, יש בהם טבע במקצת. וזהו כענין שתצוה התורה באנשי המלחמה, שיצאו חלוצים לצבא. גם הכתוב שאמר (יהושע ח׳) שים לך אורב לעיר מאחריה** – הקב״ה מצוה את יהושע לעשות מארב לעיר עַי – **ומֵאַחַר שכל עניני מלחמותיהם של ישראל היו ע״י נסים גדולים, מה יצטרכו למארב כמנהג האומות, שמלחמותיהם נמשכות אחר הטבע. אלא בודאי היו ראוים להתנהג בדרך הטבע, וה׳ ישלים מה שיחסר. ועל כן באה המצוה בתורה בתיקון המערכות. ודברים רבים כיוצא באלה.**

כך הוא מביא. ומציינים שם את המקור, כי זהו מדברי הרמב״ן בפירושו לספר איוב.

אח״כ אומר רב״ח, שישנה עוד סיבה. כדי שיחזרו בתשובה. כאשר יראו את נח שהוא טורח בתיבה, ישאלו אותו למה הוא עושה זאת, ואז יתעוררו לחזור בתשובה. ואם לא יחזרו בתשובה, תחול עליהם מדת הדין. הדבר מגיע להם.

זאת תשובה אחרת.

גם בריש פרשת שלח לך, רבינו בחיי מאריך בכך, וז״ל, **סוס מוכן ליום מלחמה ולי״י התשועה (משלי כ״א, ל״א).** אתה תכין את הסוס, תכין את הנשק. זה תפקידך. אבל דע לך, כי הישועה היא מאת ה׳.

שלמה המלך ע״ה יזהיר כל האדם בכתוב הזה, שיעשה כל דבר שיצטרך לעשות ובדרך הטבע כל מה שבכחו, ושימסור השאר בידי שמים. כי הנס אינו חל אלא בחסרון הטבע, ועיקר יצירת האדם בנוי על מדת הטבע וכו׳.

הוא מאריך שם בנדון, זאת ההקדמה שלו לפרשת שלח לך.

ובסוף הוא אומר, ומטעם זה ציוה הקב״ה לנח מעשה התיבה, כי בידוע שהיה ביכלתו יתעלה שיעביר נח ובניו ברגליהם על מי המבול, ולא יצטרך נח להתנהג בזה בדרך הטבע שיעשה תיבה מעץ ידוע, ומִמְּדה ידועה באורך וברוחב. אבל התורה תצוה לנו בכך, שנשתדל בהכנות בכל הענינים. ועם כל השתדלותנו, שתהיה אמונתנו שאין עיקר התשועה בהם, רק בשם יתעלה.

וזהו שאמר שלמה בכאן, סוס מוכן ליום מלחמה ולה׳ התשועה. וכן מצינו בדוד ע״ה כששאל באורים ותומים, השיבו הקב״ה (שמואל ב׳, ה׳) הסב אל אחריהם, ובאת להם ממול בכאים. ציוה להשתדל בדרך המנהג והטבע, כמנהג שאר האומות הנוצחין בטבע. וכן מצינו במלחמת העי שאמר הש״י ליהושע (יהושע ח׳) שים לך אורב לעיר מאחריה.

ובהמשך השיעור נראה בעזהי״ת שעניין זה של טבע ונס משולבים, ישנו גם באבנים מהר סיני.

*

׳**והיית** אך שמח׳. כעת מובן, מה שהאברבנאל אומר. מה שהוסיף בסוף העניין, וכדְלְעיל. הקב״ה מבטיח, אתה תשמח בחג הסוכות, והטבע והמציאות שהאדם השמח בחלקו, הוא ישמח גם לעתיד. דהיינו, ההבטחה הזאת היא נס, אבל יש לכך בטבע מקור ושורש. ישנו דבר כזה בטבע. כמובן, לא ממש כזה דבר, שאם האדם שמח בכמה ימים, אזי הוא יהיה שמח בכל השנה. את זאת אין בטבע. דבר כזה רק הקב״ה יכול להבטיח, והוא מקיים זאת. אולם יש בטבע מעין זה, שכאשר האדם שמח בחלקו, אזי הוא ממשיך את זה. וזה מקטין את הנס, כרצון הש״ת שהעולם יתנהג בדרך הטבע ככל האפשר.

והנאנח בלי סיבה, יאנק דום. יכול להיות – האברבנאל לא אומר זאת, אבל הבאנו מקודם את דברי מהרי״ץ, אשר מדבריו משמע כי גם אם ישנה סיבה להתעצב, אעפ״כ תרחיק מעליך כל יגון ואנחה. אפילו שבאים לאדם איזה דברים שמצערים אותו, תרחיק את זה. תתרחק. ואם הדבר כפי שאמרנו, שזה לא רק ׳ראוי׳, אלא שזאת חובה, יכול להיות שאם האדם לא יקיים את זה, אזי ח״ו הדבר יזיק לו. כי לפי דרך הטבע,

הנאנח בלי סיבה יאנק דום. זהו הטבע. ובנדון דידן, ההבטחה של שמחת סוכות, זה הרבה יותר מהטבע. לכן שם, אפילו שיש לך סיבה, אם ח״ו ישנה איזו סיבה מדאיגה, קרה איזה אסון רח״ל. וכבר הבאנו [בשיעור בא התשפ״ו בשל״ז] את דברי החזו״א באיגרתו, ׳אין בעולם שום עצב כלל׳.

אפילו דבר עצוב, אפילו ביום תשעה באב, יש מה לשמוח. שהאדם לא יהא עצוב לגמרי, לראות את נקודת השמחה שבכך. [זה כמו שביארו כמה רבוותא, שחז״ל דקדקו לומר משנכנס אב ממעטין בשמחה, ולא אמרו אין שמחים, לומר שיש רק למעט בשמחה, אבל גם אז צריכים להיות בשמחה. איתמר. והרחבתי על כך בס״ד בנפלאות מתורתך בפתיחה למגילת איכה, לפי שבתשעה באב נולד המשיח וכו׳. יב״ן].

נראה שזאת כוונת האברבנאל.

*

זכינו השנה, במשכן שילה ב״ה פירסמו מתוך דברים שדיברנו עליהם בעבר בשיעורים, אמרתי להם שילקטו מה שאפשר, חוץ ממה שהוספנו להם בע״פ, בנושאים האלה, ארבעה דפים מלאים וגדושים בעניינים של מצות השמחה. זה הופץ בכל הארץ, והרבה אנשים היו מאושרים אחרי שקראו את המאמר הזה, קיבלתי ׳דרישות שלום׳ מהרבה שהודו לי על העניין הזה.

הם בעצמם כבר בשער הגדירו את זה מראש, ׳ראיון עצמתי ונדיר׳. הרגישו שזה פה משהו מיוחד.

הדבר נחוץ להרבה אנשים. ונוכחתי בעצמי בכך. במקומות שדיברתי על זה, כאשר היגעתי לנושא הזה, ראיתי שכל האנשים פתאום מטים יותר אוזן. נראה שיש לאנשים צער, עצבות, לחצים ודאגות, בפרט בדור שלנו.

חשוב מאד לקרוא את המאמר הזה. אברך אחד אמר לי, שהוא קרא אותו שתים–שלוש פעמים, ומסר על זה שיעור. לכן אמרתי, שבשערי יצחק, הדפסנו את זה שוב, בשיעור של דרשת שבת שובה, הדפסה חוזרת של זה. הבאתי פה, מי שירצה לקחת חוברות, אפשר לקחת. ואני בעצמי חושב לעבור על זה עוד הפעם, כי זהו דבר שצריך חיזוק מאד.

לפעמים יש כל מיני הפרעות. אדם שהוא שמח, גם עם ההנהגה של בני הבית, שום דבר, הכל לקחת בקלות, הכל לקחת בשמחה, ללמוד בשמחה, אין מה להצטער, ואז מרגישים כי זהו ׳עולם אחר׳. בספרי מוסר כתוב, ׳העצבות, היא אֵם כל חטאת׳. מועיל לזכרון, מועיל להבנה. יכלה הזמן, והשבחים של זה לא יכלו.

מה שנדפס שם, זה רק כמה טיפין מן הים הגדול, מתוך מה שאמרתי אז בשיעורים, ומִמה שכתבתי בס״ד בנפלאות מתורתך, אשר עודנו בכתובים. ועוד חזון למועד בעזרתו יתברך.

המשך התשובות לשואל בעניין האות גימ״ל. חיזוק הציבור בביטוי אות זאת. ראוי להעמיד מנהג במקומו. אודות מבטא אות ר״ש של אנשי טבריה. אין להקשות מסברא על מסורת. בחכמת התלמוד, אין מופת ברור. הארכה בדל״ת הרפויה של ׳אחד׳. למה אנחנו מבטאים סגול כמו פתח.

לחכם שכתב לנו בעילום שם בעניין הגימ״ל, יש עוד המשך, בזה״ל, **באתי להתנצל על ריבוי המכתבים ׳מימין ומשמאל׳, ואנכי לא ידעתי שכולם יגיעו לשולחן אחד, ועכ״פ יישר כוחו של הרב שהתייחס למש״כ.**

ולגופו של דבר, הקשבתי לתגובת הרב בשיעור, וברשותו אדגיש כמה נקודות.

א׳ ידועים דברי הר״מ בהלכות שמיטה ויובל, שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה, ובהן ראוי להיתלות. וכיון שהדבר ידוע כי מסורת תימן להגות גימ״ל דגושה כגים הערבית, א״כ ברור ופשוט שאין לשנות המבטא להגיית הספרדים [ואין כאן התקררות מהספרדים, כפי שהרב אמר בשיעור], וכמו שלימדונו רבותינו ׳וכי מפני שאנו מדמין, נעשה מעשה׳. ולא ע״ז הנדון.

הוא אומר, אני לא חשבתי – אין לי צד – לשנות בפועל את זה.

וכל מה שכתבתי, הוא בדרך לימוד, בהבנת הדבר עצמו בכללי הדקדוק. שהקונטרים ׳גימ״ל כנתינתה מסיני׳ בא להוכיח שהגימ״ל התימנית היא הנכונה, וע״ז טענתי שהדבר קשה למתבונן. וכמדומני שהקונטרים בבחינת אהבה מקלקלת את השורה [ולכשעצמי אני סבור שדברים מעין

אלו מערערים את המסורת שלנו, ואכהמ"ל בזה].

דבר ראשון, ברצוני להפריך אותו. חושבני כי במציאות, הדבר הפוך. אדרבה. רבים התחזקו מכך. הוא משום־מה לוקח את זה ההיפך, הוא כנראה חושב שאני לא מבין את הפסיכולוגיה שלו... הוא מדבר איתי, שכביכול העניין עדיין מוקשה. הוא כבר קובע עובדות. הוא מדבר כבה בצורה מחוכמת. 'ויכוח מְתֻחָכָּל'. זאת חכמת הנפש. אבל ב"ה, אני מֵעל זה. אני חומה.

ח"ו לומר כי זאת טעות. ההיפך, אני אומר, וגם הוא צריך להתחזק בכך. שידע שמסורת אבותינו, מיוסדת על אדני פז. זה לא 'תירוצים'.

ישנו כלל, אבל לא לכך התכוונתי, שהגנה הכי טובה, זאת התקפה. אבל לא זאת הכוונה שלי. מה שאמרתי, אלו הוכחות אשר מדברות לכשעצמן. בפרט מי שיצרף את הכל.

כעת אפשר לעשות עוד קונטרים, רק מכל השיעורים שדיברנו. רבים התחזקו מכך. ואני בעצמי. עכשיו כשאני אומר בורא פרי ה'גֶ'פן, אז אני עושה את זה יותר עם 'גאוה'. יותר בטוח. גאוה כשֵׁרה. ויגבה ליבו בדרכי ה'. כי אין לאחרים אפי' אחוז אחד של טענה או קושיא.

*

לגבי מה שהוא אומר, כי הקונטריס הוא בבחינת 'אהבה מקלקלת את השורה', נביא את דברי המאירי בהקדמתו למגן אבות, וז"ל, **עטרת זקנים בני בנים, ותפארת בנים אבותם** וכו', **וכן הם תפארת לבנים, כשתהיה ההנהגה ההיא הישרה אצלם מיד אבותיהם ורבותיהם וחכמיהם הקדומים. כי כבוד הוא לכל משפחה ולכל המדינה ולכל מחוז, היות במשפחה או במדינה או במחוז, גדולים ונקובי שם, תתיחס הנהגתם אליהם.**

והוא ענין וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם [משלי י"ז, ו'], **והוא מה שאמרו בירושלמי,** וְאַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ [משלי כ"ג, כ"ב] **אלו המנהגות.**

ואחר שכן, ראוי לכל חכם ולכל בן־מעלה, להעמיד מנהג מקומו על מתכונתו – אתה צריך ליישב את המנהג של מקומך, את מנהג העדה שלך, ומנהג המחוז שלך – **לבלתי השיג גבול האבות הקדומים והחכמים הראשונים, לשנות מנהג מקומו ללא צורך וללא סיבה.** תשתדל לבסס את המנהג שלך, שלא ישיגו אחרים את גבולם.

וגם אם יזדמן לו חולק עליהם, ראוי לו להשתדל בהעמדתו – אם ישנן טענות, ישנו ויכוח, ואולי יש צדק בצד השני, אבל הדבר אינו בטוח, זה לא ברור – **אחַר שלא יתבאר סתרו בראיה. אם אין** ראיה ברורה שזה לא נכון, תשתדל, תתאמץ ליישב את הדבר.

וכ"ש בהיות יד האמת אתו לעזור ולהועיל וכו'.

אם הינך צודק, פשיטא. בודאי שאתה צריך לעשות זאת.

דברי המאירי הללו מפורסמים, רק שהנני מביא זאת כעת לעניינו.

ואנחנו בנ"ד לא ברישא, אלא בסיפא. יד האמת איתנו. וכל מי שיצרף את כל הדברים, יראה כי הכל מיוסד על אדני פז, כמו כל המקובל בידינו מימי קדם.

*

בהמשך הוא כותב כך.

ב' אין מי שחולק דהאות רי"ש מוצאה מן השיניים, והמציאות שנשתבשנו [גם אנחנו במסורת שלנו] בהגייתה – תשמעו – **ואיננו מוציאים הרי"ש מהשיניים. וה"נ אפשר שנשתבשנו בגימ"ל. ולעולם ס"ל לחכמי תימן כהמחברת** – כוונתו כמו שהוכחנו אז [בשיעור נצבים התשפ"ו בשל"ז] מתשובת מהר"י בדיחי – **וא"כ הגם אם לא כל דבר עשו על פי המחברת, מ"מ מידי ספק לא יצאנו, והוכחה ברורה כבר ליכא, דמאן מוכח לן דחכמי תימן פליגי בזה על המחברת.**

הוא טוען לגבי האות רי"ש, הנה גם אנחנו השתבשנו. הרי הרי"ש היא מאותיות השיניים, זסשר"ץ, ואנחנו לא עושים את זה. ואם גם אנחנו השתבשנו בכך, וממילא ה"ה לאות גימ"ל.

יש לי תשובה מעניינת מאד, לגבי הטענה הזאת. שבעיקרה אינה חדשה כלל. טענה 'עתיקה' ששמענו וראינו מזמן.

האמת היא, כי לגבי עניין האות רי"ש – ואולי זה רק משהו דומה, אבל נראה לי כי הא בהא תליא,

הדבר קשור האחד אל השני. עכ״פ יתכן – במחברת התיגאן [דף פ״א] כתוב משהו על האות רי״ש, בזה״ל, **דע, שיש לבני ארץ ישראל באות רי״ש דרך אחרת ביציאתה** – לא כפי שאנחנו – **פעם מחזקין ופעם מרפין, והוא קשור בלשונם. ואינו מצוי אצלינו, לפי־כך אינו צריך להזכירו.**

יש להם רי״ש עם דגש, שאין לנו את זה. אין הכוונה לרי״ש כמו בפסוק [שיר השירים ה׳, ב׳] שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל, אלא משהוא שהם קוראים לזה בשם ׳קשור׳, בלשון ערבי קוראים לזה ׳מכרוך׳. רס״ג מאריך בזה בפירושו לספר יצירה, איפה הם עושים זאת. ממש דברים שלא שמענו ולא ראינו. מפליא.

א״כ כביכול הנה אתה רואה – זאת הטענה שלו – שאין לנו את זה, חסר לנו, א״כ ישנן טעיות. על כך מתבסס החכם הזה.

אולם, ישנה כאן ׳פצצה׳.

מצד אחד, ישנם כאלה משבחים אותם, כגון ה״ר דונש בן תמים, בפירושו לספר יצירה [לונדון ה׳תרס״ב דף כ״א], שם הוא כותב בזה״ל, **אנשי ארץ ישראל וטבריה, הם שלמים בלשון העברי, והם אשר ירשוהו, והם המתארים בו והמוטבעים בשרשו. ואמנם שאר האומה, ידעוהו על דרך סיפור, לא בטבע. כי הוצאת הרי״ש הדגושה והקמצי״ן, הוא בהם כפי הראוי, וירשוה בטבע, ואינה בזולתו** ע״כ. משמע שבמקומות האחרים, הדבר חלש.

מצד שני, תשמעו הפלא ופלא. רבי משה בן עזרא אומר, כי טבריה זהו ׳עולם אחר׳. אל תתייחס לטבריה. כי בטבריה יש ים כנרת.

כך הוא כותב [הובא בספר תורת הלשון, בשולי הדף, הערה ל״ו], **העיר טבריה, אם כי היא שאמית, אוירה וימתה אשר שותים ממנה, מצטיינים בשיפור הלשון והצחות וההבעה.** זה לא שהם יותר חכמים, שיש להם יותר מסורת, אלא זהו משהו באויר, בים, שמשפיע עליהם, ונותן להם את הביטוי הזה. הרחבתי על כך בנפלאות מתורתך פ׳ ואתחנן ע״פ ובתים מלאים כל טוב.

שאלה מהקהל: זאת לא ראיה, שככה צריכים להגיד?

תשובת מרן שליט״א: חכה.

יש גם ספר הוֹרָית הקורא, לפי זה, למה נקרא ים כינרת? הוא כותב ככה, זה לא ארץ ישראל, רק טבריה, והוא אומר שזה עיר שַׁאמית, דהיינו מארץ ישראל. אבל הוא אומר, האויר, ויש עוד גורם, ים כינרת. לפי זה, ים כנרת זה נקרא כך מלשון כינור. דהיינו יש להם קול ערב, או שהמבטא שלהם ערב. איתא בגמרא במגילה [דף ו.] **כינרת זו גינוסר. ולמה נקרא שמה כינרת? דמתיקי פירא כקלא דכינרי.**

ה׳שגדרים׳ יש להם קול ערב במיוחד, אנשי העיר ׳שגאדרה׳. הר״ר אברהם ערוסי כתב כי זה בגלל שיש יש להם באר מים שאין בשום מקום. הוא אומר, בכל תימן לא נמצאים מים כאלה, ואפילו לא בארץ ישראל. עיין מ״ש בשו״ת ויען יצחק ח״א סי׳ תל״ט דף ד״ש.

במלים אחרות, גם אם זה נכון מה שהם עושים, אינני יודע, וכי התורה ניתנה בטבריה? הקב״ה נתן תורה רק לטבריה? אלא אחת מן השתים. או שזה השפיע עליהם, שינה להם את זה. לא יתכן שהקב״ה נתן את לשון הקודש רק לאנשי טבריה, מה שרק הם יכולים לבטא לפי האויר אצלם. לפי דבריו זה ככה, או שהם עושים את זה בצורה הכי טובה. אבל בכל אופן, אחת מן השתים. או שזה משהו אשר התפתח אצלם, בגלל הים והאויר, שיפר להם את זה. אבל לא שזה עיקר לשון הקודש. והרי התורה ניתנה לעם ישראל במדבר, עוד הרבה לפני שהיו בטבריה. או שגם אם כן – איני יודע איך להסביר זאת בדיוק – אבל עכ״פ זה כבר לא חסרון שאנחנו לא יכולים לעשות את זה, כי אנחנו לא יכולים. לא שייך. ואין למדים אפשר משאי אפשר. את זה אי אפשר, כי זה משהו שתלוי במקום, באויר ובים. משא״כ דברים שכן יכולים. כגון מבטא הגימ״ל שאנחנו עוסקים בו. א״כ זאת כבר אינה ראיה. איך שנסביר.

*

[**ידידנו** הרה״ג אח״כ שליט״א כתב להעיר כאן, שצריך להוסיף דבר חשוב, בתשובה לטענה מעניין הרי״ש. כי אבותינו נע״ג לא שכחו כלום בהיותם בתימן, והם הגיעו שמה עם הדברים שכבר נשתכחו, כגון ההבדל בין סמ״ך לשי״ן שמאלית עכ״ל.

ואמנם רבים חושבים וכותבים כן, שנשתכח מכל ישראל מבטא השי"ן השמאלית, ובכללם הרע"ק בסערת תימן דף ק"ס הערה 4 בזה"ל, **נכון הוא שהיה לה מבטא מיוחד. ונראה שהיה כמו סמ"ך נוטה קצת אל הברת השי"ן. ולהיות ההפרש קל בין הברתה להברת הסמ"ך, נשתכח באורך הזמנים** עכ"ל. אבל כבר הוכחנו בס"ד במקומות אחרים ובשיעור מטות התשע"ב בשכ"ג שמעולם לא היה לה מבטא שונה מהסמ"ך, וזאת הן מתוך דברי חז"ל והן מסברא שאם כן הן כ"ג אותיות ולא כ"ב. ומה שיש לה בכל זאת שתי צורות, יש טעם לכך על פי הסוד. יב"ן].

*

בהמשך – באות ג' – כותב אותו חכם כך, **חלוקת האותיות למוצאות הפה היינו שכל קבוצה משתייכת לאיזור מסויים בפה לפי מקום מוצאן, ואי אפשר ששתי אותיות משני מקומות יכללו בקבוצה אחת. וזה פשוט. ולכן קשה, שהרי החוש מוכיח דבגימ"ל התימנית הלשון נדפקת באותו איזור שנדפקת באותיות דטלנ"ת, וכל הנשאל על זה מסכים לזה, וא"כ מוכרח שהגימ"ל התימנית תקרא על הלשון.**

על זאת כבר דיברנו, איך חלוקת האותיות, הבאנו והדפסנו את הרשי"ה אשר מתאר את הכל לפי המבטא שלנו.

*

במכתב נוסף, הוא כותב בזה"ל, **בעניין הטענה [הערה ד' במכתב] שאין דמיון בין הגימ"ל התימנית הדגושה לרפויה.**

בשיעור פרשת האזינו נאמר בזה"ל, "אני התבוננתי בזה, אני לא מוצא מקום לטענה הזאת, אדרבה זה מתאים". ולא הבנתי כוונתו. והרי זה דבר מציאותי שהגימ"ל התימנית הדגושה יוצאת בקצה הלשון החיצון בבשר השיניים, ואילו הרפויה יוצאת בחלק הפנימי של הלשון בחיך שהוא קרוב לגרון, ולא מצאנו דומה לזה בשאר אותיות דבג"ד כפ"ת.

וכעת שוב הפעם פסיכולוגיה, **ותלמידי חכמים חשובים שדיברתי איתם, מסכימים עם זה.**

אינני יודע, כמה ההבנה שלהם וידיעותיהם בכל העניינים הללו. לא רבים יחכמו בכל כגון דא. **אבל גם אם הדבר נכון, וכי חובה למצוא לכך משהו דומה?** אין לזה דומה.

*

עוד נאמר בשיעור, "אני אומר גימ"ל לא מסברא, זה מסורת, אפשר להתווכח עם מסורת?". כך אמרתי בשיעור האזינו.

והוא עונה כך, **אכן לזאת כוונתי, שא"א להתווכח עם מסורת, וברור שאין לנו לשנות מבטא הגימ"ל. אלא שעם זאת א"א להתעלם מהקושי בסברא על מש"כ בקונטרים, וזה גורם לאנשים לזלזל במסורת כשרואים שמחזקים אותה בדברים מוקשים.**

ישנו כאן איזה דבר דק. הבאתי את מהר"ם לונזאנו בספרו אור תורה, לגבי מה שהמאירי אומר בעניין ריוח פרשה, בפסוק ויאמר י"י אל משה וגו' לפני קרבנות הנשיאים, צריכה להיות כאן פרשה, ועל כך הוא אומר, וכי הינך עושה פרשה מסברא? הקב"ה לא רוצה שתהיה פה פרשה. וזאת המסורת. הבאתי זאת ללמוד לנדון דידן. ועל כך הוא טוען, אבל סוף סוף ישנו קושי. ככה הוא עונה.

אולם אני לא רואה התחלה לטענה שלו. אין פה מקום. זה לא שיש קושי, אבל אני לא אשנה. אני לא אתעלם מכך שישנו קושי. אם אני אומר לך כי פה הסברא לא מועילה ולא מורידה, אזי הסברא לא קובעת בכלל. יש מקום מסויים בתורה, שכתוב ויאמר י"י אל משה, ואעפ"כ אין ריוח פרשה. תגיד, יש פה קושיא. למה אין פה פרשה? הרי צריך להיות. וכי אתה קובע להקב"ה, האם לעשות כאן פרשה, או לא לעשות כאן פרשה. הקב"ה לא רוצה שתהיה כאן פרשה. הרי עניין הפרשיות, זה הרי סוד, כפי שדיברנו בעבר, בשם ספר מערכת האלוהות, יש מקומות שצריך לסגור אותם, שהשטן לא תהיה לו כניסה וכו'. א"כ אין כאן שאלה. מה אתה שואל שאלות? בסדר, לכל היותר אתה יכול להעיר, אולי בתורת הֶעָרה, ורק הערה, להדגיש שישנו כאן חידוש. אבל אין פה קושיא, כי הסברא לא מעלה ולא מורידה בכלל.

ובהמשך הוא כותב, **ותמוה לומר שלא שייך לדון כאן בסברא. וכי כל בעלי הדקדוק, ראשונים**

ואחרונים, לא דנו מסברא בדברים אלה. ומה עם הקונטרים עצמו ׳גימ״ל כנתינתה מסיני׳? וכי אינו דן בסברא? והרי כל אריכות הקונטרים, לא היתה אם לא שאנו דנים מסברא.

מה נֹאמר ומה נדבר?

אולי נביא את דב׳ הרמ״ע מפאנו בתשובה, אשר אומר דבר מעניין. דבר חשוב. הוא אומר, ישנם הרבה דברים, שבגלל שאין לנו מסורת, אז אנחנו מסתבכים בהם, ומגיעים לכל מיני מסקנות. אם היתה לנו מסורת, לא היינו מגיעים לכל המסקנות הללו. כך הוא כותב במפורש, בפה מלא.

זהו בדיוק העניין. כאשר ישנה מסורת חזקה, אז אין ספיקות.

*

בהמשך הוא מוסיף עוד שאלה. תשמעו כעת איזו טענה. כנראה כבר אין טענות של־ממש, אז הוא שואל שאלה נוספת, האם לפי הקונטרים הזה, יהיה אפשר להוציא בדיני ממונות כסף. האם לפי הסברות האלה, אפשר להוציא כסף בבית דין.

כנראה הדבר מראה – עכשיו אני אעבוד איתו, בצורה פסיכולוגית... – שכבר אין לו עוד טענות, ולכן הוא משתמש כבר בטענה שדופה כזאת.

הוא כותב כך, **ואוסיף עוד, שהקונטרים בא להוכיח שהגימ״ל התימנית היא הנכונה ללא ספק, והרי מי שיחייב עצמו ממון על תנאי שהגימ״ל התימנית היא היא שנמסרה בסיני, וכי יוציאו ממנו הדיינים ממון על סמך הטענות שבקונטרים. והרי אין בקונטרים ראיות מכריעות [ובפרט אחרי ההערות שנאמרו] שיהא אפשר לפסוק דין על פיהם ולהוציא ממון.**

לפי דרכו, יכול היה לשאול אם אפשר לנו להישבע על כך...

נזכיר לו את דברי הרמב״ן, שכתב כי בכל התלמוד, אין ראיות ברורות. אין דבר שהוא חותך. מוחץ.

במלים אחרות, על כל הלכה שתביא, אי אפשר לבוא ולהגיד שהדבר בלי שום ספק, כלל ועיקר, ושאפשר להוציא על פי זה ממון. אם מישהו יגיד, אני משלם על דעת שודאי שהדבר הזה נכון בודאי.

הסברנו בעבר [שיעור נצבים וילך התש״פ, וויצא התשפ״א] את דברי הרמב״ן הללו, רק נזכיר זאת כעת. וזה לשונו, **אתה המסתכל בספרי, אל תאמר בלבבך כי כל תשובותַי על הרב רבי זרחיה ז״ל, כולן בעיני תשובות ניצחות, ומכריחות אותך להודות בהם על פני עקשותך. ותתפאר בהיותך מספק אחת מהן על לומדיה, או תטריח על דעתך להיכנס בנקב המחט, לדחות מעליך הכרח ראיותי.**

אין הדבר כן.

כי יודע כל לומד תלמודנו, שאין במחלוקת מפרשיו ראיות גמורות, ולא ברוב קושיות חלוטות, שאין בחכמה הזאת מופת ברור, כגון חשבונֵי התַּשבּורת, ונסיוני התכונה.

זה לא חכמת החשבון, או הנדסה. למשל. בחשבון, מי שתגיד לו, שלוש כפול שלוש, כמה זה? והוא יגיד לך, עשר, או שמונה, הוא בער. זה תשע, בטוח. לא יכול להיות משהו אחר. אבל פה, אין בחכמה הזאת מופת ברור.

אבל נשים כל מאודנו ודיינו מכל מחלוקת, בהרחיק אחת מן הדעות בסברות מכריעות, ונדחוק עליה השמועות, ונשים יתרון הכשר לבעל דינה מפשטי ההלכות והוגן הסוגיות, עם הסכמת השכל הנכון.

וזאת תכלית יכלתינו, וכונת כל חכם וירא אלד״ים בחכמת הגמרא.

*

לאחר מכן הוא דן במה שדיברנו, לגבי המדרש לגבי הפסוק וַיֹּאמֶר ׳הֲכִי׳ קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם [בראשית כ״ז, ל״ו]. נשאיר זאת לשיעור אחר, כי זהו עוד נושא. בלי נדר.

*

ישנם עוד כמה דברים להשלים בנושא הזה, וכעת נביא רק עוד דבר אחד, מ״ש בשו״ת פאת שדך [חלק ראשון סימן כ״ד], להרש״ד מונק.

מצד אחד, נתחיל בשבח. הוא כותב בזה״ל, **בכלל השיבושים שאין בידינו לתקנן, יש להוסיף שכחת מבטא דל״ת רפויה, כי רבים מתחבטים בק״ש היאך להאריך בדל״ת של אחד בלא קלקול הקריאה, שהרי מן הדין, דל״ת זו נקראת בשוא נח (ולא בשוא נע), וקשה מאד להאריך**

בה, ועיין מש"כ מהרש"א בברכות דף י"ג ע"ב בח"א, שאף הבקי בסתרי תורה לא יאריך בה טובא, כדי שתהא תפילתו עם הציבור. ותימה, שהרי המבטא שבידינו בלא"ה א"א להאריך בה כולי האי.

אבל לפי המבטא האמיתי – שנשתייר בידי בני תימן – דל"ת רפויה נקראת ברפיון (כעין מבטא זי"ן), ואפשר להאריך בה טוּבָא אעפ"י שנקראת בשוא נח.

ברוך ה', פה הוא מצא את האמת. הודה על האמת.

ובהמשך הוא כותב, **וכן יש מתחבטים בק"ש בתיבת ולמדתם, שהדל"ת באה אחר פתח, שהיא תנועה קטנה, ודינה לקרותה בשוא נח, וכמעט א"א שלא תתבלע בתי"ו הדגושה שלאחריה סמוכה לה בתיבתה, אא"כ יקראנה בשוא נע שלא כדין, או יפסיק מעט באמצע התיבה שלא כדין** וכו'.

אבל לפי מבטא הדל"ת האמיתי, אפשר ליזהר שלא תתבלע בתי"ו דגושה, (אעפ"י שצריך גם בזה קצת זהירות, כעין עשב בשדך).

כך מצד אחד.

אולם בהמשך, הוא אומר כך, מסיים בגנאי. **ובעוונותינו הרבים נשתבשה לשה"ק בידי כל ישראל. עי' בהקדמת הרב יעב"ץ לסידורו. ואף מבטא בני תימן, שהוא מתוקן ביותר, לא נמלט משני שיבושים גדולים. הא' שקורין סגול כמו פתח (כדוגמת הישמעאלים).**

והב' (שהוא שיבוש עצום) שקורין גימ"ל דגושה כעין שי"ן רפויה, נגד הקבלה שבידי כל ישראל שהגימ"ל היא מאותיות החיך ולא מאותיות השיניים (ושינוי זה נמצא גם אצל הישמעאלים, וגם אצל מקצת בני יפת, כגון אנשי צרפת ואנגליא).

הוא חוזר על הטענה הזאת, שכולם אומרים וחוזרים עליה מחוסר ידיעה והבנה.

ראשית, לגבי מה שהוא אומר כי זה 'נגד הקבלה שבידי כל ישראל', הסברנו זאת בס"ד. זהו כבר עניין 'רגשי', אבל נתננו לזה טעם עפ"י הדרש. למה כל ישראל שכחו את מבטא האות גימ"ל? בעז"ה אמרנו שהגאוה תחזור להם לעתיד לבוא.

עכשיו 'מפני גוה', ניטלה 'גאותן' של ישראל, אבל הדבר יחזור בעתיד בעזרת ה'.

ידידנו הרה"ג אוריאל יצחק הלוי, בשו"ת פקודי הלוי, כתב [בסימן קפ"ב] כך, **לכבוד דודי הרה"ג רבי אריאל יצחק הלוי** וכו', זהו מחבר הקובץ דקדוקי תורה. הוא מביא את דברי שו"ת פאת שדך הנז"ל, מאריך על זה, להסביר איך הסגול כמו פתח, הוא מסביר זאת בעניין התנועות.

הוא כותב כך, **יפה כוחה של מסורת תימן, המקיימת שש תנועות יסודיות השונות זו מזו בחילוק צליל התנועה** וכו'.

אבל נראה כי את התשובה העיקרית הוא לא אמר, את 'האל"ף בי"ת'. אין שום קושיא עלינו התימנים, אשר אומרים את הסגול כמו פתח, כי במקור אין לנו סגול. בספרים שלנו הישנים, בניקוד הבבלי אין סגול. מי שמכיר את הניקוד הקדמון הבבלי, אין שמה סגול. א"כ אין טענה עלינו, למה אין לנו סגול, כי לפי כל הספרים שלנו אין סגול. למשל, ניקדו את המלה משה, בחולם ופתח.

ואפילו כאשר כבר בספרים שהתפשטו בדורות האחרונים יש סגול, המָרי לתשב"ר קרא לזה פתח. ככה המרי לימד, מְפֻתּוּחָה בחולם, מֹ. שי"ן ה"א בפתח שֵׁ, מֹשֶׁה. אפילו שכבר יש בפועל סגול. הכי הרבה, ישנם כאלה שקראו לזה פתח סגול, צירפו את זה, אבל השאירו את השם פתח. אין אצלינו סגול. ממילא אין התחלת קושיא בכלל.

ואם רוצים להוסיף עוד נימוקים, שזה קרוב לפתח וכו', בסדר. אבל את היסוד, את האל"ף בי"ת, צריכים להגיד ראש וראשון.

גם לגבי הגימ"ל הדגושה, הוא מאריך שם בשו"ת פקודי הלוי. ודרך אגב, הוא מביא את העניין של אות יו"ד, איך זה שייך לגיב"ק, אותיות החיך. דיברנו על כך בזמנו, לגבי גיב"ק, איך היו"ד שייך לגימ"ל. הוא מביא שם מרס"ג, כי הגים זה בין הגימ"ל ליו"ד. הוא אומר שיש כאלה ערבים, במקום בני עלי, הם אומרים בני עלג. איך הדבר השתבש להם? זה מחזק את העניין. אנחנו הבאנו דוגמא של גוזף.

בכל אופן, מה שהוא עונה על זה, לא נוח לי. כי הוא משיב ג"כ ב'קול ענות חלושה'. לפי מה

שדיברנו, אין זו טענה כלל. צריך לתת דברים ב׳קול ענות גבורה׳, לחזק את זה, ולא להרפות. הוא חבר של אותו חכם בעילום שם, בהתייחסות כלפי זה.

הרי הרש״ד מונק הנז׳ לעיל, כתב ג״כ בתקיפות (כדרכו) נגד המסורת שלנו באכילת חגבים, אבל דבריו מוטעים מאד, ומתוך חוסר ידיעתו, כאשר הֵזמנו אותם מכל וכל כבר בס״ד בש״ע המקוצר סימן קל״ד הערה ל״ג סוף ד״ה ובשאר [ובשערי יצחק, שיעור מוצש״ק בשלח התש״ע בשכ״א. העורך]. וזה לך האות גם לנ״ד, וטובה היתה לו השתיקה. ואחז״ל למֵד לשונך לומר, ׳איני יודע׳.

יש עוד להשלים, אך לא נעבור מנושא לנושא, עדיף שהדברים יהיו מושלמים, אז נשאיר את זה בנתיים.

פרטים רבים בעניין האבנים הפלאיות מהר סיני, ותועלתו לחיזוק האמונה, והאם מותר לטלטלן בשב״ק, או אסור שנחשבות מוקצה מחמת חסרון־כים. דין ספק מוקצה, לקולא או לחומרא. מצות זכירת מעמד הר סיני. ביאור המלים בפיוט הנשגב והמקודש, אהוב נגלה על הר סיני, ׳ובעלה הוא יקותיאל׳. ׳כתב כתובתה מיכאל, ושושבינה גבריאל׳.

יש לנו פה, את העניין החשוב של־אבנים מהר סיני. זה ג״כ כנתינתה ׳מסיני׳. גימ״ל כנתינתה מסיני. לכבוד ולתפארת.

בעזרת ה׳ בסוף השיעור נשים את האבנים האלה פה במסגרת של־זכוכית, כדי שזה יהיה משהו קבוע. והיה כל מבקש י״י יבוא אל אהל מועד, לראות את זה. למדתי זאת מהגראי״ל שטיינמן, שהוא כ״כ התפעל מהאבנים האלה, הוא היה מראה אותן לאנשים, וגם הוא בעצמו מדי פעם היה ניגש לראות אותן. כדי להראות את הפלא העצום הזה.

יש לנו מתנה גם לדורנו, מהר סיני, אבנים שרואים עליהן את צורת הסנה. הדבר פלא עצום.

היו כאלה שהתחכמו ואמרו, זה לא חידוש. מה הראיה? יש הרבה מקומות כאלה בעולם, שהיה חום, ונהיה על האבנים צורה של־צמחים שמה.

זהו כפי שדיברנו מקודם, הנס והטבע הולכים ביחד. יש פה אמנם משהו טבעי, אבל בכל זאת יש פה נס גדול. מה שבכל העולם, ישנם דברים כאלה, זה חיצוני, לא בפנים. פה היה חום עצום, **וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ, מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְיָ בָּאֵשׁ** [שמות י״ט, י״ח], האש הגדולה והנוראה, החדירה את זה לבפנים, ואת זאת אין בשום מקום בעולם. בדקו זאת. כזה אין בשום מקום בעולם.

זה נכון מה שהם אומרים, יש בזה קצת טבע, הטבע הוא שזה יהיה חיצוני, אבל שזה יכנס בפנים, גם אם האבן תישבר לעשרות חלקים, יראו בפנים את הצורה של־סנה. אין דבר כזה בעולם.

נלך לפי הסדר.

שאלה מהקהל: מי הביא את זה?

תשובת מרן שליט״א: מישהו שהביא משם. נתנאל רבינוביץ יצ״ו. אבל זה לא מהיום ולא משלשום, לא התחיל בדורנו. כבר מאות שנים אנשים לוקחים את האבנים הללו מהר סיני. הדבר חידוש לך?

המשך השאלה מהקהל: כי יש כמה דעות איפה הר סיני נמצא.

תשובת מרן שליט״א: בעזהי״ת עוד מעט נסביר. זה מהאיזור שנקרא גבל מוסא, הר משה. אם זה המקום הזה או שלא, זהו הדבר הראשון שברצוני להגיד.

ישנו מקום שמקובל מדורי דורות שזה הר סיני, אבל ישנם אנשים, אינני יודע אם הם מקטני אמנה, או שהם מתחכמים, שטוענים תביא לי הוכחה, מי אמר? אז למעשה, רבים ישבו לחקור את הנושא הזה, ואקרא בפניכם מתוך ׳המבשר׳ של פרשת במדבר – חג השבועות התשפ״ד, מדף י״ב.

יש ספר שנקרא מקום בפרשה, הוא כותב בדף ר״פ, כי יש כ״כ הרבה דעות איפה הר סיני, כל מי שחקר את זה, לפי מספר החוקרים כך מספר הדעות. בקיצור, יש בסוף כעשרים דעות, איפה זה. כל אחד מציע מקום אחר. כל מקום שרק יכול להיות, כל אחד מביא הוכחות שזה שמה. אבל הכל זה מהשׂערות.

המקום שמפורסם מאז ומתמיד בתורת גבל מוסא, זהו מקום ידוע, הוא הכי מפורסם.

יש פה דבר מפליא. בגלל שהמקום הזה הוא לא בארץ ישראל, ואין יהודים בסביבה שם, לכן אין

עדות שעם ישראל קידש את המקום. למרות שבעצם רואים, שאליהו הנביא הלך עד הר האלהים חורֵבה. רואים שגם בזמן אליהו הנביא, ידעו איפה המקום הזה. המקום הזה הוא מוכר, זה לא היטשטש. אנחנו בדורות הללו אין לנו ידיעה ברורה, לא יכולים להחליט ממש, כיון שאין הוכחות מפורשות.

למשל, בגמרא בבא בתרא [דף ע"ד ע"א] מובא כי ההוא טַיָּעָא – סוחר ישמעאלי – אמר לרבא בר בר חַנָּה, תא ואחוי לך הר סיני. כי יש שמה באיזור ישמעאלים, מסתובבים בדוִים, מצרים. אפילו גויים ידעו את זה. מה כתוב?

כתוב שם בגמרא, שמעתי בת קול, אוי לי שנשבעתי, ועכשיו שנשבעתי מי יפר לי? א"כ רואים שבמקום הזה ישנה קדושה.

וכן המאמר המפורסם, בפרק ששי של פרקי אבות, אמר רבי רבי יהושע בן לוי, בכל יום יוצאת בת קול מהר חורב, אוי להם לבריות מעולבונה של־תורה. רואים שיש במקום קדושה.

ודיברנו על כך בזמנו, למה לא מתייחסים לזה כמקום קדוש. לא ראינו שיהודים יקדשו את המקום. ולהבדיל, הנצרים, הם בנו על זה כנסייה, והערבים בנו שם מסגד, אבל היהודים התעלמו מהמקום הזה. ישנה כאן תעלומה.

כמדומני כי ישנה גם תשובת רדב"ז, צריך לחפש את זה, ראיתי זאת לפני שנים רבות, הרדב"ז הרי היה במצרים, קרוב לכך. והוא ג"כ מדבר על הר סיני, והוא כנראה מתכוין על גבל מוסא. א"כ נראה כי גם בזמנו היה פשוט, כי זהו המקום הזה.

האבנים הללו הם משם. מהמקום הזה. זאת הוכחה נוספת. אין אבנים כאלה בשום מקום בעולם, צורת סנה, רק שם במקום הזה.

הערה מהקהל: יש מדרשים שדוקא כשניתנה התורה נהיה הקדושה, וכשנגמר אז נסתלקה הקדושה.

תגובת מרן שליט"א: נכון, הרי כבר כתוב 'במשוך היובל המה יעלו בהר', אבל למה בת קול יוצאת מהר סיני? למה רבב"ח הלך להר סיני, ושמע עכשיו שנשבעתי וכו'? רואים שיש שם השראת שכינה. יש משהו. אפילו בזמן הָאֲמוֹרָאִים. א"כ מסתברא כי הדבר כך בכל הדורות.

חסר לנו פה משהו. יש קדושה, ומצד שני אנחנו לא מתייחסים לכך. ומה שדוקא גויים לצערינו ממשיכים להיות שם, זה בבחינת שכינתא בגלותא. הרי כמעט על כל המקומות הקדושים הם השתלטו.

הוא מביא שם, כי הזיהוי המפורסם ביותר שנעשה ע"י הנָּצרים, מראשית התיישבותם של נזירים בסיני במאה הרביעית למניינם. הם זיהו את סיני עם גֶּבֶל מוּסָא שבגוש הרי הגרניט (הרי השחם) בחודו הדרומי של חצי האי סיני.

יש הסבורים שהנצרים לא המציאו זאת בעצמם, אלא אימצו, כמו במקרים רבים אחרים, מסורת יהודית עתיקה.

מאיפה יש לנצרים דברים? הכל נלקח מאיתנו.

ואל נתפלא. שהרי לכל הפחות, בזמן אליהו הנביא היה מקומו של הר חורב כנראה דבר ידוע וכו'.

בהר הזה נמצאות האבנים הידועות עם דמות שיחים, שתיאורים עליהן התפרסמו כבר מהמאה השמינית למניינם (תופעת פרחי מנגן).

הרי כבר הנרבוני כותב את זה על הרמב"ם, שהביאו לו אבנים מהר סיני. והדבר מפורסם שזה ככה, גם לגויים.

ובדף כ"ו שם מובא כך, במקורות קדומים ביותר, שתֻּכף נציג לפניכם, מובא כי במקום זה ניתנה התורה הקדושה לבני ישראל, ואלו הם אבנים שהיו על הר סיני בשעת קבלת התורה וכו'.

כשיצאנו לבדוק לאחור את המסורת של האבנים הללו, גילינו כי אין זו תגלית חדשה מהדור האחרון, אלא פלא מופלא שמוכר כבר קרוב לאלף שנה. מופת זה היה ידוע ליהודי העולם משנים קדומות, כאשר נוסעים ומבקרים שעלו לתור את הארץ הקדושה, היו עוברים דרך הר סיני, מלקטים מלא חפנים מהאבנים המופלאות, ונושאים אותן בכדי להראותן לאחיהם שבגולה.

בני חוץ לארץ, התמלאו ברגשי קודש במששם במו ידיהם חלק מהר האלהים, בהעלותם על מחשבתם כי הנה, לרגלי האבנים הללו, עמדנו כולנו לפני ה' בשעה שאבנים אלו בערו באש עד שמי השמים. והיו משתאים למראה מחזה צורת

הסנה, המצוירת בחלקיקי האבן, בצורה שאין כדוגמתה בשאר רבבות הרי העולם.

היה פה מישהו שראה את האבנים הללו, ונישק אותן...

אינני חושב שזה מופרך. זה מדהים. זאת הצורה של־סנה. צמח הסנה, מוכר וידוע.

ובדף כ״ז מובא כך, תחת הכותרת אנשי הצבא נדהמו ממראה עיניהם.

אדם אחד הביא אבנים אלו לפני הגאון מה״ר משה פיינשטיין זצ״ל, והוא התפעל מאותן האבנים, וכתב במעלתן והתועלת שניתן לקחת מהן: ״והוא ענין חיזוק האמונה, אף שאנו עם ישראל ויראי השי״ת אין לנו צורך בזה, כי מאמינים באמונה שלמה בהשי״ת ובתורתו הקדושה באמונה פשוטה וטהורה. עם כל זה, ענין גדול הוא, לחזק אלו הנכשלים״.

בספר ׳מזקנים אתבונן׳ מסופר כי לפני כ־25 שנים הגיעו אנשים להגאון הרב שטיינמן זצ״ל, והביאו לו סלע גדול מהר סיני. אותם אנשים היו אז רחוקים מתורה ומצוות, ומתוקף תפקידם בצבא הגיעו לגבל מוסא, ושם נתקלו בפלא האבן. כשביררו את הדבר, התברר להם שהם לא הראשונים שנתקלו בתופעה.

התפעלו אותם אנשים, והחליטו לעשות מעשה. הם הלכו ועשו עם ממשלת מצרים חוזי מסחר, שיאפשרו להם לשווק את האבן מחוץ לגבולות מצרים. אחד מבני משפחתם של אותם אנשים, למד בשיעור של הרב שטיינמן, והם שלחו אתו סלע גדול בגודל של כשלשה אגרופים, שבור לשנים או שלשה חלקים, כך שניכר שצורת השיח נשארת גם אחרי ששוברים את האבן.

כשהגישו את האבן לרב, שמח מאד. והוא סיפר להם, שלפני שנים, לאחר מלחמת ששת הימים, היה אדם בבני ברק שהיה נוסע בטנדר, ומוכר אבנים כאלו. וכבר שָׁנים, נפסק הדבר. ושנים רבות לא ראה את האבן.

בשלב זה התעורר ׳ויכוח ממוני׳. הרב שטיינמן דרש לשלם על האבן, אולם הם טענו לעומתו שזכות היא עבורם שהרב יחזיק את האבן. סוף המעשה, שהרב שטיינמן מיאן לוותר להם, ושילם בכסף מלא על האבן היקרה.

לאחר מכן הניח הרב שטיינמן את האבן על שולחנו, והראה כמעט לכל מי שנכנס לחדרו, את שהשאיר הקב״ה בעולמו זכר לחזק האמונה.

לאחר זמן הניחו את האבן בארון, ומידי פעם הוא היה מבקש להוציאה להראותה לפי נסיבות העניין שהיה וכו׳. לא לחנם הקב״ה עשה את זה. להראות כי אחרי אלפי שנים, רואים את זה, יש מקומות שממש נראה כאילו זה נעשה עכשיו.

שאלה מהקהל: בכל ההר יש את האבנים הללו?

תשובת מרן שליט״א: לא. יש מקום מסויים.

שאלה מהקהל: זה המקום הגבוה ביותר בהר?

תשובת מרן שליט״א: חכה. איפה בדיוק המקום, עוד מעט נראה.

בהמשך הוא אומר כך, תופעת איור זו מוכרת על ידי חוקרי הטבע, והיא מכונה בשם ׳פרחי מנגן׳. לטענתם היא נוצרת כתוצאה מחום אדיר, שממיס חומר מתכתי בשם ׳מנגן׳, שנדחס ומצייר מבחוץ על הגרניט.

זאת אבן גרניט, אבן של שיש, מה שעושים במטבחים.

תופעה זו מוכרת במקומות מסוימים נוספים בעולם כמו בהודו, בצפון אפריקה, בדרום אמריקה, באוסטרליה. אולם כאן מגיע הנתון המפתיע הבא. בכל אותם מקומות, מופיעות הצורות על החלק החיצוני של־אבן בלבד, אך אם תשברו אותן תגלו שברי אבן רגילים, ואין שום מקום נוסף בעולם שהציור חדר לתוך האבן.

זהו בדיוק מה שאמרנו קודם, מדברי הרד״ק, הרמב״ן ורבינו בחיי, שבכל נס יש טבע.

הדבר בולט גם בסוג האבן. בעוד שאר האבנים הן אבני גיר וכדומיהן – יותר קל שיהיה צבוע – אבני גבל מוסא, עשויות גרניט קשה מאד לשבירה. (לשם השוואה: שיש המטבח בבתיכם עשוי גרניט). **גם את אבני ההר קשה לשבור, ויש מקרים שעושים זאת באמצעים מיוחדים.**

תשמעו עוד חידוש.

בחוברת ״הציור האלקי של־סנה על אבני הר סיני״ מובא נתון מעניין במיוחד אודות האבק (!) של אותן אבנים. והוא מספר שם, ששמע מהרב נפתלי טייק מפתח תקוה, החוקר את נושא

הסנה מזה שנים מספר, שלקח את אבני הר סיני למכון הפתולוגי בירושלם, וכתשו אותם לאבק, וראו על ידי מיקרוסקופ אלקטרוני בהגדלה, שהסנה מצויר גם על הפירורים, ואפילו על האבק !!!".

זה כבר פלא עצום שבעצומים.

במסגרת הכתבה, חיפשנו להביא גם זווית אקטואלית. והנה לאחר כמה בירורים ושיחות טלפון, הצלחנו להגיע לאברך נעים־שיחה, שזכה להיות במקום בחול המועד סוכות האחרון. אותו אברך מספר, כי נסע לשם דרך מעבר הגבול טייבה, ומשם בנסיעה מפרכת בחולות מדבר סיני, עד אשר הגיע לכפר מצרי, השוכן ממש למרגלות ההר.

שם עצר, וביקש מהבדוים שבמקום, שיואילו בטובם לעלות להר ולהביא לו מאבני המקום. הוא מספר לנו, כי ההר הינו הר עתיר ממדים, אשר זמן הטיפוס עליו אורך קרוב לשעתיים תמימות של טיפוס מפרך, אשר חלקו נעשה על גבי גמלים, ובחלקו הדרך נעשית בצורה רגלית בלבד.

על פי עדותו, האבנים אינן פזורות בכל רחבי ההר, אלא במיקום ספציפי בהר, אותו סירבו הבדוים לחשוף בפניו. המקום הינו אתר תיירות לכל דבר, ותיירים רבים מכל רחבי העולם באים לשם, ובמקום מוצבים דוכנים שמוכרים כמזכרת את אבני המקום.

שוטרי המכס המצרים שבמעבר הגבול, אינם מסכימים להוציא את האבנים הללו בכמויות, ואף עלולים לקנוס את המנסה להבריח אותן.

לסיום נציין כי כיום עקב המצב המלחמתי המתוח, ממש לא מומלץ לישראלים להגיע למקום, ועל פי 'המטה לביטחון לאומי' קיימת אזהרת מסע חמורה בדרגה גבוהה, וחל איסור להגיע למקום. כך שאם חשבתם ללכת ולראות בעצמכם את המקום, כנראה שזה לא רעיון מוצלח, במיוחד בימים אלו.

הבדוים לא נתנו לנתנאל רבינוביץ הנז"ל להתקרב, כך הוא סיפר לי בעצמו, והוא לא יודע לָמה.

אבל עכ"פ ברוך ה' שזכינו לזה.

יסוד העניין, שישנה מצוה מן התורה לזכור את מעמד הר סיני.

נתחיל עם לשון רבינו הרמב"ם באיגרת תימן, שם כתב בזה"ל, זִכרו מעמד הר סיני, שציונו הקב"ה לזָכרו תמיד, וגם הזהירָנו מלשכחו, וציונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו.

המלה הזאת, 'תלמודו', קצת לא ברורה. ראיתי את המקור בלשון ערבי 'עלא עלמה', על הידיעה שלו. א"כ יותר טוב לתרגם, על ידיעתו.

הוא מה שנאמר [דברים ד' ט–י] רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ, וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ. יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב.

וראוי לכם אחינו – שוב הפעם, המלה הזאת 'ראוי', יש לעיין האם הכוונה שזאת המלצה, או שזאת חובה. כמו שצידדנו לגבי עצב כל דהו בחג הסוכות. פה אולי יש דיוק לא כך. כי לפני כן הוא – הרמב"ם – אמר 'ציוונו', 'הזהירנו', ואח"כ הוא שינה את הלשון. אולי פה ישנה כן הוכחה שהכוונה להמלצה בלבד. בכל אופן, **ראוי לכם אחינו – שתגַדְלו בניהם, על דימוי המעמד ההוא הגדול. ותְסַפרו בתוך קהל ועדה, גדולתו והֲדָרו. שהוא עַמוד שהאמונה סובבת עליו, והטענה המביאה לידי אמת. וגַדלו המעמד ההוא על כל גדולה, כמו שגִּדְלוֹ הקב"ה, שנאמר [דברים ד', ל"ב] כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ וגו' [הנהיה כדבר 'הגדול' הזה]. ודעו אַחֵינו בברית הזאת, ובסברא הזאת, שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות, שהעיד עליו מבחר כל העדים, שלא היה מקודם כמוהו וכן לא יהיה אחריו כמוהו.**

בזמנו – בשיעורי חוקת ובלק ופינחס – דיברנו על כך, והבאנו שם גם תמונה לדוגמא.

וב"ה ברכה לראש משביר, ידידנו הרה"ג חיים לוי שליט"א, הוא שמע את זה שאני רוצה לקבוע פה בבית המדרש, אבנים מהר סיני, והוא קיבל את זה על עצמו. וב"ה מהדיבורים באנו לידי מעשה. ובאמצעות חתני הרב יאיר תאם, מנכ"ל נתיבות מהרי"ץ, ישלח 'נתיביה' אל ים, עד ארצה"ב,

פרשת לך־לך ה׳תשפ״ז ב׳של״ח

והרב נתנאל מצנבר שהוא ג״כ עזר, וביחד, בשיתוף פעולה, זכינו שהדבר הזה יגיע לידי מעשה.

חשבתי, איפה נשים את האבנים הללו? באיזה מקום בדיוק? חשבנו בהתחלה בפינה שמה בסוף, על יד העזרה. אבל אח״כ אמרנו, לא. הרי הבאנו כי התיבה היא הר סיני, והס״ת זה הקב״ה, והחזן זה משה רבינו וכו׳, א״כ צריכים לשים את האבנים על יד הר סיני...

חשבנו לשים את זה פה, על גבי העמוד מצד ימין התיבה. אבל א״כ זה יהיה מול עיני המתפללים, ומי שמתפלל יראה בזכוכית את הדמות שלו, כביכול מתפלל חלילה לבבואה שלו. לכן קבענו שזה יהיה פה, כדי שלא יהיה נראה שקוף. אבל בכל אופן, זה קרוב. על יד הר סיני.

חשוב מאד בנ״ד לראות את דברי הרמב״ן, יש לרמב״ן – בסוף ספר המצוות לרמב״ם – שכחת הלאוין, דברים שהרמב״ם לא מנה אותם בספר המצוות, וזאת המצוה השנייה. וז״ל, **שלא נשכח מעמד הר סיני, ולא נסיר אותו מדעתנו, אבל יהיה עינינו וליבנו שם כל הימים.**

לגבי המלה ׳עינינו׳, מובן כי זאת מליצה, זה לשון מושאל. אבל עכשיו אנחנו נקיים את זה בעיניים ממש, נראה את זה בעינינו...

והוא אמרו יתעלה, השמר לך ושמור נפשך מאד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך, והודעתם לבניך ולבני בניך, יום אשר עמדת לפני י״י אלהיך בחורב וגו׳.

כעת תשמעו היטב את דבריו. **והכַּוונה בזאת, גדולה מאד. שאם היו דברי תורה באים אצלנו מפי נביא** – משה רבינו ע״ה – **עליו השלום בלבד, אע״פ שנתאמת אצלנו ענין נבואתו באותות ובמופתים, אם יקום בקרבנו נביא** – אחֵר – **או חולם חלום בזמן מן הזמנים, ויצַוֵנו בשום הפך מן התורה, ונתן אלינו אות או מופת, תהיה התורה נסוחה על יד השני** – ׳נְסוּחָה׳ היינו עקירה, כמו **וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה** [דברים כ״ח, ס״ג], **יִתְנַסַּח אָע מִן בֵּיתֵהּ** [עזרא ו׳, י״א]. אילו התורה תיעקר ח״ו על ידי אותו נביא שקר, כי הוא אומר לנו משהו אחר. הוא אומר בשם ה׳, הוא כביכול נביא. ישנם ספרים רבים וביניהם אף בהערות לרמב״ן מהדורת מוסד פ׳ ואתחנן דף שס״ב הערה 45, שהעתיקו <u>נצוחה</u> בצאד״י במקום סמ״ך, לשון ניצחון. ולענ״ד לא נהירא. כנראה תוקן הדבר על ידם מחוסר הבנה, בהנחה שזו טעות המעתיק או המדפיס. ולָא היא – **או יכנס בלבנו ספק על זה.**

אבל כשהגיעָנו ביאור התורה לאזנינו – אנחנו שמענו את התורה מפי ה׳, מפי הגבורה, נביא לא יכול לבוא ולהגיד לנו דבר הפוך – **ועינינו רואות, אין שם אמצעי** – לא רק באמצעות משה – **נכחיש כל חולק וכל מספק, ונְשַׁקֵּר אותו** – הוא שקרן – **ולא יועליהו אות, ולא יצילוהו מידינו מופת, שאנחנו היודעים ועדים בשקרותו ובפחזותו.**

אנחנו עדים ויודעים. שמענו בעצמנו בהר סיני. כל עם ישראל, היה בהר סיני.

זהו שנאמר במעמד ההוא (יתרו י״ט) וגם בך יאמינו לעולם. והוא הענין הבא, בפרשת כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום וגו׳ (ראה י״ג).

וכבר ביאר הרב זה בספר המדע (יסודה״ת פ״ח).

אומר הרמב״ן, אתה בעצמך הרמב״ם הסברת זאת. הרמב״ן כתב זאת במלים קצת אחרות.

והוא יסוד גדול בתורה. והיא המניעה הבאה לנו בפסוק זה, פן תשכח את הדברים שראו עיניך. והַזְהֵיר פן יסורו מן הלב, מהודיעם לבנים ולבני בנים לדורות עולם וכו׳.

הרב שטיינמן גם היה עושה את זה בבית הכנסת, לולא שהאשכנזים מפחדים מכל מיני שינויים וחידושים. אבל אנחנו, כבר עשינו פה ביצים של בת היענה, בלאו הכי יש לנו פה דברים כעין זה. אנן בדידן. אנחנו הולכים לפי דרך המסורת שלנו. אבותינו נהגו זאת, רק מקרוב קצת שכחו. יש לנו ספר מיוחד בשם ׳ביצי נעמיות בבתי כנסיות׳, שהבאנו את כל המקורות והמקומות שנהגו את העניין של ביצי בת היענה בבית הכנסת. א״כ אצלינו הדבר מקובל, לעשות דברים אשר מזכירים ומעוררים את הכוונה בתפילה. ק״ו דבר גדול ונחוץ כזה, לחזק את האמונה.

*

דנים כמה מפוסקי זמנינו, האם מותר בשב״ק לטלטל את האבנים הללו? האם הם נחשבים מוקצה בשבת?

ישנם כאלה שטענו, שזה נחשב מוקצה מחמת חסרון כיס. אלה אשר כאן הן אבנים יקרות, כל א' ארבע מאות שקלים. אבל ישנם אבנים קטנות יותר, שמחירן פחות. אבל בכל אופן, זה יקר, בפרט למי ששומר את זה.

פה בביהמ"ד, נשמור את זה סגור, ובודאי שזה מוקצה מחמת חסרון כיס. רק אם מישהו ירצה במיוחד לפתוח. דרך־כלל זה מיועד רק 'לראותם בלבד'. אפשר אמנם לפתוח, אבל זה שמור. אולם מי שמחזיק את זה בביתו באופן פרטי, ומראה לכל האנשים, זה כמו שהאדם ייחד אבן למטרה מסויימת, היא לא מוקצה, עיין מרן ש"ע סימן ש"ח סעיף כ"ב. וק"ו פה, שרוצים להראות את נפלאות ה', איך דבר כזה מחזיק לדורות, מזה אלפי שנים.

לגבי מוקצה מחמת חסרון כיס, מי שמראה לכולם, הוא מראה שאינו חושש. הרי מהו החשש של מפני חסרון כיס, שהוא מפחד שמא יגרם לכך נזק והפסד. אבל כאן זה ההיפך, זה מיועד להראות.

אבל חושבני, כי יש פה יותר מזה.

מה החסרון כיס? ראשית, הדבר אינו מצוי. זה לא כ"כ נשבר בקלות. זאת אבן קשה. גרניט, שיש. אבל גם אם כן, אדם שנשבר לו חפץ, מצטער. כי החשש הוא שזה לא יהיה שוה. אבל פה זה יותר שוה, עכשיו רואים יותר את הפלא, שזה גם בפנים... ההיפך.

אולי הוא לא רצה שישבר, הוא לא ישבור אותה בכוונה בשביל זה, אבל אחרי שהיא נשברה, זה לא יוריד כ"כ את הערך שלה, ואדרבה. ההקפדה עכ"פ לא כ"כ גדולה.

חיפשתי בספרים וראיתי שרוב הרבנים מתירים. רובם אומרים שאבן מהר סיני, אינה מוקצה מחמת חסרון כיס. אבל גם אם כן, ישנם כאלה החושבים שהיא כן מוקצה, ישנו כלל בפוסקים, מה הדין בספק מוקצה, האם זה מותר או אסור? השדי חמד האריך בכך [בכללים א', מערכה מ' אות קנ"ז]. ישנם כאלה האומרים, שספק מוקצה לחומרא. אבל המסקנא של השדי חמד, שזה כמו כל דרבנן.

נגיד שיש ספק, אינני יודע האם זה נחשב ספק, כי רובם מתירים. ולפי מה שאמרנו, סברא חדשה, לא ראיתי מי שכתב זאת, יכול להיות שכולם יודו. ואולי הדבר תלוי באדם, כמה הוא מקפיד לשמור על זה. אבל נגיד על הצד שמישהו ירצה להחמיר, כי סוף סוף ישנם כאלה שאמרו שאסור – ראיתי מובא בספר פסקי תשובות [סימן ש"ח אות א'], הוא מציין שם דברי המגיד משנה [פ"ב מהל' יו"ט הל"ו], **ראו חכמים צורך להחמיר באיסור מוקצה יותר משאר איסורים דרבנן** וכו'.

ובהערה 5 הוא מציין כך, **מגיד משנה [פ"ב מהל' יו"ט הל"ו], הובאו דבריו במג"א סי' תצ"ז סק"ג, והובא דבריהם בשעה"צ שם סק"י, וכ"ה במהרש"א [ביצה דף ג. ד"ה אלא לר"י] בשם תוספות ישנים, שמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא, וספיקו אסור [והו"ד גם בתפארת ישראל בכלכלת שבת דיני מוקצה סקי"ב]. ועיין בפני יהושע [שם] שתמה על כך, ועיין שדי חמד כללים מערכה מ' אות קנ"ז שמרחיב בזה.**

ובשו"ע הרב סי' תצ"ז קונט"א סק"ה, דהיינו דבר שיש בו ספק במציאות אם הוא מוקצה (וכגון ספק אם נפל הפרי מהאילן מער"ש או בשבת, ביצה שספק אם נולדה בשבת או בער"ש וכיוצב"ז, וכו'), ולא בספיקא דדינא וכו'.

כל זה מדובר, כאשר הספק הוא במציאות, לא ספק בהלכה. דהיינו, כגון שאינך יודע מתי נפל הפרי מהעץ. אתה רואה אותו בשבת למטה, אולי הוא נפל מערב שבת? זהו ספק במציאות. וכן ביצה, מתי היא נולדה. לא ידוע. אבל בספק בדין, דהיינו שישנה מחלוקת בסברות, בהלכה, על כל לא מדברים.

בקיצור ולמסקנא, נראה כי ההלכה היא שהדבר מותר. אבן מהר סיני, אינה נחשבת מוקצה מחמת חסרון כיס, ומותר לטלטלה.

*

אנחנו בעז"ה רוצים לקבוע פה את האבנים. נא אם אפשר לחלק לציבור את התכלאל תורת אבות של יום חול, כדי להקדים לזה שירה, פיוט אהוב נגלה על הר סיני וכו', כי פה יש לנו גילוי מהר סיני.

השיר הזה, לצערינו משום־מה קשה כיום לציבור לקבל אותו. אבותינו היו דוקא מאד מתרגשים בהכנסת ס"ת מהפיוט הזה, אבל הדור שלנו –

איננו יודע למה – לא מכירים, ולא רוצים לומר אותו. וגם אם מסכימים, הם לא יודעים את הניגון. וגם לא מבינים את רוב המלים, זה נשמע להם אולי רחוק מדאי.

בסידור תורת אבות, זה נמצא בהכנסת ס״ת בשבת. היו אומרים את זה אז ממש בהתרגשות רבה, בדמעות.

תפתחו בדף רכ״ב, אהוב נגלה על הר סיני. לא מכירים את הניגון [מרן שליט״א מדגים את הניגון]. אפשר אולי לעשות לו ניגונים אחרים, אבל זהו מה שמקובל אצלינו, בכל אופן מה שידוע לי. כמו ניגון הפיוט שמחו בשמחת תורת משה וכו׳. שמעתי ניגון אחר כבד, כנראה מתאים לשבת, שאז מחשש לריקודים עושים ניגון כבד כידוע, כמ״ש בשע״ה סי׳ נ״ט סעיף י״ז. כי שרו את זה בהכנסת ס״ת חדש, שהיה הדבר בשבת.

כנראה, מפני שלא מבינים את הפיוט, לא מתחברים עִמו. לא מתקשרים עם המלים. א״כ בס״ד נסביר זאת. הפיוט הזה – לא ידוע מי שחיבר אותו – הוא מיוסד על פי הסוד. הדברים אינם כפישוטן. ׳כתב כתובתה מיכאל, ושושבינה גבריאל׳. ׳ובעלה הוא יקותיאל׳. הסוף יותר מובן, ובעלה הוא יקותיאל. מי זה יקותיאל? ידועה הגמרא במגילה דף י״ג, יקותיאל זה משה, שקיוו ישראל לאל בימיו. עם ישראל בימיו היו מקווים לאל, דהיינו היו מקווים כל הזמן למן לשְׁלָו ולַבְּאֵר, כמו שהסביר מהרש״א שם. בזמן משה רבינו, היו תלויים, עיניהם נשואות לשמים. קיוו לאל. והפייטן מסביר זאת בעצמו, ע״י שסיים **האיש אשר ציוהו האל, כה תאמר לבית יעקב** וגו׳. בזאת הוא מסביר בעצמו, כי יקותיאל היינו משה רבינו.

אבל מה זה ׳כתב כתובתה מיכאל, ושושבינה גבריאל׳. איזו כתובה? על מה המדובר? יש פה דברים עמוקים.

*

[כיון שהזכיר מעכ״ת הזנחת פיוט זה, דהיינו אהוב נגלה, אכתוב כאן עניין אחד שגרם לי צער רב. בזמן שחלה אבא מארי זלה״ה במחלת לב, קיבל על עצמו לקיים מצות כתיבת ספר תורה. כיון שהיה דחוק בפרנסתו, היה כותב בכל פעם מעט. הוא השלים את כתיבתו סמוך לפני חג השבועות זמן מתן תורתנו, לכן כדבר בעתו מה טוב הכניסו לבית הכנסת שערי יוסף בליל החג, לפני תפילת שחרית. והנה כשהגיעו סמוך לפתח בית הכנסת, נטל אבא מארי זלה״ה את ספר התורה בידיו, ובשמחה רבה החל לומר את הפיוט אהוב נגלה על הר סיני, כנהוג. לפתע הגיע אחד הרבנים זצ״ל, חטף את הספר מידו, והחל לשיר שירים ׳חסידיים׳. אבא מארי זלה״ה שהיה עניו ושפל ברך, לא הביע שום התנגדות, אך אכזבתו ניכרה על פניו. איתמר.

ואפשר לענ״ד לומר שֶׁמֵּא מרוב קדושתו העצומה של פיוט זה, אינם יכולים לסבלו, אותו וכל כיוצא בו. בפרט אותם שהורגלו בשירים שמקורם מאנשים טמאים כידוע ליודעים. ואפילו בשירים שהם לכאורה קדושים, לא נמלטו משיבושים בקריאתם וכו׳, ואעיקרא רבים מהם תלויים בנדון אם מותר לשיר פסוקים, מצד הא דסנהדרין דף קד. שהתורה חוגרת שק, עשאוני בניך ככינור וכו׳ ואכמ״ל. והמעיין יְצָרֵף לכך, מה שכתבנו בס״ד בנפלאות מתורתך פ׳ בלק דף פ״ט ד״ה וארשום].

*

גם המושג הזה, ובעלה הוא יקותיאל, זה עפ״י הזוהר הקד׳. מה זה ׳בעלה׳?

הוא מדבר על התורה, וכי משה רבינו הוא בעלה? אלא, אין המדובר על התורה, אלא על השכינה. וזהו דבר ידוע, **וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה** [במדבר ז׳, א׳]. אבל אלו דברים נסתרים וגבוהים. כי משה רבינו, מאז שפירש מאשתו, הוא התחבר בשכינה. אלו מושגים, שאסור להבין אותם כמשמעותם. אבל לכל הפחות לדעת, כי מי שחיבר זאת, ברור שלכך הוא התכוין. יש לי כמה דפים להסביר זאת באריכות, בנפלאות מתורתך פרשת בלק, מדף פ״א.

הערה מהקהל: לספרדים בחג השבועות יש בזה עניין גדול, קוראים כתובה וכו׳.

תגובת מרן שליט״א: שם מובן כי התורה היא הכתובה, במה שיסד ר׳ ישראל נאגארה. ואפשר אולי היה לכאורה להבין זאת כך גם כאן. ברגע הראשון כך חושבים. אבל המעיין יראה שהדבר אינו מתאים כאן.

למשל, כתוב בהקדמת הזוהר [דף ו' ע"ב], והבאתי זאת שם בדף פ"א בזה"ל, וזה לשון הקדמת הזוהר דף ו' ע"ב, איש האלהים [דברים ל"ג, א'] כביכול בעלה דההוא מראה כבוד ה'. ובפרשת משפטים דף קט"ז ע"ב, הללמ"ס מפי הגבורה, יהיב לך קב"ה בְּרַתָּא דיליה. ובפרשת נשא דף קמ"ח ע"א, בשעה שאמר לו הקב"ה של נעליך מעל רגליך (שמות ג', ה') וכו' אמר ליה הא קיים משה פריה ורביה [עיין בדברינו לעיל פרשת בהעלותך על פסוק והאיש משה ענו ד"ה וצריך] השתא אנא בעינא דיתנסב בשכינתא וכו'.

א"כ בעלה הוא יקותיאל, זהו משה רבינו, הוא נחשב כביכול בעלה של־שכינה.

ומה הפירוש 'כתובתה'? זה שוב הפעם חוזר על השכינה. נתן תורה לישראל וכו'.

אי אפשר 'על רגל אחת', אבל מי שרוצה להבין זאת טוב, שיראה בדף פ"ו, שם כתבתי בזה"ל, לפי פשטן כתב כתובתה, כתובת התורה שהזכיר לעיל, מכל־מקום כיון דלא אשכחן סמך אלא שהכתובה עצמה היא התורה וכדלעיל, עדיף לפרש שכוונת הפייטן באמרו כתובתה, על השכינה. דהיינו שהתורה היא הכתובה של־שכינה, לפי האמור לעיל (ד"ה ועדיין) בשם הזוהר הקדוש, כי משה הוא בעלה דמטרוניתא. והכל דבר אחד. ומה שאמר כתובתה, אף שעדיין לא הזכיר את השכינה, י"ל שנתכוון בתיבה זו לרמוז כתובת ה"א, דהיינו כתובתה של־ה"א, לפי שהאות ה"א רומזת לשכינה כנודע וכו'.

דהיינו, התורה היא הכתובה של־שכינה. שמעתם? משה רבינו הוא בעלה של־שכינה, והתורה היא הכתובה. זהו 'כתובתה', 'שושבינה'. הוא כותב ברמז, הכתובה של ה"א. השכינה מכונה ה"א. זה כמו שמסבירים בספרים הקדושים, שעניין תשובה, הוא תשוב ה"א. זהו סגנון. זאת שיטה. תִּפֹּל עֲלֵיהֶם 'אֵימָתָה' וָפַחַד [שמות ט"ו, ט"ז], אֵימַת ה"א, כמו שביאר רבינו בחיי שם. למה כתוב אימתה? היה צ"ל אימה? אלא האות ה', זאת השכינה. תמיד ה"א – בתורת הקבלה – רומזת על השכינה.

משה רבינו הוא בעלה של־שכינה, ואת הכתובה של־שכינה כתב מיכאל, ושושבינה גבריאל.

ישנם כאן דברים גבוהים ונסתרים מאד, רק קצת למשש ולחוש את העניין הזה. מי שירצה להבין זאת יותר, שיעיין בנפלאות מתורתך שם, וְיֵאוֹרוּ עיניו.

והשם ברוך הוא יאיר עינינו תמיד במאור תורתו, אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והֻגָּה לפי הבנת העורך. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.
הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.
פרטים בטלפון: 050–4140741

